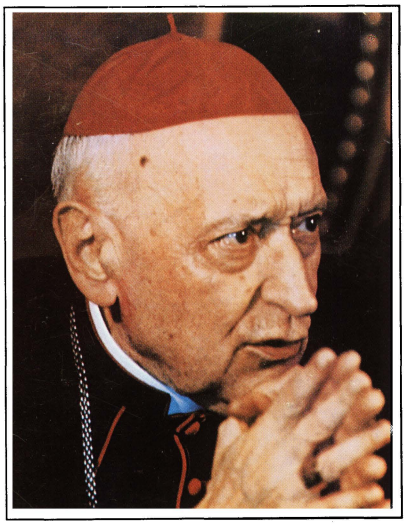

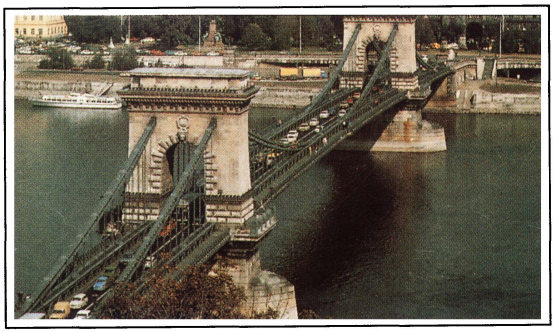

A Katolikus Magyarok Vasárnapja évkönyve

1991

A KATOLIKUS MAGYAROK VASÁRNAPJÁNAK ÉVKÖNYVE 1991

A KATOLIKUS MAGYAROK VASÁRNAPJÁNAK ÉVKÖNYVE 1991

SZERKESZTETTE:
P. LIGETI ANGELUS OFM
P. KISS BARNABÁS OFM

YOUNGSTOWN, OHIO
U.S.A.

© 1991 — Katolikus Magyarok Vasárnapja

Készült
a Katolikus Magyarok Vasárnapja nyomdájában
1739 Mahoning Avenue, P.O. Box 2464
Youngstown, Ohio 44509 U.S.A.

„Nélkülem semmit sem tehettek." (Jn 15, 5b)

Mi lenne, ha ezt a mondatot tűzné a KMV évkönyvének olvasója, de mindenki, aki kezébe veszi ezt a kötetet, 1991 kezdetére?

Annyi ígéretes bizakodás, törekvés beteljesédését, titkos vágyak és már-már eltemetett remények megvalósulását hozta meg számunkra az elmúlt esztendő, hogy méltán énekeltük hálatelt lélekkel a Te Deumot az elaggott december utolsó estéjén. S így könnyebb „új szívekkel" való indulást ígérni az új év első napján is, hiszen megtapasztaltuk: nem vagyunk egyedül, ismét velünk volt az Úr.

Azt mondjuk, végre felszabadult a haza. Amiért a határokon túl élő magyar évtizedeken át küzdött, megvalósult. Örüljünk, vigadozzunk, adjunk hálát és kérjük az áldást! Új szívekkel — ahogy ígértük.

Felszabadult a haza!... Nem volt vérgőzös forradalom, nem pusztultak emberi életek. S mégis aggódva, szorongva tekintünk a kifürkészhetetlen jövőbe. Mert a szabadság ellenkező előjelű értelmezését és gyakorlatát hogyan tudjuk majd leküzdeni? Miként tudjuk majd elfojtani magunkban az önzés, a féltékenység, az irigység mérgét? A valódi újrakezdés, talpra állás és feltámadás nem közösködik az önellenség és önmétely férgével és a határokon belül és túl ágaskodó veszélyek-terhek valóban új szívet követelnek. Megújult szívet, erkölcsöt. Igaz embert, akit a Végtelen elképzelt, megalkotott. Azonközben, hogy a nagyvilág gonoszságban vajúdik, a háború zaja véres mocsokká alázza az áhított békét s a gyűlölet sötétsége a szörnnyé vált ember torzszülöttét hozza a világra, megcsúfolva az isteni ajándékként kapott jogot, az egyén és a közösségek szabadságát.

Remény nélkül mégsem kezdhetünk új évet. Remélve abban, ami jobb, szebb, nemesebb, szentebb. Mindez az Úrnál van, Aki nélkül valóban semmit sem tehetünk! Ám Általa és Vele csodákra lennénk és vagyunk képesek!...

Ligeti Angelus

JANUÁR
JÉZUS NEVE HÓNAPJA

BOLDOGHÓ TÉLHÓ

Kedd	1	ÚJÉV, Sz. Mária, Isten anyja
Szerda	2	N. Vazul, Naz. Gergely; Érd
Csütörtök	3	Genovéva (Gyöngyvér)
1. péntek, bűnbánat napja	4	Seton Erzsébet-Anna, Bu. Gáspár
1. szombat	5	Neum. János; Gerlák (Ellák)
Vízkereszt vasárnapja	6	Gáspár, Menyhért, Boldizsár
Hétfő	7	Pe. Rajmund, Január (Gyopárka)
Kedd	8	Szörény ap., Péter (Tas)
Szerda	9	Julián, Vitályos vtk.
Csütörtök	10	Vilmos pk., X. Gergely p.
Péntek, bűnbánat napja	11	Higyin p., Teodóz: Dózsa ap.
Szombat	12	Ernő ap., Tigrius (Kaplony) vt.
Vasárnap, Jézus megker	13	Hilár: Vidor et., Csongor
Hétfő	14	Félix: Felekes (Bódog) vt.
Kedd	15	Remete Sz. Pál (Kicsind)
Szerda	16	Marcell vt. p.: Marcal (Mácsa)
Csütörtök	17	Antal rt., Béke Királynője (Békés)
Péntek, bűnbánat napja	18	Árpádházi Szt. Margit, Piroska
Szombat	19	Sára, Márta, Máriusz
Évközi 2. vasárnap	20	Fábián, Sebestyén, B. Özséb
Hétfő	21	Ágnes vt. sz. (Báránka)
Kedd	22	Vince vt., Anastáz (Enyed)
Szerda	23	BA. eljegyzése (Aracsa, Arad)
Csütörtök	24	Szal. Ferenc (Szalók), Bedő vt.
Péntek, bűnbánat napja	25	Pál ford., Bretannió (Bottyán)
Szombat	26	Timót, Titus pkk.
Évközi 3. vasárnap	27	Arsz. János., Mer. Angyéla
Hétfő	28	Akv. Tamás ea., Valér (Erőd)
Kedd	29	Konstánc (Taktamér)
Szerda	30	Mártonka sz., Barzes (Bars)
Csütörtök	31	Bos. János ra., Péter ps. (Zalán)

JANUÁR

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Újév, Sz. Vazul	Kedd	Újév, Zwingli
2 Szilvester: Sorostély	Szerda	Ábel, Béla
3 Malakiás próféta	Csütörtök	Énok, Benjámin
4 Hetven apostoltanítvány	Péntek	Titus, Leona
5 Teónás (Tompos)	Szombat	Noé, Simon
6 Epifánia	Vasárnap	Vízkereszt
7 Ker. János, Iván	Hétfő	Attila
8 György: Gyerő	Kedd	Marcel
9 Polieuktes vt.	Szerda	Szörény
10 Nisszai Gergely pk.	Csütörtök	Melánia
11 Teodóz: Dózsa ap.	Péntek	Ágota, Anikó
12 Zakeus vas.	Szombat	Ernő
13 Sztratónikus vt. (Csongor)	Vasárnap	Vidor
14 Sinai atyák	Hétfő	Bódog, Révész I.
15 Pál és János remete	Kedd	Lóránt, Lasco
16 Szent Péter lánca	Szerda	Gusztáv, Révész B.
17 N. Antal ap., rem.	Csütörtök	Antal
18 Nagy Antanáz et., Cirill	Péntek	Piroska
19 Makár remete, Fruzsina	Szombat	Sára, Heid, Káté
20 Eutimus ap. (Ötömös)	Vasárnap	Fábián, Sebestyén
21 Miksa és Ágnes	Hétfő	Ágnes, Kun Bert.
22 Timót, Anasztáz.	Kedd	Artur, Fejes I.
23 Kelemen vt. pk.	Szerda	Ézsaiás, Zelma
24 Xénia, Euzébia	Csütörtök	Taddeus
25 Naz. Gergely: Gecső ea.	Péntek	Saul megt.: Pál
26 Nagy Xenofon vt.	Szombat	Vanda
27 Krizosztom (Karád)	Vasárnap	Lotár, Levente
28 Efrém szír egyháztanító	Hétfő	Károly
29 Ignác ereklyéi átvitele	Kedd	Adél
30 Triódium, 3 szent pk.	Szerda	Mártonka
31 Cirus (Csörsz) és János	Csütörtök	Virgilia

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed.....7-én
Újhold.....15-én
Első negyed.....23-án
Holdtölte.....30-án

FEBRUÁR

LOURDES-I SZŰZ

BÖJTELŐ		TÉLUTÓ
1. péntek, bűnbánat napja..	1	Sövér pk., Pión vt. (Ézelő)
1. szombat	2	GYERTYASZENTELŐ BA.
Évközi 4. vasárnap	3	Anzgár, Balázs pkk., Zákoly, Csapó
Hétfő	4	Korzini András: Endrőd
Kedd	5	Ágota, Avitus (Ösöny, Ösönke)
Szerda	6	Japán vtk., Dorottya, Sümegi BA.
Csütörtök	7	Juliána (Jávorka), Tódor
Péntek, bűnbánat napja	8	Em. Jeromos, Honorát (Becsend)
Szombat	9	Apolka vt. sz., Radnôt pk.
Évközi 5. vasárnap	10	Skolasztika: Kolostya, M. Pál
Hétfő	11	Lourdes-i Áldó BA. (Áldáska)
Kedd	12	B. Fces vtk.: Miklós, László, ts.
Hamvazósz., szigorú böjt...	13	R. Katalin, Benignus (Bény, -öke)
Csütörtök	14	Cirill-Metód, Bálint, Adony
Péntek, bűnbánat napja	15	K. Kolos, Erdélyi Síró BA.
Szombat	16	Julianna, Pálfalvi BA. (Felhőke)
Nagyböjt 1. vasárnapja.....	17	Donát, Evermód (Edömén)
Hétfő	18	Jeru. Simeon pk.: Semjén
Kedd	19	P. Konrád, Mansvét (Szende)
Szerda	20	Eleutér (Aladár), Potám (Őned)
Csütörtök	21	Dam. Péter ea., Nóra
Péntek, bűnbánat napja	22	Péter székf., Kort. Margit
Szombat	23	Polikárp (Balambér), Szemere
Nagyböjt 2. vasárnapja.....	24	Mátyás, Montán vt. (Dobó)
Hétfő	25	Nicefor (Géza), Taráz (Tarcal)
Kedd	26	Viktor, Győző rt., Sándor pk.
Szerda	27	Leánder: Lándor pk., P. Gábor
Csütörtök	28	Román, Pupulus (Árvád, -cska)

FEBRUÁR

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Trifon (Turány) vt.	Péntek	Ignác, Benkő
2	Jézus tal. Simeonnal	Szombat	Karolina
3	Simon és Anna	Vasárnap	Balázs
4	Izidor: Szidor	Hétfő	Veronika, Rákóczi
5	Ágota: Teodula (Toldoska)	Kedd	Ágota
6	Bukolus	Szerda	Dorottya, Jób
7	Parténius pk.: Pertényes	Csütörtök	Tódor
8	Tivadar vt. Zakariás pr.	Péntek	Salamon, Aranka
9	Nicefor vértanú	Szombat	Apollónia
10	Karalampiás	Vasárnap	Árpád, Elvira
11	Balázs vt., Teodóra	Hétfő	Dezső, Bertold
12	Melécius pk. (Vécs)	Kedd	Lili, Balogh P.
13	Martinián és Zoé	Szerda	Ella
14	Ciril apostol	Csütörtök	Bálint
15	Onézimus vt.	Péntek	Zoltán, Emese
16	Pamfil vértanú	Szombat	Juliánna
17	Tódor (Somodor)	Vasárnap	Konstantin
18	Leó pápa	Hétfő	Simon, Luther
19	Árkippus	Kedd	Zsuzsánna
20	Katániai Leó főpap	Szerda	Aladár, Álmos
21	Timót rem.	Csütörtök	Eleonóra: Nóra
22	Péter	Péntek	Gerzson
23	Polikárp (Balambér)	Szombat	Alfréd
24	János feje megtalálása	Vasárnap	Mátyás apostol
25	Taráz pk. (Tarcal)	Hétfő	Géza
26	Porfir pk. (Szederkény)	Kedd	Sándor
27	Prokóp	Szerda	Ákos
28	Vazul (Vászoly)	Csütörtök	Zakariás

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed 6-án
Újhold.....14-én
Első negyed 21-én
Holdtölte 28-án

MÁRCIUS

SZENT JÓZSEF HÓNAPJA

BÖJTMÁS — TAVASZELŐ

1. péntek, bűnbánat napja..	1	Albin pk., Leó (Arszlán) vt.
1. szombat	2	Szimplic p. (Somló), Pr. Ágnes
Nagyböjt 3. vasárnapja	3	Kunigunda: Kinga, Kamilla sz.
Hétfő	4	Kázmér, Elpid (Ete) vt.
Kedd	5	Özséb vt., Adorján vt.
Szerda	6	Viktorin (Csekőd), Jordán: Ardány
Csütörtök	7	Perpétua, Felicitás vtk., B. Tamás
Péntek, bűnbánat napja	8	Is. János, Szilván (Zsolt, Zoltán)
Szombat	9	Rm. Franciska: Fanni, Ni. Gerg.
Nagyböjt 4. vasárnapja	10	40 vt. (Csetény, Cseténke)
Hétfő	11	Konstantin (Szilárd), Ötömös pk.
Kedd	12	Gergely, Ince p. (Ináncs)
Szerda	13	Szabin, Nimfodora (Sellő), B. Egyed
Csütörtök	14	Matild kné.: Tilda, Afrodiz (Abossa)
Péntek, bűnbánat napja	15	1848-as m. ünn., Specióz (Szepesd)
Szombat	16	Geréb pk., Ábrahám: Ibrány
Nagyböjt 5. vasárnapja	17	Patrik (Abos), Ar. József: Izsép
Hétfő	18	Jer. Cirill ea, Sándor (Kászon)
Kedd	19	József (Munkács, Forgácska)
Szerda	20	B. Csák Mór, Martos pk.
Csütörtök	21	Benedek (Bendegüz, Bekény)
Péntek, bűnbánat napja	22	Gy. Katalin, Benvenut (Cséka)
Szombat	23	Turib pk., Frumenc (Magod)
Virágvasárnap	24	Gábor, Berta, Svéd Katalin
Nagyhétfő	25	Ireneus.
Nagykedd	26	Emmánuel: Manó, Montán (Dabas)
Nagyszerda	27	Lidia vt., Sándor vt. (Alpár)
Nagycsütörtök	28	Kap. János, Vitályos (Elemér)
Nagypéntek	29	Auguszta: Ágosta, Bertót kárm.
Nagyszombat	30	Kerény vt., Domnin (Urkony)
Húsvétvasárnap	31	Guidó: Vid., B. Erzs., Ámos

MÁRCIUS

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Eudoxia vt.: Dóka	Péntek	Albin
2	Teodót püspök	Szombat	Lujza
3	Eutrópius vértanú	Vasárnap	Kornélia: Nelli
4	Gerázimus apát (Ősze)	Hétfő	Kázmér
5	Kónon vértanú	Kedd	Perpetua, Adorján
6	Ámori vtk.	Szerda	Jenő, Ursinus
7	Vazul: Vászoly vt.	Csütörtök	Tamás
8	Teofilaktus pk.	Péntek	Zoltán
9	Szebastéi 40 vt.	Szombat	Franciska
10	Kodrát vt. (Karancs)	Vasárnap	Olimpia
11	Szofron pk.	Hétfő	Szilárd
12	Teofán	Kedd	Gergely
13	Nicefor pk. (Géza)	Szerda	Rudolf, Krisztián
14	Benedek atya	Csütörtök	Matild
15	Nemzeti ünnep, Agápius	Péntek	Nemzeti ünnep
16	Szabin vt., Sándor pk.	Szombat	Henrietta
17	Elek	Vasárnap	Gertrud
18	Jeruzsálemi Cirill pk.	Hétfő	Sándor
19	József, Krizsán	Kedd	József
20	Szabbási kolostor vt.-i	Szerda	Hubert
21	Jakab vt.	Csütörtök	Benedek, Szikszai
22	Vazul vt., Izsák	Péntek	Katalin
23	Nikon vt.	Szombat	Ottó
24	Zakár, Jakab	Vasárnap	Gábor
25	Gyümölcso. Boldogasszony	Hétfő	Mária
26	Gábor	Kedd	Manó
27	Matróna vt.	Szerda	Hajnalka
28	Nagycsütörtök	Csütörtök	Nagycsütörtök
29	Nagypéntek	Péntek	Nagypéntek
30	Nagyszombat	Szombat	Nagyszombat
31	Húsvétvasárnap	Vasárnap	Húsvét

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed 8-án
Újhold.....16-án
Első negyed 23-án
Holdtölte 30-án

ÁPRILIS

OLTÁRISZENTSÉG HÓNAPJA

Sárkányölő (Szentgyörgyhó) TAVASZHÓ

Húsvéthétfő	1	Hugó pk., Makár ap.
Kedd	2	Pauli Ferenc, Orbán pk. (Iba)
Szerda	3	Rikárd pk., Sixtus: Sükösd p. vt.
Csütörtök	4	Izidor ea. (Turdos), Benkő fc.
1. péntek, bűnbánat napja	5	Ferr. Vince dm. (Vasárd, -ka)
1. szombat	6	Cselesztény p., Szatur (Takson)
Húsvét 2. vasárnapja	7	La S. Ján. ra, Afrátes (Árpád)
Hétfő	8	GYÜMÖLCSOLTÓ BA.
Kedd	9	Konrád, Deszignát (Szecsőd)
Szerda	10	Ezékiel, Geján (Gyalán, -ta)
Csütörtök	11	Leó, Szaniszló vt., Benedek ps.
Péntek, bűnbánat napja	12	Gyula p., Damján: Demők pk.
Szombat	13	Márton p., Ida, Kvintil (Ötény)
Húsvét 3. vasárnapja	14	Tibor, Valérián vtk., Abund (Bőd)
Hétfő	15	Eutikes vt. (Etes, -di)
Kedd	16	Bernadetta; Enkrátisz (Enikő)
Szerda	17	Anicét p. (Etecsény), Rezső vt.
Csütörtök	18	Amadé szerv., Galdin (Zatád)
Péntek, bűnbánat napja	19	IX. Leó, Besnyői BA (Besnyő, -ke)
Szombat	20	Tivadar, Krizofóra (Kincső)
Húsvét 4. vasárnapja	21	Anzelm: Enzsel ea., Parz. Konrád
Hétfő	22	Zsótér p., Leonidás (Legénd)
Kedd	23	György vt., Béla pk., Ehellős vt.
Szerda	24	György, Szigm. Fidél (Hived)
Csütörtök	25	Márk ev., Ányos: Ángyán pk.
Péntek, bűnbánat napja	26	Tanácsadó BA, Kilit (Köllő)
Szombat	27	Zita sz., Kástor vt. (Káta, Kátoly)
Húsvét 5. vasárnapja	28	Ch. Péter, Tiball vt. (Tiván, -da)
Hétfő	29	Siénai Katalin, Robogány
Kedd	30	V. Pius, B. Zsófia

ÁPRILIS

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Húsvéthétfő	Hétfő	Hugó
2 Titus, Amfián és Edézius	Kedd	Áron
3 Nicétás apát	Szerda	Ambrus
4 József ft.	Csütörtök	Izidor
5 Kolos, Teodul (Toldos)	Péntek	Vince
6 Szent Tamás ap.	Szombat	Celesztin
7 György: Györös főpap	Vasárnap	Herman
8 Heródion vt.	Hétfő	Lidia
9 Eupszik vt.	Kedd	Ágost
10 Terencius vt., pk.	Szerda	Zoltán, Zsolt
11 Antipás vt., pk.	Csütörtök	Leó
12 Vazul pk.	Péntek	Gyula
13 Tamás ap.	Szombat	Ida
14 Gyula p.; Damján	Vasárnap	Tibor
15 Aristárkos vt.	Hétfő	Tas, Atala
16 Irén vagy Jernő	Kedd	Lampért
17 Agapit (Ádok) pápa, Semjén	Szerda	Rezső, Anicét
18 János remete, Jóka	Csütörtök	Ilma
19 Pafnucius vt., János remete	Péntek	Kocsárd
20 Tivadar: Tiva remete	Szombat	Tivadar
21 Január vt. pk.	Vasárnap	Aladár, Enikő
22 Szikeotus Tódor (Arda)	Hétfő	Csilla, Szilárd
23 György: Gyerő: Gyorkos	Kedd	Béla
24 Szabbás: Sebők vt.	Szerda	György
25 Szent Márk evangélista	Csütörtök	Márk. ev.
26 Vazul: Vászoly vt. pk.	Péntek	Ervin
27 Simeon: Semjén	Szombat	Rebeka, Arisztid
28 Józson, Szozipáter	Vasárnap	Valéria
29 9 cyzikusi vt., Memnon	Hétfő	Lenke
30 idb. Jakab apostol	Kedd	Katalin

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed.....7-én
Újhold.....14-én
Első negyed.....21-én
Holdtölte.....28-án

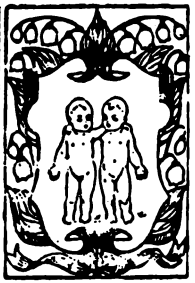

MÁJUS

SZŰZ MÁRIA HÓNAPJA

LÉLEKHÓ (Pünkösdhó) TAVASZUTÓ

Szerda	1	Munkás Sz. József, Bánk, Szalka
Csütörtök	2	Atanázs ea., Szádok, Márk
1. péntek, bűnbánat napja	3	Fülöp, Jakab apsk., Sosteneus
1. szombat	4	Flórián: Flóris, Kocsárd bc. pk.
Húsvét 6. vasárnapja	5	Iréne: Jerne, B. Vid (Nyirjes)
Hétfő	6	Benke: Áldóka, B. Árp. Erzs.: Zsóka
Kedd	7	Domitilla (Dalma), B. Gizella kné.
Szerda	8	Dezsér pk., Benedek p.: Bekő
Urunk mennybemenetele	9	Pakóm ap (Bakony), B. Albert ps.
Péntek, bűnbánat napja	10	Antonin (Altagur), Jób pátr.
Szombat	11	Ignác fc., Majol bc. (Máhol, Majlát)
Húsvét 7. vasárnapja	12	Pongrác, Ehellős vtk., Imelda sz.
Hétfő	13	Gyemma (Gyöngy), Szervác
Kedd	14	Mátyás aps., Gar. Mihály: Mikecs ra.
Szerda	15	Indár, Torkvát vtk. (Törked), Fürtike
Csütörtök	16	Nep. János, St. Simon (Botond)
Péntek, bűnbánat napja	17	Paskál fc. vt. (Húsvéd, -ka)
Szombat	18	I. János p.: Jóka, Venánc (Vadad)
Pünkösdvasárnap	19	Celestény Péter, Pudens (Buda)
Hétfő	20	Bernardin fc., Akvila (Alattyán)
Kedd	21	Bob. Andocs, Nikostrát (Hősed)
Szerda	22	Júlia (Gyulácska), Rita, Ilka
Csütörtök	23	Dezső pk., Eutikius (Tékes) vt.
Péntek, bűnbánat napja	24	Hadsegítő BA. (Hadad, Hadossa)
Szombat	25	VII. Gergely, Orbán, Béda, Lenke
Szentháromságvasárnap	26	Néri Fülöp, Fugác (Füged)
Hétfő	27	Kenti Ágoston, B. Pelbárt
Kedd	28	Hegyi Bernát, B. Albert (Csanád)
Szerda	29	Gellérke özv., Vótus rt. (Esküllő)
Csütörtök	30	A. Janka, Sz. Jobb (Kézd, Kézdi)
Péntek, bűnbánat napja	31	Angela (Sallód, -i)

MÁJUS

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Jeremiás próféta	Szerda	Fülöp, Jakab
2 Nagy Atanáz egyháztanító	Csütörtök	Zsigmond, Kiss I.
3 Tódor, Timót és Móra vtk.	Péntek	Irma, Pósaházi
4 Pelágia vt. sz.	Szombat	Flórián, Flóris
5 Iréne: Jerne vt.	Vasárnap	Gothárd, Kocsárd
6 Jób pátriárka	Hétfő	Frida
7 Sz. Kereszt megjelenése	Kedd	Szilás
8 János ap. és evang.	Szerda	Gizella
9 Urunk mennybemenetele	Csütörtök	Urunk mennybem.
10 Buzgó v. Zelóta Simon ap.	Péntek	Gergely, Ildikó
11 Cirill és Metód pk.	Szombat	Flóra
12 Epifánius pk., Gyermán pt.	Vasárnap	Pongrác
13 Glicéria (Édeske), Szervác	Hétfő	Szervác
14 Izidor vt.	Kedd	Bonifác
15 Pakóm (Bakony)	Szerda	Zsófia
16 Teodor: Tivadar	Csütörtök	Mózes
17 Andornok, Junia pannon vtk.	Péntek	Ubul
18 Pető és Dénes, Teodót	Szombat	Erik
19 Pünkösdvasárnap	Vasárnap	Pünkösdvasárnap
20 Pünkösdhétfő	Hétfő	Bernát
21 Konstantin és Ilona	Kedd	Konstantin
22 Baziliszkusz vt. (Basagur)	Szerda	Júlia, Ilka
23 Mihály; Mikes pk.	Csütörtök	Dezső
24 Oszlopos Simon; Semjén	Péntek	Eszter
25 Ker. János fejereklyéje	Szombat	Orbán, Szász Dom
26 Kárpos	Vasárnap	Ede, Janka
27 Therapont vt. pap	Hétfő	Béda, Magda
28 Nicétás (Nyék)	Kedd	Lóránt
29 Teodózia szűz	Szerda	Maxim
30 Izsák szerz., Niceai atyák	Csütörtök	Hősök napja
31 Hermás vt. (Hargos)	Péntek	Petronella, Angéla

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed.....7-én
Újhold.....14-én
Első negyed.....20-án
Holdtölte.....28-án

JÚNIUS

JÉZUS SZÍVE HÓNAPJA

TŰZÁLDÓ (Szentiványhó) NYÁRELŐ

1. szombat	1	Jusztin vt. Gaudenc (Kadocsa)
Vasárnap, Úrnapja	2	Marcellin, Ed. BA. (Ildikó), Etele
Hétfő	3	Ugandai vtk., Klotild, Cecil (Csellő)
Kedd	4	Kerény, Rutilus (Szőny, -ike)
Szerda	5	Bonifác hith., Szancius (Csány)
Csütörtök	6	Norbert: Norbát ra, Kolos (Káld)
1. péntek. *Jézus Szent Szíve*	7	Róbert (Rasd), B. Hedvig prem.
Szombat	8	Medárd (Medes), Klodulf (Siklód)
Évközi 10. vasárnap	9	Efrém ea, Felician: Felcény vt.
Hétfő	10	Margit, B. Dom. János (Bács)
Kedd	11	Barnabás aps., B. Gergely ps.
Szerda	12	F. János, Antónia (Adonka)
Csütörtök	13	Pád. Antal fc. ea, Pereglény
Péntek, bűnbánat napja	14	Vazul, Elizeus, Eterius (Ilmár)
Szombat	15	Vidos, Gyermána (Öcse), B. Jolánta
Évközi 11. vasárnap	16	R. Ferenc. Ferreol (Tömörkény)
Hétfő	17	Ba. Gergely, Esk. Máté (Madacs)
Kedd	18	Teodul (Told), Amand (Szeretke)
Szerda	19	Romuald ra, Gyárfás, Gyulánka
Csütörtök	20	Szilvér (Solymár), Pál, Cirjék
Péntek, bűnbánat napja	21	Gonz. Alajos, Terencius (Csizér)
Szombat	22	Paulin, Mórus Tamás, Ákos vt.
Évközi 12. vasárnap	23	Ediltrud (Édua), Józsiás k.
Hétfő	24	Ker. János, Iván, Héros (Levente)
Kedd	25	Vilmos pk. Maxim (Mágocs, -a)
Szerda	26	János, Pál vtk., Vigyil (Örs)
Csütörtök	27	László (Csitár, Hados), A. Cirill
Péntek	28	Iréneus: Jernő, B. Kálm. (Kaland)
Szombat	29	PÉTER-PÁL APOSTOLOK
Évközi 13. vasárnap	30	Római első vtk., Tibold rt.

JÚNIUS

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Justin vt.	Szombat	Arnold, Tünde
2	Nicefor pátr.	Vasárnap	Anna, Blanka
3	Lucián vt. Paula vt. és társai	Hétfő	Klotild
4	Metrofán pk.	Kedd	Kerény
5	Tirusi Dorót	Szerda	Bonifás, Józsa
6	Besszárion, Hilárion	Csütörtök	Norbert, Szidónia
7	Teodót vértanú	Péntek	Róbert
8	Tivadar nagyvt. ereklyéi	Szombat	Médárd, Rák. Gy.
9	Alex., Cirill	Vasárnap	Félix
10	Sándor, Timót vt. pk.	Hétfő	Margit
11	Bertalan és Barnabás apk.	Kedd	Barnabás
12	Onufrius remete	Szerda	Klaudius, Villő
13	Akvilina vt. szűz (Ölvedke)	Csütörtök	Tóbiás
14	Elizeus próféta	Péntek	Zaránd, Vazul
15	Ámos próféta	Szombat	Jolán,
16	Tikon püspök	Vasárnap	Szász K., Jusztin
17	Szábel vt. (Szabolcs)	Hétfő	Laura
18	Leoncius vt. (Levente)	Kedd	Arnót
19	Judás-Tádé apostol	Szerda	Gyárfás, Apák n.
20	Metód vt. pk.	Csütörtök	Rafael
21	Julián vértanú (Jávor)	Péntek	Alajos
22	Özséb vt., pk.	Szombat	Paulina
23	Agrippina vt. (Örkéndi)	Vasárnap	Zoltán
24	Ker. Szent János: Iván	Hétfő	Iván, Béza
25	Febrónia vt. sz.	Kedd	Vilmos
26	Dávid remete	Szerda	János, Kont
27	Sámson pap	Csütörtök	László
28	Cirus és János ereklyéi	Péntek	Arszlán
29	Péter-Pál	Szombat	Péter és Pál
30	12 apostol	Vasárnap	Pál: Pósa

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed.....5-én
Újhold.....12-én
Első negyed 19-én
Holdtölte 27-én

JÚLIUS

KRISZTUS VÉRE HÓNAPJA

SARLÓSHÓ (Szentjakabhó) NYÁRHÓ

Hétfő	1	Jézus dr. Vére, Detre ap., Galló
Kedd	2	Ottó, Szvitun (Soltony)
Szerda	3	Tamás aps., Sz. pápák
Csütörtök	4	Izabella kné., Ulrik: Oldor pk.
1. péntek, bűnbánat napja	5	Z. Antal: Antos, Berta özv.
1. szombat	6	Gor. Mária, Ézsiás próf.
Évközi 14. vasárnap	7	Edilburg (Delinke), B. Mikocsa dm.
Hétfő	8	Kilián, Szerémi vtk. (Eperjes, Csató)
Kedd	9	Veronka, B. Bereck ps.
Szerda	10	Amália, Szekunda (Zenedő)
Csütörtök	11	Benedek ra. (Bendegüz), Cobor vt.
Péntek, bűnbánat napja	12	Gv. János ra, Paternián (Abony)
Szombat	13	Henrik: Héder cs.
Évközi 15. vasárnap	14	Kamill (Kadán), Szolán (Zalán)
Hétfő	15	Bonaventura: Bónis, Ladomér
Kedd	16	Kármelh. BA. (Szőlős, -ke)
Szerda	17	Elek, Szórád András rt.
Csütörtök	18	Frigyes pk., Simforózsa és ts.
Péntek, bűnbánat napja	19	Rufina (Bíborka), Epafrás (Eperke)
Szombat	20	Margit vt., Illés (Élesd)
Évközi 16. vasárnap	21	Br. Lőrinc, Praxédes (Ráska), Dániel
Hétfő	22	M. Magdolna, Szintike (Szinta)
Kedd	23	Apollinár: Polnár, Brigitta
Szerda	24	Kinga (Csönge), Krisztina, Salómé
Csütörtök	25	Jakab aps., Kristóf vt., Tödemér
Péntek, bűnbánat napja	26	Anna és Joákim (Dédes,-ke)
Szombat	27	Pentele vt., Aurél (Ajtony)
Évközi 17. vasárnap	28	Ince p., Bartuzius (Bars)
Hétfő	29	Márta, László k. hal. (Torda)
Kedd	30	Kriz. Péter ea., Judit, Árboz
Szerda	31	Loy. Ignác ra. (Iklód, Tüzinke)

JÚLIUS

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Kozma és Damján vtk.	Hétfő	Tibold
2 Boldogasszony palástja	Kedd	Ottokár
3 Jácint vértanú	Szerda	Kornél, Soma
4 Krétai András püspök	Csütörtök	Függetlenségi nap
5 Ciril és Metód	Péntek	Enese
6 Nagy Szizoés rem.	Szombat	Ézsaiás, Husz J.
7 Tamás és Ákos	Vasárnap	Cirill
8 Prokóp vértanú	Hétfő	Teréz, Marót
9 Pongrác: Pongor	Kedd	Lukrécia
10 Cavei Szent Antal	Szerda	Amália, Kálvin
11 Eufémia: Fémike	Csütörtök	Izabella
12 Proklus vértanú	Péntek	Lili
13 Gábor arkangyal	Szombat	Jenő
14 Akvila (Turul) és Onézimus	Vasárnap	Örs
15 Vladimir	Hétfő	Henrik
16 Athenogénes (Atány)	Kedd	Ruth
17 Marina vértanú szűz	Szerda	Elek, Bullinger
18 Jácint vértanú: Acintos	Csütörtök	Frigyes
19 Makrina szűz	Péntek	Emilia
20 Illés próféta (Élesd)	Szombat	Illés
21 Simeon remete: Semjén	Vasárnap	Olivér, Dániel
22 Mária Magdolna: Lenke	Hétfő	Magdolna
23 Trofim és Teofil vtk.	Kedd	Lenke
24 Borisz	Szerda	Kinga, Krisztina
25 Anna asszony	Csütörtök	Jakab
26 Hermolaus, Paraszkéva vt.	Péntek	Anna
27 Pantaleon vt.: Pentele	Szombat	Olga
28 Prokórus és Nikánor	Vasárnap	Ince, Bach
29 Kallinik vt.: Kálnok, Teodóta	Hétfő	Márta
30 Szilás és Szilván ősker.	Kedd	Judit
31 Eudocimus	Szerda	Oszkár

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed.....5-én
Újhold.....11-én
Első negyed.....18-án
Holdtölte.....26-án

AUGUSZTUS

BOLDOGASSZONY HÓNAPJA

SZŰZHÓ — NYÁRUTÓ

Csütörtök	1	Lig. Alfonz (Altabarc), Etéd
1. péntek, bűnbánat napja	2	Ve. Özséb (Versény), Porciunkula
1. szombat	3	Evód (Regős, -sse), B. Ágoston
Évközi 18. vasárnap	4	Domonkos, Vianney János
Hétfő	5	Havas BA. (Havadi), Emőd, Sükösd
Kedd	6	Berta, 1456 emléke
Szerda	7	Kajetán ra., Cirjék (Cenkes)
Csütörtök	8	Domonkos: Döme ra. (Désike)
Péntek, bűnbánat napja	9	Rusztikus (Csedén, -ke), B. Alv. Ján
Szombat	10	Lőrinc, Astéria (Csilla), Blanka
Évközi 19. vasárnap	11	Klára, Zsuzsa, B. eml. Hunyad
Hétfő	12	Krescencián: Kereskény, Sugárka
Kedd	13	Ipoly (Ibolya), Ber. Ján (Barakony)
Szerda	14	Özséb, Anasztáz, Sz. Korona
Csütörtök	15	NAGYBOLDOGASSZONY
Péntek, bűnbánat napja	16	István k., Rókus, Serénke
Szombat	17	Jácint dm., Szeptim (Hetény)
Évközi 20. vasárnap	18	Ilona, Laura (Borostyán), Tarzicius
Hétfő	19	Eu. János ra. (Ozdor), Lajos pk.
Kedd	20	SZENT ISTVÁN király, Bernát
Szerda	21	X. Pius (Pozson), Szidónus
Csütörtök	22	Királynő BA. (Tábor, Boglárka)
Péntek, bűnbánat napja	23	Limai Rózsa, Fülöp, Zakeus (Cakó)
Szombat	24	Bertalan aps. (Badacsony)
Évközi 21. vasárnap	25	Lajos, Kal. József (Kálozd, -zka)
Hétfő	26	Zefirin (Szegfű), Pálos BA.
Kedd	27	Mónika, Cézárius (Décső)
Szerda	28	Ágoston ea., B. Lukács (Bánd)
Csütörtök	29	Ker. Ján. fővét., Hipác (Huba)
Péntek, bűnbánat napja	30	Bonónius (Bodony), B. Jakab ps.
Szombat	31	Rajmund (Nimród), Robustyán vt.

AUGUSZTUS

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Sz. Kereszt diadalmenete	Csütörtök	Melinda
2 István első vt. ereklyéi	Péntek	Gusztáv, Lehel
3 Izsák, Fausztus: Fástos	Szombat	Ágoston
4 Efézsomi 7 gyermek vt.	Vasárnap	Domonkos
5 Fábius, Euszignius vt.	Hétfő	Oszvald
6 Úr színeváltozása	Kedd	Berta, Bécsi béke
7 Doméc vértanú	Szerda	Ibolya
8 Emilián püspök	Csütörtök	László
9 Mátyás vt., ap.	Péntek	Emőd
10 Lőrinc vértanú	Szombat	Lőrinc
11 Euplus szerpap vt.	Vasárnap	Zsuzsánna
12 Focius és Anicét vt.	Hétfő	Klára
13 Maxim v. Miksa szerzetes	Kedd	Ipoly
14 Mikeás próféta: Mike	Szerda	Özséb
15 Nagyboldogasszony	Csütörtök	Mária
16 Diomédes vértanú	Péntek	Ábrahám
17 Miron vértanú pap	Szombat	Anasztáz
18 Flórus és Laurus vtk.	Vasárnap	Ilona
19 András vt. és 2500 katona	Hétfő	Huba
20 Szent István király	Kedd	István király
21 Tádé	Szerda	Sámuel
22 Agatonikus vértanú és társai	Csütörtök	Menyhért
23 Kálnok, Lupus vt. (Farkas)	Péntek	Farkas
24 Eutikius vt. (Tékes) ősker.	Szombat	Bertalan
25 Bertalan apostol	Vasárnap	Lajos
26 Adorján és Natália vtk.	Hétfő	Izsó
27 Poimén	Kedd	Gebhárd: Gibárt
28 Mózes vértanú: Majsa	Szerda	Ágoston
29 Ker. Szent János fővétele	Csütörtök	Erna
30 Sándor, János, ifj. Pál pátr.	Péntek	Rózsa
31 Boldogasszony öve ereklye	Szombat	Erika

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed 3-án
Újhold.....10-én
Első negyed 17-én
Holdtölte 25-én

SZEPTEMBER
ŐRANGYALOK HÓNAPJA

SEREGFŐ (Szentmihályhó) ŐSZELŐ

Évközi 22. vasárnap	1	Egyed ap., Anna pr.: Anikó
Hétfő, Munka ünnepe	2	Konkord (Kökénd, -i), Imre hal.
Kedd	3	N. Sz. Gerg., Ist. Pásztor A. (Csobán)
Szerda	4	Rozsálka sz., B. Ida, Mózes próf.
Csütörtök	5	G. Lőrinc, Árkonc (Tárkány)
1. péntek, bűnbánat napja	6	Prezidius (Harka, -ány), Porfir
1. szombat	7	B. Kassai vtk. (Kossa, Kassád)
Évközi 23. vasárnap	8	KISBOLDOGASSZONY
Hétfő	9	Kl. Péter, Severjén, Gorgon (Gara)
Kedd	10	Tol. Mikó, Teodárd (Tardos)
Szerda	11	Prótus (Bogor), Paciens (Senyő)
Csütörtök	12	Mária Neve (Gyüd, -ike), Kürt
Péntek, bűnbánat napja	13	Aranysz. János (Karád), Tunyog
Szombat	14	Kereszt Felmag., Kornél (Somos)
Évközi 24. vasárnap	15	Hétfájd.: Sasvári BA. (Hete)
Hétfő	16	Kornél p. (Somogy), Ciprián: Cobor
Kedd	17	Bellarmin Rób., Sz. Ferenc sebhelyei
Szerda	18	Kup. József, Ferreol (Tömörke)
Csütörtök	19	Január pk., Szabbác (Szabolcs)
Péntek, bűnbánat napja	20	Euszták: Lestár, Teodóra (Tündér)
Szombat	21	Máté aps.: Mátyus, Jónás próf.
Évközi 25. vasárnap	22	Móric, Exupér vtk. (Csegző)
Hétfő	23	Tekla, Szózius (Somoró)
Kedd	24	Fogolykiváltó BA., Pacifik (Békés)
Szerda	25	Gellért vt. pk. (Gyimes)
Csütörtök	26	Kozma, Damján, Ciprián (Surány)
Péntek, bűnbánat napja	27	Páli Vince, Fidenc (Bizond)
Szombat	28	Vencel, B. Salamon k.
Évközi 26. vasárnap	29	Mihály, Gábor, Ráfael főa.
Hétfő	30	Jeromos ea., Leopardus (Barca)

SZEPTEMBER

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Évkezdet. Simon.	Vasárnap	Egyed
2 Mammás vt. remete	Hétfő	Rebeka, Munka ünn.
3 Antim	Kedd	Albert
4 Babilás érs.	Szerda	Rozál
5 Zakariás főpap.	Csütörtök	Viktor
6 Mihály ark.	Péntek	Zakariás.
7 Szózon vt.	Szombat	Regina.
8 Kisboldogasszony	Vasárnap	Mária
9 Joákim és Anna	Hétfő	Ádám
10 Menodóra vt. sz.	Kedd	Erik
11 Teodóra bűnbánó (Tündér)	Szerda	Teodóra
12 Autonóm vt. püspök	Csütörtök	Guidó: Vid, Mária
13 Sír templ. felsz., Kornél	Péntek	Lóránt
14 Sz. Kereszt felmagasztalása	Szombat	Szerénke
15 Nicetás nagy vt.	Vasárnap	Nikodémus
16 Eufémia vt. szűz	Hétfő	Edit
17 Zsófia vértanú és 3 leánya	Kedd	Ottó, Bullinger
18 Eumén püspök (Enyég)	Szerda	Tamás, Titus
19 Trofim vt., Szabbác vt.	Csütörtök	Vilma
20 Euszták vt.: Lestár	Péntek	Friderika
21 Kodrát v. Kvadrát pk.	Szombat	Máté
22 Fókás vértanú (Fekecs)	Vasárnap	Móric
23 Ker. Szent János fogantatása	Hétfő	Tekla
24 Tekla szűz vt.	Kedd	Gellért
25 Eufrozina: Fruzsina vt. sz.	Szerda	Farkas, Virág
26 Nilus (Nyilas), János hal.	Csütörtök	Jusztina
27 Kallistrát és 50 katona vt.	Péntek	Adalbert
28 Baruk próféta, Kariton vt.	Szombat	Vencel
29 Cirjék remete	Vasárnap	Mihály
30 Örmény Világosító Gergely	Hétfő	Jeromos

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed.....1-én
Újhold.....8-án
Első negyed.....15-én
Holdtölte.....23-án

OKTÓBER

RÓZSAFÜZÉR HÓNAPJA

FEJFAHÓ (Mindszenthó) ŐSZHÓ

Kedd	1	Kis Sz. Teréz, Krescens (Kelemér)
Szerda	2	Őrangyalok (Örs, Öröske)
Csütörtök	3	Gellért: Gyirót ap., Fástos
1. péntek, bűnbánat napja	4	Assz. Ferenc ra., Krispus (Bodor)
1. szombat	5	Placid, Pálma vtk., Attila pk.
Évközi 27. vasárnap	6	Brunó (Berény), Erótisz (Ercse)
Hétfő	7	Rózsafüzér Királynője (Esenke)
Kedd	8	MAGYAROK NAGYASSZONYA
Szerda	9	Dénes, Leon. János, Göntér rt.
Csütörtök	10	Bo. Ferenc. Gedő, Eulampia (Hajna)
Péntek, bűnbánat napja	11	BA. Anyasága (Ajnárka), Zenőke
Szombat	12	Miksa vt., Monás pk. (Nánás)
Évközi 28. vasárnap	13	Kálmán vt., Ede k., Teofil
Hétfő	14	Kalliszt p., Burghard (Bogárd)
Kedd	15	N. Teréz, Aurélia (Aranka)
Szerda	16	Al Margit, Tiszt. BA. (Arika), Lehel
Csütörtök	17	Ant. Ignác, Heron (Tuhudun)
Péntek, bűnbánat napja	18	Lukács ev., Asklepiád (Csokaly)
Szombat	19	Jogues Izs. vt., Ker. Pál, Alk. Péter
Évközi 29. vasárnap	20	Vendel, Artémius vt.: Tihamér
Hétfő	21	Orsolya, Viátor (Vétes, -di)
Kedd	22	Kordula vt. (Karaldi), Alódia
Szerda	23	Kap. János (Koppány, -nka), Zaránd
Csütörtök	24	Kl. Antal, Ráfael, Maglór (Káldor)
Péntek, bűnbánat napja	25	Krizsán (Örkönd), B. Mór pk.
Szombat	26	Evariszt p., Dömötör: Dömös vt.
Évközi 30. vasárnap	27	Szabina, Elezbán (Besnyőd, Ellák)
Hétfő	28	Simon, Tádé apsk., B. Gál fc.
Kedd	29	Nárcisz, Tódor (Somodor), Melinda
Szerda	30	R. Alfonz, Luperkus (Farkasd)
Csütörtök	31	Farkas pk., Sztakisz (Csekez)

OKTÓBER

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Boldogasszony védelme	Kedd	Lucián
2 Ciprián: Coborján vt. pk.	Szerda	Malvin
3 Areopagita Dénes vt.	Csütörtök	Helga
4 Jerót athéni püspök	Péntek	Ferenc
5 Karitina vt. sz.	Szombat	Aurél
6 Tamás apostol	Vasárnap	Elfrida, Brunó
7 Szergius vt.: Sergyes	Hétfő	Amália
8 Pelágia: Pelágyia bűnbánó	Kedd	Etelka
9 ifj. Jakab apostol	Szerda	Dénes
10 Eulamp (Fényőke, Hajnalka)	Csütörtök	Gedeon
11 Fülöp szerpap	Péntek	Kálman, Zwingli
12 Andornok vértanú	Szombat	Miksa
13 Papilás és Kárpus vtk.	Vasárnap	Ede, Béza
14 Nazár, Gyárfás, Prótás vtk.	Hétfő	Helén
15 Lucián vértanú	Kedd	Teréz
16 Longyinus vértanú	Szerda	Gál
17 Ózeás próféta	Csütörtök	Hedvig
18 Lukács evangélista	Péntek	Lukács
19 Jóel próféta, Kleopátra özv.	Szombat	Nándor
20 Artémius vértanú: Tihamér	Vasárnap	Irén
21 Hilárion apát	Hétfő	Orsolya, Hilárius
22 Abercius püspök	Kedd	Előd
23 Jakab apostol, Ignác pátr.	Szerda	Gyöngyvér
24 Aretás hitvalló	Csütörtök	Salamon
25 Marcián és Martélyos vtk.	Péntek	Vilma
26 Dömötör vértanú: Demők	Szombat	Demeter
27 Nesztor vt.	Vasárnap	Szabina
28 Parasceva, Terenc (Csizér)	Hétfő	Simon, Júdás
29 Anastázia vértanú (Neste)	Kedd	Zénó
30 Zenóbius (Zsember), Zenó	Szerda	Kolos
31 Stachis	Csütörtök	Reformáció napja

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed.....1-én
Újhold.....7-én
Első negyed.....15-én
Holdtölte.....23-án
Utolsó negyed.....30-án

NOVEMBER

SZENVEDŐ LELKEK HÓNAPJA

MENYEGZŐS (Szentandráshó)		ŐSZUTÓ
1. péntek, bűnbánat napja..	1	MINDENSZENTEK (Ögyek)
1. szombat	2	HALOTTAK NAPJA, Viktorin
Évközi 31. vasárnap	3	P. Márton, Hubert, Szilvia (Zolna)
Hétfő	4	B. Károly, Sarolta, B. János dm.
Kedd	5	Imre hg. (Téteny, Tétenke)
Szerda	6	Lénárd, B. Lorándh. Istv. ps.
Csütörtök	7	Engelbert (Csenger), Delinke
Péntek, bűnbánat napja	8	4 koron. vt. (Zombor, Hódos)
Szombat	9	Lateráni Baz., Tivadar, B. Ilona
Évközi 32. vasárnap	10	N. Sz. Leó, Av. András, Tünde
Hétfő	11	Turi Márton pk., Bartók ap.
Kedd	12	Jozsafát vt., Asztrik (Ecser)
Szerda	13	K. Szaniszló, Ennáta (Enéh)
Csütörtök	14	Lőrente pk., Pócsi BA. (Pozson)
Péntek, bűnbánat napja	15	N. Albert ea., Samonás vt. (Csoma)
Szombat	16	Skót Margit, Gyertód, Ödön, Ötemér
Évközi 33. vasárnap	17	Magyar Erzsébet (Berénke), Gerg.
Hétfő	18	Péter-Pál Baz., Jenő
Kedd	19	Erzsébet, Köröspén pk. (Bodrog)
Szerda	20	V. Félix (Bódog), Szolutor (Bulcsu)
Csütörtök	21	BA. bemutatása, (Bercsény, -nke)
Péntek, bűnbánat napja	22	Cecília: Cicelle vt. (Csellőke)
Szombat	23	Kelemen, Kolumbán, Amfilok
Krisztus Király vasárnap...	24	Krizsogon vt. (Zalkod, Kurszán)
Hétfő	25	Alex. Katalin, Rézmán vt.
Kedd	26	P. Lénárd, B. Vác rt., Hegyi BA.
Szerda	27	Érmes BA. (Vezekény), Virgyil pk.
Csütörtök. Hálaadás n.	28	Márkai Ják, Kreskon (Tényő)
Péntek, bűnbánat napja	29	Szaturnin, B. Balázs ps. (Balmaz)
Szombat	30	András aps.: Endre (Almás, -ka)

NOVEMBER

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Kozma és Demjén vtk.	Péntek	Marianna
2	Acindin vt. (Öcsigür)	Szombat	Győző
3	Acempszimás pk. vt.	Vasárnap	Hubert
4	Joannicius remete	Hétfő	Károly
5	Galaktion, Episztémisz vtk.	Kedd	Imre
6	Pál pk., vt.: Pósa	Szerda	Lénárd
7	Hieron vértanú, Lázár	Csütörtök	Rezső
8	Mihály arkangyal	Péntek	Godofréd
9	Matróna, Onézifor vt.	Szombat	Tivadar
10	Erásztus, Olimpus vtk.	Vasárnap	Luther, Réka
11	Vince, Ménás, Viktor vtk.	Hétfő	Márton
12	Alamizsnás Szent János	Kedd	Jónás
13	Aranyszájú Szent János et.	Szerda	Szaniszló
14	Szent Fülöp apostol	Csütörtök	Klementín, Aliz
15	Szamonás vértanú (Csoma)	Péntek	Lipót
16	Szent Máté evangélista	Szombat	Otmár
17	Csodatevő Szent Gergely	Vasárnap	Hortenzia
18	Román és Plátó vtk.	Hétfő	Ödön, Jenő
19	Abdiás próféta	Kedd	Erzsébet
20	Dekapolisi Sz. Gergely vt.	Szerda	Jolán, Kiss Áron
21	Boldogasszony felajánlása	Csütörtök	Ilona, Hatyani
22	Filémon és Cecília vtk.	Péntek	Cecilia
23	Amfilok püspök (Bokod)	Szombat	Kelemen
24	Alexandriai Szent Katalin vt.	Vasárnap	Emma, Knox
25	Szent Kelemen	Hétfő	Katalin
26	Alipius remete.	Kedd	Jóka, Virág
27	Perzsa Szent Jakab	Szerda	Virgil
28	István vértanú	Csütörtök	Hálaadó nap
29	Paramon vértanú	Péntek	Noé
30	Szent András ap. (Almás)	Szombat	András

A Hold fényváltozásai:

Újhold.....6-án
Első negyed 14-én
Holdtölte 21-én
Utolsó negyed 28-án

DECEMBER
KARÁCSONY HÓNAPJA

BŐVEDHÓ (Karácsonyhó) TÉLELŐ

Advent 1. vasárnapja	1	Elegy pk., Diodór (Ozondur)
Hétfő	2	Bibiána, Aranka, Szekurus (Csekős)
Kedd	3	Xav. Ferenc (Zovárd, Zovárka)
Szerda	4	Dam. János, Borbála, Ozmund (Özd)
Csütörtök	5	Szabbás: Sebők (Csaba), B. Lukács
1. péntek, bűnbánat napja	6	Miklós pk., Tercius (Torzok)
1. szombat	7	SZEPL. FOGANTATÁS
Advent 2. vasárnapja	8	Emőke
Hétfő	9	F. Péter ra., Bassián (Vázson)
Kedd	10	Melkiás p., Lorétomi BA. (Lakod)
Szerda	11	Damocsa p., Trázon: Terestyén
Csütörtök	12	Ch. Franciska (Csanta), Gvad. BA.
Péntek, bűnbánat napja	13	Luca vt., Jodók: Józsa, Ottilia
Szombat	14	Ker. János ea., B. Bertót fc.
Advent 3. vasárnapja	15	Valér, Crocifissa Mária ra.
Hétfő	16	Etelka csné, Albina, Sidrák
Kedd	17	Lázár pk., Sturmius (Burány)
Szerda	18	Úrváró BA. (Váród), Töhötöm
Csütörtök	19	Pelágyia, B. Pál (Bólya), Oros
Péntek, bűnbánat napja	20	Döme ap., B. Dénes ps. (Dés, -ike)
Szombat	21	Tamás, Kaniz. Péter, Tömös
Advent 4. vasárnapja	22	Zénó (Zigánd), Demeter: Dönkös
Hétfő	23	Kenti Ján., Viktória, Umbert
Kedd, Szenteste	24	Ádám, Éva (Ősed, Őse)
Karácsony	25	JÉZUS SZÜLETÉSE (Zaránd)
Csütörtök	26	ISTVÁN 1. vt. (Előd, -ke)
Péntek, bűnbánat napja	27	Boráldó Szent János (Böjte)
Szombat	28	Aprószentek (Apor, -di, Fiád)
Szent Család vasárnap	29	Beket Tamás (Bökény), Damó vt.
Hétfő	30	Szent Család, Dávid k., Sebő érs.
Kedd	31	Szilveszter: Sorostély, Estike

DECEMBER

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Náhum próféta	Vasárnap	Natália, Károli
2	Habakuk próféta	Hétfő	Aranka
3	Sofóniás próféta	Kedd	Olivia
4	Borbála vértanú szűz	Szerda	Borbála
5	Szabbás apát (Csaba)	Csütörtök	Vilma
6	Szent Miklós püspök	Péntek	Miklós
7	Szent Ambrus egyháztanító	Szombat	Ambrus
8	Boldogasszony fogantatása	Vasárnap	Mária
9	Patápius remete	Hétfő	Natália
10	Mennás vértanú (Nánás)	Kedd	Judit
11	Oszlopos Szent Dániel remete	Szerda	Lehel
12	Spiridion püspök	Csütörtök	Gabriella
13	Eustrát vt., Luca vt.	Péntek	Lucia
14	Tirzus és vértanútársai	Szombat	Benő
15	Eleutér vt. pk. (Aladár)	Vasárnap	Johanna
16	Aggeus próféta	Hétfő	Etelka, Linzi béke
17	Dániel próféta	Kedd	Lázár
18	Sebő és tsai vt. katonák	Szerda	Auguszta
19	Bonifác vértanú	Csütörtök	Viola, Gusztáv A.
20	Ignác vértanú	Péntek	Ignác, Teofil
21	Juliána (Jávorka) vt. szűz	Szombat	Tamás
22	Anastázia vértanú (Neste)	Vasárnap	Zénó
23	Viktória vt., Tíz krétai vt.	Hétfő	Viktória
24	Karácsony vigíliája	Kedd	Ádám és Éva
25	Karácsony	Szerda	Karácsony
26	Istenszülő B. A. és József	Csütörtök	István
27	Szent István fővértanú	Péntek	János
28	Több ezer nikodémiai vt.	Szombat	Kamilla
29	Aprószentek	Vasárnap	Dávid, Bocskay
30	Anizia vt.: Anikó	Hétfő	Zoárd
31	Melánia, Szilveszter	Kedd	Szilveszter

A Hold fényváltozásai:

Újhold.....6-án
Első negyed 14-én
Holdtölte 21-én
Utolsó negyed 28-án

Tudnivalók az 1991-es év ünnepeiről

* Újév .....jan. 1.
Vízkereszt.....jan. 6.
Árpádházi Sz. Margit .....jan. 18.
Gyertyaszentelő BA .....febr. 2.
Hamvazószerda .....febr. 13.
1848-as magyar ünnep márc. 15.
Szent József.....márc. 19.
Virágvasárnap.....márc. 24.
Nagycsütörtök .....márc. 28.
Nagypéntek.....márc. 29.
Nagyszombat .....márc. 30.
Húsvétvasárnap..... márc. 31.
Gyümölcsoltó BA. .....ápr. 8.
A Szent Antal kilenced
kezdete .....ápr. 16.
*Urunk mennybemen. .....máj. 9.
Édesanyák napja.....máj. 12.
† Pünkösdi búcsú .....máj. 19.
Szentháromságvas. .....máj. 26.
Hősök napja .....máj. 27.
Úrnapja .....jún. 2.
Jézus Szent Szíve.....jún. 7.
Édesapák napja.....jún. 16.
Szent László király .....jún. 27.
Szent Péter és Sz. Pál.....jún. 29.
Függetlenség ünn. USA ....júl. 4.
Kármelhegyi BA .....júl. 16.
Porciunkula .....aug. 2.
* Nagyboldogasszony ....aug. 15.
Szent István király.....aug. 20.
Mária királynő.....aug. 22.
Munka ünnepe .....szept. 2.
Kisasszony napja.....szept. 8.
† Őszi búcsú .....szept. 8.
Szt. Kereszt. felmag. ...szept. 14.
Hétfájdalmas Szűz .....szept. 15.
Szent Gellért .....szept. 24.
Mihály, Gábor, Rafael
főangyalok ünnepe.....szept. 29.
Assisi Szent Ferenc.....okt. 4.
Aradi 13 magyar vértanú okt. 6.
Magyarok Nagyasszonya okt. 8.
Kapisztrán Sz. János.....okt. 23.
1956-os szabadságharc ...okt. 23.
* Mindenszentek ünnepe nov. 1.
Halottak napja .....nov. 2.
Szent Imre herceg .....nov. 5.
Magyar szentek és bold. nov. 13.
Árpádházi Sz. Erzsébet nov. 19.
Szűz Mária bemutatása nov. 21.
Krisztus Király ünnepe...nov. 24
Hálaadási ünnep USA....nov. 28.
Advent első vasárnapja....dec. 1.
* Szeplőtelen Fogantatás dec. 7.
* Karácsony ünnepe.....dec. 25.

* Kötelező ünnepnapok.
† Búcsú Youngstownban.

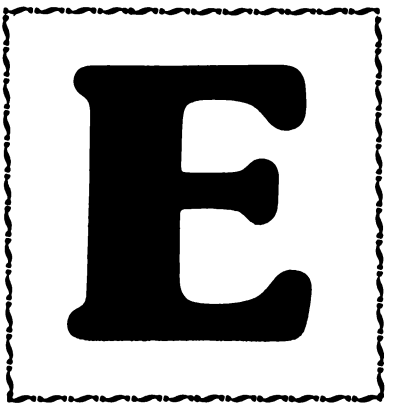

szmék útján

Dr. Mihályi Gilbert:

Kinek az érdeme a rabnépek felszabadulása?

Who lost China? Ki veszítette el Kínát? — firtatták nagy vitákban 1949 után. 1990 első felében a közép-kelet-európai váratlanul beköszöntő és párját ritkító szabadságharc és felszabadulás felvetette a kérdést: kinek köszönhető a rabnépek függetlensége?

Mert regénybe illő izgalmas események sorozatának kalandos történetét szemlélhettük. Először csak a rabnépek elégedetlensége főleg a lengyel Szolidaritásban, a magyar szamizdat sajtóban, „búvó patak" irodalomban, a cseh Charta 77-ben, ellenzéki csoportokban, stb. nyilvánult meg, de mindennek mállasztó és feszítő erejében a lengyel Szolidaritás erőteljesen feléledt és politikai tényezővé lett, a magyar függetlenségi mozgalom „reform"-jaival a nemzeti szabadsághoz vezetett, a csehszlovákok fellázadásban valósították meg a prágai tavaszt, a keletnémeteknek a Fal hősies átmászása és a nekik lehetővé tett Magyarországon keresztül Nyugatra való menekülése szétfeszítette a rabbilincseket, a román nép kitört haragjában vetett véget a népnyúzó komisszárnak.

Mindezt a bravúros tettet az egész világ élvezte a televízióban és azokban a hetekben társaságban, baráti körben, újságcikkekben, rádió „talk show"-kon azt vitatták, hogyan történhetett mindez. A válasz sokféle volt.

• A GONDVISELÉS NEM KÖZVETLENÜL, HANEM EMBEREK ÁLTAL TEVÉKENYKEDIK A VILÁGBAN

Az America c. jezsuita hetilapban (1990. jan. 13.) John C. Haughey S.J. azt írta, hogy amik történtek a rabnépek körében, az „act of God" — Isten műve volt. Erre a cikkre a texasi Lubbock püspöke, Michael Sheehan levelet írt a szerkesztőnek, amelyben megmagyarázza, hogy is kell ezt érteni. A püspök ezt írta: azt hiszi, hogy a Szentlélek működött ott, viszont a Lélek

embereket — férfiakat és nőket egyaránt használ, hogy elérje célját. Igen örvendetes, hogy a főpásztor fontosnak találta a jezsuita atya állításának helyes értelmére rámutatni, mert így kijavította a sok téves felfogást az isteni Gondviselésről.

De Casaroli bíboros is foglalkozott ezzel a kérdéssel Krakkóban a Teológiai Akadémián 1990. június 2-án mondott beszédében. Azt mondta, hogy szinte hihetetlen mindaz, ami történt, felsőbb hatalom közbelépése nélkül. De hozzátette, hogy bár a hívő tudatában van az isteni Gondviselés cselekvő jelenlétének az emberi eseményekben, **mégis kötelességünk elsősorban megkérdezni, hogy vajon és milyen mértékben a földi történéseknek, még a legcsodálatosabbnak is, nincs-e emberi magyarázata.**

• A FATIMAI SZŰZANYA KÖZBENJÁRÁSÁRA AZ ÚRISTEN MEGIRGALMAZOTT

Olyanok is akadnak, akik azt állítják, hogy a Fatimai Szűz közbenjárásának az eredménye mindez, mert hiszen az 1917-es bolsevik forradalom idején megígérte: imádkozzátok a rózsafüzért, Oroszország meg fog térni. Ezt II. János Pálnak is felhozták 1990 januárjában Afrikába való repülőútján. A Szentatya azt válaszolta, hogy a hit fényében érthető, hogy azok, akik szeretik Máriát, hiszik, hogy befolyásolta a szovjet eseményeket. De megvallotta, hogy ő maga nem tulajdonít ok-okozat összefüggést Fatima és a peresztrojka között. A Szentatyával kell egyetértenünk. Oroszország megtérése azonos lenne Gorbacsov manőverezésével? Nem szabad ám a fatimai üzenetet ilyen felületesen és erőltetetten magyarázni! Nem szabad ám vele visszaélni! Mária hihetőségét Gorbacsov politika szerencséjéhez nem köthetjük! Még várni kell Oroszország megtérésére. **A hívő keresztény hitében a természetfeletti beavatkozás elfogadható a földi történésekben, de óvatosan kell kezelni a jóslatot, amelynek beteljesülését nem jelenthetjük ki elsietve.**

• II. JÁNOS PÁL BEFOLYÁSA NEM TAGADHATÓ

Igen sokan úgy gondolják, hogy a római pápa viszi el a pálmát.

Az említett Sheehan püspök is megjegyezte levelében, hogy II. János Pálnak nagy része van a változásokban főleg azzal, hogy Lengyelországban tartotta a lelket és onnét terjedt a szabadságmozgalom a többi országokba.

Timothy Garton Ash jól ismert író The Uses of Adversity: Essays on the Fate of Central Europa (Random House, 1989) című munkájában és a Daedalus c. folyóirat Central Europe témának szentelt Winter 1990. kötetében méltatják II. János Pálnak különleges befolyását a közép-kelet-európai eseményekre különösen a lengyel Szolidaritáson keresztül.

1990. május közepén, amikor a Szentatya 70 éves lett, Lech Walesa cikket írt az Il Messaggero-ban, amelyben dicsérte II. János Pált, hogy segített Kelet-Európa megváltozásában.

Mihail Gorbacsov is elismerte, hogy a Vatikán és a pápa személye építő szerepet játszott a kelet-európai változásokban.

Agostino Casaroli bíboros 1990. június 2-án Krakkóban, amikor a Teológiai Akadémián tiszteletbeli doktorátussal tüntették ki, azt mondta, hogy II. János Pál és Mihail Gorbacsov a döntő egyéniségek Kelet-Európa politikai forradalmában.

Ki is merné tagadni, hogy a Szentatyának nincs része ezeknek a történelmi eseményeknek előkészítésében? Az emberi jogokért és elsősorban a vallásszabadságért való odaadó kiállása segített a lelket tartani az elnyomottakban. El kell ismerni, hogy a lengyel Szolidaritás, amelynek létrejöttében köztudomásúlag nagy része van a pápának, volt a marxista elnyomásnak első hatékony ellenzéke, és akkora volt elszántsága, hogy betiltása és vezetőinek meghurcolása után is életre támadva fő politikai tényezője lett a lengyel szabadság visszaszerzésének és vonzó példája a többi országokban.

Ezt első lengyelországi látogatásával kapcsolatban már az 1980-ban megjelent Mihályi—Dunai: II. János Pál, a vasfüggöny mögül jött pápa c. könyvemnek XIII. fejezetében fejtegettem. Majd így fejeztem be: *„II. János Pál a vasfüggöny mögül jött, a vasfüggöny elnyomásában is megmaradt, megedződött szellemi, lelki óriásként jelenik meg a világegyház élén, s az első pápaként betör, megjelenik a vasfüggöny börtönében, s szellemi erejében lelki Botondként végzetes rést vág Moszkvának Bizáncnál is gonoszabban totális erőszakhatalmán. Sztálin megjegyzése: ‚Hány divíziója van a pápának?' így visszafelé sül el: nem minden a földi, anyagi páncélos divízió. A hitnek, ahogy Szent Pál vallja, hegyeket mozgató ereje van!"*

• A VATIKÁN KELETI POLITIKÁJA PUHÍTOTTA, MÁLLASZTOTTA A SARLÓ—KALAPÁCS GYARMATBIRODALMÁT

Többek között a 30 Days c. folyóirat szerint a Vatikán keleti politikájának érdeme a rabnépek felszabadulása. Maga II. János Pál is erre utal 1990 januárjában a vatikáni diplomaták újévi fogadásakor: *„Ami Kelet-Európában megy végbe, az a népek javáért dolgozó egyház, Szentszék türelmes vetésének (seeding) a gyümölcse."*

Mi ez a keleti politika? Alapjában a vatikáni diplomácia munkássága, amellyel a kommunista kormányokkal való tárgyalás révén igyekezett előmozdítani a vasfüggöny mögé zárt egyház számára a vallásszabadság jogait, azaz a működés nagyobb lehetőségét, s így az elnyomó status quo kiigazítását, illetve megváltozását elérni.

Mikor vette kezdetét? Természetesen XII. Pius hiába próbálta volna meg, amíg a sztálinizmus vadsága tobzódott. A jég általában akkor törik meg, amikor az üldözés szenvedélye lelohad, és a vadság politikájának garnitúráját új vezetőség váltja föl. Így volt ez a vasfüggöny mögött is, és Sztálin halálával kezdődött. Ez a változás elősegítette a nemzetközi helyzet légkörének bizonyos „enyhülését" és magának XXIII. János pápának ösztönzését a kommunistákkal való dialógusra. Ezt annak a meglátásnak az alapján tette, hogy különbség van a merev marxista filozófia és annak gyakorlati követése és megvalósítása között, amit az 1961-ben kiadott Pacem in terris c. enciklikában fejtett ki. Így indult meg a Vatikán kelet-európai egyházpolitikai tevékenysége, ez főleg VI. Pál pápasága alatt kezdődött.

Ennek a „nyítás"-nak nyomán VI. Pál a vasfüggöny mögött diplomáciai érintkezést kezdett és épített ki az elnyomó hatalmakkal. Ennek legelső gondja volt az eddig megakadályozott püspöki kinevezések pótlása. 1963-ban Magyarországgal részleges megegyezést kötött. A Helsinki egyezmény aláírója volt és az ezt követő ellenőrző konferenciákon hallatta szavát az emberi jogok érdekében. Majd hazánkban a „kis lépések" engedménye volt észlelhető. Az új pápa, II. János Pál első lengyelországi hazalátogatása emelendő ki. Keresztény-marxista dialógust tartottak Budapesten is. A Vatikán részt vett a keresztény millénium moszkvai ünneplésén, majd Mihail Gorbacsov pápalátogatása következett. Ez nagy vonalakban a Vatikán keleti politikájának menete.

Ki merné tagadni ennek közét a történelmi átrendeződés előkészítésében? Természetesen, a fent megnevezett események mindegyike más és más súlyban esik latba az elnyomás erőinek lazításában.

Így a diplomáciai érintkezés felvevésének lehetősége, illetőleg ennek kihasználása a vasfüggönyre mért első kalapács csapásnak minősíthető. Most is csak azt mondom, amit a Vasárnap évkönyvében évekkel ezelőtt írtam: Rómát érdekelnie kellett, hogy mi is megy végbe a Colosseumban. E területről való elűzése után eme legelső megjelenése, visszatérése nagy erőt öntött az üldözött egyházba.

A részleges megegyezés a püspökök kinevezéséhez vezetett. Ez látszólag eredményt jelentett, de gyakorlatilag a pártállam partnereivé kényszerítette őket. Negyven éven át éltek kommunista uralomban, ezért az egyház vezetői a reformkorszak politikai változását „súlyosan megsebesülve" érték meg, viselve a kommunista manipuláció jeleit — mondta **Tomka Miklós** a hollandiai Hilversumban a Pax Christi 1989-i találkozóján (National Cath. Register, 1989. dec. 3.). Vagyis volt püspöki kar, de az Egyházügyi Hivatal gyámkodott felettük megfosztva őket főpásztori önállóságuktól. A püspökök a pártállam ellenőrzése és irányítása alatt álltak. Vagyis kinevezésük folytán az elnyomó hatalom jobban tudta az egyházat is dirigálni a hódoltságba kényszerített püspökökön keresztül. Lékai László bíboros érsekről állapítja meg András Imre: *„Egyházkormányzói működésének általában nem ő, a kormányos, hanem az erők adtak irányítást, amelyek a magyar egyház hajóját a hátukon hordozták"* (Katolikus Szemle, 1986, 3). A püspökök behódolt helyzetének legszomorúbb jele, hogy többször nyilvánosan azt állították, hogy az állam és egyház viszonya rendezett, kielégítő. Lékai László bíboros annyira ment, hogy a magyar szocializmus teremtette helyzetben a pápai enciklikák megvalósulását látta. Hazánk megszállásának 40. évfordulóján kiadott körlevelükben „visszafordíthatatlan"-nak nevezték a szocializmust és feldicsérték, hogy „az elért eredmények bőséges, jó gyümölcseit mindnyájan tapasztaljuk". **Várszegi Asztrik segédpüspök** így emlékezik: *„Az Egyházügyi Hivatal léte szükségtelen volt és haszontalan. Az általa képviselt irányt kényszerpályának, vakvágánynak nevezném. ... A túlélésnek azonban igen nagy ára volt: tönkrementünk. Ez jelezte az egyház tekintélyének elvesztését, az egyházon belüli rendkívüli nagy bizalmatlanságot. Az Egyházügyi Hivatal kapcsolatot létesített a klérussal, szeparálta a püspököket a papoktól, a papságon belül is meghasonlás támadt. A hívek naivak voltak, nagyon sok embert, most a legutóbbi időkben is fel kellett világosítani arról, hogy az ÁEH-ban nem kiérdemesült*

pap bácsik, tisztelendő urak, hanem megbízható elvtársak ülnek" (Magyar Nemzet, 1989. júl. 8.).

Gyulai Endre szeged-csanádi megyéspüspök ezeket mondja a püspökök megbénításáról: „*Egy körlevelet nem lehetett kiadni, egy papot nem lehetett áthelyezni, mert mindehhez az Állami Egyházügyi Hivatal engedélye kellett. A nagyobb bevételi helyekre olyan, nem egészen lelkipásztori alkatú emberek kerültek, akik inkább a napi politikával foglalkoztak, mintsem — esetleg bőrük kockáztatásával — az egyházi munkát végezték volna. . . . Egy évvel ezelőtt még nem fordulhatott volna elő, hogy egy püspök nyilatkozata előzetes egyeztetés nélkül megjelenjék. Ha nem tapsoló cikket írt valaki és nem hódolt meg, hanem valamiben ellentmondott, nem kaphatott nyilvánosságot. . . . Jól tudom, hogy az államvédelmi osztálynak megvolt a megfelelő módszerük rá, hogy kit-kit félelemmel vagy egyebekkel töltsenek el. A hatalom teljesen megbomlasztotta az egyházat, aminek következtében egységes kiállásról már nem lehetett szó. Pedig voltak világos, határozott állásfoglalások — emlékezem Hamvas püspök, Udvardy püspök megnyilatkozásaira. Ezek egy húszas vagy ötvenes papi körben hangzottak el, de nem terjedtek tovább, mert nem akadt fórum, amely közzétette volna őket. A püspöki kar körlevele nem úgy jelent meg, ahogy eredetileg megfogalmazták. Egy újságcikk az Új Emberben vagy a Vigiliában ötszörös szűrőn ment keresztül. Aztán jött az önszűrés, ami még rosszabb. Elnyomottságunkban nem lehetett szót emelni*" (Nők Lapja, 1989. márc. 25.).

A „kis lépésekről" Wildmann János, amikor Nyugaton teológiát tanult, ezt írta a Katolikus Szemlében (1984, 1): „*Az állam a püspökökön keresztül korlátlan beavatkozási lehetőséget biztosított magának a legbelsőbb egyházi élet kérdéseiben is, az egyházi vezetők hatalmát pedig a szükséges belső változtatások területén a semmire sem vezető, könnyen kontrollálható ‚kis lépésekké' korlátozta. . . . ‚Csodálatos kezdésről' beszélni azonban legfeljebb csak propaganda célból lehet.*"

A dialógusról Szennay András pannonhalmi főapát ezt mondja: „*Nem szabad engedni a kézenfekvő kísértésnek: keresztény-marxista dialógus címen ne folytassanak egyházpolitikai eszmecserét, egyházpolitikát ‚legalizáló' beszélgetést. Ez a ‚kísértés' nemcsak a marxista államvezetést, hanem a vatikáni illetékeseket is érinti. . . . Ne csak semmitmondó kommünikék jelenjenek meg a ‚közös irányvonalról'* " (Katolikus Szemle, 1988, 1).

II. János Pál első lengyelországi hazalátogatása

történelemalakító esemény volt. Jan T. Gross, a Yale egyetem szociológusa így méltatta: *„Mindaz, amit tett és mondott és ahogy viselkedett, fölrázó és nagy horderejű üzenet volt a vasfüggöny elnyomottjainak"* (The New Leader, 1979. jún. 18.). Bár a litvánok, akiket a Szovjetunió bekebelezett a II. világháború során, nem mehettek a szomszédos Lengyelországba, hogy lássák II. János Pált, *„de megerősítette és fölvillanyozta a lengyel pápa jövetele a litván katolikusok szívét. Igen elkedvetlenítette őket VI. Pál keleti politikája, de a litvánok új korszakot látnak az új pápában"* — jelentette ki Casimir Pugevicius, a Litván Katolikus Vallásos Segélytársulat vezetője (National Cath. Register, 1980. máj. 4.).

• MIHAIL GORBACSOV KÉNYSZERÜLT TUDOMÁSUL VENNI A SZOVJETUNIÓ ÖSSZEROPPANÁSÁT

Jeane J. Kirkpatrick, a volt amerikai ENSZ követ, Gorbacsovot „event-making man"-nek nevezte a Foreign Affairs-ben (1990. I.).

Az Amerikai Katolikus Konferencia Igazgatótanácsa 1990. április 10-én így nyilatkozott: *„Ezek az események több tényező eredménye, de köztük egyik az a nyílt politikai helyzet, amit Gorbacsov politikája teremtett."*

Jimmy Carter, volt amerikai elnök 1990 áprilisában azt mondta, hogy *„ez olyan változás, amelyet Gorbacsov eszközölt. ... Hiba lenne azt gondolni, hogy az egész világon kikerülhetetlen. Nem történik Észak-Koreában, Vietnámban se."*

Az amerikai napilapok jó része Gorbacsovban látta a rabnépek jótevőjét. Még Jerry Filteau is így vélekedik a Katolikus Hírszolgálat jelentésében. A Time folyóirat odáig ment, hogy Gorbacsovot tette meg az évtized emberének.

A kérdés persze az, hogy Gorbacsov tényleg kezdeményezője volt-e ennek a történelmi átalakulásnak. Belátta 70 év őrültségét és a vörös gyarmatbirodalmat feloszlatta? Ugyebár nem! Az történt, hogy a Szovjetunió összeroppant, 70 év után a marxista világforradalom kifulladt s így kényszerült tudomásul venni a megmásíthatatlant. Ezt a szovjet külügyminiszter így is ismerte be 1990 nyarán a szovjet kommunista párt kongresszusán: *„Katonai kiadásokra tékozoltuk el költségvetésünk egynegyedét és tönkretettük az országot."* De maga Gorbacsov is bevallotta tehetetlenségét Kohl kancellárnak, amikor beleegyezését adta — súlyos pénzügyi segítség fejében —, hogy az egyesült Németor-

ság a NATO-hoz csatlakozhatik: *„Ha tetszik nekünk, ha nem, az idő eljön, amikor az egységesített Németország a NATO-ban lesz, ha ez a választása."*

Hogy pedig Gorbacsov minden kijelentése ellenére, miszerint *„ezek az országok maguk döntik el, hogy milyen utat követnek"*, szívből nem akarta szabadságukat, hanem amolyan „szelídebb" kommunizmust szánt nekik, igazolja az, amit Pozsgay Imre közzétett, hogy amikor a változások beálltak, Gorbacsov közölte helytartóival: **bár Moszkva nem avatkozik bele az események folyamába, mégsem ellenezné, ha országok, mint pl. Csehszlovákia és Kelet-Németország „baráti segítséget" nyújtana, hogy a változás erőit sakkban tartsák** (Newsweek, 1990. jún. 4.). Nos, mi Gorbacsov érdeme a rabnépek felszabadulásában?

• REAGAN ELNÖK FEGYVERKEZÉSI POLITIKÁJA ELŐSEGÍTETTE A SZOVJETUNIÓ GAZDASÁGI CSŐDJÉT

Több újságíró hírmagyarázó és rovatíró, köztük George Will is úgy látják, hogy Ronald Reagan amerikai elnök állhatatos külpolitikájával, illetve katonai modernizálásával hozzájárult Moszkva kifárasztásához, megtöréséhez.

Caspar Weinberger, Bush hadügyminisztere, Fighting for Peace (Warner Books, 1990) c. munkájában azt állítja, hogy Reagan tudta, mit akar és ügyesen dolgozott elérésére.

Casaroli bíboros nagyszívűnek mutatkozott az érdemek kiosztásával, mert Rómában egyik nyilatkozatában elismerte, ami nagy feltűnést keltett, hogy Reagan elnök határozott fegyverkezési politikájával a történelem irányát befolyásolta.

Jules Feiffer, a Village Voice karikatúristája, így magyarázza Reagan megértését: Amikor ez a bolond, Reagan a Szovjetuniót gonosz hatalomnak nevezte, tudtam, hogy háború felé vezet bennünket. Amikor ez a bolond, Reagan nem akart fegyverkorlátozást, tudtam, hogy a nukleáris megsemmisülés közeleg. Amikor ez a bolond, Reagan a Star Wars tervet elindította azon az alapon, hogy a Szovjetunió kimerül, ha ebbe belefog, tudtam, hogy Reagan veszélyes... De amikor Moszkva megtört és a hidegháború enyhült, tudtam, hogy ez Gorbacsov érdeme és Reagannek semmi köze hozzá. Mert ha ennek a bolond Reagannek igaza volt elejétől kezdve, micsoda bolond vagyok én magam (The Clarion-Ledger, 1990. júl. 26.).

Reagan elnök évei alatt sokan félreértették és baloldalas el-

fogultsággal szakemberek félremagyarázták a szovjet helyzetet. Így például Seweryn Bieler, a Columbia egyetem professzora Brezsnyev uralmát kiértékelve ezt írta a Foreign Affairs 1981. nyári számában: *„Valószínűleg úgy fogja a történelem elkönyvelni, hogy a Szovjetunió egyik legsikeresebb időszaka, nemzetközileg és belügyileg egyaránt."*

Ugyanő feleségével együtt írt cikkében (Foreign Affairs, Winter 1982/83) kritizálta Reagan elnököt, mert azt hitte, hogy nemzetközi politikájával befolyásolhatja a Szovjetunió alakulását. Kijelentették, hogy Moszkva sem most, sem a következő évtizedben nem juthat krízisbe, mivel hatalmas kihasználatlan politikai és társadalmi tartaléka van, ami elég a legnagyobb nehézségek átvészelésére is.

John Kenneth Galbraith professzor, gazdasági és pénzügyi szakértő, a Szovjetunióban való látogatása után 1984-ben azt írta (New Yorker, 1984. szept.), hogy a szovjet gazdasági élet hatalmas anyagi fejlődést tett az utóbbi években. A nép szolíd jóléte látható az utcán is.

Reagan stratégiája helyesnek bizonyult.

Kinek az érdeme tehát a rabnépek felszabadulása? Tagadhatatlan, sok tényező közreműködött a Szovjetunió kimerüléséhez. **De az érdem maguké a rabnépeké!** Két éve írtam a Katolikus Magyarok Vasárnapjában, hogy változás csak akkor jöhet, ha a világhatalmi csoportosulásban elmozdulás áll be és a rabnépek szolidaritásban lázadnak fel. Ez történt. Kihasználva a történelmi momentumot — a Szovjetunió összeroppanását — egymás után, igazán együttesen, miden külföldi segítség nélkül, békés úton rázták le rabbilincseiket a vasfüggöny népei. „MI, A NÉP" — követve az emberségnek legbensőbb igényeit — ennek az egyedüli, dicső, történelmi teljesítménynek a főszereplője, ahogy Petőfi víziójában látta: *„ha majd minden rabszolga nép jármát megunva síkra lép..."*

Hajnal László Gábor:

Szabadság a küszöb alól*

Mottók:

„én már ráérős vagyok:
a madarak alacsony röptéből kiolvasom a délutánt,
s a csilláros égből a reánkszakadó vallatást."
(Nagy Gáspár)

„Kik a Tanácsnak talpát nyalták nemrég?
most szent sátorból gyalázzák Firenzét.

Riszáló rimák, nagyügyes kis hímek,
szájalnak a guelfből jött ghibellinek.

Hazájuk? Mint a kétgazdájú ebnek,
itt falkára, ott gazdag koncra lelnek.
. . . . . .

Írt. S míg az undor torkáig áradt:
- Magából csinált pártot önmagának."
(Tóth Bálint)

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Az 1956-os forradalom leverése után hatalomra került rezsim a totális megtorlás módszerét alkalmazta, és sorra tartóztatta le

---

* *Részlet AZ ELSŐ SZÁZ NAPIG című terjedelmes tanulmánykötetből, amelyben a szerző kísérletet tesz arra, hogy vázlatosan bemutassa: miféle előzményei voltak az 1990 tavaszán bekövetkezett politikai és rendszerváltozásnak, illetve a szabad választások utáni hetekben miért lett kibékíthetetlennek tűnő csatározások színhelye a magyar parlament.*

az írókat, értelmiségieket. Természetesen, csak azokat tudták bíróság elé állítani, akik **„kalandvágyból otthon maradtak"**, ám rajtuk álltak bosszút azokért is, akik nem hittek a november 4-e után elhangzott ígérgetéseknek, s Nyugatra szöktek. A Rákosi-rendszer kegyeltjeit sem kímélték; olyan neves kommunista tollforgatókat ítéltek el hosszú évekre, mint **Déry Tibor, Zelk Zoltán, Háy Gyula, Gáli József, Obersovszky Gyula, Tardos Tibor, Eörsi István** — és lehetne a neveket hosszasan sorolni. Az egészben viszont az a figyelemre méltó, hogy a börtönbe zártak között feltűnően sok volt a zsidó származású művész — gondolkodó —, és ezzel (ha ezt nem is hangoztatták nyíltan) azt akarta a hatalom érzékeltetni: nem felejtett. Mármint ama tényt, hogy a Nagy Imre első miniszterelnökségének évétől (1953-tól) egészen a szabadságharc kirobbanásáig a **„revizionisták"** java része is a zsidó értelmiségiekből rekrutálódott. (**Méray Tibor, Aczél Tamás, Gimes Miklós, Kende Péter, és számos Lukács György tanítvány**). A helyzetet az is súlyosbította, hogy a majd' kilenc esztendőn át korlátlan uralommal rendelkező, úgynevezett **„moszkovita négyesfogat"** tagjai: **Rákosi, Gerő, Farkas, Révai**, valamint az ÁVH vezetője, **Péter Gábor**, és a gazdasági ügyek felelőse, **Vas Zoltán** is zsidó volt. Egy felülről szított antiszemita propagandával akarta a Kádár-féle vezetés elterelni a figyelmet a valódi gondokról, hogy az országot most is a kozmopolita érzelmű politikusok vitték a romlásba, éppen úgy, mint 1919-ben, amikor a szintén zsidó származású vezetők (Kun Béla és társai) proletárdiktatúrája miatt nem támogatták a munkások és a parasztok a Tanácsköztársaság megerősödését.

Tanulmányunk első részében a magyarországi ellenzékiek kezdetbeni tevékenységét vizsgáljuk, mert nem szabad figyelmen kívül hagyni a múltbéli eseményeket, hiszen azok formálták a történéseket olyanná, amilyen. Félrevezető lenne továbbá az is, ha az ellenzéki minősítéssel mindenkit egy kalap alá vennénk, mert a rezsim tevékenységét, politikáját bírálók összetétele, céljai, módszerei heterogének, és a **„népiek"**[1] nem (vagy ritkán) keveredtek az **„urbánusokkal"**[2], a keresztény bázisközösségek[3] tagjai alapvetően mást akartak, mint a környezetvédő **„kékek"**[4], és a **„Dialógus"** békecsoport[5] szerepe sem volt azonos a fegyveres katonai szolgálatot megtagadókéval[6]. Csupán annyiban hasonlítottak egymáshoz, hogy a kommunista hatalom valamennyiüket zaklatta, de a szankciókban már különbséget tettek. Ebből következik a kérdés, hogy kik voltak az **„igazi"** ellenzékiek, s miért éppen ők! Bár az úgynevezett **„demokratikus ellenzéknek"** nagy

hírük lett Nyugaton, de Magyarországon — sokáig — egészen minimális bázissal rendelkeztek, viszont a szamizdat újságok-könyvek kiadásában, terjesztésében felbecsülhetetlen értékű munkát végeztek[7]. A „népiek" java része ebben nem vett részt, ám a kultúrpolitika hivatalos korlátait mind jobban szétfeszítve[8] (a nagy nyilvánosság előtt) pereltek ők is a hatalommal, és mert döntő többségük ismert író, követőik, híveik száma igen tetemes. Tevékenységük mégis belterjes maradt hosszú évekig, hiszen a nyugati hírközlő médiák csak elvétve és erősen lesarkosítva foglalkoztak az ellenük foganatosított hatósági intézkedések hátterével. (Érvként alkalmasint azt hangsúlyozzák, hogy a népiek antiszemiták[9].)

A „KISÚGÓTÓL" A „HÍRMONDÓIG"

Ebben a fejezetben csak azt vizsgáljuk, hogy mikor is indult a demokratikus ellenzék néven ismertté lett mozgalom, s a legelején kikből tevődött össze „tisztikaruk".

Java részük a harmincas évek végén, a negyvenes évek elején született, és származásuk miatt a **„hátrányos helyzetűekhez"** tartoztak. Nékik valóban **„felszabadulást"** jelentett a Vörös Hadsereg győzelme, és apjuk-anyjuk (vagy mindkettő) aktív tagja lett a kommunista pártnak. A marxi-lenini ideológiát szinte valláskén szívták magukba, a társadalom dédelgetettjei közé tartoztak. **Krassó György** 14 esztendősen a párt tagja, érettségi nélkül mehetett egyetemre[10]; **Dalos György** Moszkvában végezte egyetemi tanulmányait[11]; **Haraszti Miklós** a „kiválasztottak" elit-iskolájába járt[12], **Bence**[13], **Kis**[14], **Zsille**[15] éveken át volt az MSZMP tagja, és a kezdetben erős balosok csoportjához sorolhatjuk még **Kenedi Jánost**[16], **Könczöl Csabát**[17], **Konrád Györgyöt**[18], **Szelényi Ivánt**[19], s a volt Lukács tanítványok mindegyikét. Először — észrevehetően — a hatvanas évek elején kezdtek **„másként gondolkodni"**, de bírálataikkal nem léptek túl a demarkációs vonalon, még annyira sem bírálták a rezsimet, mint azt tette Szolzsenyicin az **„Iván Gyeniszovics egy napja"** című könyvében. Mégis elindult valamiféle erjedés[20], ám ezt az értelmiségiek java része gyanakodva figyelte, részben azért, mert sokuk 1963-ban, a nagy amnesztia révén szabadult a börtönből, mások viszont azért nem rokonszenveztek a **„második bal"** törekvéseivel, mivel azt látták: ez megint nem a magyar ügyet szolgálja[21]. Kétségtelen, hogy a nyolcvanas években ismertté lett demokratikus ellenzékiek már egészen fiatalon birtokolták a tudo-

mányos szocializmus elméletét, és gondolkodásukat ez formálta: ha bíráltak is, ezt balról tették. Így lettek maoisták, ultra-marxisták, a lukácsi filozófia reneszánszát hirdetők, és cselekvéseikben fölbátorította őket az a tény, hogy a velük szemben foganatosított hatósági intézkedésekről a **Le Monde**, a **Temps Modernes** sietve adott hírt[22]. A magyar közvéleményt ez — a hetvenes évek közepéig — hidegen hagyta, bár olykor azért odafigyeltek: például nagy port kavart 1965-ben, hogy letartóztattak egy belvárosi fiatalokból álló csapatot, akiknek döntő többsége jómódú, értelmiségi zsidó szülők gyereke volt, és mégis horogkeresztes jelvényt hordtak, Hitler-képeket gyűjtöttek, a házibulikon fasiszta dalokat énekeltek. Vezetőjük, Frankl Tibor, miután letöltötte börtönbüntetését, nevet változtatott (**Hajas Tibor**) és modern, lírai verseket írt[23]. (Autóbaleset következtében fiatalon meghalt.) Az ez idő tájt zajló eseményekhez tartozik még, hogy a volt rákosista miniszterelnök, Hegedűs András[24] vezetésével működő Szociológiai Intézetben kezdtek gyülekezni azok a valóságkutatók, akik a későbbi ellenzéki mozgalmakban komoly szerepet játszottak. (Bár nagyobbik százalékuk a hetvenes-nyolcvanas években már Nyugaton élt: Kemény István, Földvári Tamás, Zsille Zoltán, Szelényi Iván, stb.)

A mostani derékhadhoz tartozó nevesebb írók is **„mozgolódtak"** 1965-ben: az ELTE bölcsészkarán **„Tiszta Szívvel"** címmel folyóiratot adtak ki, de ezt a második szám megjelenése után betiltották. Valami tehát már akkoriban elkezdődött, de a különféle csoportok nem tudtak — vagy inkább nem akartak — összefogni, mert mindig közbejött valami. 1968-ban a **„Prágai Tavasz"** néven ismert cseh fölkelés, amit a Varsói Paktum hadseregei fojtottak el, majd 1969-ben néhány fiatalt azért zártak börtönbe, mert az 1956-os forradalomban való részvételért kivégzett fiatalkorúak sírjait akarták fölkutatni és gondozni. A sors iróniája, hogy alkalmasint egy cellában ültek a maoistákkal, az ultrabalos marxistákkal, a fegyveres szolgálatot megtagadó jehovistákkal, az újnáci mozgalom irányítóival, és a zárkákban kialakult valamiféle **„népfrontosság"**, de az 1970-es amnesztia (az orosz uralom 25. éves jubileumán adott közkegyelem) után ez a háló darabokra szakadt. Sokan visszahúzódtak, megbékéltek a körülményekkel, mások emigráltak, vagy a vidéki **„belső száműzetést"** választották. A marxista neveltetésűek azonban félig a föld alá húzódva továbbra is hittek abban, hogy a **„létező szocializmus"** is az osztálytársadalom egy változata, s ezen lehet jobbítani, de megszüntetni nem kell. Persze akadtak radikálisabbak, akik a népi-nem-

zeti vonalról közelítettek a problémákhoz és a spontaneitásban keresték a „**megtisztulási**" lehetőségeket. Erre jó alkalomnak bizonyultak a március 15-ei fölvonulások. Az állam által engedélyezett, irányított és ellenőrzött hivatalos ünnepségek után elkezdtek külön megemlékezéseket tartani[25], és 1973-ban ezt komoly rendőri erők bevetésével verték szét. Százával zárták ki a diákokat a gimnáziumokból, egyetemekről, szabálysértés címén sokakat csuktak néhány hónapra a Baracska nevű községben lévő „**kisidősök**" internáló-munkatáborába.

A lényeget tekintve ekkortól lehet az ellenzékiek izmosodásának kezdetét tekinteni. Természetesen, ez az esztendő nem afféle határkő, inkább azt jelzi, hogy ekkorra érlelődtek láthatóvá a külön-külön csoportokban dolgozó, szervező „**klikkek**" munkálkodásai. A szociológusok Kemény István vezetésével elkészítették a cigány-életmód, sorshelyzet-kutatásaikat; hogyan is élnek Magyarországon a lakosság 3,5—4 százalékát kitevő „**másszínűek**"[26]. A stigmatizáció jegyei innét tovább vándoroltak. Kezdett kicsúcsosodni az a gond is, hogy hiába vezették be 1967-ben a Gyermekgondozási Segélyt, a lélekszám messze nem alakul a kívánalmaknak megfelelően, s ezért 1973-ban újabb népesedéspolitikai intézkedéseket hoztak. Ekkoriban látott napvilágot — 1972-ben — Gergely Mihály: **Röpirat az öngyilkosságról** című könyve, s ebben arra mutatott rá a szerző, hogy a világon a legtöbb suicídiumot Magyarországon követik el, s a „**morbus hungaricus**" járványa rohamosan terjed[27]. Az önpusztítás másik dobogós helyét szintén ez a nemzet birtokolja, hiszen az alkoholfogyasztásban is élen járnak a magyarok[28]. A szaporodó miértek kérdezését a rezsim mind gyanakvóbban figyelte, és közben arra is gondoltak, hogy az 1968-ban bevezetett Új Gazdasági Mechanizmus reformtörekvéseinek gátat vessenek, mert rájöttek, hogy a gazdasági decentralizáció a politikai autonomitások követeléseit vonja maga után. Különösen a szociológusok bizonygatták fölméréseikre hivatkozva, hogy „**gazdasági reformot csinálni képtelenség úgy, hogy a politikai intézményeket teljesen érintetlenül hagyjuk**".

(Zárójelben jegyezzük meg, hogy a gazdasági reform ármeneti visszaszorítását bíráló, akkor még marxista értelmiségiek attól a perctől, hogy a margóra szorultak és kizárták őket az MSZMP soraiból, rögtön azt is kritizálták, amit akkor védelmükbe vettek, vagy éppen fordítva! Az 1973-as ideológiai párthatározat után a hatalomból kitessékelt balosok kasztja sértődött lett!)

A Párizsban megjelenő **Magyar Füzetek**10 számában elemezte **Faragó Béla**, hogy milyen nyugati, liberális szemmel nézve a demokratikus ellenzékhez tartozók lelki-szellemi helyzete: „**... a szamizdatosok alapérzése egy romantikus kiközösítettségen, elkülönülésen alapuló sérelem. Olyan sérelem, amely a sértett fél jobbravalóságában, igazában, hibátlanságában nem kételkedik. A kérdés csak az, hogy egy ilyen érzés nem éppolyan veszélyes-e, mint a Bibó által leleplezett ‚félelem', melynek a magyar történelem zsákutcáiban olyan nagy felelőssége van... Ez a kritikát mellőző hozzáállás, mellyel az ellenzék saját indulását nézi — ha valamit a saját szemükre felvetnek, az csak naivságuk és gyermeteg hitük abban, hogy a rendszer megreformálható — mindenképpen a (...) fejekbe bunkózott hivatalos ideológia győzelme. A ‚newspeak' meghonosodása úgy látszik elérte azt, hogy politikáról már csak a marxi eszmék fogalomkörében lehet gondolkodni. De mivel a népesség legnagyobb része ezekkel a dogmákkal szemben közönyös, a ‚közvélemény' teljesen depolitizálódott és csak a magánélet szférájában megvalósítható vágyakkal törődik. A ‚kisodródott' értelmiségiek pedig, mivel az ideológia bűvös köréből kitörni nem képesek, sem nem találnak utat valamiféle szélesebb közönség felé, melyet a közügyei iránt újra érzékennyé lehetne tenni, sem nem tudnak valamilyen alapvetően más alternatívát megfogalmazni. Így a hatalom — mely lassan a tökéletesen interiorizált ideológia ki nem mondásán alapul — és az ellenzék — mely végül is ugyanennek az ideológiának a nyelvén próbál meg e hatalom rossz lelkiismerete lenni — neurotikus párt alkotnak, ahol a fiú lázadása képtelen az apa értékrendszerén túlhaladni és végre szakítani ezzel az egészségtelen viszonnyal.**" (37-38. old.)

Ha ebből a rövid, ám a lényeget jól ábrázoló megállapításból kiindulva nézzük a múltat, rögtön világosabb lesz, hogy a hajdani marxisták és lukácsisták — noha sorra zárták ki őket a pártból (Márkus György filozófust már 1968-ban) — miért nem tudtak monopol-ellenzékiek lenni?! Pedig — és ez tagadhatatlan tény — egészen a hatvanas évek végéig sokkal bátrabban és határozottabban léptek fel számos ügy védelmében, mint a népiek, vagy a többi rezsimbíráló csoport. Ebben a merészségben közrejátszhatott az is — akár igazak az erre vonatkozó, s pletyka szinten terjedő hírek, akár nem —, hogy a középütt, netán középjobbon állók szerint, a demokratikus ellenzék valójában az őfelsége ellenzéke szerepét játszotta[29]. A hatalom így kifelé tudta bizonyítani liberalizmusát, s ezért cserében a hibákat balról kritizálók egyfajta védettséget kaptak. A vádaskodásban közrejátszott az is, hogy

mind a Charta 77, a csehszlovák polgárjogi mozgalommal szolidaritást vállaló jegyzék aláírói, mind az akció szervezői (34-en voltak) jobbára a kozmopolita urbánusokhoz tartoztak, s ezek az értelmiségiek — úgymond — másoknál nem tartották be a játékszabályokat[30]. A mozgolódásnak azonban egyre nagyobb híre lett, és sokasodott azok tábora, akik (közelről vagy távolabbról) érdeklődve figyelték az események alakulását. Például a **Szegényeket Támogató alap** (a SzETA) megalakulását, továbbá annak a tiltakozó levélnek a megfogalmazását, amellyel a prágai-terror perekre reagáltak (1979 októberének végén), de nagy port kavart a Kenedi János szerkesztésében megjelent Bibó-emlékkönyv 1980-ban. Hírek keringtek az úgynevezett konzultációs listáról, hogy akiknek a neve azon szerepel, azoktól nem lehet semmiféle jellegű írást közölni.

(Ezt a listát azonban bárki érdekelt kérte, nem láthatta, sőt, az is bebizonyosodott, hogy akik állítólag az elsők között voltak, azok publikálták sorozatban a „rázós" témáikat. De ez kitűnő alkalom volt a dilettánsoknak és lustáknak arra, hogy a listára hivatkozva legendásítsák elnyomott zseniségüket. És ragyogó lehetőség volt néhány szerkesztőnek is a bosszúra: a listára hivatkozva tanácsoltak el néhány belső és külső munkatársat a lapoktól, folyóiratoktól, állították félre a „borúlátókat".[31])

A még főleg felszín alatt dúló elégedetlenségi hullám sok szinten „**mozgolódott**", és a jelenséget kívülről szemlélők észre sem vették, hogy nem egy ellenzéki csoport tevékenységéről van szó. De a többféle tervvel összeálltak sem a rivalizálás szándékával tömörültek. Ismét előtérbe került az urbánus-népi ellentét, s ez a művészeti-politikai élet majd minden területén kezdett érezhetővé válni. A Fiatal Írók József Attila Körének körülbelül 150 tagja volt 1979-ben (pályakezdő tollforgatók). Ekkoriban kezdett az urbánus szárny — és támogatóik — fölülre kerekedni, és a népieket akár szavazási csalásokkal is kiszorítani a vezetésből. A korábbi titkárt, Ördögh Szilvesztert nem választották újra, helyére Szilágyi Ákos költő és kritikus került, akiről köztudomású volt, hogy származása, neveltetése miatt mereven elutasított minden olyan alkotói törekvést, ami magyar. De mire a tagok észbekaptak, a hatalmat kezükbe kaparintották, és már az ő közreműködésükkel került sor a sokáig halogatott, majd nagy nehezen engedélyezett lakiteleki találkozóra (1979. május 18-19.). Ez a két nap fordulópontot jelentett a magyar művészetpolitika gyakorlatában[32]! A nagy nyilvánosság előtt komolyan összeütköztek a pártállam képviselői és az addig szinte „**tabu**"-ként kezelt nép-

ben-nemzetben-hazában gondolkodó fiatal írók, akik azt kezdték kérdezgetni a rezsimet támogató történészektől, hogy a magyarságnak miért nincs a tankönyvekben, filmekben igazi múltja, miért tagadnak le, másítanak meg tényeket. Miért nem lehet a trianoni békediktátummal elszakított területeken élő honfitársak helyzetével foglalkozni, miért zúzták be rögtön a kinyomtatás után (az akkor még élő, s legnevesebb költő) Illyés Gyula: **Szellem és erőszak** című könyvét, stb.

Az egész ügy érdekessége, hogy ezen az összejövetelen a későbbi híres szamizdatos írók, szerkesztők és munkatársak közül ott **SENKI** nem szólalt fel. Hallgatásukkal demonstrálták, hogy ehhez nékik semmi közük, hiszen csak magyar sorskérdésekről vitáznak, s a fölszólalók nem balról bírálják a rendszer működését. Az ellenzékiek mezőnye már ekkor kezdett — ha még nem is láthatóan — szétszakadni, de a határokat nem lehetett megvonni, mert számosan nem döntötték el, hogy valójában hová akarnak tartozni. A rezsim azonban szabályosan megijedt, s elkezdett kapkodni. Ennek első látható eredménye az volt, hogy a Kecskeméten megjelenő FORRÁS című folyóirat már bekötött és postázás előtt álló 1980/2. számából pengével kivágatták Csoóri Sándor **„Egy nomád értelmiségi"** című esszéjét, mert abban olyasmiket feszegetett a szerző: **„A század egyik durva paradoxona, hogy az ‚oly régóta várt és végre beköszöntő demokrácia' mindenből többet juttatott a lakosságnak, mint a demokráciából. Anyagi és szellemi javakból is többet, mint a politikai javakból."** (A kézirat később szamizdatként járt kézről kézre, és az AB Független — illegális — Kiadó 1982-ben megjelentette. (Természetesen, a tanulmány betiltásának híre óriási indulatokat kavart és 100-nál több neves művész tiltakozott a cenzori döntés ellen. A legfelsőbb párt és állami vezetőknek küldött levélre azonban nem kaptak választ az aláírók. Ezért a Fiatal Írók József Attila Körének újabb összejövetelén, 1980. október 30-án Szentendrén, **Lezsák Sándor** költő tiltakozott a hatalom önkényeskedése ellen, s utána pár nappal később megindult a lavina. A pályakezdőket tömörítő Kör (FIJAK) működését 1981 márciusában felfüggesztették, szankciókkal fenyegették azokat, akik szerepeltek a Bibó-emlékkönyvben[33], mind nagyobb rendőri nyomás nehezedett az 1979-ben alakult Szegényeket Támogató Alap (SzETA) alapítóira (**Havas Gábor, Iványi Gábor, Lengyel Gabriella, Nagy András, Pik Katalin, Solt Ottilia**), majd a hozzájuk csatlakozott Demszky Gáborra[34]. A lengyelországi események azonban tovább mélyítették a hatalom és a függetlenül gondolkodni, csele-

kedni akaró értelmiségiek közötti szakadékot. Mind többen látták, érezték, hogy valamilyen irányba lépni kell, s ha a rezsim nem ad lehetőséget a nyilvános fórumokon folytatható vitákra, eszmecserékre, akkor a hetvenes évek vége felé is — rendszertelenül — megjelenő szamizdat, a **Profil** mintájára újabbakat kell kiadni. Így született meg 1981-ben a **BESZÉLŐ**, majd sorra láttak napvilágot a különböző, sokszorosító eljárással készült folyóiratok: **HÍRMONDÓ, KISÚGÓ, ABC TÁJÉKOZTATÓ, DEMOKRATA**, aztán szamizdat lett a KISZ KB betiltott folyóirata, az **ÉGTÁJAK KÖZÖTT**, valamint az erdélyi magyar kisebbség helyzetét bemutató (Romániában szerkesztett) **ELLENPONTOK**, aztán a magyarországi környezetvédők, a Kékek lapja, a **DUNA KÖR HÍREI**, a békecsoportok sajtóterméke, a **DIALÓGUS ÚJSÁG**. (Ezek java része néhány szám után megszűnt, vagy új címmel átalakult.) A nem hivatalos újságok és a kiadói csoportok mellé fölsorakozott még az **INCONNU** képzőművészeti társaság is!

MIT TETT A HATALOM 1981-TŐL?!

Sok mindent, ám szinte eredménytelenül. A József Attila Kör működését ugyan felfüggesztették, de hosszas alkudozás után ismét engedélyezték a munkát, és 1981-től hiába kísérleteznek a gúzsbakötéssel[35]. A csoport jelesebbjei nem alkudtak. A rezsimnek sokáig nem sikerült megnyugtatóan rendezni a **Mozgó Világ** c. folyóirat ügyét sem. Az egész szerkesztőgárdát ugyan 1983 őszén leváltották, de a fiatal írók rögtön tiltakozó akciókat szerveztek, s ebbe bevonták az egyetemistákat is: 1983 októberének végén a budapesti ELTE-en, a Műszaki Egyetemen, a Képző- és Iparművészeti Főiskolán plakátokat ragasztottak a falakra, s ezek a Mozgó Világ sorszámozott címlapjait ábrázolták, felette ezzel a felirattal: **„Ha szereted, védd meg!"** Ilyen hangulat közepette tartották az ELTE Jogi Karán 1983. október 28-án este 18 óra és 21 óra 30 között mintegy 800 főnyi hallgatóság részvételével azt a vitát, amelyen Tóth Dezső művelődési miniszterhelyettes (azóta elhunyt) azt magyarázta, hogy miért volt szükség a hatósági intézkedésekre. Érveit nem fogadták el[36].

A rendőrség sem tétlenkedett: mind gyakrabban tartottak házkutatásokat a szamizdat újságok szerkesztőinek lakásán, keresték a sokszorosító gépeket, az utcán, nagy nyilvánosság előtt provokálták az ismertebb másképtgondolkodókat. **„Hát a sábeszdekli hol maradt?"** — kiabálták Köszeg Ferencnek, kilakoltatás-

sal fenyegették (amit aztán végre is hajtottak) Rajk László építészmérnököt, akinek a lakásán (Budapest, Galamb utca) működött egy szamizdat butik. Itt bárki vásárolhatta a nem hivatalos kiadók által megjelentetett folyóiratokat, könyveket. A rendszeres razziák során elkobozták[37] nagy példányszámban az 1982-ben megjelent **FEKETÉBEN** című irodalmi antológia példányait (a kötetet Köszeg Ferenc és Lengyel Gabriella gondozta), pedig azt a hatóságok is tudták, hogy a könyv eladásából származó teljes bevételt a Szegényeket Támogató Alap segítségére fordították volna. De ez a szervezet is illegálisan működött. A fáradhatatlan nyomozói munka sikerének könyvelhetik el a rendőrök, hogy megszűntek olyan fontos újságok, mint a **KISÚGÓ, a TÁJÉKOZTATÓ, a MAGYAR FIGYELŐ.** Részben, vagy teljesen sikerült szétzilálni a **DIALÓGUS Békecsoport** amúgy is laza sorait, és vezetőjét meggyőzték, hogy csinálja ugyanazt a Hazafias Népfront védnöksége alatt, állami felügyelettel és támogatással. A **„divide et impera"** elve most is jól működött a gyakorlatban, de a hatóságok nem riadtak vissza a **„kemény kéz"** alkalmazásától sem. A katolikus bázisközösségeket az egyház legfelsőbb vezetőinek segítségével és az Állami Egyházügyi Hivatal direktiváival rémisztgették, vezetőjüket, Bulányi György piarista papot a püspöki kar rendszeresen bírálta. A csata az Állami Egyházügyi Hivatal létezéséig nem fejeződött be; az egyik legismertebb **„bulányista"** teológus, **Wildmann János** Svájcba disszidált, és Zürichben **„EGYHÁZFÓRUM"** címmel független katolikus folyóiratot adott ki. A környezetvédők, a **KÉKEK** helyzete is sokáig csak rosszabbodott. Ez a csoport eredetileg a bősnagymarosi vízerőmű építése ellen tiltakozó szakemberekből (biológusok, erdészek, mérnökök) alakult Vargha János vezetésével, és sikerült rádöbbenteniük az ország lakosságát arra, hogy miféle merényletet terveznek ellenük. A hatalomnak kínos volt az egész, de mivel az építkezés előkészítését orosz utasításra kezdték, visszalépniük azonnal nem lehetett, ám a terven kénytelenek voltak módosítani. A KÉKEK tiltakozó szöveget jelentettek meg a bécsi Die Pressében, és ezt az akciót az MSzMP KB központi lapja, a Népszabadság hevesen támadta, de azt kénytelenül beismerte a cikk szerzője, hogy az aláírók között számos híres közéleti és művészeti személyiség is található.

Az ellenzékiek kategóriához tartoztak még a hatalom szemében a fegyveres katonai szolgálatot megtagadók is. Ezt a mozgalmat Kiszely Károly indította el, miután a vallási-lelkiismereti okokból megtagadott fegyveres katonai szolgálat teljesítéséért

kiszabott börtönbüntetését letöltötte. Híveinek tábora egyre nőtt, s ügyükkel mind a katolikus hierarchiának, mind a Honvédelmi Minisztérium illetékeseinek egyre többett kellett foglalkozniuk[38].

A rendőri intézkedések nagyon eltérőek voltak; némelyeket sajtórendészeti vétség címén pénzbüntetésre ítéltek, másokat pszichiátriai kezelésre kényszerítettek. Az elektrosokkos „gyógyítás" legismertebb áldozata **dr. Pákh Tibor**, akit gyakorta tartóztattak le különösebb indok nélkül, és tettlegesen is bántalmazták. Ugyanakkor a nyolcvanas évek közepén taktikát változtatott a hatalom. Az urbánus és csak a szamizdattal foglalkozó ellenzékiek közül mind több személynek adtak nyugati útlevelet, mert jól tudták, hogy az amúgy is gyanakvó magyar nemzeti emigrációt ezzel a gesztussal polarizálhatják, két legyet ütnek egy csapásra, hiszen a politikai menekültek úgy vélekednek; miféle ellenzéki az, aki szabadon, több hónapos ösztöndíjjal utazgathat Amerikában, s miféle **„másként gondolkodó"** az, aki az emigráns szervezetek összejövetelein nem mer, akar előadást tartani, vagy ha mégis, akkor a jelenlévők rögtön látják; **„Ez se magyar gyerek, csak ezen a nyelven beszél."** (Utalás a zsidó származásra.) A taktikához tartozott, hogy a népiek közül is kiengedtek nyugati körútra írókat, ám azokat hazatérésük után mindig felelősségre vonták kijelentéseikért. (Például Köteles Pált[39], Csurka Istvánt.) Ebből aztán újabb bonyodalom lett, mert a népiek fölháborodtak, hogy az urbánusokkal általában kesztyűsebb kézzel bánnak, különben nem ad kölcsönt a Világbank, és a népi ellenzékieket nem védi a New York-i főrabbi. Ezzel a kör bezárult, mert a népiek ugye antiszemiták, a demokratikus ellenzék tagjai viszont magyarellenes baloldaliak, akik csupán a rezsim néhány cselekedetét bírálják, de az ország sorsának alakulásával nem törődnek.

Noha egyik megállapítás — VÁD — sem fedte a valóságot, a gyűlölködés szítására pont elegendőnek bizonyult. A demokratikus ellenzék soraiban is kezdett mind erőteljesebbé válni a széthúzás; akik nem utazhattak, azok irigykedtek, és azzal bírálták az ösztöndíjat, útlevelet kapottakat, hogy a nyugaton tartott előadásaik szövegei eltérnek az otthon hangoztatottakétól. Abban reménykedve taktikáznak, hogy ismét mehetnek Nyugatra. De egy újabb érdekes jelenség is megfigyelhető volt. A pár esztendeje emigrált, hajdani ellenzékiek közül is mind többen martak bele az otthoniakba, és fordítva. Például a Chicagóban megjelenő **Szivárvány** c. folyóirat 1986. májusi számában **Földváry Tamás**

támadta meg **Petri György** költőt. Földvári hajdan a Hegedűs András vezette Szociológiai Intézet vezető munkatársaként vett részt az 1979 októberében fogalmazott tiltakozó jegyzék összeállításában, az aláírók toborzásában, és ekkor még nagy barátságban volt Petri Györggyel. Földvári 1980-ban Angliában telepedett le, s alig fél évtized múltán úgy vélte, hogy Petrinek és társainak valahonnét valakik súgják, hogy mit is mondjanak, ugyanakkor a kormánypártiság gyanújából akarják kimosni magukat. **„Eszerint ők a manipulálatlan hang és a ‚nemzet lelkiismerete'. Üzenném neki: nahát, ezt annak mondd, Kedves Gyurikám, aki most jött le a falvédőről."** (122. lap)

Mit is akartak kezdetben az ellenzékiek? Addig a pontig egyetértettek a népiek és az urbánusok, hogy legyen plurális demokrácia Magyarországon. Ám abban a pillanatban eltértek a vélemények, amikor az került terítékre, hogy ezt a **„létező szocializmusban"** valósítsák meg, vagy ehhez másfajta politikai rendszer szükséges. A népiek java része nem lévén marxista[40], a fölhalmozódott bajokért a kommunizmust tették felelőssé, míg az urbánusok így vagy úgy, de haszonélvezői — voltak! — az 1948-tól hatalmon lévő rezsim politikai gyakorlatának. Az illegalitásba került hajdani marxisták „marginálissá" lett helyzetüket is ennek az ideológiának a szókincsével magyarázták, s részben ezért nem lett a szamizdat újságoknak nagy olvasótábora[41]. A népiek viszont fejjel mentek a falnak és éveken át képtelenek voltak az összefogásra, mert nem akartak semmiféle hatalmat birtokolni, de szolgálni sem!

Források és kommentárok:

1.) A népi mozgalom a harmincas évek közepén kezdődött, amikor néhány radikális, keresztény értelmiségi azt követelte, hogy a hatalmas egyházi birtokok egy részét osszák szét a nyomorgó parasztok között. Ekkor láttak napvilágot a falvak szegénységét bemutató szociográfiák: Kovács Imre **„Néma Forradalom"**, Szabó Zoltán: **„Tardi helyzet"** és a **„Cifra nyomorúság"**, stb. Külön újságot adtak ki **„Kelet Népe"** címmel, s 1937-ben a **„Márciusi Front"** elnevezéssel alakult tömörülés programjában szerepelt ez a mondat: **„Nem vagyunk hajlandók a magyar nép sorsát kétes parancsuralomra, tülekvő diktátorokra bízni!"** A népiek elutasították a fasiszta ideológiát éppen úgy, mint a zsidó nagytőke befolyását az élet majd minden területén. (Művészet, gazdaság, gyógyítás.)

Részt vettek az antifasiszta mozgalomban, de 1945 után a kommunisták börtönbe zárták vagy emigrációba kényszerítették a népiek legismertebb vezetőit, tagjait, mert ellenezték az MKP egyeduralomra törekvését.

2.) Az urbánus elnevezés egy finom utalás a zsidó vagy filoszemita és kozmopolita „magatartásra". A két világháború közötti években vált ismertté, amikor az írók egy része a liberális és a baloldalisággal rokonszenvező „**Nyugat**" című folyóirathoz kapcsolódott, amit anyagilag Hatvany (Deutsch) báró — zsidó gyáros, aki pénzért vásárolt nemességet — támogatott. Magyarországon, értelmiségi körökben az urbánus szinonimája a „**lipótvárosi**", mert Budapesten ebben a kerületben éltek a gazdagabb és ismertebb zsidó művészek, orvosok, közgazdászok.

3.) Ez a mozgalom 1945-ben kezdődött Magyarországon, s vezetője Bulányi György piarista tanár lett. Többször bebörtönözték, és mert gyakran került szembe a katolikus hierarchia vezetőivel, ügyével a pápa is foglalkozott. A **Beszélő** című szamizdat 1982/II. számában **Haraszti Miklós** írását közölte a „bulányistákról" és a Münchenben megjelenő **Új Látóhatár** 1986/2. számában pedig Hans-Henning Peatzke interjúja olvasható Bulányi Györggyel.

4.) Ez a csoport a bős-nagymarosi vízlépcső építése ellen kezdett tiltakozni. Az első igazi vitát kavaró tanulmány a **Valóság 1981/11.** számában jelent meg, szerzője Vargha János biológus-újságíró. Később számos neves személyiség írta alá a kormányhoz intézett tiltakozó jegyzéket.

5.) A Dialógus békecsoport egyféle pacifista tömörülés volt, céljuk sok tekintetben azonos a Nyugaton tüntető atomellenes fiatalokéval. Ideológiájuk meglehetősen zavaros, de a rendőrség mégis elérte, hogy működésük ne legyen eredményes. Az 1982-től kiadott Dialógus Újság 9 szám után megszűnt. Tevékenységükről bővebben az **Irodalmi Újság** (Párizs) 1983/3-4. számában lehet olvasni.

6.) A katolikus fiatalok közül néhányan a hetvenes évek közepén lelkiismereti okokra hivatkozva megtagadták a fegyveres katonai szolgálatot. Egyikük, börtönbüntetésének letöltése után mozgalmat indított, s 1986-ban már számos követőjük volt. Vezetőjük Kiszely Károly nyílt leveleket küldött az egyház vezetőinek, s ezeket publikálták a szamizdat újságok is. A legszélesebb körben ismertté vált levél a **Hírmondó 1985/1-2.** számában jelent meg.

7.) 1981-től 1986-ig több mint száz újságot, könyvet adtak ki. A sokszorosított magyar politikai szamizdat bibliográfiája is megjelent **Demszky Gábor** összeállításában. A plakátformájú tájékoztatót **Rajk László** tervezte.

8.) A népiek elsősorban a hivatalos csatornákat vették igénybe, s ott igyekezték átcsúsztatni írásaikat a cenzúrán. Ezért gyakran előfordult, hogy a már megjelent könyveket zúzdába küldték, az elkészült filmeket vetítési tilalommal dobozban tartották, de amikor a kultúrpolitikai döntéseknek híre ment, a rezsim kénytelen volt engedményeket tenni.

9.) A népiek tevékenységének Nyugaton történő publikálásának másik fő akadálya az lehetett, hogy a legismertebbek sem tudnak idegen nyelveken beszélni. Tolmács közbeiktatásával viszont nem akartak őszinték lenni. S még valami: egyfajta magyar betegség a nyilvánosság előli menekülés. A neves magyar írók, színészek, gondolkodók húzódoznak az interjúktól és olykor udvariatlan stílusban küldik el a riportereket.

10.) Közgazdász. Részt vett az 1956-os forradalomban, ezért 7 év börtönre ítélték, 1953-ban szabadult, de hosszú éveken át rendőrségi felügyelet alatt maradt. Külön engedéllyel fejezte be az egyetemet. Részt vett a Charta 77 képviselőinek prágai pere ellen tiltakozók akciójában, s utána ott volt valamennyi megmozdulásban. Magyarra fordította **Bill Lomax Hungary 1956.** című könyvét, s ezért ismét rendőrségi felügyelet alá helyezték, gyakorta tartottak nála házkutatást. 1985 novemberében kiengedték a Londonban élő beteg testvéréhez, aki azóta meghalt. Alapítója és vezetője a Magyar Október Párt-nak.

11.) Dalos 1943-ban született és a SzU-ból való hazatérése után lett tagja egy maoista csoportnak. A szervezkedésért héthavi — felfüggesztett — börtönre ítélték és kizárták a pártból. Az 1985 c. regényét a nyugatberlini Rotbuch Verlag adta ki 1982-ben, 1986-ban a brémai Donat und Temmen kiadónál jelent meg kötete a magyar ellenzékről **Archipel Gulasch** címmel.

12.) 1945-ben született. A maoisták vezetője volt, s 1969-ben letartóztatták, de nem ítélték el. Később munkásként dolgozott, s ekkor írta a **Darabbér (Lohn nach Stückzahl)** című kötetét, amelynek kiadását a magyar cenzúra megtiltotta. Nyugaton, a Magyar Füzetek (Párizs) gondozásában látott napvilágot. Többször folyt ellene bírósági per, de soha nem került börtönbe. A demokratikus ellenzék alapítója és a Beszélő című szamizdat folyóirat szerkesztője. Az SZDSZ tisztikarához tartozik, országgyűlési képviselő.

13.) 1941-ben született, az ELTE filozófia szakán végzett. Lukács György tanítványa volt. 1973-ban kizárták a pártból és elveszítette állását, legalisan nem publikálhatott.

14.) 1943-ban született, az ELTE filozófia szakán végzett. Lukács György tanítványa volt, 1973-ban Bencével és Márkus Györggyel kidolgoztak egy nagy feltűnést keltő filozófiai és módszertani bírálatot a

marxista közgazdaságtanról, de ez nem jelenhetett meg nyomtatásban. A pártból viszont 1973-ban kizárták. Bencével közösen Marc Rakovski álnéven látott napvilágot Nyugaton **„A szovjet típusú társadalom marxista szemmel"** című könyvük (Magyar Füzetek 5., Párizs). 1977-től vesznek részt a demokratikus ellenzék munkájában.

15.) 1942-ben született. Szociológus. Már egyetemistaként tagja volt az MSzMP-nek. Az Országos Vezetőképző Központ főmunkatársaként számos tudományos kutatásban vett részt, de úgynevezett antimarxista magatartása miatt 1974-ben kizárták a pártból. 1980-ban hivatalos útlevéllel jött Nyugatra. A Szabad Európa Rádiónál szerkesztő.

16.) 1947-ben született, esztéta, újságíró. 1969-től nincs állása. Ellenzéki magatartásával 1977-ben lett ismert, akkor állította össze az első szamizdat újságot, a Profil-t. Szerkesztője volt a Bibó-emlékkönyvnek (1980). A Magyar Füzetek (Párizs) gondozásában két kötete jelent meg: „Tied az ország, magadnak építed" (1981) és az „Elhülyülésem története..." (1986).

17.) 1947-ben született. Szovjet irodalomtörténetet tanít az ELTE-n, de aktívan részt vett a demokratikus ellenzék munkájában is. 1986-ban hathónapos amerikai ösztöndíjat kapott a „Soros Alapítvány"-tól.

18.) Személye annyira ismert Nyugaton, hogy fölösleges bemutatni.

19.) Szociológus. Hegedűs András volt miniszterelnök szűkebb baráti köréhez tartozott, számos nyugati útjára elkísérte. Több nyelven beszél. A hatóságokkal 1969-ben került „kapcsolatba", Konráddal együtt letartóztatták, de nem ítélték el. 1973-ban eltávolították a Szociológia című folyóirat szerkesztőbizottságából, s 1975-ben hivatalos kivándorló útlevéllel Nyugatra érkezett. Tíz éven át a dél-ausztráliai Flinders Egyetemen tanított. Fő kutatási területe az osztályelemzés és a városfejlődés. Több könyve jelent meg. Ismét publikál Magyarországon.

20.) Ez elsősorban a szociológia és a pszichológia területén volt érzékelhető, hiszen mindkét tudomány 1956-ig a tiltott területhez tartozott.

21.) A gyanakvásra az adott okot, hogy a szociológiai kutatásokat az a Hegedűs András irányította, aki 1956 októberében az oroszok segítségét kérte a felkelés leverésére. Ugyanakkor a rezsimbírálók mindahányan marxisták voltak — vagy maoisták —, és ismét előtérbe kerültek az antiszemita vádaskodások.

22.) Erről bővebben Zsille Zoltán ír az **„Egy önhit életrajza"** című könyvben. Magyar Füzetek (Párizs) 1985.

23.) Az újfasiszta csoport elítéléséről a Népszabadság tudósított 1966. május 20-án. Ezt a hírt vették át a nyugati sajtóügynökségek.

24.) A kommunista pártnak 1945 után lett tagja és az erősen sztalinista politikusok közé tartozott. Rákosi Mátyás támogatottja volt, s 1955-ben lett miniszterelnök. A forradalom kitörésekor Moszkvába menekült. Hazatérése után nem vállalt politikai tisztséget, de tagja maradt a pártnak. 1963-ban lett a Szociológiai Intézet igazgatója, s ebből a tisztségéből 1968-ban váltották le, mert ellenezte Csehszlovákia megszállását. Revizionizmus vádjával pedig 1973-ban a pártból is kizárták. Jelenleg nyugdíjas, de sokat utazik külföldön. Pályafutásáról 1985-ben jelent meg egy interjúkötet **„Élet egy eszme árnyékában"** címmel. A könyvet az interjú készítője, Zsille Zoltán adta ki.

25.) A hetvenes évek elején erősen bírálták a rezsimet, hogy március 15-én miért rakják ki a vörös zászlókat, amikor az csak magyar ünnep. (Az 1848-as szabadságharcot is az oroszok segítségével verte le a Habsburg-ház.) A hatalom erre kitalálta, hogy összevonják az ünnepeket: március 15., április 4. (az úgynevezett „fölszabadulás" napja) és május 1. (a munka ünnepe). Az egésznek új elnevézést adtak: **Forradalmi Ifjúsági Napok**. Így már indokolt lett, hogy lobogjanak a vörös zászlók. Ez az intézkedés váltotta ki az első nagyobb elméleti összecsapást.

26.) A MSzMP KB 1961 júniusában foglalkozott komolyabban a magyar cigánykérdéssel, de csak elméleti jellegű döntéseket hoztak. Kemény István kutatásaiból egy fejezetet közöltek a Valóság 1974/1. számában, és majd 300 oldalas kötet látott napvilágot az MTA Szociológiai Intézetének kiadásában 1976-ban, ám a fölmérések eredményeiről jelentős fejezetek maradtak ki ebből az összeállításból is.

27.) A népesség rohamos fogyásának okaival Fekete Gyula író kezdett foglalkozni, s a hetvenes évek közepétől mind több nyilvános vitát kezdeményezett erről a témáról. Magyarországon három évenként annyi gyereket kapartak el 1985-ig, hogy az egyenlő Hirosima áldozataival.

28.) Az alkoholizmus témakörének, főleg a fiatalkorúak iszákosságának okait kutató Hajnal László Gábornak legjelentősebb tanulmánya a Kritika 1980/6. számában jelent meg: „Csak a reggelek borzalmasak, az ébredések..." címmel. A szerző az egyre sűrűsödő hatósági zaklatások elől 1981 nyarán Nyugatra emigrált. Münchenben él.

29.) Kétségtelen, hogy a demokratikus ellenzék nevesebb személyiségeinek egyfajta védettséget biztosított kommunista múltjuk, vagy a koncepciós perek idején kivégzett szülő, rokon mítosza. Pl.: Rajk László.

30.) A rendőrségi kihallgatások során némelyek elárulták a velük közreműködő népiek nevét, s azt is, hogy kik húzódnak az álnevek mögött.

31.) Nyilvánosságra ritkán hozzák az írókra kirótt szankciókat, de az érintettekkel mindig közlik, hogy milyen büntetést kaptak, s meddig tart a szilencium. Ám ezen a területen is történt változás, hiszen a **Magyar Nemzet 1986. augusztus 9-i** számában Vajda György művelődési miniszterhelyettes elmondotta a vele készített interjúban, hogy **Csurka István** írót meghatározatlan időre tiltották el a publikálástól, mert nyugati körútja során engedély nélkül könyve jelent meg, s hozzájárult, hogy előadásainak szövegét közölje a Szabad Európa Rádió.

32.) A vitán elhangzottak szövegét — a bevezető kivételével — erősen megkurtítva, de közölték a Forrás 1979/9. számában. A megjelenés után azonban nem sokkal visszavonták a folyóiratot, mert a rezsim szerint: elősegítheti a nacionalista indulatok fölkorbácsolását.

33.) A kötet megjelenése után az MSzMP PB részére Knopp András jelentést írt a szerzőkről, s javaslatot tett arra, hogy kiket milyen módon büntessenek, illetve mely anyagok nem egyeztethetőek össze a kommunista ideológiával. A titkosnak szánt szöveg kijutott Nyugatra és nyilvánosságra hozták a szamizdat újságokban is.

34.) Zsille Zoltán: Egy önhit életrajza, MFK 7. 1985. (Párizs) pp.: 287-288.

35.) A József Attila Kör működését gyakorta fölfüggesztették, új titkárokat választattak a tagsággal, de a kultúrpolitikusok szinte semmiféle más eredményt nem tudtak elérni.

36.) A vita teljes szövege olvasható az Irodalmi Újság (Párizs) 1984/1. számában.

37.) Az antológiában 33 szerző és 21 grafikus műve szerepelt. Megjelent 330 példányban, ebből 75 számozva. Az olvasókhoz, vásárlókhoz azonban csak igen kevés példány jutott el.

38.) A **Demokrata** című szamizdat folyóirat 9. számában olvasható, hogy 1986-ban a fegyveres katonai szolgálat megtagadásáért körülbelül 150-en voltak börtönben, s 20-an várták előzetes letartóztatásban az ítéletet.

39.) **Köteles Pál** a Debrecenben megjelenő Alföld folyirat szerkesztője volt, de amerikai körútja során bírálta a magyar népesedési és nemzetiségi politikát, azt, hogy a rezsim nem tesz semmit az elszakított terü-

leteken élő magyarok érdekében. Ezért hazatérése után fölbontották a szerződését, ezt nem hozták nyilvánosságra. Csurka esetét lásd a 31. pontnál.

40.) 1985. június 14-16-án a Pest megyei községben, Monoron összegyűltek az urbánusok és a népiek jelesebbjei, hogy tisztázzák a vitás kérdéseket. A találkozást a rendszer nem engedélyezte, de megakadályozni se akarta. A meghívottak száma 45 fő volt, ám nem tudtak közös nevezőre jutni, mert előjöttek a régi sérelmek. S ebben közrejátszott az is, hogy a Párizsi Magyar Füzetek kiadásában 1984-ben adtak ki egy tanulmánykötetet a **„Zsidóság az 1945 utáni Magyarországon"** címmel, s ebben ismét — súlypontozottan került előtérbe a népiek antiszemitizmusa. A vita akkor még nem mérgesedett el, de a tanácskozás komolyabb eredmény nélkül végződött.

41.) 1986-ban megszaporodtak a demokratikus ellenzék tagjaival szembeni rendőrhatósági intézkedések, de a későbbiek során a hírhedt III/3-as, belső elhárítással foglalkozó csoport vezetője, az osztály feloszlatását követően nyilvánosságra hozta, hogy a szamizdat újságokban publikálók közül sokakat — főleg a nevesebb, ismert személyeket — beszervezték és előre megbeszélték, egyeztették a megírandó témákat. (Népszabadság, 1990. aug. 14.). Talán — vagy részben — ezzel magyarázható, hogy az SZDSZ vezetői erőteljesen tiltakoztak a 6500 nevet tartalmazó besúgólista közzététele ellen!

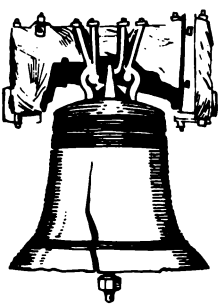

Stirling György:

Mit ér az emigráns, ha magyar?

— Ne haragudj, hogy nyersen kimondom, de a nehézségek elől megszöktetek, aztán most jönnétek haza a készbe! . . . — ingerülten csattant beszélgető partnerem hangja. Noha nem szóltam vissza, egészen belelovalta magát: — Aztán adjátok a bölcs tanácsokat, mintha mi nem tudnánk, mit kell csinálni. Nem kell beleszólni a dolgainkba, eddig is elvergődtünk valahogy, ezután is megleszünk nélkületek. Az egész csak rongyrázás, a dollárral való hivalkodás. . . — ezeket a utolsó szavakat már csak az orra alatt morogta s közben ideges kézzel rágyújtott egy cigarettára.

Megvártam, amíg az első füstöt a levegőbe fújja — hátha azzal együtt elszáll a haragja is. . . — aztán helyeslően bólogattam. Igen, ez az igazság, az ő szemszögükből legalábbis ez. Ők végigkínlódták a kemény és a puha diktatúra évtizedeit: némelyiküknek emlékei visszanyúlnak a Rákosi rémkorszakba, de a többség a kádári megtorlás éveiben edződött hozzá az önkény módszereihez. S közben nyilván keserűen gondoltak ránk, a könnyebbik részt választott emigránsokra, akik élvezzük az amerikai gazdagság minden kényelmét és csak arra van gondunk, hogy miképp növeljük a bankbetétünket. És ezt a hitet megerősítették bennük azok a már évekkel ezelőtt, a teljes reménytelenség idején hazajárogató turista magyarok, akik valóban abban lelték örömüket, hogy vaskos dollártárcájukból számolatlanul (de annál föltünőbben) dugják a Mátyás-pince főpincérének zsebébe a forintban számolva fejedelmi borravalót. Az ő lelkükön is szárad, hogy a hazai közvéleményben nem a legrokonszenvesebb kép alakult ki az emigrációról.

Ami otthonról hivatalos küldetésben Amerikába érkezett régi barátom szájából — bizonyára bántó szándék nélkül, akaratlanul, de annál őszintébben — kiszaladt, alighanem fél Magyarország véleményét tükrözi, a legalsóbb néposztályoktól egészen föl, a legmagasabb körökig. Csak éppen nem mondják a szemünkbe — tapintatból — és nem írják le, mert azért önmaguknak nem

ellenségei. Még megsértődnek azok a sorstól elkényeztetett emigránsok és nem jönnek többet haza, hogy dollárjaikkal gyarapítsák a Nemzeti Bank devizakészletét. Úgyis olyan érzékenyek: hányan készültek közülük hazatelepülésre, aztán egyre többen visszakoznak, csak azért, mert a vámszabályok rájuk is vonatkoznak és mert fel kell számolniok külföldi vagyonukat. Hogyisne! Kint is megtartani a házat, Magyarországon is dőzsölni az amerikai nyugdíjból? . . . Maradjanak inkább ott, ahol vannak!

Feltételezem, hogy az értelmes emberek „odafönt" nem így gondolkoznak, de ahogy ránézek a hazatelepülőket sújtó vámszabályokra és a hivatalos procedúrát megnehezítő rendelkezésekre, kételyek támadnak bennem a szavak őszinteségét illetően. Komolyan akarja-e a kormány, hogy minél több emigráns hazaköltözzék és kemény munkával összegyűjtött pénzét otthoni vállalkozásokba fektesse, vagy csak forma szerint udvariaskodnak a nyugati magyarsággal, mert tudják, hogy némelyikünknek vannak politikai kapcsolatai a befogadó országokban és — demokratikus rendszerekben élvén — befolyásolni tudjuk a nyugati kormányok kisebb-nagyobb döntéseit is? Ha nem is a legfelső szinten, de részletkérdésekben feltétlenül. És éppen gazdasági síkon, melynél fontosabb ma aligha létezik a magyar vezetés számára.

De hát úgy látszik, ez a közhangulat, a minden udvariaskodás, nyájas mosoly mögött lappangó érzés az emigrációval szemben. És emberileg ez teljesen érthető is: ők 30-40 éve el voltak zárva a világtól, behozhatatlanul elmaradtak a haladástól és a demokratikus gondolkodástól. A 41 évig tartó diktatúra tervszerűen leszoktatta őket az önálló gondolkodásról és közel-látásra nevelték a felnövő nemzedékeket. Legfeljebb kelet felé vethették tekintetüket, de Moszkvától nem világra nyíló perspektívákat tanultak, hanem primitívséget és provincializmust. Fájdalmasan tapasztalja ezt lépten-nyomon az ember és a kivételeket egy kézen meg lehet számolni. Csoda-e ezek után, hogy kisebbségi komplexus alakul ki bennük és nem kívánnak maguknak konkurrenciát? Ezt pedig úgy kompenzálják, hogy sandán néznek az emigrációra és általában nyugatra. Sandán, de irigyen és abból soha nem alakulhat ki egészséges kapcsolat vagy látásmód, csak úgy, ha felül tudnak emelkedni a kicsinyes előítéleteken és a sztereotípiákon.

*

Hogy egy, az én szakmámtól igen távol eső és a politikával az újságírásnál sokkal kevésbé összefonódott területet vegyek példának, nem is oly régen beszéltem egy Magyarországon hónapo-

kig kutatómunkát végzett amerikai orvossal: azt mondta, bár szívesen meghallgatták véleményét és igyekeztek tanulni tőle, mégis szinte tapinthatóan érezte a féltékenységet, amivel a fényévekkel előbbre járó amerikai orvostudomány eredményeit fogadták az otthoniak. (A hajdan világhírű magyar gyógyítás ma 20 évvel jár nyugat mögött. S így van ez minden vonalon.) A „behozhatatlan lemaradás" nem tévedés: az Európától és a nyugati világtól közel fél évszázadig leválasztott országok csak akkor tudnák utolérni tudományban, kultúrában, demokratikus gondolkodásban azt a szintet, ahol nyugaton tartanak, ha e pillanatban megállna az ottani haladás, kutatás, fejlődés. De nem áll meg, hanem éppolyan tempóban folytatódik, mint eddig. A különbség tehát aligha tüntethető el, csak talán csoda folytán.

Csoda? Erről jut eszembe: máshol tán még nagyobb szükség lenne csodákra! Egy olyan téren, ahol az emigráció hosszú évek óta mindent megtesz (az Erdélyért és a trianoni kisebbségekért való „dörömbölés" mellett), hogy kongassa a vészharangot és felrázza a közömbösöket. Hangerősítőjéül szegődvén néhány, a nemzet sorsáért felelősséget érző népi írónak és statisztikusnak, akik reménytelenül próbálták ráébreszteni a közvéleményt a közelgő tragédiára. A népességcsökkenésre gondolok, aminek következtében már közel egy évtizede évente egy mezővárosnyi magyarral lesz kevesebb az ország lakossága. Úgy is fogalmazhatnók: egy kisváros tűnik el hazánk térképéről. Az okok: a halálozási statisztika emelkedése (a magyar egészségügy elmaradottsága) és a születések csökkenése. Így fordult a természetes szaporodás természetellenes fogyássá, a magyar nép számának lassú, de ma már megállíthatatlannak tűnő apadásával. Ami önmagában is tragédia és a sötéten látók elé a pár évtizeden belüli nemzethalál vízióját vetíti, de még ijesztőbb perspektívákat láttat, ha arra gondolunk, hogy a környező országok, az ún. trianoni utódállamok szaporodási aránya olyan magas, hogy már az ezredfordulóra közel tízszeres többségben lesznek a magyarsággal szemben. Kis fogyatkozó sziget a magyarság az idegen népek egyre növekvő tengerében...

No de ez nem emocionális kérdés s főleg nem kíván dramatizálást: ez egyszerű matematika, rideg tények felsorolása, amivel az emigráció már az első riasztó statisztikai adatok felbukkanása óta szüntelenül foglalkozik. Hogy fölrázza a felelősök lelkiismeretét és egyáltalán beszéljen a témáról, ami addig tabu volt otthon. Ez is egyike volt azoknak a kérdéseknek, aminek ébrentartása az emigráció feladata volt, amiről a dörömbölés gondja ránk

hárult. És amit lehetett, azt meg is tettük. Mindaddig, amíg lassan-lassan otthon is meg mert szólalni néhány bátor ember és ki merte mondani, hogy fogyatkozik a magyarság. De ezen kívül nem történt semmi. De igaz, történt: valaki azt mondta az otthoniak közül, hogy az emigrációnak nincs joga ehhez hozzászólni, hiszen azzal, hogy eljött, önmagával és gyermekeivel, családjával csökkentette a magyarság létszámát...

*

Azóta megváltozott otthon a világ, talán ez a szemlélet is. De az új kormány, az új parlament semmit se tesz a népességfogyás megállítása érdekében. Nem is beszél a kérdésről senki: megint az emigráció dörömböljön, hogy otthon ráébredjenek a veszélyre?... Csak ehhez van jogunk?

Egyáltalán: mire van joga az emigrációnak? Szinte már úgy tűnik, semmire, csak talán arra, hogy mint turista, vagy újabban, mint befektető, dollárt, márkát vigyen haza. Most már házat is vehet és egyre-másra jön a biztatás, hogy kezdjen otthon vállalkozásba, kamatoztassa a pénzét a hazai piacon, vagy ha már nincs abban a korban, költözzék végleg haza és költse el nemes valutában átutalt nyugdíját otthon, jobban élhet belőle, mint külföldön. (Meg a magyar gazdaságnak is jól jön a dollár...)

Nos erre joguk van az emigránsoknak, de hogy tanácsukat, közreműködésüket kérjék, hogy hazahívják őket együttmunkálkodásra, az eddig még nagyon keveseknek jutott eszébe otthon. Azok is csak magánemberként említették ennek a lehetőségét és gondolkoztak megoldásán. De a hivatalos körök még idáig se jutottak: egyszerűen föl se merült ilyen terv és mai napig se foglalkoztat senkit az illetékesek közül. Van már kinevezett gazdája — tárcanélküli miniszteri rangban — a nyugati magyarsággal való kapcsolatoknak, átalakult a valamikor rossz hírű Magyarok Világszövetsége is, társadalmi egyesületek és újonnan alakult csoportok foglalkoznak azzal, hogy megkönnyítsék a magyarok hazatelepülését, a kapcsolatok jók és egyre szélesebben fejlődnek, de arról, hogy a kinti magyarság politikailag is bekapcsolódhasson a hazai közéletbe, arról senki se beszél.

Mintha az lenne a hivatalos vélemény, amivel egy erről folyó beszélgetés során meglehetősen nyersen tromfolt le valamelyik hazai vitapartnerem: „Ti azzal, hogy elmentetek a problémák elől — mondta — eljátszottátok a jogotokat arra, hogy beleszóljatok az ország ügyeibe." Úgy tettem, mintha nem hallottam volna ezt az epés és igazságtalanul bántó megjegyzést, s áttértem egy másik témára. Nem akartam megkérdezni az illetőtől, hogy gondol-

ja: jószántunkból, jókedvünkből vágtunk-e neki a nagyvilágnak és vállaltuk a hontalanság, a semmiből való újrakezdés nehézségeit? Aki szereti hazáját, annak számára fájdalmas döntést jelent a szülőföld elhagyása: elképzelhető-e, hogy kellő ok és nagyon alapos megfontolás nélkül vállalkozik valaki egy ilyen lépésre?

A megjegyzés mindenesetre mellbe vágott és sokat foglalkoztatott: ez lenne hát az általános otthoni vélemény, vagy így csak fehér-feketében gondolkozó emberek kategorizálnak? Szélsőséges álláspontként kezelhetjük-e ezeket a szavakat, vagy tudomásul kell vennünk, hogy ez a közhangulat ma Magyarországon az emigránsokkal szemben? Ez elindított bennem egy gondolatsort és egyre többet kezdtem foglalkozni a kérdéssel: vajon mi volt a jobb, a magyarabb, az erkölcsösebb magatartás a Rákosi- és a Kádár-rendszer alatt? Maradni, vállalni a közös sorsot a magyar néppel, hűen a Szózat „áldjon vagy verjen" sorához, vagy elhagyni az országot, a lábbal szavazni, hogy az embernek még puszta jelenlétével se kelljen közösséget vállalnia a rendszerrel és távozásával tiltakozzék, hogy a szabad világból harcoljon az önkény ellen? Ki cselekedett helyesebben és egyáltalán: van-e joga valakinek ezért vagy azért pálcát törni a másik fölött?

A magyar történelem két nagy alakja, népünk szabadságeszményeinek két megtestesítője, Rákóczi és Kossuth. Mindkettő emigrációban halt meg, mindkettőnek az ország első terén, a Parlament előtt áll a szobra. A két nagy szabadsághős tisztelete nemzedékek sorának szívében élt és él ma is, megelőzve minden más nagyságot történelmünkben. Példaképek ők minden koroknak és nincs olyan város, község szerte a hazában, ahol ne őrizné neveiket utca vagy tér. És mindketten emigránsok voltak...

*

Az emigráláshoz nagy elhatározás, vállalkozó szellem és bátorság kellett. (A maradáshoz is...) Az emberek tűrőképessége különböző: mindenki másképp bírta gyomorral, idegekkel azt az alakoskodást, az igazi érzéseknek állandó álcázását, amit az elmúlt évtizedek otthon mindenkitől megkívántak. A kommunista rendszerek alatt meg kellett tanulni színészkedni, kétféleképp gondolkozni és beszélni. S erre nem mindenki képes. Volt, aki valósággal meghasonlott önmagával, önbecsülése sínylette meg a rákényszerített kettős játékot. Az ilyen embernek nem maradt más választása, mint az elmenés. És hozzájött ehhez számtalan más motívum is: a másodrendű állampolgárként tengődő „rossz káder", aki alantas munkával kereste sovány kenyerét s közben megaláztatásokkal, zaklatásokkal keserítették napjait, esetleg a

börtön fenyegette: mit tehetett volna mást, mint hogy vándorbotot vett a kezébe és hátrahagyva mindent, ami addig az életét jelentette, elment.

Vajon kinek a hibája, kinek a vétke volt, hogy elment?... Maradt-e más választása?

Nos igen, a maradáshoz is erőre, bátorságra volt szükség. Nem is kevésre! De mégiscsak megmaradt az otthoni környezet, a nyelv, a szokások megszokottsága és a kis alkukkal, kompromisszumokkal szerzett biztonságérzet. Míg aki elment, annak a nulláról kellett kezdenie, idegen környezetben, idegen nyelven, idegen szokások között. Keményen meg kellett dolgozni minden kis eredményért és nehéz próbatétel volt ez, amit nem is mindenki állt meg. Sokan elkallódtak, gyengéknek bizonyultak. De akiknek sikerült megkapaszkodni és később vitték valamire, azt a hamis képzetet keltették az otthon maradottakban, hogy nyugaton a kerítés is kolbászból van és a dollár a fán terem. Hogy micsoda erőfeszítésbe került egy emigráns részére, amíg ezt a „nyugati" életszínvonalat megteremtette a maga számára, arra senki se gondolt. (Aminthogy arra se gondolt, hogy a napi kenyérkereső munka után hány emigráns áldozta idejét, pihenőjét arra, hogy hazája ügyéért dolgozzék: megismertesse nyugattal az otthoni viszonyokat, küzdjön azok megváltozásáért.)

Vajon mihez kellett több lelkierő és ki választotta a jobbik részt? Történészek, akik az amerikai múltat s annak a gyors felemelkedésnek okait kutatták, amely a pionír-korban jellemezte a fiatal államot, egyöntetűen azt vallják, hogy azok, akik merték vállalni az új földrész meghódításával járó nehézségeket, föltétlenül kellett rendelkezzenek egy nagy adag kezdeményező, vállalkozó készséggel és nem utolsósorban bátorsággal. Aminthogy az állhatatossághoz, a kitartáshoz is kellett erő, nem is kevés, és ez méltánylandó azoknál, akik otthon maradtak. Ők titokban, szívük mélyén őrizték a lángot és úgy várták az idők jobbra fordulását; az emigráció aktív része mindent elkövetett, hogy a magyar ügyet felszínen tartsa, minden lehető módon és időben ráirányítsa a reflektorfényt. Betöltötte az otthon elhallgattatott ellenzék szerepét és ápolta ötvenhat eszméit, amelyekről a hazában hallgatni kellett.

Mindkét magatartást lehet bírálni és lehet helyeselni. Mindkettőhöz kellett erő és erkölcsi bátorság. S végül mindkét helyzetben lehetett használni a nemzetnek, a magyar ügynek, és lehetett elaljasodni, jellemtelenné válni. Mert nem az a döntő, hogy valaki mindvégig kitartott és otthon maradt-e, vagy betelt nála a

pohár és elhagyta az országot, hanem az, hogy az adott helyzetben hogyan viselkedett. Szembe mer-e ma nézni magával és nyugodt lelkiismerettel tud-e aludni, vagy legszívesebben szembeköpné önmagát, ha tükör kerül az útjába és éjjel lidércnyomásos álmok üldözik, emlékeztetve elkövetett aljasságaira.

*

Igen, ez a döntő! S amikor erre gondolok, mindig eszembe jut két nagy név: Bartók és Kodály. Egyformán géniusz mind a kettő, egy időben ragyogtak a magyar kultúra egén s egyazon kor gondjaival, problémáival kellett megküzdeniök. És a kritikus időpontban elváltak útjaik: Kodály maradt és haláláig kitartott őrhelyén, egyetlen pillanatra se adva fel erkölcsi integritását, be nem hódolva egyik, számára idegen rendszernek se, nem egyezkedett egyik zsarnoksággal se. Bartók érzékenyebben reagált a körülötte zajló eseményekre, a külvilág durva kakofóniájára és képtelen volt maradni, még puszta jelenlétével se akart közösséget vállalni olyan rendszerekkel, amelyek számára idegenek és elfogadhatatlanok voltak. Ő tehát elment, hogy emigrációban éljen halálig. Tudjuk, sokat szenvedett és sokat küszködött, de amikor kinyúlt feléje az a rendszer, melyet ő még nem érzett annak, amit várt s amivel szót tudott volna érteni, elzárkózott előle. Bartók soha nem alkudott meg a rendszerekkel, de mindvégig hű maradt népéhez és magyarságához.

Kodály sem alkudott meg: úgy magasodott ki mindvégig a körötte zsibongó percemberkék közül, úgy emelkedett a lábainál örvénylő mocsok fölé, hogy senki se mert hozzányúlni és a szennyes ár még a cipőjét se volt képes összepiszkolni. Magatartása példa lehetett minden megalkuvó, elveit a pillanatnyi előnyökért eláruló honfitársai számára.

Vajon-lehet-e mérlegelni a két nagy muzsikus közül, melyik választotta a jobbik utat? A maga helyén és a maga idejében mindkettő helytállt és egyiket se lehet a másik elé helyezni. Úgy is lehet mondani: Bartók is, Kodály is küldetést teljesített, nemcsak mint zeneszerző, hanem mint ember is. A maga módján és a maga lehetőségei között mindkettő a legtöbbet nyújtotta nemzetének.

Maradni vagy emigrálni? Ez a kérdés sokunkat állított választút elé az elmúlt évtizedekben és Istennek hála, hogy még a mi életünkben eljutottunk oda: a kérdés aktualitását vesztette, többé föl nem merülhet. Hogy azokban az években, évtizedekben ki hogyan döntött, ma már nem mérvadó. Mára már megszűnt az emigráns, a hontalan a száműzött, a disszidens, de még a nyugat-

ra szakadt hazánkfia is: ma csak magyarok vagyunk, a határ egyik vagy másik felén élő magyarok, egyszerűen, minden megkülönböztető jelző nélkül. Mert ez az egyre fogyatkozó tízmilliós kis nemzet nem engedheti meg magának azt a luxust, hogy különbségeket tegyen tagjai között, mesterséges falakkal bontsa kisebb-nagyobb csoportokra a magyarságot.

Aki szereti hazáját és annak idején tíz, húsz vagy negyven évvel ezelőtt az eljövés mellett döntött, a nehéz lépést álmatlan éjszakák sora előzte meg és ezek még később is kísértették néha a teljesen soha le nem zárult, véglegesen soha meg nem válaszolt kérdéssel: vajon helyesen tettük-e, amikor — mint az első sorokban idézett barátom mondta — „elszöktünk a nehézségek elől"? És ezzel mintegy kirekesztettük magunkat a magyar népből — amit mi nem így érzünk, de aminek gondolatától otthon még ma sem képesek sokan szabadulni. Ezen egyszer túl kell jutnunk — túl kell jutniok — és létre kell hoznunk az igazi konszenzust, a kölcsönös megértést, melyben csak egy mérce létezik: ki tudott embernek és magyarnak maradni a gerincropogtató időkben s ki használt többet fajtájának, akár a határokon belül, akár azokon kívül élte át a kommunizmus éveit.

*

Nem sokkal azelőtt, hogy ezeket a sorokat papírra vetettem, volt alkalmam részt venni egy ünnepségen, ahol a Magyar Köztársaság hosszú évtizedek után először szabadon választott elnöke magas kitüntetést nyújtott át Washingtonban egy emigránsnak, a 42 éve Amerikában élő Bay Zoltánnak. A megkésett kitüntetés — mint Göncz Árpád elnök az átadáskor mondotta — nemcsak a híres tudósnak, hanem a külföldön is magyarnak megmaradt és hazájához hű emigránsnak is szólt. Bay Zoltán professzor, a nagynevű fizikus, meghatott szavakkal vette át a kitüntetést és most szeretném az ő szavait idézni: *„1948-ban történt eljövetelem óta sokat foglalkoztatott a kérdés. Ez pedig az, hogy szabad volt-e eljönnöm hazulról, vagy inkább vállalnom kellett volna az otthoni sorsot, amely börtönnel, munkatáborral, vagy éppen kivégzéssel járhatott volna? Nem volt könnyű eljönnöm, az volt akkor az érzésem, mintha otthon előbb meg kellene halnom, hogy az életet kinn folytathassam. Eljövetelem célja az volt, hogy egyrészt ne segítsem az otthoni bűnös rendszert tudományos, katonailag is hasznosítható eredményekkel, másrészt hogy idekinn beszélhessek a rendszer elnyomásáról."*

Bay Zoltán mindannyiunk nevében is fogalmazott, sűrítette pár rövid mondatba az emigrálás indokait. Szép gesztus volt a

hazától, hogy kitüntetéssel rótta le vele szemben a kötelezettséget, amivel tartozik világhírű fiának. Ezt az emigrációnak — helyesebben a nyugati magyarságnak — szóló üzenetnek is tekintjük. És várjuk a folytatást, várjuk a hazától a további lépéseket. Nem kitüntetéseket várunk, nem is különleges elbánást, nem is munkánk dicséretét és diadalkaput, csak annak elismerését, hogy mi is ugyanolyan jogokkal rendelkező magyarok vagyunk, mint az otthoniak.

Igen, mint fentebb írtam, mindkét helyzetben lehetett lealjasulni és tisztességesnek maradni. Hogy hol volt nehezebb megőrizni az igaz magyarságot — a hazától távol, asszimilációra csábító idegen környezetben, a nulláról kezdés nehézségei közepette, vagy otthon, a kommunista nyomás alatt —, azt nehéz eldönteni. Jellempróbáló idők voltak ezek az emigrációba kerültek számára éppúgy, mint az otthon maradottaknak. S hogy az otthoniak miképp vészelték át ez utóbbi évtizedeket, arra hadd idézzek egy hazulról érkezett vendéget, Csengey Dénes MDF-képviselőt, aki erről szeptemberben tartott előadást Washingtonban.

„A Kádár diktatúra abban különbözött a Rákosi-diktatúrától, hogy míg az nem is akarta titkolni igazi mivoltát, addig a Kádár-diktatúra mást igyekezett elhitetni magáról — mondotta az előadó. — *Ezért lett furfangosabb, ravaszabb, ezért lett tisztátalanabb, maszatosabb, nyálkásabb. Rákosi az Rákosi volt, a diktatúra az diktatúra volt, a fekete autó az fekete autó volt, az ÁVÓ az ÁVÓ volt, ott nem volt mese, ott nem finomkodtak és a verőlegény nem akarta magát liberális demokratának feltüntetni. Itt tehát egy hazugságot kellett elhitetni, ami az erőszakot helyettesítette olyan módon, hogy elég volt finoman utalni az erőszak eshetőségére, aztán mehetett tovább a hazugság. Ezt a hazugsággépezetet Aczél György fundálta ki és tartotta működésben. Közben cinkosává tudta tenni a magyar értelmiség legnagyobb részét s ezzel belülről kezdte szétbomlasztani a magyar gondolkodást. De nemcsak az értelmiség nyúlt utána a kivert fogai közül megmaradtakkal a mézesmadzagnak, hanem meg kell mondanom, hogy az egész magyar nép kötött egy történelmi alkut. Nem mintha elhitte volna a hazugságot, hanem mert a magyar nép gerincét eltörték 1956-ban. Nem történt itt megtévesztés, nem volt történelmi átejtés, hanem az emberek egyszerűen azt mondták: legyen a húsleves, a rántotthús, ezt választom, legyen a Trabant, a csővázas fotel, ezt választom, és odadaom értük cserébe a lojalitásomat, lemondok a szabad szólásról, lemondok a szabad egyesülésről, lemondok a szabad politizálásról. Ez az alku töredezésnek in-*

dult a hetvenes évek végén, amikor egyes értelmiségi csoportok, amelyekben még éltek 56 emlékei, szerveződni kezdtek. De ennek nem támadt visszhangja, mert a közvéleménynek eszében sem volt, hogy kövesse ezeket az egyenes beszédben, a szembefordulásban. Ennek az ideje akkor jött el, amikor hirtelen zuhanásszerűen felgyorsult a gazdasági válság, romlott az életszínvonal és vége lett a látszatjólétnek. Akkor derült ki, hogy ebben az országban semmi más nem kötötte a népet a rendszerhez, mint a húsleves, a rántotthús, a Trabant és csővázas fotel."

Elszomorító kritika ez a magyar nép magatartásáról, arról a kompromisszumról, amit Kádárral az ún. közmegegyezés címén kötött: kiegyezett a hatalommal, hogy ha az békén hagyja és szemet huny az anyagi gyarapodása fölött, akkor ő nem üti bele az orrát a politikába és a közügyekbe, hanem átengedi mindezt a pártnak. Az emigrációt jó sorsa megkímélte az ilyen döntésektől: fizikailag, időlegesen elveszítette ugyan a hazát, de nem kellett megalkudnia, nem kellett feladnia identitását. A szabad világban megőrizhette öntudatát, egyenes gerincét, megőrizhette hitét. S ezt akarja most hazavinni, hogy segítsen vele országot építeni azoknak, akik végigcsinálták és végigszenvedték az ideálokat elsorvasztó diktatúra gerincroppantó éveit.

*

A Veres Péter-i kérdés anagrammáját — Mit ér az emigráns, ha magyar? — választottam e kis elmefuttatás címéül, de alakíthattam volna így is: Mit ér a magyar, ha emigráns? A kérdés ilyetén való feltevése tán még indokoltabb, mint az első változat. Mert ha az is az alapkérdés, hogy mit ér egy emigráns, számunkra az a fontos, hogy mit ér egy magyar emigráns. Mit ér a hazának, népének, a közösségnek, melyben élni kíván. És ezen el kellene gondolkozniok azoknak is, akik felelősek Magyarország jövőjéért, a 15 milliós magyarság felemelkedéséért. Antall miniszterelnök azt mondotta, hogy 15 millió magyar kormányfőjének érzi magát. Ez így nagyon jól hangzik, de ez nem érzés kérdése, nem az érzelmekhez van köze, hanem a tényekhez és a tettekhez. És mi ez utóbbiakat várjuk hazánk vezetőitől.

Dr. Mailáth István:

A Berlini Kongresszus (1878) tanulságai

1875-ben vagyunk. Oroszország vereségével lezajlott a krími háború, amelyre 1856-ban a párizsi béke tett pontot. 1866-ban Bismarck vezetésével a poroszok kivagonírozták az osztrákokat a német egységből. Az osztrák-magyar kiegyezés eredményeként létrejött az Osztrák-Magyar Monarchia 1867-ben. A poroszok vezetésével a németek legyőzték a franciákat és 1871-ben, Versailles-ban kikiáltották a Német Császárságot.

Oroszország, kihasználva a franciák vereségét, már 1871-ben felmondotta a párizsi békeszerződést és a német-francia háborúban tanúsított semlegesség fejében, Bismarck támogatásával az 1871. évi Pontusi Szerződésben Oroszország szabad kijáratot kapott a török fennhatóság alatt álló Dardanellákon és tengerszorosokon a Földközi-tengerre.

Ámde Oroszország nem elégedett meg ezzel. A Nagy Péternek tulajdonított politikai végrendelet szellemében mohón folytatta, immár 150 év óta űzött imperialista terjeszkedését. Ez alkalommal a Balkánra kívánta kiterjeszteni a hatalmát. Oroszország tehát fellázítja a szerbeket a török uralom ellen és a kirobbantott háborúskodásban, az ortodox hitsorsosok védelmének ürügyén 1875-ben háborút indít a végelgyengülésben szenvedő, **hatalmát túlélt** Török Birodalom ellen. A Balkánon és a Kaukázusban elért gyors sikereinek eredményeként Oroszország a San Stefano-i békében riasztó feltételeket erőszakolt a Török Birodalomra. A szerbek, moldvaiak és vlachok (oláhok) török uralom alól leválasztásán kívül az Adriai-tengerig terjedő, túlméretezett Bulgária létesítése szerepelt a San Stefano-i békekötés főbb tételei között azzal, hogy Nagy Bulgáriát orosz csapatok tartották volna megszállva két évig...

Oroszország tehát gyakorlatilag ura lett a Balkánnak és nyugati határát kitolta az Adriáig. A San Stefano-i béke óriási riadalmat váltott ki Ausztria-Magyarországban. A Monarchia kor-

mánya azonnal szót értett az angolokkal, akiknek a földközi-tengeri érdekeit ugyancsak súlyosan veszélyeztette az Orosz Birodalom jelenléte a Balkánon. Miután Anglia megkapta a törököktől Ciprus szigetét, az angol kormány hajlandó volt Ausztria-Magyarországgal együtt segíteni a törököknek. Általános európai háború fenyegetett.

A feszültség feloldására Bécs nemzetközi kongresszus összehívását javasolta. Anglia elfogadta a javaslatot. Az orosz államvezetés, okulva a krími háború tapasztalatain, szintén hozzájárult a kongresszus megtartásához és a találkozás színhelyéül Berlint választották. A cár személyes kérésének engedve, Bismarck végül is vállalta a kongresszus vezetését és irányítását.

A kereken 30 napig tartó tárgyalások eredményeként a kongresszus a következőképpen rendezte a balkáni tűzfészek politikai helyzetét:

— Az 1856-ban Románia néven egyesített Moldva és Valachia vajdaságok, továbbá Szerbia és Montenegró önálló fejedelemségek lettek és nem fizetnek adót Törökországnak.

— Bulgária igen lényegesen kisebb területtel önálló fejedelemség lesz, de adót fizet Törökországnak és az orosz haderő csak 9 hónapig tartózkodhat Bulgáriában.

— Oroszország bekebelezi Besszarábiát.

— Görögországhoz csatolták Epirus és Thessália egy részét.

— Ausztria-Magyarország pedig Bosznia-Hercegovina közigazgatására kapott megbízást (mandátumot).

Igaz, hogy az oroszok csalódtak Bismarckban, akitől az orosz érdekek hathatósabb támogatását remélték a francia-német háborúban tanúsított semlegességük fejében, de a háború veszedelme elmúlott Európa felett.

Európa 112 év múltán — 1990.

Ha a párhuzam nem is tökéletesen azonos a kereken 100 év előtti európai helyzettel, a gyökeres politikai változások következtében vajúdó közép-európai térség mai forrongó légköre lényegében sok hasonló feszültséggel emlékeztet a Berlini Kongresszust megelőző kor gondjaira.

A jelenlegi politikai földrengést a **hatalmát túlélt** és önmaga tévtanaiban összeomló Szovjetorosz Birodalom váltotta ki, akárcsak 100 év előtt a dekadenciába süllyedt Török Birodalom. Miként akkor a szerbek, románok és albánok hosszú idő óta elfojtott, önállóságra törekvő vágya volt a veszedelem gyújtózsi-

nórja, úgy robbant a felszínre manapság a lettek, észtek, litvánok, örmények, ukránok, kirgizek, szlovákok, horvátok, szlovének önálló államiságot és független nemzeti életlehetőséget sürgető, egyre erősödő követelése. Miként akkor téridegen nagyhatalmak kötötték gúzsba a nemzetté érett kisebb népek szabadságvágyát, úgy a mi időnkben is téridegen nagyhatalmak két erőszakos „béke"-diktátuma kényszerítette — rólunk-nélkülünk alapon — olyan államszervezetek kalodáiba a kisebb nemzeteket, ami elviselhetetlen számukra.

Van azonban egy nagyon lényeges különbség a 100 év előtti és mai zűrzavaros helyzet között. 1875-ben a küszöbön álló európai háború veszedelme **kényszerítette** a világ dolgait formáló hatalmasokat, hogy jobbik eszükre hallgatva elejét vegyék a háborús pusztításoknak. Ma azonban a Szovjetorosz Birodalom tökéletes gazdasági és társadalmi csődje következtében, valamint — nem utolsó sorban — a nukleáris fegyverek bevetésétől való irtózás miatt, nem fenyeget közvetlen háborús veszedelem a feszültségek erőszakos „megoldása" érdekében.

A feszültségek viszont, főleg a közép-európai térségben, fennállanak. Olyan mértékben, ami semmiképpen sem alkalmas az „európai közös ház" koreszméjének érdemben való megvalósításához. Mi legyen hát a kibontakozás útja? Mi **lehet** a feszültségek feloldásához vezető fejlődés útja? Ennek az alapvető kérdésnek a megvizsgálásához a jelenleg rögzített viszonyok ismeretéből kell kiindulni.

A nemzetközi jog

ez idő szerint érvényben lévő paragrafusai szerint a jelenlegi közép-európai politikai helyzetet nélkülünk-rólunk alapon két békediktátum erőszakolta Közép-Európa népeire. A kalodákba zárt és súlyosan megkárosított nemzetek fegyveres erőszak nyomása alatt kénytelenek voltak aláírni a diktátumokat, ami azután a nemzetközi jog formális szabályai szerint kötelező erővel bíró elismerésnek számít. Ámde mi a véleménye az ilyenfajta határokat megállapító „békeszerződésről" **Declassé** francia külügyminiszternek? Idézem:

> **„Egy nemzet sincsen megalázva azzal, hogy legyőzték, vagy aláírt — késsel a torkán — egy végzetes békeszerződést. Becstelenné válik azonban, ha nem tiltakozik, ha tönkretételéhez maga is hozzájárul. Nem a vezetés a bukás, hanem a lemondás."**

Igaz, hogy ez a figyelemre méltó szempont az 1871. évi francia-német „békeszerződés" utáni időből származik, de általános érvényű igazsága időtálló és nemcsak a franciák számára érvényes. Mellékesen a kérdés az, vajon „békebontó soviniszta" vagy revizionista falurossza volt-e D e c l a s s é külügyminiszter, avagy francia patrióta?

Történt azután, hogy az USA és a Szovjetunió bábáskodásával foglalkoztak a Helsinkiben 1975-ben tartott nemzetközi értekezleten a jelenleg fennálló országhatárok dolgaival is. A Helsinki Egyezményt aláíró államok elismerték a jelenlegi országhatárok érvényét azzal, hogy tartózkodni fognak azok **e r ő s z a k o s** megváltoztatásától, viszont „határaik a nemzetközi joggal összhangban, békés eszközökkel és **megegyezéssel megváltoztathatók**". Ezt a nemzetközi szerződést az akkor szovjetorosz gyarmati sorsba béklyózott Magyarország bábkormánya is aláírta. A jelek szerint a Helsinki Egyezményben vállalt kötelezettségeket az Antall-kormány is érvényben lévőknek tekinti.

1990-ben azután megtörtént az első, igen lényeges **p r e c e d e n s** a nyugat- és keletnémet világ közötti, megmerevedettnek látszó határ felszámolásával. A Helsinki Egyezmény értelmében békés úton és a Helsinki okmányt aláíró nagyhatalmak hozzájárulásával. Igaz, hogy Nyugat-Németország tetemes — soha viszsza nem térő — kölcsön révén vásárolta meg a Szovjetunió hozzájárulását. (Ami viszont még mindig lényegesen olcsóbb volt egy esetleges háborúnál.)

Akárhogyan is történt, a megmerevedettnek látszó európai határoknak ez az első békés megváltoztatása olyan precedens, amely úgylehet még igen jelentős szerepet fog játszani a további fejlődés során. Mert ahhoz, hogy a közép-európai térség valamilyen formában besorolhasson — „magyarul": integrálódhassék — az európai közösségbe, a jelenlegi közép-európai, mesterségesen összetákolt államok többségének először is d e z i n t e g r á l ó d n i o k kell. Nem kétséges, hogy a „levegőben lógó" területi vagy általános európai integráció eszméje csak akkor valósítható meg időtálló és mindenkit kielégítő módon, ha a területi államszövetségben (vagy államszövetségekben) kizárólag olyan **önálló nemzeti államok** vesznek majd részt, amelyek megszabadultak kisebbségi, nemzetiségi vagy országlakosaik egyéb megkülönböztetésével okot adó tehertételüktől.

Az egyre hevesebben jelentkező szlovák, horvát, szlovén, valamint lett, észt, litván, ukrán, sőt legújabban morva önálló nemzeti államiságra törekvés egyöntetűen az

érvényesítésének a követelésével támasztja alá önállóságuk igényének a megvalósítását.

Helyben vagyunk. Mert az európai nyomorúságnak 70 év óta az a rákfenéje, hogy a nemzetek önrendelkezési jogának nemcsak tetszetős, hanem a tartós békés együttélésre egyedül célravezető elvét — az egyetlen soproni népszavazás kivételével — sohasem érvényesítették. Nem vitás, hogy 1920-ban a franciák gyűlölködéstől fűtött, rövidlátó erőszakossága indította el Európa korábbi vezető szerepének a léha kiárusítását, aminek következtében az európai népek sorsának a meghatározása átcsúszott két téridegen nagyhatalom kénye-kedvének a formálásába. Az eredmény: Európa, főleg Közép-Európa népeinek gyarmati jellegű függése lett, akár szovjetorosz, akár hitleri, akár USA vonatkozásban.

Egyrészről a Szovjetunió önmagát túlélő bomlása következtében, másrészről a nyugat-európai államok figyelemre méltóan előrehaladott besorolásának eredményeként az európai közösségbe, most elérkezett az idő, hogy Európa visszaszerezze korábbi önálló és nagyhatalmi jellegű helyét a világ népeinek a sorában. Van-e remény, hogy ez a történelmi folyamat békés úton és egyetértésben megvalósuljon? A múltban számtalan példa igazolja a függetlenségre megérett nemzetek önálló államiságának békés úton történt megvalósítását. A dánok 1920-ban elfogadták Izland önállósulását. Hasonló módon jött létre korábban Norvégia önálló államisága, vagy akár svéd-finn vonatkozásban Finnország önálló állammá alakulása. És ami a lényeg: ezek a dezintegráció következtében kialakult nemzeti államok közös érdekeik ápolására idővel integralizálódtak területi érdekszövetségben.

A kérdés mármost az, hogy az európai fejlődésnek ebben a szakaszában gyakorlatilag hogyan képzelhető el a közép-európai térség békés besorolása az európai népek közösségébe?

Európai Kongresszus a láthatáron?

Elérkezettnek látszik az idő, hogy az európai együttélés alakítását ne téridegen nagyhatalmak rólunk-nélkülünk beavatkozása formálja, hanem az összeurópai érdekeket szem előtt tartva, a ma már súlyt képviselő Európa Tanács vegye kezébe az európai jövő alakításának az irányítását.

Először is tisztázandó, hogy az európai megbékélés rendezése érdekében vajon a történelmi vagy a néprajzi (etnikai) elv ér-

vényesüljön-e. Véleményünk szerint a történelmi fejlődés következtében a múltból levezetett történelmi jogigények idejét múltak. A jelen a **néprajzi elvnek** az érvényesítése mellett szól. A néprajzi elv alapján végrehajtott **önrendelkezési jog** érvényesítésével kell tehát rendezni a közép-európai térség önálló nemzeti államainak a kereteit.

Az ily módon létrejött önálló nemzeti államok ugyancsak az önrendelkezési jog tiszteletben tartásával szuverén elhatározással dönthetnek majd arról, hogy gazdasági — politikai — és kulturális érdekeiket szem előtt tartva, vámunió, federáció vagy konföderáció formájában kívánnak-e területi érdekszövetséget kialakítani a szomszédos államokkal.

Mert Nyugat-Európa és Közép-Európa ez idő szerint egymástól lényegesen eltérő szerkezeti adottságait szem előtt tartva több mint valószínűtlen elképzelésnek minősül, hogy a közép-európai térség majdnem dezintegrált nemzeti államai hosszabb, átmeneti fejlődés nélkül azonnal besorolhatnának a már kialakulóban lévő európai közösségbe. Viszont veszedelmes mulasztásnak tűnne, ha az európai népek a jelenleg kedvező nemzetközi légkör kihasználását elmulasztanák a megvalósítandó európai célkitűzések **előkészítésére**. Hiszen a közvetlenül érdekelteken kívül közvetve a nyugat-európai közösség számára sem lehet közömbös, hogy közös házuknak immár a Morava folyócskáig felhúzódott pitvarában a szó legszorosabb értelmében balkáni viszonyok és politikai erkölcsök uralkodnak. Olyanok, amelyek már alig különböznek „Észak-Írország" vagy a „baszk világ" légkörétől.

Eszmefuttatásunk során ezen a ponton rémlik fel a szüksége egy **Európai Kongresszus** mielőbbi összehívásának az összes érdekelt nemzet részvételével, beleértve azokat a nemzeteket is, amelyek ez idő szerint még küzdenek önálló államiságuk megvalósításáért. A Kongresszus feladata lenne, hogy kidolgozza azokat az **irányelveket**, amelyek meghatározzák az európai egyesülés menetrendjét és egyben alkalmasnak látszanak, hogy előmozdítsák az egyesülés ügyének a meggyorsítását. Jelesen:

Kiindulva a végre egyszer már megvalósítandó **önrendelkezési jog** alapállásából, első lépcsőben valóra váltani a kis népek önállósággal rendelkező, nemzeti államainak immár nem elodázható követelését. Majd a második lépcsőben az állami önrendelkezés tiszteletben tartásával, szuverén elhatározásból fakadó döntéssel létrehozni a területi együttműködések szövetségeit,

amelyek azután a harmadik lépcsőben besorolhatnak (vagy sem) az általános Európai Közösségbe.

Az Európai Kongresszusnak lenne a feladata az is, hogy Svájc, vagy akár Finnország példáját alapul véve, kidolgozza a közép-európai térség „**Helvétizálására**" vonatkozó irányelveket. Vagyis azt a **Nemzetiségi Statutumot**, amely biztosítja az önrendelkezési jog alapján kialakult államhatárok között elkerülhetetlenül visszamaradó kisebbségi népcsoportok egyéni emberi és kollektív nemzetiségi jogainak zavartalan ápolását.

Mindent egybevetve a fejlődés mai szakaszában nagy szükség van olyan

Európai Doktrina

mielőbbi kidolgozására, amely nemcsak a később testet öltő Európai Népek Alkotmányának a magját képezné, hanem a jelenlegi **előkészítés** szakaszában világosan körvonalazná az Európai Közösségbe való besorolás feltételeit, valamint a résztvevők jogait és kötelességeit is. Mindez nemcsak üdvösen befolyásolhatná az érdekeltek magatartásának a formálását, hanem hasznos útmutatást is körvonalazna a követendő menetrendet illetően.

Utópia? Bár a történelmi fejlődés ennek az eszményesített haladásnak az irányába mutat, tisztában vagyunk azzal, hogy az európai egyesülés valóra váltása a közép-európai térségben jelenleg durván eluralkodó gyűlölködés és a légüres térben lebegő mítoszok mérgezett légkörében nem kecsegtet derűlátással. Különösen a szlovák, román, szerb és hasonló, megalomániától fűtött, soviniszta lelkület mutatkozik alkalmatlannak a realitások befogadására.

Ezért a józan ésszel megvalósítandó közép-európai összefogás **sine qua non** **előfeltétele**, hogy az érdekelt népek gondolkodása gyökeresen megváltozzék. A reális célkitűzések befogadására **lelki és szellemi újjászületésre**, vagy ha úgy tetszik, **átképzésre** van szükség, ami nem könnyű feladat. Európai szinten szorgalmazott széleskörű szellemi „hadjáratra" van szükség, amely a valós adottságok helyes öntudatosítását és ennek megfelelően józan szellemiséget formál. Ennek a céltudatosan végrehajtott szellemi és erkölcsi átképzésnek a sikerét éppen az eszményesített „Európa Doktrina" irányelveinek szívós népszerűsítése révén a már Európai Közösségbe tömörült nyugat-európaiak gazdasági súlyukkal és eszmei síkon kifejtendő magatartásukkal sikeresen előmozdíthatják.

A közép-európai kis népek elvakult bajkeverői olyan embe-

rekre hasonlítanak, akik a kút fenekén ülve csak azt látják a horizontból, amit a kút kávája látni enged. Ezeknek a népeknek a Nyugatra szakadt, hajdani emigráns gócai is szinte „történelmi feladatot" teljesíthetnének, ha Nyugaton kitágult szemléletükkel — a hazaiak érdekében — az elvakult gyűlölködés szítása és hasznavehetetlen mítoszok gyártása helyett a józan összebékélés reális mértékét szem előtt tartó és európai szintű magatartásra befolyásolnák a kútban ülő embereket.

„A múlt elesett hatalmunkból, de a jövendőnek urai vagyunk", üzeni nekünk, mindnyájunknak 150 év távalátból gr. Széchenyi István, a magyarok „legnagyobb magyarja", aki életében is megértően támogatta a Kárpát-medence sorsközösségben élő népeinek nemzetiségi igényeit.

Az isteni Gondviselés jóvoltából **most** megnyílt számunkra a lehetőség, hogy a múltból kísértő gyűlölködést feledve józan magatartással olyan politikai viszonyok kialakulását teremtsük meg, amely biztosítja mindnyájunk számára a jólétben és békességben virágzó jövőt. Merjünk európaiak lenni!

Ormay József:

Kisebbségben és többségben
Románok és magyarok (1867—1940)

Könyvismertetés

> *„A mérgezett légkör megváltoztatása*
> *és a gyűlölködés megszüntetése*
> *csak a múlttal való őszinte*
> *szembenézés útján érhető el."*
> *Bíró Sándor*

Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem (Bern) kiadásában jelent meg a könyv 1989-ben (Büchergilde, Mühlestiegrain 18, CH-4125 Riehen).

A mű **Bíró Sándor** posthumus könyve. Kiváló szerkesztőbizottsági munkával egy olyan referenciakönyvet adtak az olvasóközönség kezébe, amely szerénytelenség nélkül mondva nélkülözhetetlen Erdély legújabb kori történelmének a tudományos vizsgálatánál.

Bíró Sándor (1907—1975) egyetemi tanulmányait a kolozsvári Teológián, az I. Ferdinánd Királyi Egyetemen (Kolozsvárott) és a Sorbonne-on (Párizsban) végezte. A II. világháború előtt Kolozsvárott tanított. 1945 után Magyarországon először gimnáziumi tanár volt, majd különböző beosztásokban, különböző egyetemi tanszékeken tanított nyugalomba vonulásáig, 1972-ig.

A szerző életében nem talált kiadóra. A „népi demokratikus" Magyarország gulyás kommunista világnézete nem tartotta kívánatosnak Erdély történelmének a megbolygatását. Téves külpolitikánk szegénységi bizonyítványa az a tény, hogy ez a könyv még 1989-ben is nem Magyarországon jelent meg, hanem külföldön, a hazai közönség számára nehezen hozzáférhetően. (Ára fűzve 56, kemény kötésben 66 svájci frank.)

A könyv Magyarország és Nagy-Románia nemzetiségi politikájának és a két nép kisebbségi életkörülményeinek a tárgyilagos, gyűlölködéstől mentes bemutatása (I. rész 1867—1918; II. rész 1918—1940).

Bíró Sándor azt írja az előszavában, hogy *„a különféle színtereken kialakuló életviszonyok minőségétől függ minden idegen uralom alatt élő nemzetiség megmaradása, fejlődése vagy pusztulása"*.

Bíró ezeket a viszonyokat az alábbi öt kategóriába sorolta és ezek adják meg az első és a második könyv fejezeteinek a címeit és a tárgyalás kereteit.

A szerző véleménye szerint ezek a viszonyok a következők:

1. A megélhetési lehetőségek, tehát az anyagi életviszonyok.
2. A nemzetiségi nyelv szabad használatának a körülményei.
3. Az egyházi életviszonyok.
4. A nemzetiség sajátos nemzeti művelődésének lehetőségei.
5. Az emberi és állampolgári szabadságjogok érvényesítésének a feltételei.

Ezeknek az életviszonyoknak a feltárása és vizsgálata teszi lehetővé mind a románok, mind pedig a magyarok számára a múlt hibáinak a felismerését.

Akárhogyan, akármilyen szemszögből vizsgáljuk is az életviszonyok fejlődését, az eredmény azt mutatja, hogy a dualizmus korabeli (1867—1918) románok a magyar uralom alatt gazdaságilag, társadalmilag és nemzeti öntudatukban erősödtek. Ezzel szemben a romániai magyarság többsége 1918—1940-ig terjedő időben leszegényedett, fejlődése gazdasági és társadalmi téren megrekedt.

Trianon után a különféle nyelveken írott cikkek, földrajzi és történelmi munkák áradata jelent meg a magyar és a román álláspont igazának bizonyítására. Ezúttal a két fél felcserélt szerepekben hadakozott. Trianon előtt a román fél támadott, a magyar védekezésbe szorult. Trianon után fordított helyzet alakult ki. A román félnek kellett védekeznie a magyar bírálatokkal szemben.

A magyarok az igazságtalan trianoni békét, a wilsoni pontok semmibevevését, az elnyomó gazdasági, kulturális és társadalmi nemzeti politikát kritizálták. A románok a románság abszolút többségét, a 18 előtti magyar rendszer elnyomó jellegét emlegették és felhozták Románia „türelmes" nemzetiségi politikáját.

A trianoni szerződés ellen felhozott magyar érvek kevés hatást értek el az általános nagyhatalmi politikában. Franciaország, a kisantant létrehozója és mindenkori támogatója, mindig a

román álláspontot támogatta. Hitler hatalomra jutása után Magyarország politikai szükségből Németország politikájához csatlakozott. Ez a magyar-román viszony ügyét újból nagyhatalmi politikai függvénnyé tette.

„Rádöbbentünk arra — írja Bíró Sándor —, *hogy a régebbi és a mai román nemzetiségi politika egy és ugyanazon radikális stratégia szerves részét képezi, mely az időmúlással egyre szélsőségesebb, az erdélyi nemzetiségekre egyre végzetesebb célokat követ.*"

A könyv tanulmányozásakor megvilágosodik előttünk, hogy a románok sokat tanultak abból, miszerint az első világháború előtti stratégiájuk milyen módon terjesztette irredenta politikájukat. Jól tudták, hogy Trianon után mire vigyázzanak, hogy a magyarok és intézményeik nehogy utánozhassák az ő módszereiket és azokhoz az előnyökhöz juthassanak, mint amilyeneket ők kivívtak maguknak az „elnyomó" és nem törődő magyar uralom alatt.

Gazdasági vonalon a magyarok elszegényítése volt a cél. A kormánypárt gazdasági politikája, jelmondata volt, hogy *„a román munkát és kezdeményezést az összes formában és mindenfelé tágítani kell... az összes kereseti lehetőségeket pedig a románoknak kell fenntartani*" (Bíró, 305. old.).

Állami állásokból a magyarokat tervszerűen beütemezett rendeletekkel módszeresen kiszorították. Különösen a magyar középosztály állt a románok útjában. Vagy kivándorlásra, vagy gazdasági pusztulásra kényszerültek.

Magyar területeken az adó aránytalanul magasabb volt, mint román területeken. A magyarok kereseti adója a hasonló román keresetű egyének adójának sokszorosa volt.

Iskoláinkat, egyházainkat, kultúrintézményeinket elsorvasztották. A magyar sajtót cenzúrázták, magyar nyelvű írások megjelenését ahol csak lehetett megakadályozták.

Román szakemberek a közélet minden megnyilvánulásában, lépésről lépésre a román nacionalista szellemű és kimondottan a magyarság rovására menő intézkedéseket léptettek életbe.

Nyomasztó teherként nehezedik ennek a könyvnek a mondanivalója az olvasóra. A szerző kiutat keres ebből a depresszióból. Szerinte a kollektív és egyéni emberi jogokat garantáló demokratikus berendezkedésű román jogállam létrehozása ígér valamiféle reményt.

(Megjegyzés: Remélni lehet, de az elmúlt 72 esztendő román példái kevés optimizmusra adnak okot.)

Szemelvények Bíró Sándor könyvéből: „Kisebbségben és többségben"

Így nyomták el a magyarok a románokat

Ion Slavici az 1884-ben megindult Tribuna című lap szerkesztőjeként a magyarországi román sajtó és közélet történetében korszakalkotó szerepet játszott. Cikkei, a Tribunáról írott műve, a „Börtöneim" (Inchisorile mele) című könyve és önéletrajzi visszaemlékezései a magyar-román viszony történetének nélkülözhetetlen forrásai.

A következő idézetek Ion Slavici tollából, a szerkesztésében megjelent Tribuna című lapból származnak:

„Végzetes módon vak ellenségeskedésre kényszerítenek minket a magyar állammal szemben, és okvetlenül keresnünk kell az alkalmat, hogy azt alapjaiban rázkódtassuk meg, hogy mindenütt összegyűjtsük ellenségeit, egyesüljünk azokkal, és bárhol járunk, az embereket mindenütt tegyük a magyar állam ellenségévé." (Tribuna 1884. 18/30. 175.)

Az ügyész vádat emelt Slavici ellen, az esküdtszék jogerősen felmentette.

„Ha a magyar államban a román faj megerősítése nem lehetséges, akkor nekünk nem marad más szabadulás, mint az ilyetén magyar állam megsemmisítése, és e megsemmisítésért indított harc, a magyar faj ellenségeivel való szövetkezés, mint szerves szükség jelentkezik számunkra." (Tribuna 1884. szeptember 14/26. 122.)

... bármilyen engedményt tennének nekünk románoknak, fel fogjuk használni azt a mi Kárpátokon túli testvéreinkkel való egyesülés előkészítésére és a Duna, Dnyeszter és Tisza között elterülő nagy román állam megalapítására." (Tribuna 1885. november 16/28.)

„Ez a föld se nem magyar, se nem román, hanem mindnyájunk közös hazája. Ne jöjjenek a magyarok állandóan azzal az állítással, hogy ez magyar és csak magyar, mert a románokat arra kényszerítik, hogy makacsul biznyítsák, miszerint vagy román, vagy pedig pusztaság." (Tribuna 1885. november 16/25. 263.)

„Ha a magyaroknak szabad volt a Pragmatica Sanctio és a mi akaratunk ellenére Erdélyt Magyarországgal egyesíteni, nehéz a románokat meggyőzni arról, hogy nekik nem szabad ugyancsak a Pragmatica Sanctio és a magyarok akarata ellenére Erdélynek valamely más állammal való egyesítésére törekedniök." (Tribuna 1885. december 28./január 9. 295.)

Nyilvánvaló, hogy Slavici feltűnési viszketegségben szenvedett és a román sajtó, valamint a román nép mártírjának akarta magát megjátszani. Ez sikerült neki. Óriási sajtóteret adtak a Slavici-per részleteinek közlésére. Slavicit államfogházra ítélték. Ám az államfogház, különösen Vácott, akkoriban egyáltalán nem volt félelmetes. Ezt tudjuk a Tribuna főszerkesztőjének, Slavici-nak az első világháború után megjelent „Börtöneim" című könyvéből. A következő szemelvény Bíró Sándor könyvének 255-56. oldaláról való.

A könyv tartalmából feltárul az államfogházra ítélt újságíró helyzete. Slavici-ot elítélése után nem tartóztatták le. A bíróság megengedte, hogy Bukarestbe utazzék és ott elintézze folyó ügyeit. Reá bízták a napot, amikor jelentkeznie kell Vácott. Slavici megmondta, mikor fog odaérkezni. A megállapított időpontban tényleg meg is érkezett a váci államfogházba. Ez nem a váci börtönben volt, hanem egy külön házban, melyet a magyar állam a politikai, sajtó és párbajvétségekért elítéltek részére bérelt. Slavici külön szobát kapott, melynek egyetlen ablaka egy tiszta udvarra nyílott. A szoba bútorzata egy ágyból, két székből, egy asztalkából és egy ruhásszekrényből állott. Az ágy felszerelése lószőr matrac, tollpárna és paplan volt. A szobát a börtön alkalmazottja külön a szabályzatban megállapított díjért takarította. Slavici-nak megengedték, hogy kosztját kívülről hozassa be. Az elítélt író felesége kosztján élt, mert a felesége kétéves kisfiukkal együtt szintén Vácra költözött, és a börtön közelében egy bútorozott szobában lakott. Napközben együtt volt a férjével, mert Slavici szobáját reggel kinyitották, s ő az egész napot családja társaságában tölthette. . . .

A fogházbüntetés alatt Slavici felesége újabb anyai örömök teljesülése felé közeledett. A magyar állam legnagyobb ellenségét, Slavici-ot nagy aggodalom fogta el. Szeretett volna a nehéz órák alatt felesége mellett lenni. A fogházigazgató azt tanácsolta, hogy forduljon az igazságügyi minisztériumhoz és kérjen szabadságot arra az időre. Slavici a kérést be is nyújtotta. Kívánságát azonnal teljesítették. A miniszter táviratilag utasította a fogházigazgatót, hogy a fogház orvosa azonnal vizsgálja meg Slavici asszonyt, s legyen állandó kezelőorvosa; Slavici-nak pedig szabadságot adott felesége gyermekágyi betegségének idejére. . .

Fogságának egész ideje alatt Slavici azzal foglalkozott, amivel akart. Bármiféle könyvet vagy folyóiratot szabad volt olvasnia. Szükség esetén a fogházigazgató saját könyveit is örömmel odakölcsönözte. Slavici azonban börtönbüntetésének ideje alatt

is leginkább a Tribuna ügyeivel foglalkozott, és a Bukarestben kiadásra kerülő Hurmuzaki-okmánytár szövegét javítgatta. A bukaresti nyomda a kiszedett szöveget egyenesen Vácra küldte, ahol Slavici a korrektúrát gyakran a fogházigazgató segítségével csinálta meg. Néha a korrektúra helyett cikket írt, melyet rögtön küldött a szebeni Tribuna számára, kemény hangon bírálva a magyar állam románellenes nemzetiségi politikáját.

Slavici visszaemlékezése a váci államfogházban szerzett élményeiről találóan jellemzi az államfogházra iélt román újságírók életét.

Így nyomták el a magyarok a románokat,
és így vélekedtek a románok elnyomóikról...

Vaida-Voevod Alexandru orvos, politikus, a román nemzeti párt egyik vezetője, a magyar országgyűlés tagja volt. 1919 után Nagy-Romániában többször volt miniszterelnök.

1908-ban a magyar parlamentben ezt a verset olvasta fel:

„Hiába minden, minden... el fogsz veszni
Jogtipró ázsiai söpredék...
Tíz átkos század óta élősködtök
Mint vérszomjas poloskák e hazán.
És sokat tűrt, de semmit sem felejtett,
Mert cine mintye a román."

Semmi bántódás nem érte Vaida-Voevod Alexandrut.

A Romanul című lap egyik magyarokról írott cikkében a szerző a magyarokról többek között megállapította, hogy „ázsiai természetük következtében Magyarország sztyeppéin a magyaroktól összekovácsolt állam minden szokásában ázsiai maradt. Merényletek a királyok élete ellen, állandó lázadások, a magánosok és magánvagyonok elleni szakadatlan erőszakosságok. Másképpen Magyarország története ma is azt mutatja — állapítja meg a szerző —, hogy mind a magyarok, mind a magyar állami élet megőrizte vad szellemének ázsiai eredetét. A magyar gondolkozásmód mai napig megőrzött két lényeges ázsiai tulajdonságot: állati szolgalelkűség felfelé, kegyetlen zsarnokság lefelé."

Megjelent a „Romanul" c. lapban Aradon, 1912. március 3/16. A cikk írója félévi államfogház büntetést kapott.

A „Foaia Poporului" nagyszebeni román lap ezeket írta húsvéti számában a feltámadás alkalmából, 1912. április 7-én:

...a románok arra kérik Istent, hogy „árassza el lelkünket nemzeti büszkeséggel, amely lehetővé tegye számunkra, hogy ke-

rüljük a mi román földünkre vetődött idegeneket, és hogy azokat lenézzük, mert hiszen azok alacsonyabb nemzetből származnak, mint aminő a román nemzet — azok iránt pedig, akik közülünk az idegenek szolgálatába szegődnek, viseltessünk a legmélyebb gyűlölettel".

A „Libertatea" nevű szászvárosi román újság ezeket írta 1904-ben a 15. számban:

„A magyarosítási kísérletekkel szemben... a magasabb rendű román nép fölényesen néz le az alacsony rendű magyarságra."

A Magyarországon megjelent román nyomtatványoknak nagyon jó véleménye volt a románokról. A Nagyszebenben 1907-ben megjelent „Calindarul Poporului" így vélekedik:

A román nép tiszta, rendes, vendégszerető, türelmes és a legkiválóbb lelki tulajdonságokkal rendelkezik, hiszen „fenséges törzsből" származik. Megérdemli, hogy így szólítsák: Ő Felsége, a román nép".

A „Gazeta Transilvaniei" c. brassói román újság 1902-ben a 22. számában ezeket írta:

„A román nép kiváló tulajdonságai és eszének élessége folytán arra volt hivatva, hogy uralkodjék ezeken a területeken."

A magyarországi román sajtó nem árult zsákba macskát. Gyűlölettel írt a magyarságról és ott ártott, ahol csak tudott. A szászvárosi „Gazeta Transilvaniei" 1902/31. száma ezeket írja:

„... köztudott, hogy a magyar tudósok a történelmi forrásoknak minden más nép tudósainál nagyobb hamisítói", akikkel a román történetíróknak nem szabad szóba állaniuk.

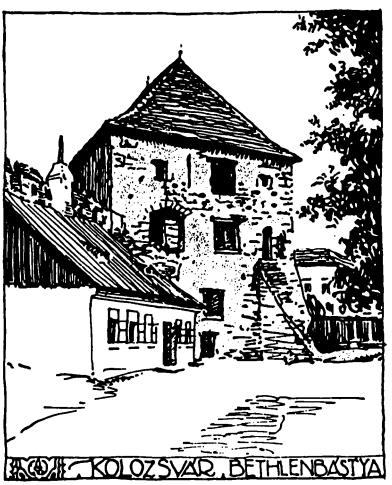

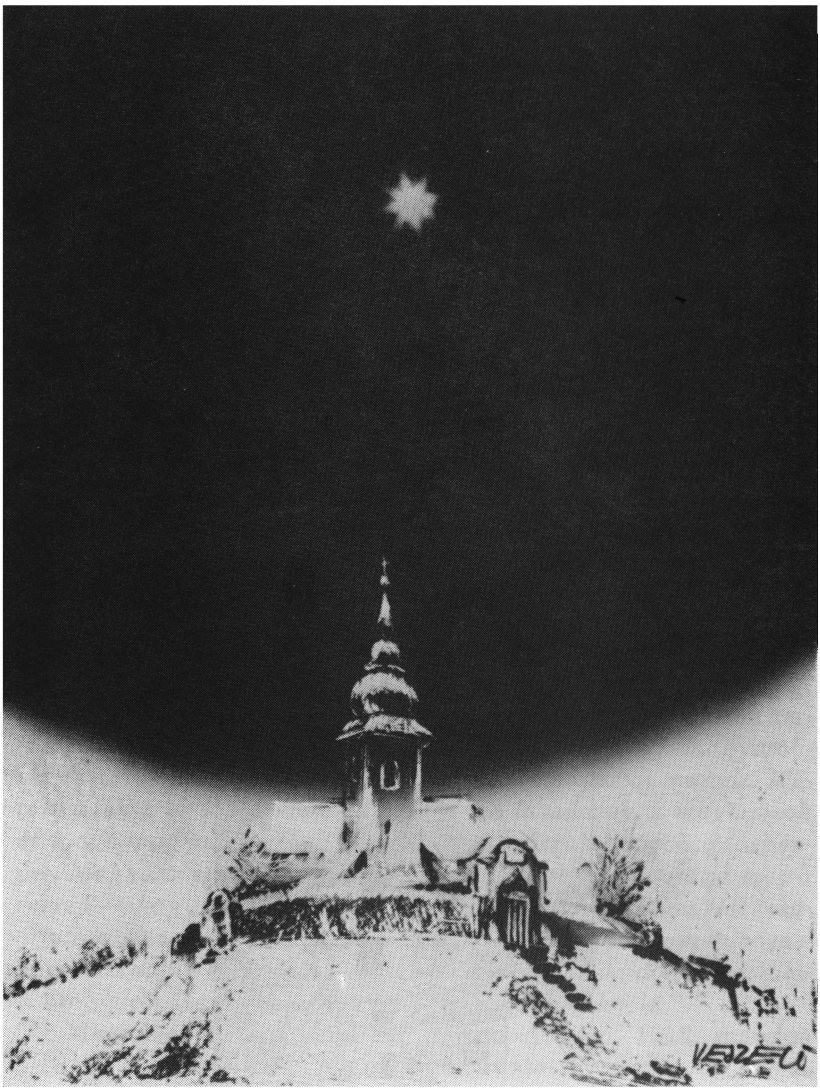

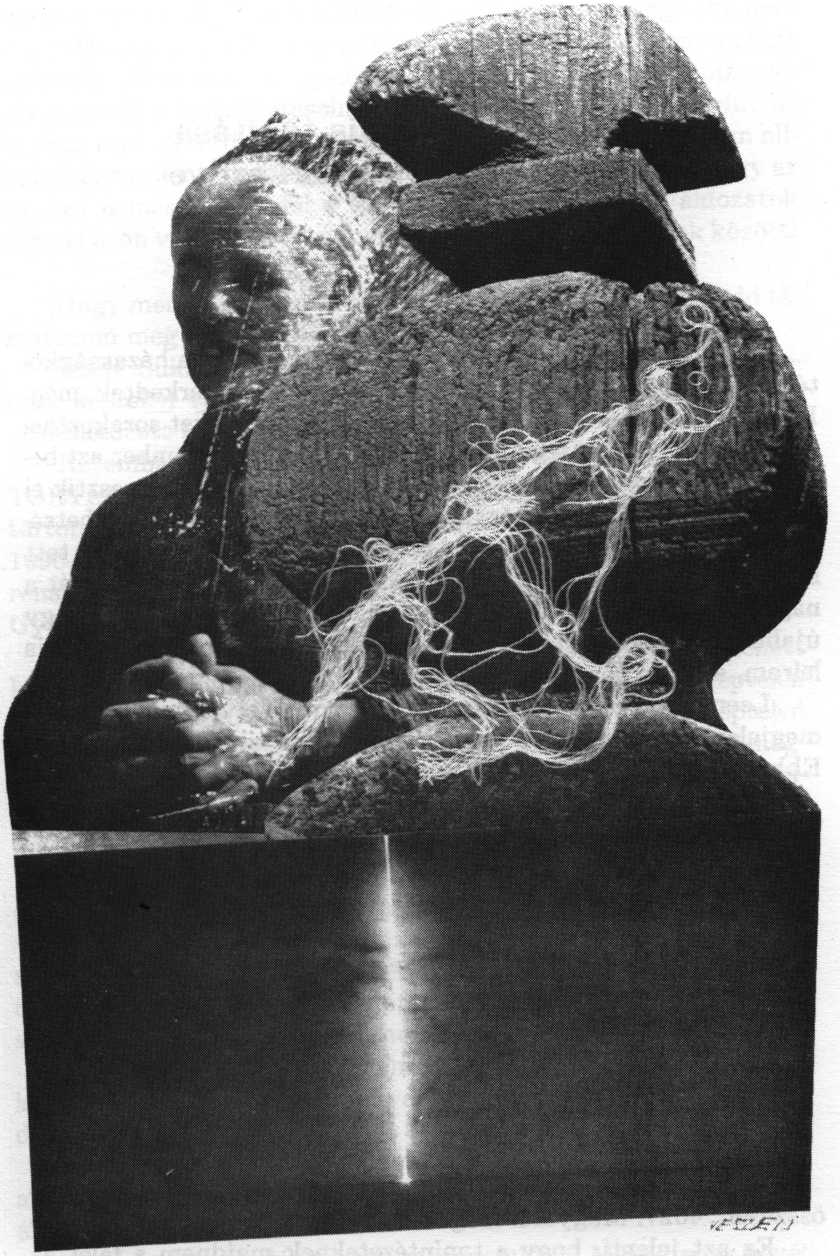

Gyűrű Géza:

Az egyház szociális tanítása a Rerum Novarumtól kezdve

1990 tavaszán huszonéveseket készítettem fel a házasságkötésre, illetve a hittel, a vallással is akkor ismerkedtek meg. Ilyenkor az ember mindent megpróbál, hogy érveket sorakoztasson fel a hit ésszerűsége mellett, s megpróbálja az ember azt bebizonyítani, hogy „a jobbik részt választották, nem is vesztik el soha" (Lk 10,42). S amikor már azt hittem, hogy minden lehetséges érvet felsorakoztattam, a vőlegény, ha nem is csípőre tett kézzel, de a csípőre tett kéz hangsúlyával fordult felém: „Hát a nagybirtok, az egyházi vagyon?..." S máris kezdődött egy újabb beszélgetés. S talán nem vágok mondandóm elébe, ha itt is leírom, amit akkor nekik mondtam el.

Leemeltem a könyvespolcról Mészáros Istvánnak 1989-ben megjelent kötetét, amelynek a címe: „Mindszenty és Ortutay". Ebben a könyvben található a következő statisztika:

Az 1946/47-es tanévben Magyarországon a következő katolikus tanintézetek működtek:

Óvoda	193
Népiskola	1216
Általános iskola	1669
Polgári iskola	86
Gimnázium	48
Szakközépiskola	22
Pedagógusképző intézmény	35
Jogakadémia	1
Összesen	3270

Felekezeti testvéreink 757 iskolát tartottak fenn, ez a kettő összesen: 4027. Magyarországon összesen 8980 iskola volt.

Ez azt jelenti, hogy a tanintézeteknek majdnem a felét az egyházak működtették (i.m. 49-51. old.).

S minderről fogalma sem volt egy értelmes, főiskolát végzett magyar fiatalnak. S én is kérdeztem tőle: Fiam, te még soha nem gondolkodtál el arról, hogy miért van olyan sok templom mellett az iskola? Mert azok összetartoztak! — Ez egyben arra is bizonyíték, amiről a beszélgetéseink során már szó volt, miszerint az egyház nem fél a tudománytól; hogy a tudomány és a hit nem állnak szöges ellentétben egymással, hanem édes testvérek; hogy az egyház nemcsak nem fél a tudománytól, sőt, anyagi áldozatok árán is azon volt, hogy a tudományt terjessze az emberek között!

Hogy mennyire szükséges témánkról elgondolkodni, hadd támasszam még alá egy másik bizonyítékkal is.

Szent Lukács az emmauszi tanítványokról írja, hogy „szemük képtelen volt felismerni" a feltámadott Jézust, amikor Ő „csatlakozott hozzájuk" (Lk 24, 16;15).

Kezembe került „az általános iskola 8. osztálya számára" írt TÖRTÉNELEM tankönyv. Benne a legértékesebb két szónak ezt tartom, ami az első oldalon olvasható: „Ideiglenes tankönyv". 1990-ben jelent meg. Írója: Dr. Helméczy Mátyás; bírálója: Laurenszky Ernő ny. tanár, Miklósi László tanár és Dr. Vargyai Gyula egyetemi tanár.

Azt is tudom, hogy a könyv kéziratának sokkal előbb kellett készülnie — a sokkal-t hónapokban értem. Azt azonban képtelen vagyok megérteni, hogy négy okos embernek a szeme képtelen volt az igazságot felismerni és megírni! 1917-től napjainkig megírni úgy a történelmet, hogy abból teljesen hiányozzék a vallás. . . , mintha nem is létezett volna és nem is léteznék. . . Fájdalmas tény!

Én nem rónám fel, ha a könyvnek volna olyan kitétele, hogy az egyházt birtokokkal visszaéltek, vagy ha azt is hozzátette volna, hogy sokan éltek vissza: de elhallgatni az egyház sokrétű szociális tevékenységét, mint hallottuk, az iskolák terén, a sok tehetség felfedezését és taníttatását, a szerzetesrendek működését kórházakban, szociális otthonokban. . .

Azt sem tagadom, hogy nem kerültek egyháziak bele a politikába, de számtalan vértanúja van annak, hogy üldözötteket, zsidókat mentettek meg!

Hetényi Varga Károlynak van egy könyve: „Akiket üldöztek az igazságért". 630 oldalon tárgyalja az üldözöttek sorsát, 150 életét sorolja fel.

Aztán a koncepciós perekben megemlíteni Mindszenty nevét — Rajkét említi a történelemkönyv. . . Mindszentyt a nyilasok is

és a kommunisták is letartóztatták. A Grősz-per... A szerzetesek feloszlatása, az iskolák államosítása...

És ha számon kérik tőlünk a nagybirtokokat, most visszakérdezhetne a történelemkönyv. Most azok számoljanak el, akiknek a kezén volt negyven éven át!

„Az emberek élete a két világháború között" c. fejezetben ezt írja a szerző: „Az élet napfelkeltétől napnyugtáig csupa munkából állt, az állatok etetéséből, itatásából, a tehenek fejéséből, stb. A vasárnapi szórakozás a férfiaknak a kocsma, az asszonyoknak a vasárnapi templom, na meg a vasárnap délutáni pletykálkodás, a fiatalok kibeszélése volt" (100. old.).

Nem tudom megállni, hogy meg ne jegyezzem, úgy látszik, a könyv szerzője csak a kocsmát nézte meg, templomba nem járt, mert ha járt volna, akkor meglátta volna, hogy milyen sok férfi is járt oda! S hogy milyen intenzíven foglalkozott az egyház a falusiak nevelésével, az egyesületekben fiatalokkal és idősekkel foglalkoztak egyaránt!

A 184. oldalon megjegyzi, hogy milyen letartóztatások voltak, s hozzáteszi, hogy „Varga Béla, az országgyűlés elnöke csak úgy menekült meg, hogy külföldön kért menedékjogot". Azt már az író nem volt képes hozzátenni, hogy Varga Béla a veszprémi székeskáptalan kanonokja — 1990-től tb. nagyprépost —, illetve Balatonboglár plébánosa volt!

„A könyv írójával együtt járt a Weiss Manfréd család (a legnagyobb tőkés-gyáros csoport) egyik gyermeke. Minden reggel külön autó — sofőrrel, inassal vitte majdnem az iskoláig. Az utolsó 50 métert azonban már gyalog tette meg, sőt maga vitte a táskáját is, amit az inas akkor adott át neki, mikor kiszállt az autóból. Az osztályban is tartotta egy kicsit a távolságot, a játékokba nemigen kapcsolódott be" (102. old.).

Ezt még csak eltűrném, de hogy ne látta volna ezt az esetet megismétlődni 1945 után azoknál, akik Weiss Manfréd gyárának igazgatói voltak, s sok más vezető állásban díszelegtek...

Megírni egy történelemkönyvet így!... Ez megmagyarázhatatlan...

Mintha nem lett volna látványos és kevésbé látványos egyházüldözés!...

S ha ezt egy huszonéves teszi! De egy olyan valaki, aki Weiss Manfréd gyerekkel járt együtt iskolába... Nem lehet mást mondani, mint azt, hogy az igazság elhallgatása legalább akkora bűn, mint a hazugság! Remélem, a könyv „ideiglenes"-sége nem tart sokáig!

Ha visszatekintünk a múltba, akkor azt kell mondanunk, hogy nemcsak az egyház szociális beállítottságú, hanem az Istenalkotta ember is. A tízparancsolat második része szociális vonatkozású, hiszen a szülők megbecsüléséről szól; az élet tiszteletben tartásáról, a házasság nagy értékéről, a vagyonról, a becsületről... Mind-mind szociális témák. Persze az egyház mindig vallotta és vallja, hogy a tízparancsolat második kőtáblája nem állhat fenn az első nélkül, Isten nélkül. S ezt a történelem sokszor igazolta.

Tóth Tihamérnak, a nagy nevelőnek, Veszprém rövid ideig volt püspökének van egy szentbeszéd-részlete: Mi lenne, ha az emberek mind megtartanák a tízparancsolatot? — Erről külön tanulmányt lehetne írni!

Forradalmi változást hozott Jézus Krisztus, amikor a hegyi beszédben így fogalmazott: „Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük" (Mt 7,12), majd az ítéletről szólva ezt mondta: „Bizony mondom nektek, amit e legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek" (Mt 25,40).

Arról is elgondolkodhatnánk: Mi lenne, ha az emberek Krisztusnak e tanítása szerint élnének?

Meg kell említenünk az őskeresztények kezdeti próbálkozását. Az Apostolok Cselekedetei szerint: „Egyikük sem mondta vagyonát sajátjának, mindenük közös volt" (ApCsel 4,32). S ha ez szélesebb körben nem is mehetett át a gyakorlatba, hiszen ahogyan nőtt a hívek száma, úgy ütköztek az emberi adottságok és gyarlóságok is: szorgalom és kényelem; takarékosság és felelőtlenebb élet; igénytelenség és igényesség... Ha tehát a teljes vagyonközösség nem is ment át a gyakorlatba, de a diakónusokat, a szerpapokat éppen azért választották ki, mert olyan mérvű volt a szociális tevékenység, hogy „a tizenkettő összehívta a tanítványokat: „Nem volna rendjén, hogy elhanyagoljuk az Isten szavát, s az asztal szolgálatát lássuk el... Ezeket megbízzuk a munka irányításával, mi meg majd az imádságnak és az Isten szava szolgálatának szenteljük magunkat" (ApCsel 6,2-4).

Csak vázlatokban lehet felvillantani az egyháztörténelem annyi epizódját, amelyek a szeretet megvalósítását igazolják.

A 3. században feltárult egy ajtó a római városparancsnok utasítására; az ajtót Szent Lőrinc diakónus tárta ki. A városparancsnok az egyház kincseire volt kíváncsi. Lőrinc ápoltjaira, a betegekre mutatott rá: „Itt vannak! Örök kincsek! Nem apadnak el. Könnyen megtalálhatók, mégis bajos dolog elrabolni őket" (Schütz: Szentek élete, III. 182).

Elég csak utalnunk Assisi Szent Ferencre, „Napfivér, holdnővér" volt ő, aki másokért függetlenítette magát a kincstől, vagyontól!

A nagy egyházatyák közül is csak kettőt említek. 1. Szent Ágoston: De civitate Dei, az Isten állama c. könyvét, amely az Isten országa s az önző, földies gondolkodású emberek közti küzdelemről szól, s az isteni igazság győzelmével fog végződni. 2. Aquinói Szent Tamás: De regimine principum c. művében a szociális és gazdasági visszásságok megelőzését és megszüntetését az uralkodók kötelességei közé sorolja.

Feltétel nélkül igaza van Németország egyik kiváló egyéniségének, Faulhaber bíborosnak, aki századunk első évtizedeiben volt München érseke s Németország nagy szónoka: A szociális kérdés „nem lelencgyermek a történelem országútján, hanem ősrégi, királyi sarj, mely a kereszténység törzsén fakadt" (Katolikus Lexikon, I. 486).

*

XIII. Leó pápa, az újkornak egyik legnagyobb pápája, 1810-ben született, s 1878—1903 között volt pápa. Elődjének, IX. Pius pápának még a temetési menetét is megzavarták s a felbérelt csőcselék a pápa holttestét leragadta a ravatalos kocsiról s a Tiberisbe akarta dobni.

XIII. Leó pápa nagysága főleg abban az egészen újszerű helyzetben mutatkozott meg, hogy ő volt az első, úgyszólva minden földi hatalomtól megfosztott pápa, aki pusztán lelki erőtényezők segítségével is példátlan tekintélyt szerzett a pápaságnak és önmagának (Kat. Lexikon, III. 186-187).

Az ő teste a Lateráni bazilikában nyugszik. Ennek méltóságteljes homlokzatán pápai címeres domborművek hirdetik latin felírással: „A város és a világ minden templomának anyja és feje."

A Lateráni bazilika mellett pedig egy munkás szobra hirdeti a nagy pápa szociális gondolkodását. S hirdeti 1891. május 15-ét. Ekkor jelent meg a RERUM NOVARUM kezdetű enciklika, pápai tanító körlevél a munkások helyzetéről.

Nem más ez, mint az örök isteni és krisztusi törvények átültetése az újkorba, újrafogalmazás az újkor nyelvén.

Azt mindenki tudta, aki nem illúziókban élt, hogy ez az enciklika nem fogja egyik napról a másikra megjavítani a munkások helyzetét, hiszen itt egy szemléletváltozásnak kell megelőznie a

tetteket. Hasonlóképpen, mint a rabszolgaság felszámolása sem ment egyik napról a másikra, de elindult valami új. A Rerum Novarumnak sem látszott azonnal világtörténelmi jelentősége, ugyanúgy, mint egy újszülöttben sem látjuk a jövendő tudóst, művészt...

A Norddeutsche Allgemeine Zeitung viszont a megjelenés évében a világtörténelem egyik legnevezetesebb eseményének nevezte.

Nem nehéz ebben az enciklikában felfedezni Joachim Pecci bíboros, perugiai püspöknek 1877-ben „Kultúra és egyház" c. körlevelét. Joachim Pecci ugyanis XIII. Leó pápa családi neve. Már püspöki körlevelében beszélt a bűnös uzsoráról, a túl hosszú munkaidőről, a nők és a gyermekek munkájáról, a munkások lelki igényeiről, a munka tisztességéről és a vasárnapi és ünnepnapi munkaszünetről. Már akkor felszólította a fejedelmeket, a kormányokat, hogy védjék meg a munkásokat a kizsákmányolás ellen.

A püspöki és a pápai körlevél gondolatmenetének hasonlósága bizonyítja, hogy a Rerum Novarum mennyire személyes műve a pápának.

Örömmel mondhatjuk, hogy Magyarországon már a körlevél megjelenésének az évében méltatják a folyóiratok, Párvay Sándor, Molnár János, Schlauch Lőrinc, Zichy Nándor, Prohászka Ottokár, Giesswein Sándor, Ernszt Sándor, Huszár Károly, Haller István.

A pápa meglátta azt az ördögi vonást, amely a történelem folyamán számtalanszor megjelent, hogy *„a fölforgatás szelleme a politika teréről a rokon nemzetgazdaságba lépjen át"*. Ez mindig aljas eszköz volt, visszaélni az ember kiszolgáltatottságával.

Rendíthetetlenül vállalta enciklikájának megjelenését, akkor is, ha attól kellett tartania, hogy *„nyugtalan és ravasz emberek könnyen hamis beállításokra és a tömegek felizgatására használják"* fel.

„Levetették a vallásos szellemet, s lassankint odáig jutottunk, hogy a mi korunk a munkásokat a munkaadók embertelenségének és korlátlan nyereségvágyának védtelenül kiszolgáltatta", s ő vállalta, hogy a védtelent védelmébe veszi.

„Néhány igen gazdag a szegények nagy tömegeire szolgai jármot rakhat", s rakott is. Ő megpróbálja az igát levenni az elnyomottak nyakáról.

A pápa Krisztus szelídségével, de Krisztus határozottságával nemcsak az uzsorásokkal, a kapzsi és fölényes emberekkel

száll szembe, hanem Krisztus szellemében elfogadhatatlannak tartja a szocialistáknak azon törekvését, amellyel a szegények között irigységet szítottak a gazdagok ellen, és *„a magántulajdon eltörlését állítják szükségesnek, s az egyesek javait valamennyinek közös tulajdonává akarják tenni"*. — Száz év távlatából már elmondhatjuk, hogy a történelmi tények bizonyítják, hogy ez a próbálkozás mégis megtörtént, de hiába. Az erőszak erőszakot szült. A közösség gondolata elmosódott, s a kiskirályok helyett újabb kiskirályok vették birtokba azt, ami a közösségé lett volna, s talán az igát ki sem cserélték a nép nyakán.

S milyen érdekes, az ún. idealista egyház veszi védelmébe a földi javakat. *„A MAGÁNTULAJDON AZ EMBERNEK TERMÉSZETES JOGA."*

A vagyon, a gazdagság, a magántulajdon jelentőségét és célját az egyház jelölte meg a legszebben, amikor azt vallja, hogy a magántulajdonnak az a jelentősége, hogy az ember személyiségét védje, hogy ne legyen senkinek a kiszolgáltatottja. Hasonlattal élve, ahogyan a test és a lélek elválaszthatatlan — s halált jelent, ha elválasztják —, ugyanúgy elválaszthatatlan tőlünk a magántulajdonunk is! Szálljunk csak le a mindennapi élet valóság-talajára! Hát nem volna-e igazságtalan, hogy egyformán részesüljön a társadalom javaiból egy szorgalmas, tisztességes ember és egy boldogtalan, pazarló, lump ember?! S a munka és a munkás gyümölcséből nem szüretelhet egyformán a verítékezve dolgozó és a munkakerülő!

Kemény szavak következnek a pápa ajkáról: *„A polgári törvények, amelyek, ha igazságosak, a természetjogból merítik jogerejüket, a magántulajdont megerősítik és* **erőszakkal** *is megvédik."*

Hosszan tárgyalja a pápa a család oldaláról a magántulajdon fontosságát.

Védelmébe veszi magának a családnak az intézményét: *„Az atyai — családi — hatalmat az állam sem el nem törölheti, sem el nem foglalhatja..."* S ismét szigorú szavak 1891-ből: *„Midőn a szocialisták a szülők gondviselését mellőzve az állam gondviselését sürgetik, a természetjog ellen vétenek s a családi szervezetet megbontják."*

S a történelemben mégis megszületett a Hitler-Jugend intézménye és a Sztálin-legények család nélküli nevelése, de ez meg is bukott csúfosan!

Bekövetkezett már, amiről a pápa beszélt, hogy a családok és a társadalom életébe való erőszakos és illetéktelen beavatkozás

„megzavart és fölforgatott minden rendet s nehéz és gyűlöletes szolgaságot hozott a polgárokra. Tág út nyílt a kölcsönös irigységre, rágalmazásra és meghasonlásra, megszűnt az egyesek tehetségét és szorgalmát sarkalló ösztönzés s ezzel együtt a gazdagság forrásai kiapadtak. S az egyenlőség nem egyéb, mint az emberek egyenlő nyomora és különbség nélkül való szánalmas helyzete."

S hogy mennyire a valóság talaján áll a pápa s nem ringatja az embereket Tündérország rózsaszínű ígéreteivel, azt a következő megállapítása is bizonyítja, hogy *„a bajokat az emberi életből semmiféle erővel vagy mesterkedéssel egészen kiirtani nem tudják. Akik ilyesféle hatalommal dicsekszenek és a nyomorgó népeknek minden szenvedés és baj nélkül való, szakadatlan örömmel és boldogsággal teljes életet ígérnek, bűnös játékot űznek a néppel, amelynek vége nagyobb csapásokat hoz az eddigieknél."*

Szemfüles gazember volt Néró császár, aki meglátta, hogy a népet el lehet bódítani. „Panem et circenses" — cirkusz és kenyér kell az embereknek, aztán elveszítik akaraterejüket, személytelen bábbá lesznek, akár gyilkolni is lehet őket, mint Néró tette; akár felbujtogathatók mások meggyilkolására, mint ugyancsak Néró tette és a Néróhoz hasonló diktátorok.

„Gyökeres hibát követnek el a társadalmi kérdés tárgyalásában azok is, kik a két társadalmi osztályt egymás ellenségének tartják, mintha a természet a gazdagokat és a szegényeket arra teremtette volna, hogy állandóan harcban álljanak egymással és irtsák egymást."

Nem, nem itt van a megoldás!

„A vallás parancsai, amelyeknek magyarázója és őre az egyház, nagyon is alkalmasak a szegények és gazdagok megbékítésére és viszonyuk szabályozására, azáltal, hogy mindkét osztályt figyelmezteti kölcsönös kötelességükre, különösen azokra, amelyek az igazságosság követelményei."

A munkásnak és a szegénynek a következő kötelességei vannak: *„a munkát, amelyet szabadon és méltányos szerződéssel vállalt, végezze tökéletesen és hűen; semmiféle kárt ne okozzon és urának személyét ne sértse; saját érdekében tartózkodjék az erőszaktól s ne vetemedjék soha lázadásra, ne szövetkezzék rosszindulatú emberekkel, akik rászedik, vérmes reményeket keltenek föl benne, beválthatatlan ígéreteket tesznek, holott a velük való szövetkezésnek eredménye nem lehet más, mint feldúlt jólét s késő bánat".*

Ugyanilyen kendőzetlenül szól a pápa a munkaadókhoz és

gazdagokhoz is. A munkaadó *„munkásait ne tekintse rabszolgáknak... Csúnya és embertelen dolog az embereket nyerészkedés merő eszközeinek nézni"*. Arról is szól, hogy vallásukat gyakorolhassák a munkások, s azt sem hallgatja el, hogy nem szabad *„több terhet rájuk rakni, mint amennyit elbírnak"*.

Újból kemény szavakat idézek: A tehetősek és a munkaadók ne felejtsék el, *„hogy isteni és emberi törvényt lábbal tipornak, ha a szegényeket haszonlesésből elnyomják és szerencsétlenségüket kizsákmányolják"*.

A pápának csak egyetlen mércéje van, Isten szava. Idézi is Szent Jakab apostolt: *„A bér, melyet a földeteket learató munkásoktól levontatok, felkiált, és az aratók — a munkások — szava felhatolt a Seregek Urának fülébe"* (Jak 5,4).

Az evangélium szellemében állapítja meg XIII. Leó pápa, hogy *„az örök élet szempontjából nem az a fontos, hogy ideiglenes javakkal dúskálkodol-e avagy szűkölködöl; hanem az, hogy e javakkal miképpen élsz"*.

Egy régi földbirtokos család már öreg gyermekei mondták el, hogy édesapjuk ravatalánál értették meg, hogy nekik leánykorukban miért kellett minden ősszel újra és újra beszegni ripsz szalaggal édesapjuk húsz éven át használt télikabátját. A ravatalnál ugyanis sírtak, zokogtak, felkiáltottak a szegények: Ki ad most nekünk ruhát, ki ad gyermekeinknek ruhát, ki segít most rajtunk?

Milyen kár, hogy az ilyen emberek szerény fényét elnyomta a mulatozó gazdagok csillogása-villogása.

S nemcsak arról szól a pápa, hogy a fölöslegből kell adni, nemcsak alamizsnálkodásról szól, hanem szintén az evangélium több helyét idézve mondja: *„Mindennek rövid foglalata az, hogy aki az Istentől akár a külső testi, akár a belső lelki javak nagyobb bőségét kapta, azért kapta, hogy azokat, mint az isteni gondviselés munkatársa, a maga és mások tökéletesítésére és hasznára fordítsa."*

S nem árt újból ismételni, ne csak a véget nem érő lakmározásokat, a drága külföldi utazásokat nézzük, hanem lássuk meg az olyan keresztényeket is, mint Batthyány Strattmann László, Körmend orvosa, aki ingyenkórházat tartott fenn, s a gyógyulásért nem neki fizettek a betegek, hanem a legtöbb esetben ő fizette ki az útiköltséget s a szükséges gyógyszerek árát is.

„A valódi emberi méltóságot és előkelőséget az erkölcsök, az erényesség teszi", ez pedig legjobban a szolgálatban, a felebaráti szeretetben nyilvánul meg.

Az egyház *„utolérhetetlenül sokat"* tehet a világért, amikor elsősorban a lelkiséget hangsúlyozza, a szemléletváltozást. *„A bomladozó társadalmaknak ugyanis igen helyesen azt ajánlja, hogy ha újjá akarnak születni, térjenek vissza"* Jézus Krisztushoz.

„De ne higgyük, hogy az egyháznak gondját a lelki élet művelése annyira lefoglalja, hogy attól a földi élet érdekeit elfelejtené."

Ezzel sokszor és sokáig vádolták az egyházat, hogy a problémákat azzal kendőzi el, hogy csupán az örök élet reményét élesztgeti a lelkekben, hogy mást sem tesz, mint a tömegeket csitítgatja és az elnyomottakat arra ösztönzi, hogy nyugodjanak bele helyzetükbe! — Aki így vélekedik, az vagy nem ismeri az igazságot, vagy rosszul ismeri az igazságot.

Az állam feladatának tartja a pápa, hogy mozdítsa elő *„a jó erkölcsöket, a családi élet tisztaságát, a vallásnak és az igazságosságnak oltalmát, a nyilvános terhek mérsékelt elosztását, az ipar és kereskedelem fölvirágoztatását, a földművelés fejlesztését, az állampolgárok jólétét... A szegények ugyanazon a jogalapon polgárai az államnak"*, mint a gazdagok.

Mintha a szülő ölelné keblére a gyermekét, úgy jegyzi meg a pápa, hogy *„a munkásoknak akkora a fontosságuk, hogy valójában az ő munkájukból származnak az államjavak... Ebből az következik, hogy mindazt pártolnia kell az államnak, ami a munkások helyzetén bármiképp lendít."*

„A közjó és a magánélet megköveteli, hogy béke és rend legyen, az emberek társas élete az Isten parancsai és a természet törvényei szerint igazodjék, a vallást megtartsák és gyakorolják, a magán- és közerkölcsök virágozzanak, az igazságosság érvényesüljön, senki mást **büntetlenül** *ne bánthasson, erős és alkalmas polgárok nevelődjenek, akik az államot fenntartják és megvédhetik."*

A jogos büntetésről is szó esik, mint fentebb olvassuk. Az állam soha nem mehet el az olyan *„szabadságig"* és *„emberi jogokig"*, hogy mindenki bátran vétkezhet... A bűnözőkkel, felforgató elemekkel szemben nem a bűnpártolás az állam feladata, hanem az ártatlan emberek védelme. Még büntetés árán is!

Az állam feladata között tartja számon azt is a pápa, hogy a munkások érdekében *„közbe kell lépnie"* az elnyomókkal szemben! Sőt *„az egyesek jogainak védelmében különösen az alsóbb osztályokra s a szegény sorsúakra kell tekintettel lennie. A gazdagok amúgyis körül vannak véve saját védőbástyáikkal..."*

S még az egyházat mondták elmaradottnak, a gazdagok védencének, amikor a pápa elismerte a sztrájk jogát. *„A hosszú vagy fárasztó munka, vagy a csekélynek tartott bér* **nem ritkán** *okot szolgáltatnak a munkásoknak, hogy a munkából közmegegyezéssel kiálljanak és szüneteljenek."*

Sürgeti a pápa az Úr napjának megszentelését, s ezen nem tétlenséget, tobzódást ért, hanem a vallás megszentelte nyugalmat, amely az ember tekintetét az örökkévalóságra emeli.

Komolyan foglalkozik a körlevél a munkaidővel, az egészség védelmével, a nők és a gyermekek kíméletével, ill. felszólal a gyermekek munkába fogása ellen.

A munkabérrel kapcsolatban a természetjogra hivatkozik a pápa, hogy *„a munkabér elégséges legyen a munkás tisztes eltartására"*, s az igazsággal ellentétes dolognak minősíti, ha a munkásra más feltételeket kényszerítenek rá.

Joga van az embernek a vagyonszerzéshez, az otthonhoz, a hazához, s nem szabad *„a magántulajdont embertelen közadókkal és közterhekkel tönkretenni"*.

A szövetkezetek létét nemcsak ajánlja a pápa, hanem *„óhajtandó, hogy számuk és befolyásuk növekedjék"*. . .

Van viszont egy súlyos mondat az enciklikában, miszerint: *„Az állami törvényeknek csak annyiban tartozunk engedelmeskedni, amennyiben a józan ésszel és az Isten örök törvényeivel megegyeztethetőek"*.

A következő is ilyen!

„Sok helyen az állam többszörös igazságtalanságot követett el a vallásos társulatok ellen: polgári törvényekkel zaklatta, jogi személyiségüktől megfosztotta, vagyonukat elrabolta."

Senki se gondoljon itt arra, hogy mostani szóval élve valami „visszarendeződés" van a körlevélben! Csupán annyiról van szó, hogy bizonyos anyagi feltételekre, vagyonra szüksége van az egyháznak!

Prohászka Ottokár, Székesfehérvár 1927-ben meghalt püspöke már kezdeményezte az egyházi nagybirtokok felosztását. Több világi nagybirtokos akadályozta ezt meg, mert attól féltek, hogy az ő alkalmazottaik is követelik majd a földosztást. Tehát nem birtokot akart az egyház, hanem létalapot!

Mind a nyájáért felelősséget érző jó pásztor, úgy szól az egyház arról a tényről, hogy sok helyütt *„békés és minden irányban jótékony katolikus társulatokat tiltanak be, ugyanakkor a törvények megengedik a szabad társulást, s korlátlan szabadságot nyújtanak a vallásellenes és az államellenes egyesüléseknek"*,

s védeni kell a nyájat azoktól a *„titkos szereplők"*-től, akik tömegeket vezetnek félre.

Viszont megdicséri azok törekvéseit, akik elvállalják a munkások védelmét, *„családi és egyéni jólétük emelésén fáradoznak; méltányos alapokra igyekeznek fektetni a munkásoknak a gazdagokhoz való viszonyát, s* **mindkét** *részben táplálni és erősíteni iparkodnak a kötelességérzetet s az evangélium parancsolatai iránt való engedelmességet..."*

Buzdítja a legfőbb pásztor a püspököket, hogy támogassák a munkásegyesületeket, sőt *„az állam is tartsa kötelességének, hogy támogassa az ilyen szervezeteket"*.

Itt visszakanyarodnék az elején említett VIII. osztályos történelemkönyvre. Annak írójának tudnia kellett volna, hogy nemcsak kocsma volt, hanem Kalot, katolikus legényegyesület, Kalász, katolikus leányegyesület, az éppen napjainkban újjászerveződő Kolping egyesület, Mária Kongregáció, stb. Ezek vezetői — papok és világiak — óriási áldozatot hoztak egy-egy település békességes, szép életéért. A könyv írója lelkiismeretlenül igazságtalan volt a pedagógusokkal szemben is, akik a szó legnemesebb értelmében életüket szentelték a magyar faluért!

Ezeknél az egyesületeknél nemcsak színdarab volt, hanem ezüstkalászos gazdaképzés, különféle tanfolyamok, előadások és lelkigyakorlatok. Az csak természetes, hogy Jézus tanításának szem előtt tartásával: „Mi haszna van az embernek, ha az egész világot megszerzi is, de lelke kárát vallja? Mit is adhatna az ember cserébe lelkéért?" (Mt 16,26).

Mit adhatna az ember cserébe boldogságáért? Mit adhatna a családja békességéért?

*

Visszatérek a kérdező fiatalemberre is... És ha voltak visszaélések a nagybirtokkal, a vagyonnal? A munkásokkal?

Itt aztán lehetne horrorfilmekbe illő szörnyűségeket leírni...

Illyés Gyula, ha jól emlékszem, a Puszták népé-ben leírta, hogy a régi dzsentri családok hogyan éltek vissza a cselédek feleségeivel, nagylányaival, hogyan éltek vissza a háztartási alkalmazottak kiszolgáltatottságával. — A hetvenes években jelent meg Moldova Györgynek Az Őrség panasza c. könyve. S benne idézi az Őrség egyik településének nyugdíjas téeszelnökét, aki azzal dicsekedett, ami miatt szégyenkezni kellett volna (vö. Fil 3,19). Azzal kérkedett, hogy ő olyan korban volt a termelőszövetkezet elnöke, amikor korlátlan „úr" volt, s próbált volna hozzá

be ne menni a kiszemelt leány vagy fiatalasszony, majd meglátta volna a következményt...

De mi ne ezt tekintsük, ne az árnyékot és sötétséget, hanem a fényt! A nagyokat, a hősöket, a szenteket; Kalkuttai Teréz anya hősies áldozatát, Albert Schweizer nagyszerű egyéniségét, Paul Lambert erőfeszítéseit...

Körlevelére, mint már fenntebb említettem, a dátumot 1891. május 15-én írta a pápa: *„Megmutattuk nektek, hogy ennek az igen nehéz — szociális — kérdésnek megoldásában kiknek és milyen irányelvek szerint kell dolgozniok. MINDENKI AZONNAL LÁSSON MUNKÁHOZ."*

*

Hogy a téma és — főleg a tett — milyen fontos, azt bizonyítja, hogy a Rerum Novarum óta 1931-ben XI. Pius pápa megjelentette a Quadragesimo anno c. körlevelét; XXIII. János pápa 1961-ben a Mater et magistra-t, 1963-ban, nem sokkal halála előtt a Pacem in terris-t; több helyen is szól a szociális kérdésekről a II. vatikáni zsinat.

VI. Pál pápa 1964-ben az Ecclesiam suam, 1967-ben a Populorum progressio, 1971-ben az Octogesimo adveniens címmel írt a kérdésről.

II. János Pál pápa 1981-ben külön az emberi munkáról írt Laborem exercens címmel. A munkások közötti fénykép díszíti azt a körlevelét, amelynek ezt a címet adta: Sollicitudo Rei Socialis.

*

1891-ben, száz évvel ezelőtt született meg a Rerum Novarum.

1791-ben, kétszáz évvel ezelőtt pedig Széchenyi István született. Lelkiségét imája tükrözi:

„Mindenható Isten, hallgasd meg mindennapi, minden órai imámat. Töltsd be szívemet angyali szeretettel Irántad, hazám, embertársaim s honfitársaim iránt. Világosíts fel egy kerub lángszellemével, erős eszével. Engedj a jövőbe pillantanom s megkülönböztetni a jónak magvát a gonosztól. Add tudtomra, mit tegyek s miként kezdjem, hogy Neked egykor a reám bízott tőkéről beszámolhassak.

Gondolkodni akarok és dolgozni éjjel-nappal, egész életemen át. Segítsd sikerre azt, ami jó; tipord el csírájában azt, aminek rossz gyümölcse lehet. Nyújtsd segélyedet, hogy minden heves indulatot elnyomhassak magamban. Engedd, hogy igaz lelki alázattal tekintsek mindent a világon s úgy fogjak hozzá akármihez."

Te Péter vagy,
és én erre a sziklára
építem Egyházamat,
és az alvilág kapui
sem vesznek
rajta erőt.
Mt 16, 18.

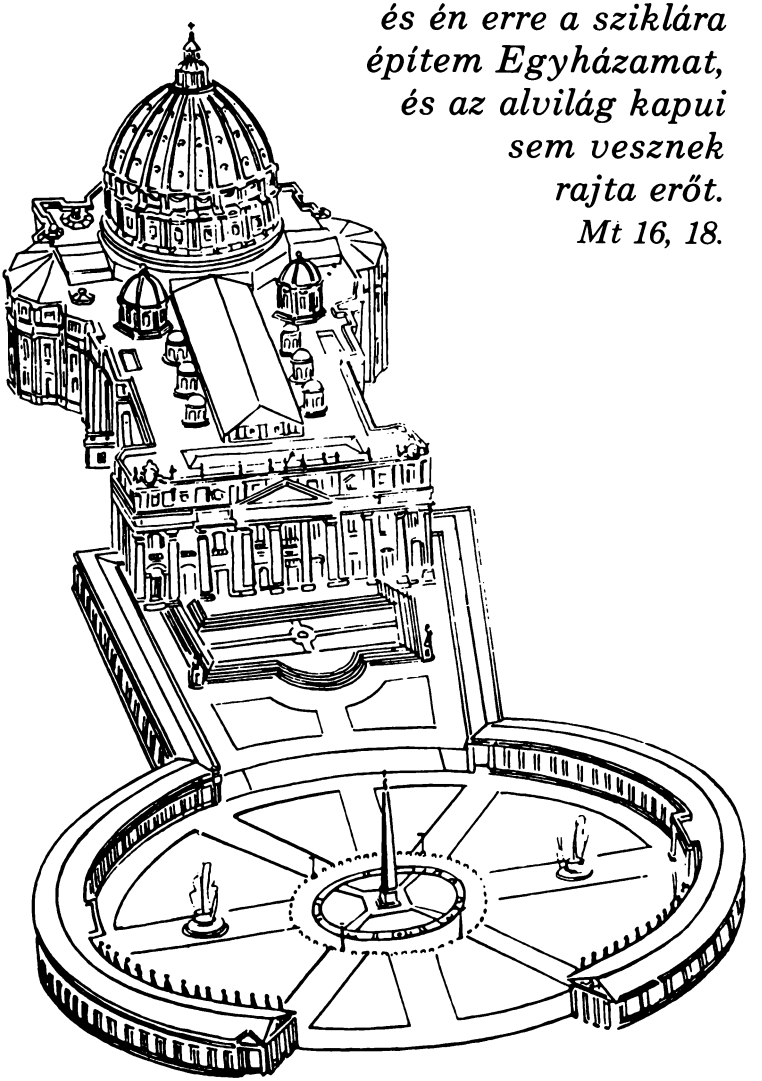

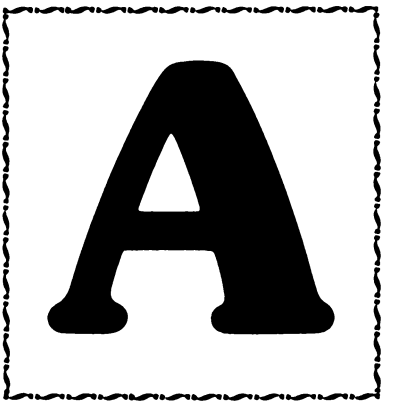

z ősök nyelvén

Wass Albert:

Nagyapám

Bár országgyűlési képviselő volt, majd Szolnok-Doboka vármegye főispánja, valami ötezer hold szállományi birtok tulajdonosa a Mezőségen, mely föld nyolcszáz esztendőn keresztül más urat nem ismert: Nagyapám egyszerű ember volt mégis. Egyszerű és bölcs. Bölcsességét nem a svájci egyetem könyveiből vette, ahova közgazdaságot tanulni küldte volt atyja, hanem Isten közelségéből. Mint a Szamosvölgyi Vasút alapítója és tulajdonosa, szalonkocsin utazott Budapestre az ország dolgaiban, mégis boldogabb volt otthon, kopott, gácsértollas vadászkalappal a fején, erdőt-mezőt járva, vagy tó partján madarat figyelve. Legjobb barátja Herman Ottó volt, a nagy madártudós, ki heteket töltött úgy mezőzáhi, mint vasas-szentgothárdi otthonában, a mezőségi tavak madárvilágát tanulmányozva. Vezércikkeit a Budapesti Hírlap közölte és díszmagyaros képe ott csüngött a dési megyeház gyűléstermében, még akkor is, mikor már a románok gyűléseztek ott és a főispánt prefektusnak nevezték, és az ősi birtokból már csak ötszáz hold maradt. Mikor az első prefektus levétette a falról a nagy aranyrámás képet s a magyaroknak már nem volt szavuk, az oláh nép visszakövetelte.

Mondom, Nagyapám egyszerű ember volt, egyszerű és bölcs. Tisztelte a népet, magyart, oláhot egyformán és szerette a természetet, mindent amit Isten teremtett és ember még nem rontott el. Vagyonos ember volt, de mezőzáhi szekrényében mégis csak egyetlen fekete, ünnepre való öltözetet találtunk halála napján, amiben eltemethettük. Szakállt viselt, mióta eszemet tudom, és szakállának, akárcsak ruházatának, szivarszaga volt. Abban az időben még kezet csókoltunk nagyapáinknak és emlékszem jól: erős, szikár kezén pergamentszerű volt a bőr. Kemény, szijjas ember volt. A nyolcvanat is meghaladta már, amikor még mindég azzal mulattatta unokáit, hogy kinyújtotta karját maga elé és abba csimpaszkodva kellett felhúzzuk magunkat, míg állunk karjá-

ba nem ütközött. Mintha csak tornaterem nyújtóján gyakorlatoztunk volna.

Mindazt, ami emberré nevelt, tőle tanultam. A két legfontosabb tudományt még az első nagy háború idején. Hatéves lehettem, talán hét. Apám hadba vonult a huszárokkal s mi gyerekek Nagyapámmal maradtunk. Ő főispánkodott még akkor. Négylovas kocsin járt be Désre. Nyár derekán, egy reggel, ezzel búcsúzott: „Ma este, naplemente táján, várj reám a tó végiben. Megnézzük, húznak-e már a récék."

A vadkacsázás vagy récézés, ahogy Nagyapám nevezte, egyik legkedvesebb emlékeim közé tartozik. Ilyenkor ott húzódtam meg Nagyapám megett a füzes szélén napnyugtakor, s vártunk az áthúzó vadkacsákra. Vizirigók, nádi fülemilék fütyöltek, csattogtak a füzes bozótjában meg szerte a nádasban, csérek visítoztak, gémek szálltak tova a fejünk felett. A langyos szellőnek jó meleg mocsárszaga volt, menyét surrant a nyúló árnyékban, láthatatlan élet matatott körülöttünk a sűrűben. Aztán jönni kezdtek a kacsák a tó felől. A learatott tarlók felé igyekeztek. Elébb mindég csak egy. Ez volt a kémjük, oktatott Nagyapám. Erre nem volt szabad lőni. Aztán jönni kezdtek a többiek, csoportostól. Kétszer dörrent Nagyapám puskája, két vadkacsa puffant a gyepen. Lord, a fekete-fehér angol vizsla szaladt és hozta őket. Nagyapám átvette tőle, halk hangon meg is köszönte, majd a vadásztarisznyájáról alácsüngő szíjak hurkába akasztotta a zsákmányt. Aztán csak álltunk ott s figyeltük a húzást. Csapat csapat után húzott át felettünk suhogó szárnyakkal, de a puska nem dörrent többé. Kettőnél többet sohase lőtt Nagyapám. „Mértékletesség a jólét titka", mondogatta ilyenkor. S mi csak álltunk ott a füzes szélén a sötétedő csöndben s Nagyapám halk szóval magyarázta az esti égen áthúzó madarakat: ez tőkés kacsa, amaz pergőréce..., ezek a fütyülők..., az ott sárszalonka, szürke gém, vakvarjú... Ittam minden szavát s az este szép volt körülöttünk, békésen, gyönyörűen szép.

Azon a bizonyos napon azonban vendégek jöttek, velem egyidős gyerekeket is hoztak s játék közben én bizony megfeledkeztem Nagyapámnak tett ígéretemről. Sötét volt már, a vendégek is hazatértek, mikor Nagyapám kocsija felhajtott a park fenyvesei között az udvarház elé. Leszaladtam a lépcsőn Nagyapám elé. Ő leszállt a kocsiról, Lorddal és a két kacsával, de nem hajolt le hozzám mint máskor. Nem is szólt. Csak intett kezével a kocsisnak s a lovak horkolva iramodtak el az istállók felé. Ott maradtunk ketten a nagy ház előtt.

— Beteg vagy? — kérdezte Nagyapám.

— Nem... — feleltem meglepetten. Sohase láttam még Nagyapámat ilyen szigorúan hidegnek.

— Mi baj történt?

— Semmi.

— Nem voltál a füzesnél. Megígérted, de nem voltál ott.

— Megfeledkeztem róla... — vallottam be esetten.

— Gyere — mondta Nagyapám és megindult a félsötétben a ház sarka felé, ahol a kerti székek voltak. Szorongva követtem, szó nélkül. Éreztem, hogy valami rosszat követtem el. Nagyapám leült az egyik székre és odamutatott egy másikra.

— Ülj le. Szót kell váltanom veled.

Leültem. Egy darabig csönd volt. Denevérek ciccentek felettünk a csillagos égbolt sötétjében.

— Ide figyelj, gyerek — szólalt meg Nagyapám és éreztem a vért arcomba tódulni. Amikor Nagyapám gyereknek szólított, akkor baj volt.

— Ide figyelj, gyerek — mondta —, s jól figyelj ide, mert azt, amit most mondani fogok, nem mondom el kétszer. Ha szavadat adod, hogy ekkor vagy akkor itt vagy amott leszel, akkor csak két mentséged lehet, ha nem vagy ott idején. Vagy beteg lettél, vagy meghaltál. Mert az adott szó, az kötelez. Miért? Megmondom azt is. Ellophatod valakinek az aranyóráját, pénzét, lovát, mindenét és visszaadhatod vagy megtérítheted az árát. Csak egy valami van, amit ha ellopsz valakitől, azt soha jóvá nem teheted, soha vissza nem adhatod, soha meg nem térítheted. Ez az idő. Ha valakinek az idejéből ellopsz csak egy kicsikét is, azt nem fizetheted soha vissza. Elmúlt, eltelt, odavan, vége. Nem tér vissza soha. Márpedig ha valakit megvárakoztatsz, vagy éppen megfeledkezel arról, hogy ígéreted szerint ott kellene lenned: időt lopsz el tőle, amit nem tehetsz jóvá soha. Érted?

Megértettem. Úgy megértettem, hogy Nagyapám szava velem van azóta is, mind a mai napig. Attól a naptól kezdve érzékenyen ügyeltem arra, hogy ha ígéretet tettem valakinek, hogy ekkor meg ekkor itt vagy ott leszek, legyen az főpap vagy szolgaember, akinek az ígéretet tettem, legyen az fontos tanácskozás vagy felületes találkozás minden fontosság nélkül: ha egyszer ígéretet tettem, hogy ott leszek, akkor ott is vagyok, nemcsak idejében, de öt perccel előbb. Mert Nagyapámnak igaza volt: az idő, amit mástól elrablunk azzal, hogy megvárakoztatjuk, nem pótolható soha semmivel.

De egyebet is tanultam Nagyapámtól, amiért egy életen át

hálás voltam neki. Kilencéves lehettem, amikor az iskolában egy nagyobb fiú belémkötött és mivel gyöngébb voltam, rendszeresen üldözött, annyira, hogy elment minden kedvem az iskolától. Azzal kezdődött, hogy parolát nyújtott s mikor elfogadtam kinyújtott kezét, úgy megszorította a kezemet, hogy sajogtak utána a csontjaim fél napig. Egy idő múlva Nagyapám észrevette, hogy valami baj van az iskola körül, s amikor megkérdezte az okát, elpanaszoltam neki mindent. Figyelmesen végighallgatott s utána nem asszony-módra vigasztalt, hanem megtapogatta a karjaimat és megcsóválta a fejét.

— Itt van a baj! — állapította meg. — Izmot kell rakjunk ezekre a csontokra!

Aztán bevezetett a svédtorna titkaiba. Először lefeküdt a padlóra és ujjaira támaszkodva fölnyomta magát nehányszor.

— Te próbáld meg — mondta.

Megpróbáltam, de csak egyszer sikerült felnyomnom magam nagy nehezen.

— Márpedig ezt gyakorolnod kell — adta ki a parancsot —, legalább tízszer minden reggel és tízszer minden este. De napközben is, ahányszor csak időt tudsz szakítani magadnak.

Egyéb gyakorlatokra is megtanított, végül pedig így szólt:

— Ami pedig a kézfogást illeti, azt még az iskolapadban is gyakorolhatod s máshol is. Ide nézz!

Azzal kinyitotta a markát és bezárta. Kinyitotta, bezárta.

— Ennyi az egész — mondta s belemosolygott a szakállába —, nem nagy dolog. Látod ezt az izmot itt a kezemen, a hüvelyk- és a mutatóújj között? Tapogasd meg. Ugye milyen kemény? Meg a másik, itt hátul, az ököl végén. Ez a két izom szabályozza a kéz szorítását, na meg ezek itt, a könyök alatt. Látod, hogyan mozognak, amikor kinyitom s bezárom a kezemet? Gyakorlat dolga az egész. Ezt pedig gyakorolhatod egész nap. Útban az iskola felé, hazatérőben, a padban, amíg olvasol vagy figyelsz a tanító szavára. Végezheted az asztal alatt, nem látja senki. Fél év alatt olyan kézfogásod lesz, hogy feljajdul tőle bajkereső iskolatársad.

Igaza is volt Nagyapámnak. Fél év se telt, s amikor újra kinyújtotta felém gúnyolódva a kezét ellenségem, az iskola folyosóján nem fordultam el tőle, hanem elfogadtam a kezét és úgy megszorítottam, hogy beleveresedett. Mikor pedig haragjában el akarta kapni a nyakamat a másik karjával, Nagyapámtól tanult fogással megragadtam a csuklóját, csavartam egyet rajta s ma-

gam is meglepődtem, amikor térdre esett. Attól kezdve békén hagyott.

A Nagyapámtól tanult gyakorlatokat mai napig hűségesen végzem minden reggel és minden este, s még ma, vén fejjel is megállom a helyem szükség esetén, akárcsak Nagyapám tette volt két évvel halála előtt.

Az 1930-as évek derekán történt. Nagyapám nyolcvanhetedik évébe lépett már akkor, de régi szokásához híven még minden vasárnap délután „udvart tartott" a mezőzáhi kis kúria tornácán. Ezen a napon is, templom és ebéd után, jöttek föl hozzá a falubeliek a maguk gondjával-bajával, magyarok, oláhok, az öregúr pedig ott állt a tornác lépcsője fölött és fogadta a sorban állókat, egyiket a másik után. Egyiknek megdöglött a tehene és kölcsönre volt szüksége, hogy másikat vehessen. Nagyapám előkotorta belső zsebéből a pénztárcáját, kiszámolta a pénzt, egy papírra fölírta az ember nevét meg az összeget.

— Amikor lesz pénzed, visszafizeted. — Ennyi volt az egész.

A következőnek beteg volt a gyermeke, a harmadikat elhagyta a felesége, a negyediknek Isten tudja mi baja volt. Nagyapámnak volt orvossága mindenre. Jánoskának, a lovászlegénynek odakiáltott, hogy fogjon be a kordéba és vigye be a beteg gyereket anyjával együtt az orvoshoz. Annak, akit elhagyott a felesége, azt tanácsolta, hogy menjen utána és ígérje meg, hogy nem veri többé. Egy megsántult ökör lábára adott egy kanálnyi „perui balzsamot", ami kiszívja a kurta kígyó marásának mérgét, és így tovább. Mindenki, aki fölment vasárnap oda a tornác alá, megnyugodva ballagott haza.

Azon a bizonyos augusztus végi vasárnap délután, ha jól emlékszem, 1936-ban történt, én is ott ültem a tornác végiben s vártam, hogy befejezze Nagyapám az udvartartást s utána lekocsizzunk a buzsori nádas szélire sárszalonkát és vadkacsát vadászni.

Abban az évben már érezni lehetett Erdélyben is az ébredező román nacionalizmus hatását, a magyarellenes hangulat terjedését, de a Mezőség eldugott falvaiban még csöndes volt minden.

A tornác alatti kisudvaron már csak négyen ácsorogtak s egy ötödik a lépcső lábánál gondjait panaszolta Nagyapámnak, amikor zaj kerekedett a behajtó alatt. Valaki oláhul káromkodott, részeg hangon, s nyomban rá meg is jelent az orgonabokrok által szegélyezett kocsiúton egy nagydarab tüszős ember bottal hadonászva, s mögötte ott lihegett Jóska, a kocsis, meg Lajos, a kertész. Próbálták megállítani, de a részeg oláh két kézre kapta a fütyköst.

— Aki kezet vet rám, agyonverem! — fogadkozott haragosan.

— Hagyjátok jönni! — kiáltott alá Nagyapám a tornácról. — Szabad bejárása van itt mindenkinek, aki szót kíván váltani velem!

Így aztán félreálltak az útjából s jött is a nagy tüszős oláh, haragosan, botját lóbálva.

— Mit álltok itt román létetekre — támadt rá az ott várakozókra —, mit könyörögtök hozzá? A magyarok ideje eltelt! Nincsenek többé grófok! Itt Nagy-Románia van! Kotródjatok haza, mielőtt beverem a fejeteket! Ebben az országban nem koldul többé a román, hanem parancsol! Takarodjatok innen, szégyentelenek!

— Hé! — szólt alá Nagyapám a tornácról románul. Az jön ide hozzám, aki akar! Én parancsolok itt, nem te!

— Parancsolsz mi, kutya magyar?! — hördült fel a részeg oláh és botját rázva lódult a tornác felé. — Kiverem én a parancsolást belőled, grofu!

Már ott volt a lépcső alatt hosszú botját két kézre markolva. De ekkor már lábon voltam én is. Kézbe vettem a falnak támasztott serétes puskát. Csőre töltöttem. Csattant a fegyver zárja. Nagyapám rám nézett. Rosszallás volt a szemében.

— Tedd le a fegyvert — mondta halkan, de keményen.

Aztán az előtte álló panaszos emberhez fordult, aki ijedten bámult a tüszősre. Magyar volt ő is.

— Állj félre az utamból — mondta Nagyapám. Az ember sebesen oldalra sirült. Nagyapám lelépett a részeg elé. — Hogy mersz idejönni részegen? — mordult a oláhra. — Takarodj haza, Gligor, s ha kijózanodtál, visszajöhetsz!

A tüszős oláh arca elsötétült.

— Ez Románia! — ordított Nagyapám arcába. — Érted, ungur? Itt mi vagyunk az urak, nem te! Akkor jövünk és megyünk, amikor jól esik! Érted? Ha nem, megtanít ez a bot!

Mielőtt odaugorhattam volna, Nagyapám elkapta a fölemelt botot, kicsavarta a részeg ember markából és bedobta messzire a bokrok közé.

— Takarodj haza, részeg disznó — csattant rá az emberre —, mielőtt téged is a botod után hajítalak!

De akkorra már Jóska kocsis és Lajos, a kertész rávetették magukat a részeg emberre s az ott várakozókkal együtt vonszolták kifele az udvarról nagy kiabálás közepette. Nagyapám a lépcső végében álló megszeppent magyarhoz fordult.

— Na, miről is beszéltünk? Igen, beteg a tehened, emlékszem már. Keverj egy kupica pálinkába fél marék reszelt fokhagymát s öntsd le a torkán. Férges a tehened, Ferenc, egyéb baja nincsen. Pálinkás fokhagyma kiűzi belőle. Eredj. Ki a következő?

— Nagyapa — mondtam neki, amikor magunkra maradtunk —, nem kellett volna lemenjen ahhoz a részeg oláhhoz. Kitettük volna a szűrét gyorsan, csak egy szavába került volna.

Rám nézett.

— Románia vagy nem — mondta csöndesen —, az én harcomat nem harcolhatja más, mert akkor már be is dughattok a föld alá.

Szeme ráesett egy mázolt bádogcsuporra, amit a szolgáló feledhetett volt ott a tornác könyöklőjén. Érte nyúlt, kezébe vette. Ujjai rászorultak az edényre s az edény horpadni kezdett. Mosoly bujkált a szakállában, amikor odanyújtotta nekem. A csupor nem volt többé csupor, csupán egy horpadt bádog.

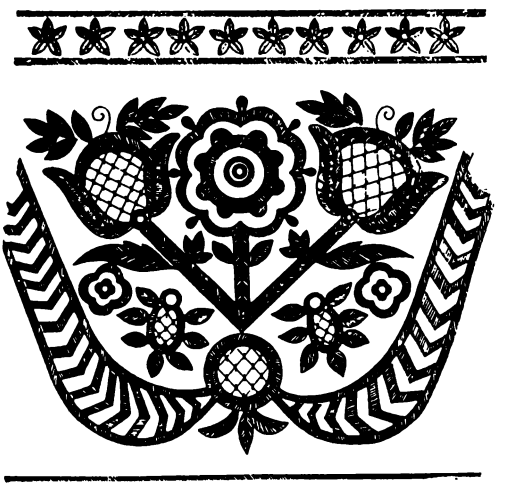

P. Krupa Sándor OFM:

Merengek Isten tenyerén

Csicsóka királylány

Márai Sándortól olvastam e sorokat: „Csak ne lenne olyan gyönyörű ez a világ. A hajnalok! A víz! Az erdő! A növények, az állatok!" És hogy igazat adjak a nagynevű írónak, nem kell mást tennem, mint DeWitt egyik csodás napsütéses reggelére gondolnom: mert ezek ott mind együtt voltak. És máris **merengek Isten tenyerén.** Hiszen mindezt a szépséget és csodát nemcsak Ő teremtette, Ő álmodta meg, hanem mai napig szerető gondozással tenyerén is tartja.

Egyik nap a munkám a tavunk mellett volt. Szikrázó harmatgyöngyökből kirakott szőnyegen mentem. Királyfinál nagyobbnak éreztem magam, mert ennek lábai elé sem szórnak annyi gyöngyöt, mint amennyivel Isten nekem e reggel kirakta utamat. Már messziről karcsú derekú hajlongásukkal szinte csalogatóan integettek felém a napba néző, feléje forduló, arany sugarakból szőtt bóbitás fejükkel három bokorban lévő csicsóka virágszálak százai. Kétméteres karcsú derekuk és aranylemezekből kivert szirmuk miatt én csak csicsóka királylányoknak neveztem őket. Kimondottan Észak-Amerika szép virágai. Pár éve ültettem őket. Akkor csak pár gumót dugtam le. Ekkorra már mindegyikből egy kis hullámzó aranytenger lett. Minden évben újra kezdik tündéréletüket. Igénytelenek. Ott is virulnak, ahol más virág még élni sem képes. Nem tudok rájuk nézni úgy, hogy ne gondoljak a napba öltözött Boldogasszonyra. Hiszen aranyságukkal ők is napba öltözöttek, kis napok. Mária ünnepein nem is hiányoznak oltáráról.

Megállok az egyik bokor előtt. Balján fiatal fenyő nyuladozik az ég felé. A másik oldalán az a hatalmas szomorúfűz hajlik föléje, amelyik alatt az egyik nagyon sokat szenvedett cicuskám alussza örök álmát. Hogy teljes legyen merengő ámulatom, ágá-

ról egy fantasztikusan szépen éneklő kismadár végzi reggeli imáját. Úgy néz az égre, mint az ájtatos ember imádsága közben a templomban. Ő is templomban van, mert a természet Isten temploma, amely fönségesebb a kézzel építetteknél. Az éneklő madarak pedig ennek a templomnak ezer, millió sípú orgonái. Eszembe jut óvodáskoromból egy felejthetetlenül kedves kis ének:

Mit dalolsz, te kis madár, a virágzó ágon?
A jó Istent dicsérem, kedves kis barátom!

Valóban, a jó Istent dicsérik létükkel, hiszen ezer csodából vannak megalkotva, hiszen a nádi veréb csodás hangját a legrafináltabb mai technika sem tudja utánozni. Nagyra van az ember roppant tudásával, szinte félistennek hiszi magát, és mégsem tud még egy szürke kis verebet sem alkotni. Nem egy egész, élő, ugrándozó verebet, hanem annak egyetlen tollát se...

Tapasztalatból tudom, hogy az anyamadár fészke körül énekel. Miért? Hogy tudják aranypihés fiacskái, hogy itt van a közelükben? Vagy hogy szórakoztassa őket? A kicsik élvezik anyjuk dalát? Vagy hogy álomba ringassa őket?... Ki tudná ezt megmondani? Hacsak nem a Teremtőjük! Fészkét csicsóka királylányaim között vélem. Közelebb lépek hozzájuk, mire a kis énekes ijedt sikoltást hallat. „Ne bántsd az édeseimet!" Óvatosan széthúzom a bokor szép nagy zöld leveleit. És már látom is négy karcsú csicsókaszárra építve fészkét. Négy kis madárfiók rebben meg benne. Azt hiszik, anyjuk jön az annyira áhított reggeli falattal. Felém tátogatják szájukat. A torkuk sárgásan fénylik, mint valami jelzőlámpa, hogy ide kell betenni a porciót. Olyan a torkuk, mintha a csicsókáról szirmot nyeltek volna.

Van-e elbűvölőbb, meghatóbb látványa a világnak, mint élelmet váró, kérő madárfiókák kitátott szája? Önmagunkat látom bennük: Istennel szemben lévén ilyen szájtátogatók... Van-e elbűvölőbb látvány a fiait etető anyamadárnál? Oly csodálatosan szép ez, mint éhes gyermekének telt mellét nyújtó anya! Mindkettő Isten megbízásából teszi. Isten megbízottai, az Ő gondoskodó szeretetének osztogatói. Nézhető-e az efféle elragadó könnyezés nélkül? Hiszen Isten mosolygó arcát látom mögötte. Aki legkisebb teremtményéről is végtelen szeretettel gondoskodik. Képes volt az anyagba is, az anyai szívekbe olyan szeretetet ültetni, hogy az anya éhezhet, de a fiak nem! Megtanította őket, hogyan kell kicsinyeiket felnevelni. Mivel, hogyan kell etetni. Meg tudja őket tanítani mindarra, ami az élethez szükséges. Beléjük oltotta, hogy minden fiókájukat egyformán szeressék, etessék és életük árán is megvédjék... Ó, de nagy az Isten! Valóban

csak szív, amely nagyobb a létező anyagi világnál. Úgy gondoskodik a legrejtettebb kis életről is, mintha más gondja sem lenne, mást nem is szeretne, csak azt... Istennel szemben mi is ilyen éhes, szájtátó madárkák vagyunk és éjjel-nappal csipogjuk neki: **Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!** És Ő sem hagyja egyetlen fiacskáját sem cserben. Ha mégis a föld terített asztala valamelyik éhezik, nem az ő nemtörődömségén múlik! A földanya tejjel-mézzel dús emlőjét nyújtja, mint az egyik kis ének mondja:

Madárnak kis fészkét, virágnak színét,
szíveknek szerelmét: Ő őrzi meg!

Ellépek a fészektől, hogy az éhes fiókák megkaphassák reggelijüket, amit az anyjuk már szájában forgat. Örök emlékül magammal viszem a fészek fölött daloló madár képét és a bölcsőnél éneklő anya látomását. Nem azért lesz-e a világ egyre boldogtalanabb, mert mindkettőből egyre kevesebbet lát? Egyre kevesebb a fészeképítő, egyre több **a koporsó** mellett ülő... Mert a mai anyák nem szülik, hanem vetélik gyermeküket...

Nem ezt teszik a csicsóka királylányok! Mindent megtesznek, hogy kivirágozzanak, magokat, utódokat hozzanak. Az életért vannak ők s nem a halálért! Nemcsak magukért élnek, hanem másokért, még az emberekért is. Pár évvel ezelőtt csak pár gumójukat tettem a földbe. S ma már száz és száz virágot hoznak. Amikor gyermekkoromban gumójukat élvezettel rágicsáltam, még nem tudtam róluk azt, amit ma tudok. Tudom, hogy a répacukornál másfélszer, a szőlőcukornál pedig háromszor édesebbek. Ízük az előbbieknél élvezetesebb. Tudom, hogy telve vannak olyan ásványokkal, amelyek szervezetünknek olyannyira szükségesek, s amiket az említett cukorfajták nem nyújtanak. Nekünk, embereknek rejtette Isten e kincseket beléjük. Megállapították, hogy valamikor a cukorbetegeknek ez lesz a cukruk, márcsak azért is, mert kevésbé hízlal. Többféle diétázónak orvosság. Májbetegeknek, köszvényeseknek a csicsóka ígér enyhülést. Az erekre jó hatással van. A fog zománcát nem bántja. Minden eddiginél egészségesebb édesítőszer...

Te édes csicsóka királylány, mintha csak nem magadért, hanem értünk élnél. Mintha nem lenne más gondod, csak az, hogy az emberen segíts. Örülök, hogy kertünkben élsz, virulsz. Hogy ismerlek, hogy léted velem együtt dicséri Istent...

Márai Sándor valamikor ezt írta: „Van-e Isten vagy nincsen? Nem tudom! De a világban rend van..., nem emberi..., hanem **isteni!**" Akit ez a nagy író a világ csodálatos rendjéből csak sejt, én a fiókáit etető madáranyában és csicsóka királylányunk sok-

sok csodájában **kézzel foghatóan érzékelem, látom.** Nemcsak arcát, hanem **a szívét is.** Annyira, hogy térdre és a Te Deum éneklésére kényszerít...

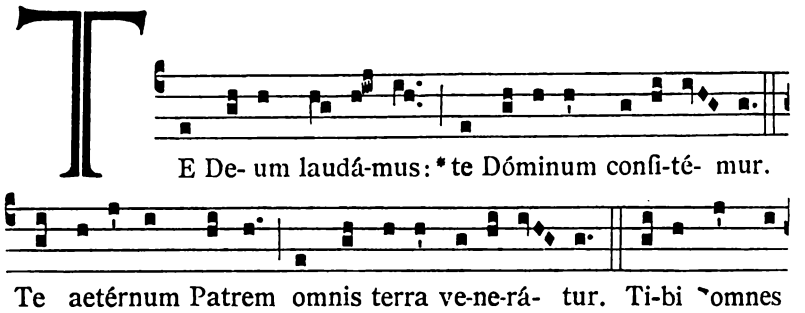

Mária madara

Vadgalamb búgására ébredek, mint nemegyszer a börtönben. Ünnepi harangocskaként szól. Stílusos. Ég és föld ünnepe van. Március 25-e, Gyümölcsoltó Boldogasszonyé! Máriát beárnyékozza a Szentlélek, akinek jelképe a galamb. És a világ teremtésénél nagyobb csoda történik: Isten emberré lesz! Bizony, olyan csoda, amit az emberiség nagyobbik része máig sem bír elfogadni, elhinni. Lehet, hogy az Isten végtelen szeretet, de erre még ez sem képes... Csak a hívő mondja a vadgalambbal ez emlékünnepen: mégis úgy van, amen! A természet is ezekkel ünnepel: új életbe indítja a holtnak látszó természetet, hogy virágszőnyeggel borítsa be a siralom völgyét.

Különös, a nép mégsem a galambot nevezte el máriamadárnak, hanem a **katicabogarat.** (A magyar népnek ő „Isten bogárkája". De miértjét nem tudom.) A katicabogár lett Máriának szentelt bogárka. A középkor óta nevezik így ezt a kis piros rubintot, ezt a kis játékszerű picurka istencsodát. Ő a bogarak között az első, aki tavasszal metszéskor velem együtt futkározza a fákat. Szeretem. Kedvencem. Nem félős. Nem harcias. Védekezése: megáll, mintha halott lenne s leejti magát a gallyról. Ugyanakkor tudom, hogy eléggé megbecsülhetetlen segítőtársam.

Mindezért minden évben március 25-én felkeresem őket otthonukban. Különös, de otthonban laknak. Egyet több év óta is-

merek. Ugyanis lakásukhoz ragaszkodnak. A taligát tologató kis törpe közelében. Ma is lebaktatok hozzájuk ingujjban, mert úgy ragyog a nap felettünk, mint Mária felett ragyoghatott a Szentlélek, amikor azt mondotta neki: „**Fiat szülsz!**" Nagyobb kő alatt tanyáznak. Ősszel egybegyűlnek és tavaszig együtt maradnak. Előttem titok, melyikük választja ki a lakást és hirdeti meg: fiúk, lányok, ide jöjjetek! Hogyan adják egymásnak tudtul, hogy ez a nagy kő lesz a téli szállás? Valahogyan tudtul kell adniok, hiszen több százan laknak együtt. Miért csoportosulnak? Hogy melegítsék egymást? Mert itt van a téli elemózsia? De én nem érzek meleget s nem találok élelmet, miként a hangyáknál. Kis piros ru-

bintok, nagyobb a titkotok, mint magatok. Úgy látszik, az élelem négy-hat hónapra kicsi testetekben lehet. Hát nem csoda, hogy négy-hat hónapra való élelmet testükben el tudnak raktározni? Mert ha alusznak is sokat, de élnek, s azt táplálék nélkül nem lehet.

Az apokrif Tamás evangélium szerint Jézus ezt mondotta: „Hasítsatok fát, én ott vagyok. Emeljétek meg a követ, ott találtok engem!" Vagyis az Istent valamilyen csodájában. Megemelem a követ. Még nem mindegyik ment ki új életet kezdeni. Több százan nyüzsögnek egymás hegyén-hátán. Nem megriasztottan. Nem menekülésszerűen. Talán kellemetlen nekik a hirtelen rájuk csapó hűvösebb fuvallat, hiszen árnyékban vannak. Nem érthetik, miért e nagy világosság.

Föléjük hajolok. Egyet tenyeremre emelek. Visszhangzik lelkemben gyermekkorom emléke s énekelem: „Szállj el, szállj el Isten bogárkája!" És elszállt. Már gimnazista koromban tudtam, ez az ének angoloktól származik. Ősszel meggyújtották a halomba hányt komlószárakat, amelyek között katicabogarak szerettek meghúzódni. Menjenek hát haza és mentsék fiaikat, s e mentés miatt örültünk, ha a bogárkák elszálltak.

Amint nézem e mozgó csodákat, azt kérdezem magamtól, miért nevezték őket valamikor Mária madarainak? Miért lettek Máriának szentelt bogarak? Azt gondolom, hogy a hét pötty miatt a hátukon. A középkori vallásos embert ez a hét piros folt Mária hét fájdalmára és hét örömére emlékeztette. Madárnak meg azért, mert vannak katicabogarak, amelyek úgy költözködnek, mint a madarak? Kaliforniában is élnek ilyenek — egyébként 5000 fajtájuk van. Nyáron Sierra Nevadába repülnek, hogy ott hozzák létre utódaikat. Ha csodálatos a madarak költözködése, mennyivel inkább ezeké az apró bogaraké! Honnan tudják, mikor kell indulni, hová kell menniük? Hogyan találnak oda és vissza? Hiszen nem a szomszéd földre, kertbe szállnak... Én a mellettünk levő erdőből is olykor alig tudok hazatalálni. Ezek meg száz kilométereken sem tévednek el. Hát ez nem csoda? Ez a kis bütyök okosabb, ügyesebb lenne annál, aki Isten képére és hasonlatosságára lett teremtve? Hogyan bírnak ilyen messzire repülni? Hogy nem sodorja el őket a szél? Hiszen könnyűek mint a hópehely, éppen olyan egyszerűen lefújhatók tenyerünkről. És ki mondja meg nekik, mikor kell visszaindulniuk itt született fiaikkal? Ezek számosak, mert négy hét alatt kész az új generáció.

Munkám közben sokszor elnézem őket a magammal hordott nagyítóval. Munkatársaim. Nemcsak virágporzók, hanem náluk-

nál kisebb növénypusztító bogárkák **sakálai**. Betelhetetlen falánksággal eszik őket, tojásaikat és lárváikat. 2-3 ezret is felfalnak naponként. Enniük kell Isten rendeléséből, mert amit pusztítanak, olyan szaporák, hogy közülük egy kilenc generáción át 600 milliárd utódról gondoskodik! Ha nem lennének katicabogarak, ezek megennék a világot. És a jó Isten e kis guruló tankokat rendelte arra, hogy megmentsék a növényvilágot. Nem az elefántokat, nem az oroszlánokat, nem a kőszáli sasokat, hanem akiket szellő is lebillenthet a gallyról. Ámde nekik is vannak ellenségeik — a mérgező permetezőszerek századunkban. Egyébként számuk nagy. Holdanként akár 30 millió is él. Falánkságukkal — nem szímátva a beporzásban való segítséget — évenként millió és millió dollár hasznot hajtanak a farmereknek. Ezért védik őket, szaporítják. Amerika évenként 3 millió dollárt fordít életmódjuk tanulmányozására és szaporításukra.

Nagyítóm azt mutatja, ismerik eledeleik rejtekeit. Gondosan átvizsgálnak minden zugot. Mintha nem látnának jól — szaglás után mennek?! Egymásba bele-belebotlanak, meg áldozataikba. Mintha nekik sem egyformán ízlene, amihez hozzájutnak. Ha összetalálkoznak, mintha üdvözölnék egymást és mutatnák, vezetnék, hová menjen a másik, hol a sok jó falat. Ha nincs bogárka, megélnek mézen is, vagy mennek messzebbi vadászterületre.

Nem tudom miért, de azt tartják, akire rászáll: szerelmes. Így szerepel a nótákban is. Szerelemközvetítő. A nép gyűjti őket, mert azt tartja: Isten kis patikái. Porrá törve orvosság hasgörcs, kanyaró és fogfájás ellen. Miért teremtette Isten úgy őket, hogy közülük annak, amelyiknek nem sikerült bogárkát enni, nem lehet utóda? Effélét mondanak a szúnyogról is: nem kel ki tojása addig, míg meleg állati vért nem szívott magába. Csak azért, hogy egy titokkal több lyukassza ki emberi felfuvalkodásunkat? . . .

Isten csodálatával eltelve és az Ő tenyerén merengve felmegyek szobámba. Egy idő óta van olyan könyvem (Carmen Bernos de Gasztold: Állatok kórusa), amelyik az állatok imáit tartalmazza. Felütöm, ugyan a kis Mária madara hogyan imádkozik? Nos, így:

Istenem, hozzád tartozom!
Ezt talán nem is kell
mondanom.
Óh! Apró körözésem
a réten,
mely parányi köszönetem,

vidítsa fel egy kicsit
szíved!
Szeretek minden fűszálat!
Szeretem rajtuk pihentetni
boldogságtól repeső
pöttyös szárnyamat!
Köszönöm, hogy ilyennek
teremtettél,
tőlem senki sem fél.
Olyan vagyok, mint egy kicsi,
olcsó játék,
mely nevettet és vigasztal.
Amen.

Becsukom a könyvet és könnyes szemmel úgy gondolom: ez az ima Isten tenyerén az enyém is lehet.

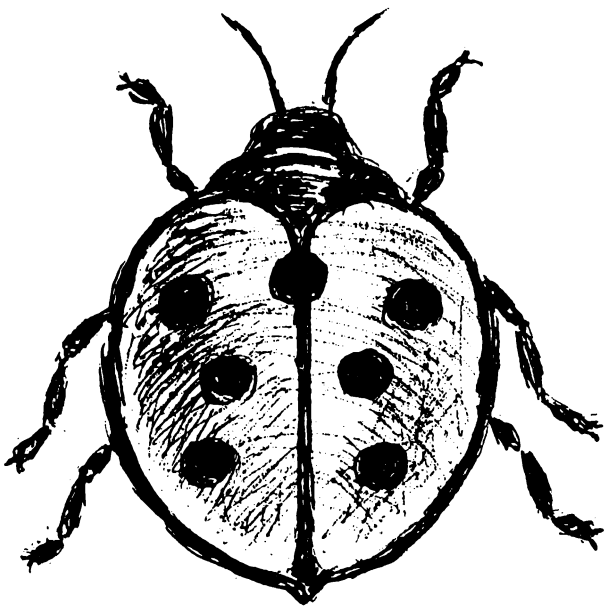

Bujdosó Bálint:

A kivándorló hajó dalai

I.
AZT HITTEM, ott halok meg jegenvéid
és fűzeid közt, messzi magyar Alföld!
S most, megjárván a honvágy tengermélyit,
innen írok, hol a viharmadár költ.
Mindég szerettelek; s a hűség:
hűséged kísér, mint sirály hajónkat;
s bárhol kivetne hajótörött csónak,
úgy szúrnám ott le tépett lobogódat,
mint Magellán s Diaz a nagy királyét;
s ha partra szállok, s mondok hála-Ávét,
békésen nézem és megáldom tenger mélyét,
mely tőled messze sodrott,
s tudom: leszek még boldog,
— hiszen: magammal hordom tépett jegenyéid...

II.
SIRÁLYOK SZÁLLNAK hajónknál, s a tenger
oly végtelen, akár az ég s a rónád,
hol kiégett a föld, a fű, az ember,
s hol metsző szél fúj most a vén tarlón át.
És írok Néked széles óceánról...
A víz oly békés, hűs és mennyet tükröz.
Hogy soh'sem látlak, tán már nem is vádol,
s tán nem vágyom már Tisza-parti fűzhöz...
Így-úgy megértem már e nyüzsge Bábelt:
német-, spanyol-, angollal szólok itt-ott;
világpolgárrá lett a világgá vert,
s csak úgy hordlak már, mint szép régi titkot.

III.
GIBRALTÁR. Tornyos sziklák, kazamaták.
A nagy ármádát s kalózhadat látták.
Egy ódon ágyú tátong az öbölre:
már elmúlt dísz csak, nem zajong dörögve.
Rövidnadrágos angol tisztek járnak
udvarain a sziklacsúcsi várnak.
S a parttól messzebb áll a nagy fehér „ház":
kivándorlók hajója, mint egy leprás,
kinek tilos belépni Gibraltárba,
s behurcolni ragályát annyi árva,
riadt nyelvű utasnak: sok-sok kicsi népnek...
Járnak szédelgőn, sírnak és remélnek,
s nyüzsögnek hajófenéken, mint a férgek.
(Szétmetszett férgek: egyik felük otthon,
a másik itt vonaglik gibraltári parton...)
... A hajó sípol. Tornyos ódon sziklák
visszhangozzák vonító síró sípját.
Hangszóró szól: a látogató népek
sietve hagyják el a vándor vízi gépet...
Mert indulunk az Újvilág fele...
s már dohog mélyben lenn a mély zene,
zúg a könyörtelen kerekek üteme...

IV.
ERDEI ÚT és benn egy fehér templom:
s csöndes „Santa Maria de Monte",
az óceánnak messzi szép szigetjén,
amit a vándor véletlen bolyong be...
Egy mellékoltár ismerős nevet rejt:
fölírva ott egy régenvolt királynév,
egy régi ország régi királyáé...
Oly messze már, mint sok százados árnyék.
Hol az az ország? Hol a Koronája?
S a fiai, a fiai, vajon még
emlékszenek országra s a királyra,
mióta szétszórattak a négy égi tájra?

V.
EGY DEPROFUNDIST mormolt ott a vándor,
a régi síron, mely világot zárt le.

A könnytől melle elfulladt s a vádtól,
és torkán oly keserű volt az Áve.
Ha egymaga van, sír talán mint gyermek,
ki apját most kísérte itt e sírba...
De idegenek jönnek, kerepelnek,
s már bőg a gőzkürt lenn, eget hasítva.
S a vándor
folytatja útját mély-vak tengereknek...

VI.

„HŰSÉGES ALATTVALÓI" ez volt egy szalagon,
egy messzi idegen szigeten, idegen szavak
közt. Fájt nagyon...
„Hűséges alattvalói": ez állt ott magyarul,
s a fásult mellben minden régi seb kigyúl.
Hűséges alattvalói most mennek a világba,
ahogy ment egykor a király s a koronája.
Hűséges alattvalói az oltárt körülállták;
s hallgattak mélyen. De könnyük onnan
fentről láttál,
míg félrefordult egy-egy férfi lopva...

VII.

MADEIRA FELHŐS. Csúcsok orma ködlik.
Kis csónakok nyüzsgik körül hajónkat,
mely kikötőben csöndesen megül most.
Kis csónakok, mint csirkék tyúkanyókat.

A csónakokból nagy kalapot kínál
a napsütötte fürge déli kalmár;
egy másik banánhalmokon evezget,
a harmadik kosárral most csipkét menesztet
a födélzetre, hol egy angol dáma
mohó szemekkel türelmetlen várja.

S a tenger kék. Kék, mint az ég s a türkiz,
s mint szeme itt e messzinéző lánynak,,
ki valahonnan most „emigrál" s gyűrt kis
katonaszoknyáján fodros szellők járnak.

S a tenger kék. A kivándorlók nézik.
Nyugodtan nézik. Egy kissé pihenten.

Jó nézegetni vizek libbenésit
s nem töprengni a régi és új renden.

És ott felül, mert ez Madeira, Funchal,
és ott felül, majdnem egész a csúcsnál:
egy templomocska felénk fénylik.
Egy Király nyugszik ott és NÉZI NÉPIT.

Úgy nézi, fentről. Hosszan, csöndben, szomorúan...
Egy sötét felhő az ormokra surran;
S Ő nézi fentről szomorú mély csöndben,
míg végsőt bőg kivándorlók hajója
és eltűnik a szürke-szürke ködben...

VIII.

HULLÁM HULLÁMON hófehérbe tör meg.
Hullám hullámra. Egyre-egyre jönnek...
Ezer év óta, millió év óta,
mikor még nem volt Ázsia, Európa...
Hullám hullámon végestelen végig,
egybeolvadván éggel észak-délen,
kelet-nyugaton, minden égszegélyen...
Hullám hullámon kéklő égtől égig...
... Hullám hullámon: így lesz örök-egyre.
Nem unja meg, ki egyszer rég elkezdte;
s Kinek ma is leng végtelen nagy Lelke
a végtelen vízmélyeknek felette...

IX.

KELETRE NÉZEL: szürke-szürke tenger,
és semmi más, csak acélszürke mély ég.
Nyugatra nézel: szürke-szürke reggel,
és szürke délben... Este sárga fény ég.
De tenger az, csak sós víz, sós víz folyvást...
Nem tudsz beszélni róla, elfogy nótád;
így szólsz: unalmas téma; s nem dalolsz mást,
nem tudsz mást látni, énekelni semmit,
csupán csak Őt: a csillagok ezerjit
fölötte éjjel, bárányfelhőt nappal,
a zöldes kékjit, hófehér fodorját,
a hullámoknak ezer játszó sodrát,
permetjét, habját, tajték-fölcsapását

elnyugvását és újralázadását:
évmilliárdok óta milliárdig; —
mint bárányfelhő és csillag világít,
s hol ember nem jár, csak ezüst hal népe
s a Leviáthán, sötét tengermélybe.
Itt emberzajnak helye, joga nincsen:
mert nincs itt más, csak tenger, ég s az Isten.

X.

ÉHES SIRÁLYOK suhannak mellettünk,
a hűs vizeknek otthonos lakói.
Ők nem tudják, hogy idegenek lettünk,
s az öt világrész könnyű bujdosói.

Ők itthon vannak. Ez az ő hazájuk.
Ez a kék tenger, ez a végtelenség.
Vízből, hajókról árad vacsorájuk,
s vidám két szárnnyal keresnek szerencsét,

ha mostoha lesz tenger, ég, hajósok...
Nem kell nekik se útipénz, se málha,
se múltat síró, jövőt váró jósok...
Övék a földkerekség három óceánja...

Én, apró sziget-kontinens lakója,
irigyen nézek rájuk, világnépre,
mint eszkimó a világjárt angolra.
Mert övék ég-föld s minden öröksége;

s övék a vágyott s egyre késő hűvös béke...

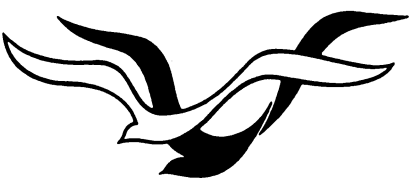

XI.
EZ SEMMI MÁS:
Alvó hatalmas óriás.
Nézd, hogy zihál nagy kékes-szürke melle.
Emelkedik és süllyed.
Betegként lázongj vagy békésen tűrjed:
mit gondol Ő sodródó kis szemerre,
terád, atomnál atomabb kis lényre?
Most: álmodik hatalmas melle mélye,
káosz-előtti álmokat...
Emelkedik és süllyed és zihál...
Felhők rohannak, szürke köd szitál.
Hideg verejték kínos álma nyomja.
Mert ez a passzátszelek vad zónája:
lidérc telepszik ősi nyugalomra.
Itt ébredez, liheg, megmozdul...
S hajónk oldalra fordul,
táncol, inog...
Emelkedünk most, billenünk,
az óriás váll lehajít talán
s végez velünk...
De nem.
A hullámvölgynél lejjebb nem zuhansz.
Megsemmisülsz egy pillanatra,
míg újabb hullám föl nem kapja,
most már oldalról, rossz hajódat,
émelygő táncra úgy megforgat,
hogy elhűl véred, agyad dermed.
Hogy is mertél rászállni óceánra?
S még tíz nap van, tán ilyen, hátra...
Hogy áldod majd a nagy kegyelmet,
ha partra léphetsz odatúl...
... Zuhansz, emelkedsz, fordulsz, billensz.
újabb orvtámadás lesz minden új perc...
Soh'sem tudod, hogy honnan támad
a hánykolódó óriás.
Vihar levelet így cibálhat,
porszem orkánban így hányódhat:
mert porszem vagy most, semmi más!
És Ő — ledobja most magáról a hajónkat.
... Utasnép őszi légyként lézeng,
míg fürgén elsuhan egy kis hajós,

mondván: „Most jó idő van, nincs meleg.
Egy ciklon hozta az egészet;
tegnapelőtt itt erre járt,
ezért fújnak most egyhe hűs szelek."
. . . Tegnapelőtt itt sárkány utazott,
s ma is remegnek tőle a habok. . .
Mi lesz itt, hogyha minden istenek,
fölébredvén, mozogni kezdenek?
Ha fölnéz mélyből Leviáthán?
. . . Siess, siess, hajó:
soká időzni nem jó
a Szörnyetegnek hátán. . .
Ím Vízgödör már ébred,
s vágtat habos testű lován. . .
Nem földi hangyanépnek
való e tartomány!

XII.

AMERRE HAJÓNK ELMEGYEN,
barázdát húz a tengeren.
A sötét vizen fehéren világol:
erre haladt a kivándorló tábor.
Hullám sokáig nem csap össze ottan,
mérföldes sávot vonszolunk nyomunkban.
Európa felé mutat a nyom vissza,
mely oly fehér, oly sima, békés, tiszta.
Tán irgalmas a tenger fél óráig:
behinti útunk a régi hazáig.
Tán azt gondolja: legyen egy halvány nyom,
min kivándorló haza visszajárjon.
Utóbb mást gondol, összecsap a tenger:
ki meghalt, vissza ne járjon az ember. . .

XIII.

AZT HISZEM SOKSZOR: ez az Isten útja:
így kellett lenni, erre kellett jönnöm.
Azt hiszem máskor: valahol hibáztam,
valami nagy bűnt kell ma lebűnhődnöm.
Lemértem mostan éltem a régit,
ráérek immár: fut a hajó hosszan.
És íme újra kél a rég elült dac:
ÍGY KELLETT LENNI, bárhová sodródjam. . .

Így kellett lenni, ez az Isten útja.
Így írta Isten vérembe, fajtámba,
így írta föl a csillagokba, vízbe:
hogy erre fut majd velem ez a bárka,
s ahogy a széles tenger utat enged,
ahogy a hab szétolvad a hajómnak:
oly simán fut, lásd, útja végzetemnek,
oly ősi, kijárt pályán húz e csónak...
Szeresd e sorsot, akárhová vessen,
mert ez a fajtád, ez a harcod útja.
Csillagod s Isten csak egyre kövessen,
s bárkád a pályát íme békén futja...

XIV.

NÉZD: ZÖLDELŐ FOLT ott a horizonton.
Az első föld, mit tíz nap óta látsz.
E tíz napon lecsillapult a zordon
európai keserved, ócska láz;
a tenger sem zaklat már. Undor, kín, seb
elzsibbadván, pihen a mellbe' bent;
így messziről hegycsúcs is kisebb...
S ott nyugaton a sápadt Nap lement...
De mit bánjuk már! Új világok intenek:
egy zöld fok néz föl láthatár alól,
s lám ott madár is!... Sirályok keringnek.
S mert földet látsz, egy furcsa vágy dalol.
Ez honvágy. Bármint elemezd, ez honvágy.
A földnek vágya; föld fiában ős,
örök ösztön, mely húz, mint ki szalonkát
a hűs erdő, mint vándorfecskét ősz.
Földet látsz. Kiáltsd bármi sorsú tájnak:
Üdvözlégy, Otthon, Anyám, ősi Föld!
Fiad most megtér, búcsút mond hullámnak
s kék tengereknek, hol a szél süvölt...
Jó hazaérni, kikötőkre lelni.
Jó megpihenni, ha csak két napig;
a kikötőt, az otthont énekelni,
és látni: hazaértek valakik...

XV.

ÓH TARKA ZSIVAJ, óh trópusi város!
Hallgatva e lármát, gondolatod hova száll most?

Nem száll sehová, nem gondol eszed ma semmit,
csak gépdaruk és gőzgép dübögése keservít,
csak négerek bús szemit, álmos arcát
csak nézed e tarka, bolond vak hajszát,
mint elveszett gyermek a zűrös utcát...

XVI.
FAHÁZAK: PÁLMÁK, karcsú pálmák alján.
Be furcsa ez, mint Verne-könyvi metszet.
Szakállas hindú, borzas néger, talján,
maláj s japán: a szeme ferdén metszett.

Hol tűzkövet vettél, a boltos sárga.
Sofőröd néger: cvikkeres tanult úr.
Banánt cipel egy mulatt nagy kosárba'.
Egy néger asszony rénevet az útról.

Fehér hajú. Az arca, mint Murillo
kis angyalkái: pofitos és barna.
Sötét két gyerekszeme ámulásra nyíló,
s egy kissé ódivatú a kalapja...

Kaktuszfák, pálmák tornyosodnak égbe,
s dülöng az ember árnyékos zúgokban,
mert trópus Napja ég az égen égve,
s lankadt zűrben szavad kőként koppan.

XVII.
KEMÉNY MAGYAR SZÓT hallanak a pálmák,
magyar szavakra fülel borzas néger:
tán három napra elveszed az álmát,
mert megakadt e kopogó beszéddel.

Hisz ért a tarka Bábel minden nyelvén:
angol-, spanyol- vagy franciául szólítsd,
ömlik a szó; s ha portugál, ha hellén,
megérti rögtön a bolygó zsidót is...
Magyar szó kopog pálmák, bambuszok
s kaktuszfák árnyán, hogy a kígyó fészkel,
magyar szó, hol a kőolaj buzog,
magyar szó: eltört, rozsdás-kopott ékszer...
Parton hever, mint tenger egyéb roncsa,

mint rossz doboz és széttörött palack,
mit kivetett az óceán parancsa,
ellök a part s a zátony nem maraszt...

XVIII.

S HOL KIKÖTSZ EGYSZER, áll egy meleg szent hely. (*)
Oltárnak mélyén, mint egy ősi máglya,
ég még az izzás, mit a sírbolt rejt el:
„Petrus, néger nép örökös szolgája..."

Vándornak ottan gyökeret vert lába;
s dac is, béke is, síró boldog ár is,
mi benne feltör, mint lefojtott láva:
Nem vagy független, nem vagy „neutrális"...

Szakadhat száz szál, fordulhat a földgömb.
Futhat a gálya, zúghat ezer Bábel:
úgy járok én is, rabként bármi földön,
mint Te, elégő, boldog fáklya, Kláver...

Nem szabadulhatsz, fog a régi végzet,
ahogy akarták odafönn öröktül:
rabja-szolgája kicsi megvert népnek,
azok lantosa, kiken a lánc csördül,
bús lázadójuk, kiket mélybe löktek,
kiken korbács szánt, kiket „elfeledtek"...

Óh Kláver, Kláver, „Aethiopum Servus":
taníts meg többre. Taníts lenni szent túsz;
nem, nem szavalni, nem is énekelni:
csöndben szolgálni, láncra magunk' verni,
hordani láncot, hűségesen, halkan,
rabszolga-módra, magunknak meghaltan...
Minden megvertnek, minden kicsi búsnak,
minden betegnek, bűnösnek, gyanúsnak,
aki szenved mástul, ki magától szenved:
láncát hordozni minden-minden sebnek...

(*) Cartagona, Kolombia, Kláver Szent Péter sírja a dómban. A kupola latin felirata, ahogy ő, a néger rabszolgák nagy apostola és pártfogója alá szokta írni leveleit: „Kláver Péter, négerek örökös rabszolgája".

. . . Egy régi síron kupola magaslik.
Kupola ormán aranybetű izzik;
öt szó. . . mint öt seb. . . kicsi népért hordott;
s nem lehetsz többé, soha többé „boldog":
ez az öt szó átver,
hű vasat rád ver,
s láthatatlan bilincset húz:
„PETRUS — CLAVER —
AETHIOPUM — SEMPER — SERVUS. . ."

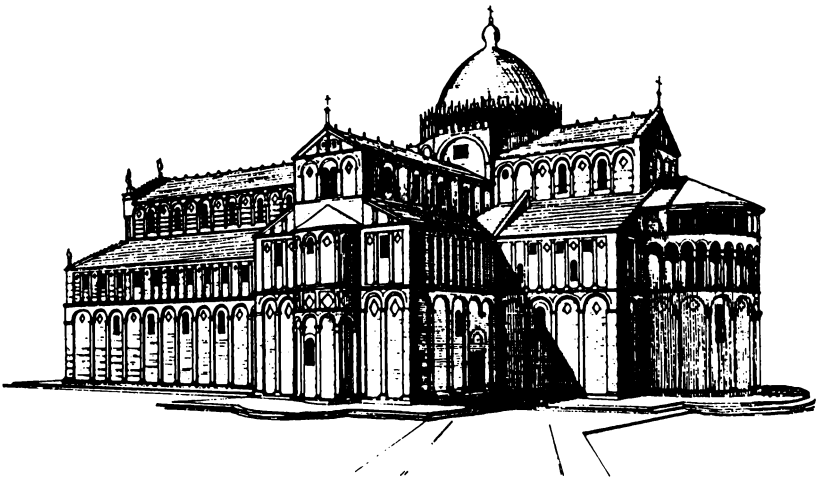

Csépe Béla:

Mindörökre

Egyszer félig szenderegve létünk titkán elmerengve
kétkedések tengerével elborított az az éjjel
s elmerülve e tengerben egy kis fényért epekedtem
hogy a hajnal hátha jót hoz s amint egykor Edgar Poe-hoz
furcsa madár szállt be hozzám s azon a bús éji órán
megült szobám kandallóján

Beszállt hozzám csodaszépen de nem holló semmiképpen
szeme olyan bagoly-féle tolla mintha mennybe érne
mégis betért kis szobámba csőre mintha belém vágna
szivárványok színe rajta s talán titkát is megvallja
mert valami furcsa dőre szóra nyílott ott a csőre
egy szót mondott: mindörökre

Látva éltem közel végét az éjszaka nagy sötétjét
kérdem vajon mi vár engem sokáig kell még cipelnem
keresztem mit nehéz fából elnyomásnak kora ácsolt
mint e földön annyiunknak s többé már más nem is juthat
s mintha bizony felém tőle más hang talán sose jönne
szólt a madár: mindörökre

Megriadva látom már most a sok alvó falvat várost
mint ül rajtuk az éjszaka kommunizmusnak korszaka
nehéz nyirkos levegője felébredünk még belőle
vagy marad a sötét délben meddig leszünk levert tétlen
meddig leszünk még a törpe zsarnoksággal összekötve?
s szólt a madár: mindörökre

Nem lehet ez semmi áron e madárral még vitázom
hisz felszállott az a páva megébredünk valahára
hisz a hajnal csíkja most már itt van népem horizontján

meghaladjuk már Mohácsot meddig tart még ez az átok
mely lelkünket összetörte kérdém búgva kérdem nyögve
s szólt a madár: mindörökre

Tán valami jó is vár rám megfordulva gyűrött párnán
reménykedve arra nézek ahol élnek messzi népek
s mint ki talán egy jó hírt kap kérdem rájuk új kor virrad
míg e század kerekedik világ arca fényesedik
meddig borul szép köntöse óriási börtönökre?
s szólt a madár: mindörökre

De én nyugtom tovább várom talán békét hoz az álom
abba tán még égi fény jut s felmagaslik az a cédrus
alatta a testvériség nagy körtánca tiszta jelkép —
no most madár rajtakaplak erre csőröd mit hadarhat
álmunk azért összetörve nem hullhat be sírgödörbe
s szólt a madár: mindörökre

S mint kit lesújt az éjszaka átváltozik a szép nagy fa
havát halál hordja emelkedik egy füstgomba
atomkori dies irae napját senki le nem írja
halottait sírba hordva rekviemjét el nem mondja
csak e szörnyű vendég csőre mert erre is szíven döfve
szólt a madár: mindörökre

Atomhamu-hóesésben én még tovább keresgélek
történelmünk romjainál megkérdezem hogy a halál
az angyali régészeknek — kik azt hittük égbe vesznek —
felmutatja még helyünket vagy elfedi bús szívünket
arcunk melynek volt egy könnye embert-kort is eltörölve
s szólt a madár: mindörökre

Ha e szóban van mindene mást miért is énekelne
de mert itt van tolla csillog megvert elmém még gyanút fog
e madárnak bús refrénje hátha illik jobb igékre
s kérdem félve kérdem halkan ily sötétre jő még balzsam
eget földet összekötve száll még lélek szent körökbe?
s szólt a madár: mindörökre

S mintha megjönne a kedve mintha vére feltüzelne
ami van még aluvó kincs az a madár rája bólint
vereségem éjszakáján felragyog egy kis parázs rám

s hol egy kis fény lelke lobban ditiramb kél darabokban
oszlik szobám sötét ködje s majdnem lángba öltözködve
szólt a madár: mindörökre

Ó te mindennek tudója legyen leckém hát ez óra
mondd meddig kell tűrni bízni valamiben mindig hinni
háborúság ha ránk támad vinni békés olajágat
bárha semmit már nem vértez hűnek lenni egy eszméhez
s mintha mindig csak pörölne mintha égből mennydörögne
szólt a madár: mindörökre

S párnám felett elvonulnak lebegőn a messzi múltak
ők is akik rút korunkban tömegsírba belebuktak
s elesettek hosszú fríze utat mégis égbe ír be
szögesdrótok és gázkamra vasfüggöny és Berlin falja
most porladnak szét ledöntve eszméjük is összetörve
s szólt a madár: mindörökre

Hol földünket veszni hittem füstgombából vetkőzötten
visszatér még az a cédrus lombjaira tenger fény fut
s mintha a fa fényes leple mi lelkünkből növekedne
felkúszik a szép folyondár ágain egy égi zsoltár
benne a mi orcánk könnye mélyt magassal összekötve
s szólt a madár: mindörökre

Az idő holt árkaiból nagy őseink lelke kiszól
kik valaha zászlót vittek jövendőben mindig hittek
nagy soruk az éjben olyan mint egy hosszú zengő folyam
s hogy leng lelkük lobogója mintha ez a madár szólna
mi vérünkbe belekötve ripacsokat félrelökve
akkor most és mindörökre

S bizakodva hogy az ember újra nagyot tenni merjen
tudva már hogy jó is vár rám még elalszom hajnal táján
s felgomolygó köd-jövendőn látom még ez emberöltőn
megindulni virágzásnak süllyedni tért kis hazámat
mert fiai sokan jönnek építni e drága rögre
mintha tennék mindörökre

Az éj sötét káoszából elnyomottak nagy sorából
a legtisztább fénybe érve feltűnik egy új kor képe
mit az ember mindig remélt ez a század sem tépi szét

Auschwitz és Katyn felett kapaszkodik a kikelet
s aki néz e nap-tükörbe kétkedését megdöntötte
a soha és mindörökre

S én kire az Isten szólt rám azon a bús éji órán
küldve fényes üzenetet amit lelkem megfejthetett
legmélyéhez igazítva sötétben zsoltárt alítva —
künn bármilyen vihar tombol meghallom a kandallómról
azt ki egykor hozzám jött be furcsa madár ég küldönce
s nap is búgja hold is súgja:
mindörökre

Budapest, 1990. június

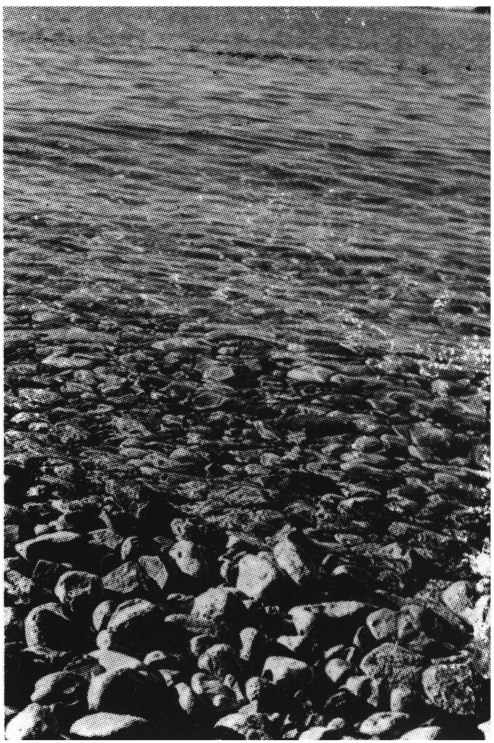

P. Zsoldos Imre:

Keresztek... Keresztek... Keresztek...

Kérész életünk csupa kemény kereszt.
Megszületünk. Senki sem kérdez semmit.
Semmi szavunk, hogy a létünkbe szóljunk.
Nélkülünk leszünk, s abban a pillanatban,
Amikor nemcsak lenni, létezni, élni,
Hanem **valamivé, valakivé** akarunk lenni,
S igazán élni szeretnők, minden kereszt
Lesz, minden probléma, minden kálvária-
Járás, kín, kár, kór, kemény kereszt.
Légy szegény vagy gazdag: mindkettő
Kereszt.
Légy okos vagy ostoba: mindkettő
Kereszt.
Légy nő vagy férfi: minkettő
Kereszt.
Légy hívő vagy hitetlen: mindkettő
Kereszt.
Légy nőtlen vagy nős, hajadon vagy
férjezett: mindkettő
Kereszt.
Légy európai vagy ázsiai,
amerikai vagy afrikai: mindegy,
Ez is kereszt.
Legyen a bőröd fehér vagy fekete,
Sárga vagy vörös: mindegy,
Ez is mind kereszt.
Légy zsidó, arab, katolikus,
Kálvinista, kommunista buddhista,
Maoista, zöldpárti vagy pártonkívüli.
Ez is teljesen mindegy:
Ez is kereszt.

Van sok gyermeked, s egy sincs:
Ez is egyre megy: mindegy:
Ez is kereszt.
Jó barát, ellenség: mindegy.
Mindegyik kereszt.
Nagy a tudásod, teljesen tudatlan vagy:
Ez is egyre megy:
Ez is kereszt.
Van jó szakmád, sokat keresel,
Munkanélküli vagy, nem fizetsz adót:
Ez is egy újabb változat csak a létben:
Végül is egyre megy:
Ez is csak kereszt.
Tavasz, nyár, ősz, tél:
Négy évszak, amelytől változást
Vársz, remélsz, ami sosem jön el.
Minden egyre megy:
Ez is csak kereszt.
Szeretnek, szívlelnek,
Átkoznak, gyűlölnek?
Ez is csak kemény kereszt.
Vannak álmaid, de sosem valósulnak meg,
Álmok nélkül éled az életedet,
Fatalista vagy, mindent elfogadsz ahogy jön,
Mindenbe beletörődsz, mindent eltűrsz,
Mindent elhiszel, mindent remélsz,
A kereszt elől nem menekülhetsz mégsem:
Minden kereszt.
Magányosan éled életedet, senki feléd
Sem néz, senki sem törődik veled,
A tömegben keresel feloldódást, vigaszt,
De azt ott soha meg nem találod:
Tehát ez is megint mindegy:
Minden csak kereszt.

Kérész életünk kemény keresztjeit
Áldd meg keresztre feszített
Kegyes Királyunk, Krisztusunk. Ámen.

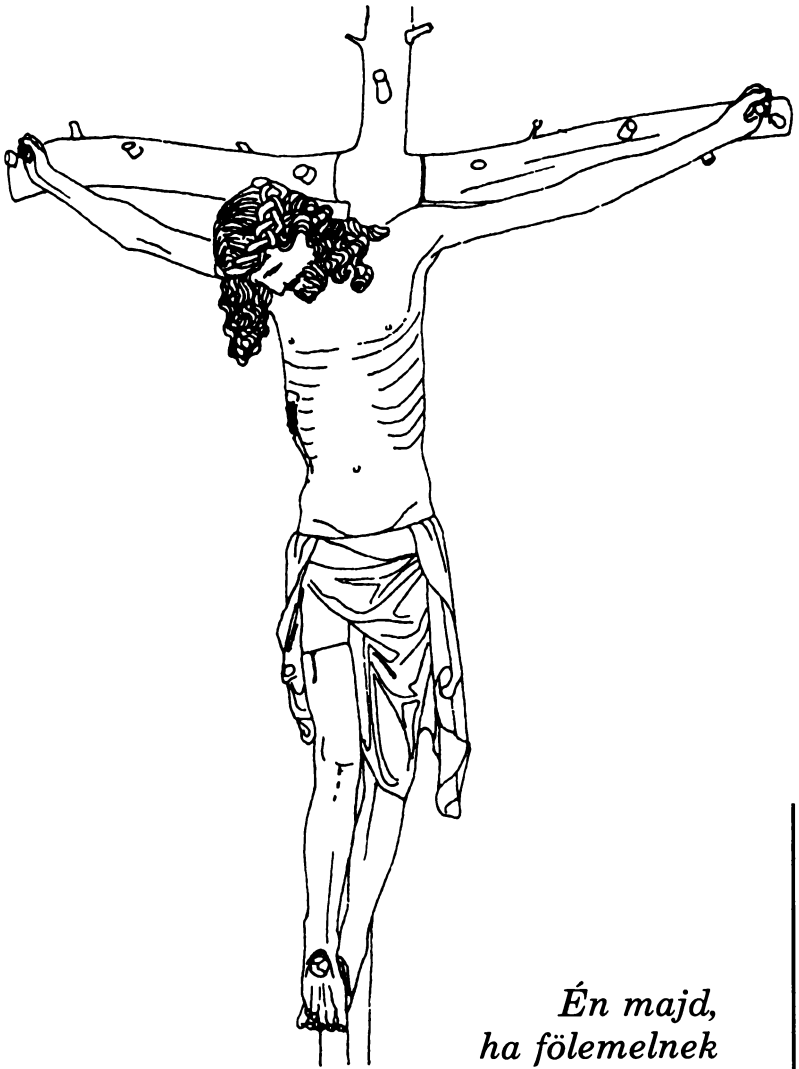

Én majd,
ha fölemelnek
a földről,
mindenkit
magamhoz
vonzok.
Jn. 12, 32.

Tűz Tamás:

Térj magadba

Méghogy „olyanok lesztek, mint az Isten":
mit ki nem talál a fennhéjázó véges elme...
Ebből kiindulva a teremtmény hozzásimult
a bűnhöz, hiába zengett a szózat:
„Térj magadba", ő csak suhant a lélekvesztőn,
törékeny jószág, ismeretlen örvények felé.

A dolog lényege az, hogy nem hatotta meg
se mennydörgés, se bársonyos érintés.
Arra hivatkozott, hogy ő szabad,
holott a csapda foglya volt,
beágyazódott a sötétségbe, ami fölött
nem ragyogott még a glóriás éjfél,
csak az ádvent sűrű homálya,
várakozás, bagolyrikoltás,
tébolyodott röpködés a magasban...
Mi történhetett fent a világban?

Mintha már régen megfeledkeztek volna róla.
„Térj magadba", visszhangozta a szózatot
most már ő is, míg hűvös harmat
hullt a messzi egekből.

Zas Lóránt:

Te, korkovádói

Te, korkovádói Jézus, aki felettünk
a legmagasabb csúcson állsz és akit
szerettünk, add, hogy az alattunk hullámzó
tömegben sok-sok lazán összekapcsolt
táska legyen és öregember, hogy fürge
ujjaink hegyére ékszer csússzon és
dollár, és senki ne vegye észre, és
add, hogy ha az utcasarkon szerelmet
vásárol a francia vagy az angol,
ne menjünk utána kórházba, mert az

orvos és a gyógyszer drága, Te, Jézus,
aki fent állsz ugyanolyan szegényen, ne
engedd, hogy üres gyomorral szédelegjünk
a tengerpart fövenyében, tégy kenyeret
és húst is néha a szemétbe, és mondd
a rendőrnek, hogy gyakrabban nézzen félre,
mert ezrével élünk itt nyomorultan,
nincs anyánk és nincs apánk és nincs fedelünk,
és hajnaltól éjszakáig csavargunk
az utcákon csak félig-kialudtan.

Santa Marta, 1990. okt. 6.

Panajothné László Márta:

Kettősségben

Siess! — Nem érted? — Miért késlekedsz hát?
Tán hinnéd, kedvedért megáll az idő?
Jelened léte csupán szempillantás,
gyászoló múlt és vajúdó jövő.
Ne tétovázz! Már int feléd a távol,
az Élet hangja hív s a vágyadé
felel rá, kerget, az idő meg hajszol,
rohanj hát, — hajrá — a holnap elé!

Hová sietsz? — Hová, te boldogtalan?
És miért, magadat miért hajszolod?
Nem látod, a vágyad milyen céltalan?
Csalárd délibáb csak a holnapod.
Nem elé szaladsz, balgán kergeted,
el nem érheted, meg nem foghatod
s az üldözésben észre sem veszed,
alkony borul rád s letűnik napod...

Tűz Tamás:

Kegyelmi idő

Némelykor napokig égnek
a rőzsemáglyák, szürkület után is,
zsarátnokok az éjben,
viperateste a lángnak tekerőzik,
füst- és bazsalikomszag egy időben,
bukfencet vet a sátáni öröm
a ragadozók sima hátán.

Pillanatnyilag velünk az Úr, Emmanuel.
Elhal a fejszesuhintás is,
Minerva baglya fölfigyel.
Vehetjük úgy, hogy a kegyelmi idő
lassan lejár, távoli pöröly-
csapások az üllőn, valami
mindig közbejön...

Márványtáblára kívánkozó szavak:
AVE CAESAR!!! — bármily
különösnek tűnik is,
a fölkiáltójelek fölkaptatnak
a Kolosszeum meredélyeire.

Zas Lóránt:

A Duna

(Horváth Gyulának)

A Duna került így, ebben
az ívben, vitorlák a szeles
Kolumbián, tavasz volt, én a
messzeségben hittem, most itt
állok a furcsán hangzó hegy
fokán, fehéren, szemlesütve
és visszagondolva a városra,
a tájra, amelyről álmodom,
a két kezem, az arcom

szikkadtra sülve, önző vagyok,
öreg vagyok, fáradt vagyok,
hogy menjek és rohanjak vissza,
itthagyva csapot-papot, azt,
aki a vizét issza, vissza-
hordják az áramok.

Portland, 1990. ápr. 10.

Tűz Tamás:

Nunc dimittis

Ezek a fák itt lenn az ablakom alatt
a hattyúk tava partján,
már régen készülök megírni őket,
éppen tizenketten vannak, összeverődve
kis csapatba, mintha valahová menni
akarnának, maradnak mégis, minden-
nap látom őket, a két hattyút is
kifehérleni a laza ködből.

Nincs igazuk azoknak, akik örökké
búcsúzkodnak, csak ha eljön
a NUNC DIMITTIS ideje, mert eljön
egyszer az is, ha belülről sugárzik
a vörösbe hajló arany alkonyat, megáll
a toll, az angyal kilép a félhomályból,
mert elközelgett a nem tudjátok sem
a napot, sem a planetáris menetrendet,
mikor jön el a fordulat órája,
messze földön híres táltosok jósolgatják.

Akiben érzék van az ősi szavak iránt,
kitalálhatja a hattyúháton sikló pillanatot,
nézheti riadt arcát a tó tükörében.

Zas Lóránt:

Az első

Az első elem te vagy, a Nap,
a második a Víz és hogy a
földdel háljak, a Föld a harmadik,
akit nevezek anyának a
hatalmas égbolt alatt.
Babot és virágot vetek, szövök
szövetet és lámát terelek,
gidákat, itt, a hegyek között
hegybéli fennsíkon a házak.
Élek, mert nem találnak.

Machú Picchú, 1990. márc. 30.

Szemeiden

(Csörének)

Szemeidben a szerelmet, amikor,
a nyugalom idején, összefonódva,
duruzsol a gázláng, bárányból az ágyunk
előtt, kezedben pohár. Emlékezünk
a hajnalokra, a patakra a tópart
oldalán és édesanyádra, aki
korholt, hogy hihetsz-e ennek a fiúnak.
Hihetsz. Lepergett az idő. Szüleink
halottak, ha hazatérünk virágot
viszünk a sírjukra és állunk az urna
mellett. Közelget a nap — nem akarom
tudni — amikor mi is csak emlék leszünk,
hogy szerettünk és gyermekeket hoztunk
a világra, akik emlékeznek reánk.
Megmásíthatatlan ez a folyamat :
szerelem és születés, születés és
szerelem. És nyugalom. Halandók vagyunk.

Los Angeles felé, a repülőn, 1990. febr. 24.

P. Cser László SJ:

Fohász

I.
Ó, körülvesznek még Téged nagy zajongva,
még hisznek is benned, de nem ismernek.

Magukért harcoskodnak, nem Igazadért,
hazugsággal kevert igazság az ételük.

Aki érted él, az ízlel Téged és megismer,
hisz neked, mert ismer, mert ismer, hisz neked.

Mindegy, hogy harcba vagy nyugalomba vezeted,
ha él, veled él, ha hal, veled pihen.

Igazságod éles kés. Lenyúzza önző bőrünk,
Igazságod pihenő: szívmeleg otthon.

Igazságod teljességes lakás, benne élünk,
Igazságod ország, meg kell védeni.

Igazságod élet: vérkeringés a testben,
Lelked az Igazság, billió lelket köt egybe.

Lélegzésünk értéke és mértéke Lehelleted,
s íme: testünk anyagába jött lakni a Lelked!

Léted Lelkébe beköltözött a létünk,
nem voltunk, nem leszünk és örökre élünk.

Ó, könyörögjünk azokért, akik nem hisznek és csak hisznek,
imádkozzunk azokért, akik nem ismernek, hogy megismerjenek!

Hogy mind-mind veled tartsunk és éljünk veled,
Te bennünk és mi Tebenned.

II.
Engedjétek hozzám a kisdedeket — mondtad,
és: ilyeneké a mennyek országa — tetted hozzá.

Tán ott bújik még a Te országod emléke a lelkünk mélyén,
emléke idézi még a Te arcod bennünk!

Támaszd föl magadat testünk romló sírjából,
hogy ujjongjon, sírjon, örüljön, fájjon a lelkünk.

Ó, ha az Édenkert gyermekként tartana most is,
ó, ha el nem hagytuk volna, „felnőttek" az országod!

Ott a Te fényedben úszik test meg a lélek,
fényedben az igény, vágy, a sok, a kevés, az elég.

Támaszd föl magadat „felnőttségünk" omló sírjából,
hogy az Édenkert eltűnt gyermekségét sirassuk veled együtt.

Ó, élni veled, menni veled, lenni veled árnylétünk fényura,
Isten!
Édenkert Ura, aki bennünk szunnyadsz, ébredj, utánad sír
a lelkünk.

Thiery H. Ilona:

Temesvárról indult

A mai postámban óriási boríték volt, benne finom merített papíron, díszes szegéllyel és aranybetűkkel német szöveg:

Mühlacker város vezetősége tisztelettel meghívja Önt
és becses Családját
Jakob Mihály József *karmester és zongoraművész*
városunk díszpolgárrá avatására.
Az ünnepélyt a városháza dísztermében tartjuk
1990. május hó 20-án délután 4 órakor

Tisztelettel
(olvashatatlan aláírás)
Mühlacker polgármestere

Forgatom a meghívót, régi emlékek törnek fel szívemben. Régi, egy másik világ nyúl utánam, beborít a távolból feltörő rózsaszín, amit gomolygó, szürke, füstös, szédítő köd követ. A négy életű embernek az emlékei olyanok, mint a lezárt fiókok egy öreg szekrényben. Eleinte sűrűn, majd ritkábban nyitjuk ki őket, ápoljuk, lakkozzuk, néha kitisztítjuk, majd bezárjuk és hagyjuk, hogy a pergő évek új porréteggel takarják be otthonunknak talán legértékesebb darabját.

Most egyik emlékfiók nyílt ki fáradt agyamban, s az ifjúkor történéseiből száz emlék tört elő; de itt csak szépre akarok emlékezni.

*

Temesvárott laktunk. Kislány voltam, és akkor még nem sejtettem, hogy valamikor milyen büszke leszek erre a városra.

Ott éltük át a román megszállást, a kezdet kezdetét, de ez most — bár a történethez tartozik — tabu téma.

Elemisták voltunk, nagy táskával a hátunkon sötétkék rakott szoknyás matrózruhában jártunk mindannyian, egyikünk olyan volt, mint a másik.

Elza barátnőmmel nemegyszer a szép, öreg hársfákkal körülvett piactéren keresztül mentünk haza a Preyer utcába. Az utca sarkán patika, beljebb üzletek, lakóházak és megint üzletek. Az utóbbiak közül csak egyre emlékszem: kirakatában női cipők és a háttérben katonacsizmák álltak.

— Ha nagy leszek, itt veszek cipőt magamnak, ezt a szürkét. Ugye milyen szép? — és csodálkozva néztünk minden darabot. Hirtelen egy fiú nyitotta ki a háttér tükörfalát, belépett a kirakatba — kővé válva minket kezdett bármulni. Mint a birka... Egy fiú! Olyan hatodikos vagy hetedikes elemista lehetett, akiket mind utáltam a világ minden fiújával együtt. Elza is, mert neki három bátyja volt, akik lenézésükkel és kergetődzéseikkel keserítették Elza életét és ezért ő most — szép, nem szép — a bámuló fiúra kiöltötte a nyelvét. Én nem, csak törtem a fejemet, mivel bosszanthassam. Elkezdtem hangosan olvasni: Jakob Mi... Cipészme... Ugyanis túl nagyra sikerültek a betűk a cégtáblán és csak Mi-re futotta a hely a Mihályból és me-re a mesterből, két kilencéves csitri nagy mulatságára. Közben a fiú eltűnt a kirakatból, de a következő pillanatban az utcára lépett az üzletajtóból — mi pedig „hősiesen" elrohantunk haza.

Otthon anyámat sírva találtam. Hivatalos papírt tartott a kezében, melyben értesítették, hogy Ionel Vacarescu román tisztnek utalták ki lakásunkat, de adnak 21 napot, hogy mi más lakást találjunk és elköltözzünk.

Lázas lakáskeresés következett. Egyik nap apámék megint egy nem megfelelő lakásból jöttek ki nem messze tőlünk, amikor megszólította őket a mellette levő, éppen elkészülő új ház tulajdonosa.

— Mi a probléma, asszonyom? Csak nem ezt a lakást nézték? — kérdezte kissé idegen kiejtéssel. — Nézzék meg az enyémet, pár napon belül elkészül és egészen biztosan megfelel.

Én Elzáéknál játszottam, amikor anyám értem jött és elmesélte, hogy kivettek a szomszéd házban egy igazán szép lakást. Hogy most készül el, teljesen új épület, igaz, udvarra nyílik, mert az utcai részre nagy üzlet kerül..., hogy a furcsán beszélő bácsi „Volksdeutsch", csak egy éve jött vissza Argentínából, ahol öt év alatt szerzett pénzéből építette ezt a házat. Megnagyobbítja üzletét és nagyon boldog, hogy mi vesszük ki az új lakást...

A telken két ház állott. Az öreg házban lakott a Volksdeutsch tulajdonos és családja, szolíd, jó emberek, baptisták, hat gyerekkel. Az új ház nagy műhelyben folytatódott, ahol cipőkészítő

segédek dolgoztak, szerbek, svábok és két magyar — nagy egyetértésben.

Amikor letelt a három hét, beköltöztünk az új lakásba. Apám kissé kevesebbet szidta az oláhokat, akik ezt a világot reánk hozták. A lakás nagy szobáival, világos falaival valóban szép volt.

Beköltözésünk után tudtam meg, hogy az általunk kifigurázott „Jakob Mi... cipészme..." üzlet tulajdonosa a jószívű és velünk törődő házigazdánk és hogy az utcai frontra nagy cipőüzlet kerül, ezért dolgoznak a segédek hátul a műhelyben.

Egyik este hallottam, amint Jakob bácsi Apámmal beszélget.

— Gyorsan be kellett fektetnem valamibe a pénzemet, amiért ugyancsak megdolgoztam. Gondolja meg, tanár úr, öt évig a családom nélkül élni, dolgozni... De megérte, mert szerencsém volt. Isten megsegített. Mi az Ő gyermekei vagyunk, kedvenc gyermekei...

— Mindnyájan azok vagyunk, kedves Jakob úr, akármilyen úton igyekszünk Hozzá közeledni — mondta Apám kis finom mosollyal. — De hol vannak a gyerekek? — kérdezte, hogy másra terelje a témát. — Eddig csak hallottam róluk, s mivel megegyeztünk, hogy tanítványaimmal zenélhetünk amennyit akarunk, nem szól senki, hiszen hat gyerek lármája mellett alig hallatszik, ha nálunk zenélnek...

A két ház között az udvaron kert volt. Esténként kiültem a kerti padra, néztem a csillagokat és szívesen hallgattam a szerb fiúk énekét, akik túlórákkal készültek az üzlet megnyitására. Ma már honvágynak nevezném énekeiket, melyek szomorú, elnyújtott, szinte sírva vágyakozó melódiák voltak.

*

Apám a kereskedelmi után zeneakadémiát végzett, de a család ragaszkodott hozzá, hogy valami „komoly" állásban helyezkedjen el. Így évekig bankban dolgozott, majd önkéntesként a frontra került, eljutott Volhyniába is, de a háború végeztével, amikor leszerelt, azonnal nyelvvizsgára utalta az új rendszer (a román megszállás). A vizsgán megbukott. Ez volt a büntetés a magyar önkéntesi uniformisért. Így a zenéhez fordult s amikor az új otthonba beköltöztünk, 42 tanítványa volt. Lakásunk mindig hangos volt valamilyen hangszertől és én vagy a kert sarkába, vagy a műhely mögötti öreg fák tövébe vittem le kis székemet, hogy ne halljam a rengeteg melléütött billentyű hangját.

*

Iskolaszünet volt, s korán reggel a kertben olvasgattam. Az első tanítvány már klimpírozott, s azt jobb volt minél távolabbról hallgatni. Egyszerre csak gyereksereg vett körül, elsőnek egy fiú lépett hozzám.

— Jakob Józsi vagyok — mondta. — Téged hogy hívnak?

Németül szólt hozzám, akkor még nem tudtam németül, ami eléggé bosszantott, mert ráismertem. Az előttem álló fiú ugyanaz volt, mint akire Elza barátnőm kiöltötte a nyelvét pár héttel ezelőtt.

— Ilonának hívnak — mondtam —, de én magyar vagyok. Te nem tudsz magyarul?

— Persze hogy tudok — válaszolt, és erre testvéreit magyarul mutatta be.

— Ez a húgom, Lidi, ez Rudi, ez Ottó, ez Hanzi, azaz Jancsi — javította ki önmagát —, ez pedig Elizabeth, de magyarul Erzsi. Én Józsi vagyok, a legidősebb. És ezzel be is fejeztem. Mit olvasol?

Lidi kirántotta kezemből a könyvet és pöszén mondta:

— Mesze? Mesze? Te tudsz meszélni? Meszélj nekem... — és a nap nagy játszással, hintázással, szaladgálással nagyon hamar eltelt. Józsit ugyan alig láttuk, mert édesapja műhelyében tartózkodott.

Mikor új pajtásaimat vacsorázni hívták, Józsi kijött hozzám a műhelyből, leült mellém, kézbe vette könyvemet és belenézett.

— Mese? Magyar mese? Magyarul? Sajnos, magyarul nem tudok olvasni, de nagyon szeretnék megtanulni. Megtanítanál?

— Minek egy suszternek több nyelven tudni? — szólalt meg bennem osztálygőgöm utolsó morzsája. Józsi szomorúan rám nézett.

— Nagyapám volt cipész. Apám inkább már üzletember, aki csak dolgoztat. Szerencsére idejében kiment Argentínába, ahol eleinte mindenfélét dolgozott, de átnyergelt marhakereskedésre. Ott, tudod, sok a német, és a németek nagyon segítik egymást. De ez neked talán nem is érdekes, te még kislány vagy...

— Oh, bácsi kérem — nyelveltem —, én már 9 éves vagyok... Az már nem kislány!

— Én 13. Idősebb vagyok 4 évvel, de nem is az a pár esztendő számít, hanem az, amíg apa külföldön volt, én voltam a legidősebb férfi a házban!

Ezt olyan komikus mosollyal mondta, hogy abban a pillanatban megéreztem, pajtást találok benne.

— Na jó, béküljünk ki — nyújtottam feléje kezemet. — Legyünk jó barátok.

Kezet ráztunk.

*

Jó barátok lettünk és maradtunk. Hat gyerek hancúrozott a kertben, alig jutott idő a tanulásra, de azért lassan komolyodtunk. Én már 11 éves voltam, Józsi 15. Egy szép napon félrehívott.

— Ha jó barátom vagy, megsúghatom neked, hogy nagyon boldog vagyok, mivel ti költöztetek ide!

— Ne mondd, és miért?

Előbb körülnézett, nem hallja-e senki. Majd közelebb hajolt hozzám és majdnem egészen a fülembe súgta.

— Mert nálatok sok zene van, zongora van, és én... én imádom a zenét!

— És miért kell ezt ilyen súgva mondani? A szüleid nagyon örültek, hogy apám zenetanár.

— Oh persze. Különösen anyám, aki egész szépen énekel a templomunkban, csak apám ellenzi, hogy zenei pályára lépjek. Szerinte én leszek az ő utóda. Nekem kell kitanulnom a mesterséget, az üzletet, hogy aztán átvegyem, amit ő épített.

— Miért nem Rudi vagy Ottó, ha te nem vagy oda érte?

— Mert Ottó katona lesz.

— Román katona? — bámultam.

— Oh dehogy. Amikor betöltik a 14. évet, apa Ottót is, Rudit is kiküldi Németországba!

— És Hanzi?

— Nem látod, ő most jár óvodába! — nevette el magát Józsi.

Vacsorázni hívtak.

— Szervusz — mondtam. — Hát csak gyakorolj tovább. Aztán majd meglátjuk.

— Oh, én már a Czerny végénél tartok. Néha még a templomunkban is orgonálok templomi énekeket.

— Hát akkor mi a bajod? Attól te még zongorázhatsz is!

— Oh ja! Kis tingli-tangli dalocskákat. De én zenét akarok! Érted? Zenét! Olyat mint Mozart, Beethoven... és ez az, amit apám nem szeret...

Megint hívtak, el kellett válnunk...

*

Telt az idő. Már négy éve laktunk a Jakob-házban. A játékból lassacskán kinőttem, az iskola mindig komolyabb, nehezebb lett, s vele az élet is, ámbár lehet, hogy én láttam érettebb szem-

mel az eseményeket. Több cég megszűnt, sokan elvesztették állásukat, üzleteiket. A német nyelv mellé a románt is felvették tantárgynak és pajtásaimmal, a Jakob gyerekekkel csak hétvégeken értünk rá kirándulni, strandolni. Ők a baptista, én a katolikus templom kórusában énekeltem. Apám végül is kapott állást egy gyógyszergyárban. Svájci cég volt, s egyelőre az uralkodó hatóságok nemigen szóltak bele ügyvitelükbe.

Apám feladta a zeneórákat, tanítványai közül csak hármat tartott meg, akiket nagyon tehetségesnek tartott és akiktől már pénzt sem fogadott el. Kedvtelésből muzsikáltak együtt, hetente legalább egy este, aszerint, hogyan jött össze a trió, quartett vagy quintett. Én magam is tanulgattam, gyakoroltam, de Józsi, amikor csak tehette, belopakodott hozzánk és órákon át gyakorolt. Sajnos csak titokban, mert az iskola és az üzletben való segítés után kevés ideje maradt, és az is csak akkor, ha édesapja nem volt otthon. Titokban, mert édesapja mind komolyabban tiltotta, hogy „idejét pazarolja felesleges passziókra". Mégis megtudhatott azonban valamit fia játékáról, mert az egyik este üzleti ügyben „tárgyalni" ment, mire Józsi boldogan rohant hozzánk zongorázni. Egyszercsak édesapja kopogott az ajtón. Apám az ebédlőben éppen vacsora utáni teáját iszogatta.

— Tanár úr, van egy nagy kérésem. Én nagyon becsülöm önt és az egész munkáját, de miután Józsi fiamnak a múltban többször megtiltottam, hogy itt töltse muzsikálgatással az idejét, most magát kérem meg, hogy fiamat ne engedje többé a zongorához... Én keservesen dolgoztam meg családom jövőjéért, de én sem élek örökké és azért nevelek gyereket, hogy a mai nehéz életben is munkabíró, az élettel megküzdeni tudó, szorgalmas embereket adjak népünknek. Ma nem lehet passziózni, ma nem lehet muzsikálni, ott a nagy üzlet sokszor felügyelet nélkül, mert a segéd azt csinál, amit akar, míg fiacskám zongorázik.

Ezt a szót, hogy „zongorázik", olyan dühhel ejtette ki, mintha azt mondta volna, hogy „tolvajkodik".

Hangja behallatszott, a zongora elhallgatott és Józsi a hátsó kijáraton a konyhán át tűnt el — nem mert apja elé kerülni.

Eleinte boldog voltam, hogy házunk elcsendesedett, de Józsi gyakorlásai, etűdjei nemsokára hiányozni kezdtek. Nem is tudtam, hogy egy nagyon tehetséges ember játéka milyen élvezetet nyújtott. A csendbe borult házból sokszor szomorúan ültem ki a kertbe, ahol csodás rózsabokrok fénylő, színes gömbjeiben és virágaiban gyönyörködtem. Az esti beszélgetések is elmaradtak s valami szomorú, erőltetett fegyelem ülte meg a levegőt.

Józsi ritkán jött be, akkor is egy-egy kottával, apámtól kért utasítást, tanácsot és egy esti nagy kiabálás után eltűnt — megszökött.

Lidike sírva ült hátul az udvarban a hintán és hüpögve súgta meg, mi történt előttevaló este.

— Józsit szerettem a legjobban — súgta. — Ottó Németországban van, Rudi mindig olvas, Hanzi veszekedő és mindig rúg...

— Hát itt van még Erzsike is, ő kedves, jó testvéred — vigasztaltam.

— Igen, de ő azt mondja, hogy már nagylány és nem mesél. Fütyül rám. Én téged jobban szeretlek, mint őt.

Újabb évek teltek el. Nehéz, nagy harcok után mégis sikerült iskoláimat befejeznem, s mivel — mint ahogy előbb írtam —, csak a szépre akarok visszagondolni, nem részletezem az iskolában tapasztalt elnyomást, szekatúrát, küzdelmeket. Itt csupán arra emlékszem, hogy egyik délután a zárda ajtajával szemben a tér öreg fái alól Józsi lépett hozzám. Megdöbbenve néztem a magasra nőtt, megváltozott fiatalembert, aki elém állt. Ha nem hallom a hangját, talán meg sem ismertem volna.

— Hogy te mennyire megváltoztál! — mondtam döbbenten. — Alig ismertelek meg!

— Te is megváltoztál, de én megismertelek, mert sokszor láttalak az iskolából kijönni, vagy a májusi ájtatosságon.

— Te bejöttél a mi templomunkba? — kérdeztem.

— Miért ne? Ott ugyanaz az Isten van! Hanem te, Lulu, egy szép lány lettél, ezt már rég megállapítottam.

Zavart csend állt közénk.

— Hogy vagy? Hol élsz? — kérdeztem.

— Remekül vagyok. Kint lakom Freidorfban egy szobában, háziasszonyom egy özvegyasszony a fiával. Énektanárnő, imádja a zenét és abban segít, amiben csak tud.

— Te még most is zongorázol? — csodálkoztam.

— Na hallod?! Naponta bejárok a belvárosba a konzervatóriumba tanulni; otthon van zongora, gyakorlok!

— S miből élsz?

— Tudod, Lulu, Freidorf a gazdag Volksdeutschok faluja. Segítenek, támogatnak. Egyik helyen ebédért, másik helyen vacsoráért tanítom a kicsiket zongorázni; játszom esküvőkön, vagy kisegítek, ha felmond vagy megbetegszik egy-egy zongorista. Többre nincs időm, tanárom azt mondja, jól haladok. Mit tudsz a testvéreimről?

Már a csillagok is feljöttek és mi ketten még mindig ott ültünk a templom kerítésének kőalapján nagy beszélgetésben. Mikor elbúcsúztunk, még megkérdeztem:

— Azt mondod, hogy többször jöttél ide és vártál. Láttál engem. Miért nem szólítottál meg, jöttél oda hozzám?

— Mert féltem, hogy elmondod vagy Lidinek, vagy valakinek, s apám ha megtudja, veszekedni fog anyámmal.

— Hát ő tudja?

— Anyám persze hogy tudja hol vagyok. Többször találkozunk valahol, amikor apa úton van. Nagyon sokszor segít zsebpénzzel, bíztatással, szeretettel — hiszen az anyám. Az én drága jó édesanyám — mondjátok ti magyarul. Ő nekem a Mutter.

*

Egy év múlva apám cégét is áthelyezték az ország fővárosába, Bukarestbe. Akkor már én is ott dolgoztam a Propagandaosztályon és sok töprengés, sírás-rívás után mentünk oda a kenyér miatt. Eltelt életem nehéz, de mégis legszebb része. Elmaradt városom, a szép Temesvár. Parkjaival, rózsakertjeivel, magyar nőegyleti teákkal, piarista diák gavallérjaimmal. Elmaradt a templom kórusa, ahol akkoriban apám is nemegyszer orgonált.

Elmaradt a Bega folyó partja öreg, csendes fűzfáival, az őstölgyek a gyárvárosi parkból, az akácerdő utcánk végéből. Elmaradt Elza barátnőm, Lidike és az egész kedves, melegszívű, hozzánk mindig jó Jakob család. Elmaradt barátaink egy része, mert a másik rész már rég átkerült Bukarestbe állásuk, megélhetésük miatt az uralmon lévő kormány jóvoltából, akárcsak mi. Akkoriban már kb. kétszázezer magyar élt Bukarestben.

Temesvárral lassan megszűnt a levelezés. A barátnők sorban férjhez mentek, rokon nem maradt vissza. Jakobék is eltűntek a múló idő homályában. Nyolc éve éltünk már Bukarestben, amikor 1940 szeptemberében az utcasarkokon felállított géppuskák biztatták az „idegeneket" a főváros és Románia elhagyására.

Óh, hogy „futottunk" haza! Nem kellett utánunk lőni... Évtizedek várakozása után felénk tárta karjait Várad, Kolozsvár, Szatmár... utak, virágok, mezők... ujjongó, ölelő tömegek. Színes álmok fehér galambjai szálltak felettünk, az ég ünneplőbe öltözött. Virág hullott utunkra s várt reánk a haza — várt reánk a magyar szó. Házban, utcán, folyókban, levegőben, mosolyban, szeretetben. Még az égben is magyarul énekeltek az angyalok... Legalábbis mi úgy éreztük.

Alighogy az énekek elfakultak, fehér galambok helyett gondok szálltak mindenfelé és elfelejtve a kis hazai boldogságot,

otthoni életünktől búcsúzva, szívszakadva, zokogva hagytuk el hazánkat és a szabadságot, melynek édes ízét alig négy évig élvezhettük.

*

1945 nyarán vonatunk Németországban, Rosenheim állomásán megakadt. Bombák tépte sínek apróbb javítása állította meg, s szomorúan lestünk ki az ablakon — néztük az idegen világot. Vagy hat sínpárral arrébb zöld ágakkal feldíszített szerelvényt láttam meg. Piros-fehér-zöld zászló lengett a vagonokon. Leszálltunk, hogy közelebbről szemügyre vegyük. Az egyik vagonon már elfonnyadt virágokkal koszorúzott nagy vászonplakát hívta fel magára a figyelmet, rajta magyar szöveg: „Meghalt Mátyás király, oda az igazság."

A szerelvény már több órája ott állhatott, utasai kisebb-nagyobb csoportokba verődve lézengtek, vagy hangosan panaszkodtak. Volksdeutschokat kitelepítő vonat volt — Magyarországon át Erdélyből, Bánátból.

Szóba elegyedtünk velük. Legtöbbjük tört magyarsággal beszélt, de örültek a magyar szónak. Panaszolták sorsukat. Az elhagyott hazát, otthont, földeket, évszázados munkájuk bő áldását. Egyszerre az egyik kocsiból valaki szinte sikoltva integetett felénk. Trude asszony volt a Jakob család megmaradt tagjaival. Mint mondták, éppen az ő kocsijuk ajtaja előtt mentünk el, a hangomról, beszédemről megismertek. Hiszen annak idején, amennyire lehetett, tőlük tanultam meg a német beszédet. És most egy nyelven sírtunk mindannyian — feltartóztathatatlanul.

Jakobék magyarra fordították a beszédet, a közelünkben levőkre nem tartozott a mi múltban járásunk. Természetesen a családról érdeklődtem.

— Józsi rég kikerült Németországba, zeneakadémiát végzett Berlinben, Bécsben. Hanzi velünk van — szerencsére. Erzsi férjhez ment, ők még ott maradtak. Három gyerekük van. Rájuk is sor kerül, kikerülnek ők is...

— A hazába — próbáltam szomorú gondolatait ellensúlyozni. Elmélázva nézett rám.

— Haza? Hol a haza, kedvesem? Ott, ahonnan elkergettek? Ahol évszázadok óta békében, szabadságban, jólétben éltünk?

— Talán azért történt mindez, hogy igazi hazájukba visszakerüljenek!

— Kedvesem — ölelt át —, az én hazám Temesváron a Zrínyi utcában volt... A házunk, a kert, az üzlet, a bibliás perzsák a falon. Gyermekeim első lépésének nyoma a kert homokjában. Ott

lóg még mindig a hinta, Lidikém hintája. Lidikémet családjával együtt menekülés közben lebombázták egy aradi szállodában...

Könnypatak? Könnytenger! Talán jobb lett volna, ha nem találkozunk s gondolatban egyszer-egyszer visszatértem volna oda, ahol varrógépek lázas kattosága zavarta csak házunk zenés csütörtökjeit. Vagy Mirkó meg Zsivó szerbül énekelt bele a békés, nyugodt csillagos éjszakába.

Sírtunk, sírtunk, míg eszembe nem jutott Ottó. És persze Rudi...

— Mi lett velük? — kérdeztem.

Rosszul tettem, mert Rudi valahol fogoly volt amerikai hadifogságban, Ottó német repülőtisztként halt „hősi halált". Ugyanott és ugyanazon a napon, amikor Lidike szállodáját találta el egy bomba.

— Gondoljunk az élőkre, Frau Jakob. Itt van az ura. Itt van Jancsi. Hazajöttek és új életet kezdhetnek. Nekem még hazám sincsen, azt sem tudom, hogy azzal a vonattal — mutattam szerelvényünk felé — hova kerülünk. És nekem csak egy, egyetlen kisgyermekem van és az uram. Nem ilyen szép, nagy család... Hiszem és remélem, hogy elmúlt az őrült égzengés és vége a háborúnak... és maguk új otthonra találnak.

Vonatunk körül mozgolódás támadt, az utasok kezdtek beszállni. Megöleltük egymást, Jakob bácsi átölelt, magához szorított.

— Írja meg majd egyszer a tanár úrnak, az Isten áldja meg érte, hogy a fiamat segítette a zenében, így legalább belőle nem lett ágyútöltelék. Itt van, vár ránk, s majd még minden rendbejön — fordult Jakobné felé biztató, meleg szeretettel.

Herr Jakobot most láttam életemben először ellágyulni, kedves, meleg, érző emberként — életük mélypontján.

*

1948-ban még mindig Németoszrágban éltünk, várva, hogy majd valahol nekünk is ad egyszer a sors fejünk fölé állandó hajlékot. Az uram az UNRRA-nak, majd az IRO-nak dolgozott, s mentünk szobáról szobára, hol itt, hol ott. De a romok körülöttünk lassan új épületekké váltak. Férjem organizációjának jeepjei Arolsen, Stuttgart és München között jártak, és ha alkalom adódott és volt szabad hely, az alkalmazottak családtagjai utazhattak rajtuk.

Stuttgartba került régi otthoni barátaimat látogattam meg leányommal az IRO-tól kiutalt zabpehely-, tejpor-, paradicsom- és halkonzervek kíséretében.

Ottlétünk negyedik napján éppen a helyi újságot böngésztem, amikor egy keretes hirdetés dobbantotta meg szívemet. A hét végére esti zenekari koncertet hirdettek a mühlackeri szimfonikus zenekar vendégszereplésével. Vezényel: „Joseph Jakob karmester". Néztem a betűket, újból és újból olvastam: „Joseph Jakob", Jakob Józsi!

— Joseph Jakob? Ki az? Te ismered? — kérdezte barátnőm.

A három nap a hét végéig három hétnek tűnt, de végül is ott ültünk valahol a huszadik sorban, mert csak arra futotta. A hang oda is elért és egymásután kerültek sorra a zene óriásai, Mozart, Beethoven, Liszt művei. A karmester bámulatos beleérzéssel emelte ki mindegyik komponista korának és egyéniségének sajátságait; a hangszerek mindegyike biztosan tudta, mikor, milyen hangerővel játsszon, de a német pontosságon túl a karmester szinte beleszuggerálta minden zenészbe azt az érzést is, amit a zeneszerző ki akart fejezni.

A siker teljes volt, amit a közönség a koncert végén tapsviharral jutalmazott. Ráadás ráadást követett és Józsi hajlongott, hajlongott. Kissé teltebben, itt-ott már őszülő hajjal, zenészeivel kezet fogva, ismét meghajolt. Engem emlékeim hajtottak előre a széksorok folyosóján. Józsi kezdeti ambíciója, küzdelmes fiatalsága, szorgalma, szívóssága, tehetsége ott volt körülöttem. És mai produkciójától megrázva tapsoltam, tapsoltam. Észrevett... láttam a tekintetén, döbbent mozdulatán, majd felém irányított mosolyán, hogy megismert! Talán nem is engem, hanem valakit, aki lelkesedéssel ünnepli, talán a régi jó barátot...

Felém fordult, majd visszatért a karmesteri pulpitushoz. Kopogott a zenekarnak. A zenészek kissé meglepődve foglalták el helyüket. A közönség is elcsendesedett, mert látta, hogy új ráadás következik.

Leheletfinom pianóval kezdődött. Egy gyermekdal apró virágszirmait játékos futamok kísérték, majd egyszerre ráismertem Mirkó, Zsivó honvágytól síró melódiáira, hogy ezek a modern káosz hangjain keresztül háborút, vérzivatart kifejező drámai fortisszimóban folytatódjanak. Egy iszonyúan erős dobütés után csend... csend, ami után alig hallhatóan hegedűszóló indult, bekapcsolódott a brácsa, majd a cselló és a halk zongorakíséret egy dallammal, amire csak én ismertem rá. Egy régi baptista templomi ének dallama volt, amit itt csak ketten ismertünk — ő meg én.

Újból tapsvihar, a közönség lassan szedelődzködött. Férjemmel és barátnőmmel mi is kimentünk és megkerestük a művész-

bejáraton keresztül a karmester ajtaját, ahol tömeg várakozott. Éppen vissza akartunk fordulni, amikor az ajtó kinyílt és egy kéz táblát tartott magasra, amin nagy betűkkel, félreérthetetlenül olvashatta mindenki: „Lulu, komm herein!" (Lulu, gyere be!) Nekem szól, engem hív!

Nem emlékezem, hogyan jutottam be. Tárt karokkal jött felém.

— Remélem, tudod, hogy az utolsó ráadást neked játszottam! — üdvözölt a régi Józsi. — Isten hozott itt Németországban! Gyere, bemutatlak a családomnak — húzott magával oda, ahol a szobában egy kedves német asszony kissé csodálkozva nézett felénk.

Két nap múlva kivittek otthonukba, Mühlackerbe. Kedves, szép német városka, mely parkjaival, érintetlen szép házaival, erdős környékével átvészelte a háború pusztító borzalmait.

Mindenekelőtt az öreg szülőket akartuk meglátogatni. Jakob Mihályt egy padláslakásban találtuk, mert a szétbombázott városok lakói nem hagytak mást üresen. Alig ismertem rá a majdnem hófehér hajú emberre, aki fénytelen szemmel, vontatott mozdulatokkal jött felém. Látásomra kissé felderült, átölelt, majd visszaesve hangulatába könnyes szemmel mondta:

— Látja, milyen szépen élek az úgynevezett hazámban!... Jöjjön, üljön le... Ugye eljön velem a kórházba, Trude nagyon fog örülni... Hallotta, hogyan járt szegény? Ugye, milyen szép itthon? — mondta szinte lázasan kezével körbemutatva. — Hasonlít az otthonira. Ugye, hogy hasonlít? — hangja elcsuklott. — Ott ezerszer emberibb volt az életem, mint az úgynevezett saját hazámban. Óh... Temesvár, áldott, szép városom! Óh micsoda élet, micsoda élet...

Nehéz volt hallgatni, szinte lehetetlen vigasztalni. A kávéskanna itt is a tűzön állt, mint minden német házban. Ez volt az egyetlen, ami régi életükhöz hasonlított.

Együtt mentünk a kórházba. Trude asszony a lépcsőről esett le, szerencsére nem túl magasról, de lába gipszben volt. Mankóval sétált, melyet látásomra majdnem kiejtett a hóna alól. Józsi kapta el. Öröme, meleg ölelése, mosolya leírhatatlan volt és belül kissé Jakob is felderült, kiemelkedett elesettségéből.

— Látta már az otthonunkat? — kérdezte Trude asszony is, mikor visszafektették ágyába.

— Frau Trude, nekem még ilyen sincs. Maguk már tudják, hogy itt otthon vannak. Ez csak a kezdeti átmenet. Én még azt sem tudom, hogy Isten hova teszi a mi életünket. Egyelőre az

uram tolmácsként dolgozik, s tekintettel a gyerekre, munkahelye közelében két szobát utaltak ki nekünk. Bútorozva. Hiszen egy saját székünk sincs, sőt még azt sem tudjuk, hogy a világ melyik részére kerülünk. — Fogtuk egymás kezét, néztünk egymás szemébe némán, bánatosan, hosszan... visszagondolva valamikori közös múltunkra. Mennyit öregedett Jakob ittléte három évében, mióta utoljára láttuk azon a bizonyos vonaton Rosenheimben, amire ki volt írva: „Meghalt Mátyás király, oda az igazság!"

Igen, meghaltak királyok, uralkodók, bitorlók, diktátorok, nemzetek, városok, otthonok, s mint fészektelen madarak vándoroltak milliók Európa porrá bombázott útjain.

Józsiékhoz menet régi barátom elmesélte, hogy szülei semmiképpen sem akartak náluk lakni, holott hely bőven lett volna. Inkább beköltöztek a padlásszobába a „Fater" változatlanul makacs természete miatt.

— Igaz, a ház a feleségemé, azt hozta hozományba..., de meleg szíve minden szeretetével otthont nyújtott volna nekik. De hát mégis így kellett lennie — vonta fel vállait.

— Megérted ugye — mondtam —, kidobták egykori otthonából, bele a világba, s most szégyelli, hogy rád szorult... Ez a háború sok mindent megölt, de talán némely emberben még megmaradt a büszkeség, az önérzet. Nyugodj bele, Józsi, fő, hogy egymás közelében és jól vagytok egymással. Az évek majd megnyugtatják, s a helyzetük is javulni fog. Elvégre otthon vannak, csak időre, sok időre van még szükségük.

Megérkeztünk.

A tágas, kertes vidéki ház a zene otthona volt. Két zongora a szalonban. Feleségével a bécsi zeneakadémián ismerkedett meg, s a damaszttal, kristállyal, ezüsttel, virággal díszített vacsora után a napot a két művész csodálatos négykezes zongorakoncertje tetőzte be.

Ez a találkozás örömével, fájdalmával feldúlta lelkemet és számomra egy örökre felejthetetlen szép nap lett.

Azóta többet nem találkoztunk.

*

Mikor életünk az évek folyamán elrendeződött, az amerikai talajban megkapaszkodva otthonunk és jövőnk volt, soraimmal felkerestem elmúlt életem jótevőit és valamikori barátaimat.

Az elmúlt évtizedek alatt országok és nemzetek álltak talpra.

Barátaim többé-kevésbé biztonságos révbe jutottak és álmaikra bízták a honvágyat.

Öreg Jakobék idővel házhoz jutottak, de az öreg Jakob nem tudott abba a világba beleilleszkedni, s gyermekei minden törődése és szeretete dacára elég korán az örök hazába távozott.

Gyermekeik sorsa is elrendeződött. Józsi kiépítette városának zenei életét, fia szintén zeneakadémiát végzett, karmester lett. Erzsiék, Hanziék családjukkal Stuttgartban, Rudiék is a közelben telepedtek le.

Ennyi az élet! Mindannyiunk élete drámája kevés sorban megírható. S most, hogy kezemben van ez a meghívó, hacsak lélekben is, de elmegyek megnézni, hogyan kapja meg egy művész városának kitüntető elismerését annyi küzdelmes év után tehetségéért és szorgalmáért.

Elindult Temesvárról, ahol valamikor békében élt egymás mellett magyar, szász, román, sváb, szerb és zsidó — és kikötött Mühlacker városában.

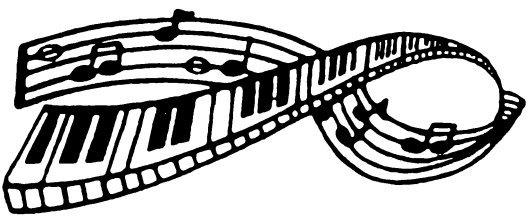

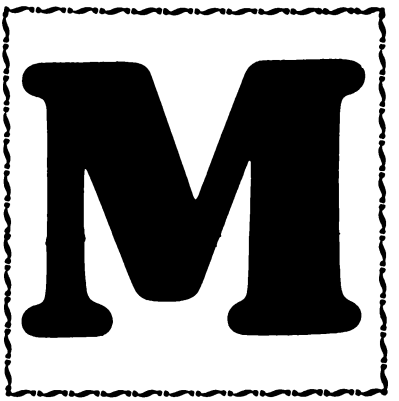

agyar sorsok

Dr. Gyürki László:

Magyar zarándokok a Szentföldön

Hazánkból a Szentföldre irányuló zarándoklás egyidős a kereszténység felvételével. Szent István királyról írja Rudulfus Glaber clunyi szerzetes: *„ebben az időben kezdte szinte mindenki, aki Itáliából és Galliából az Úr sírhelyéhez, Jeruzsálembe igyekezett, a szokott utat, amely a tengeren vezetett, elhagyni, és ennek a királynak a hazáján átmenni... Ettől a kedvezéstől indíttatva nemesek és a köznépbe tartozók megszámlálhatatlan sokasága ment Jeruzsálembe."* Szent Gellért is a „pannóniai részeken" át indult a Szentföldre. István király elbeszélgetett a zarándokokkal és Gellértet itt tartotta, amikor a zarándokcsoport útra kelt. István király, hogy a zarándokok útját külföldön is megkönnyítse, zarándokházat építtetett számukra: *„Jeruzsálem városában... szerzetesházat épített s azt gazdagon ellátta a mindennapi élelmet adó birtokokkal és szőlőkkel."* Egy Petronilla nevű magyar zarándokasszony 1135-ben házat vásárolt hozzá Jeruzsálemben. Ránk maradt egy 1031—1043 között keletkezett „Itinerarium", amely leírja az utat a magyar határtól Jeruzsálemig. Ez az útszakasz 89 napig tartott. Néhány magyar zarándok útjáról számolunk be írásunkban.

1. Lázói János szentföldi útja

Erdélyi főesperes, a Szent Péter székesegyház magyar gyóntatója volt. (A gyulafehérvári székesegyház északi oldalán van az 1512-ben épült „Lázói kápolna Lázói János címerével.) Tardy Lajos: Régi magyar követjárások Keleten c. könyvében érdekes beszámolót találunk Lázói János szentföldi zarándoklatairól. 1483. június elején Velencéből indult útra, s Ciprus és Rodosz érintésével ért Jaffába. Útitársa és barátja Felix Schmidt (humanista nevén Felix Faber) részletes útleírást készített a zarándoklatról latin nyelven, amely eredetileg német nyelven jelent meg (Fratris

Felicis Fabri Evagatorium in Terris Sanctae, Arabiae et Egipti peregrinationem). Faber így jellemzi barátját: rendkívül művelt férfi, aki társam maradt akkor is, amikor Szent Katalin sírját felkerestem... tősgyökeres magyar ember volt, szót sem értett németül, de jól tudott a magyaron kívül latinul, szlávul és olaszul. Nemes, erényes férfi volt, kiváló szónok és csillagász.

Jaffában szálltak partra. Három napig tart az útiokmányok átvizsgálása és a vámellenőrzés. Ezután szamárháton folytatták útjukat Ráma városa felé. Itt zarándok ispotályban laktak. Jeruzsálemben a Szent Jánosról elnevezett ispotályban szálltak meg. Ezután következik a bibliai helyek szemléletes leírása. Jeruzsálem után Betlehem következik, majd újra Jeruzsálemben a Sion hegye és a Jozafát völgye. Betánia és Jerikó után a Jordán partjára érkeztek. Hebron után Gázába érkeztek, ahol Lázói János magyarokkal találkozott. *„Miután megismerkedtek Lázói Jánossal, igen megörvendeztek és a zarándokokkal együtt étkeztek, sőt bort is ittak, de utóbbit csak titokban."* Küzdelmes sivatagi út után érkeztek meg Szent Katalin sírjához. A Szent Katalin templomban falra helyezett táblák őrzik az ott járt zarándokok megemlékezéseit. Társai felkérésére Lázói János alkalmi költeményt rögtönzött, amely annyira megnyerte Faber tetszését, hogy felvette útinaplójába is. Innen Kairóba érkeztek, ahol Lázói János az elhurcolt magyarok valóságos tömegére talált. *„Egyetlen keresztény nemzet fiaiból sincsen oly sok a mamelukok között, mint a magyarokból. János Úr sok üdvöset cselekedett velük. Igen sokan közülük esküvel fogadták neki, hogy mihelyt módjukban áll, visszatérnek az igaz hitre."*

A zarándokok azután Alexandriában hajóra szálltak és 1485. január 9-én érkeztek Velencébe. Lázói János 1500-ban ismét szentföldi zarándokútra indult. Ennek eseményei azonban nem ismertek számunkra. 1523. augusztus 17-én halt meg Rómában. Az oda látogató turista ne felejtse el megkeresni a Santo Stefano Rotondo templomot. Ott találja meg Lázói János kőpadlóba süllyesztett síremlékét. Latin sírfelirata magyar nyelven így hangzik: *„Vándor, ha látod, hogy római sír födi azt, aki a hideg Dunánál született, nem fogsz csodálkozni, ha meggondolod, hogy Róma volt és marad mindannyiunk hazája."*

2. Pécsváradi Gábor szentföldi itinerariuma

A török uralom előtt Magyarországon a ferences rend szigorúbb, obszerváns ágának tíz kusztódiájában hetven kolostor volt

1700 szerzetessel. A hazai krónikás 1514-ben fontos rendi eseményként jegyezte föl az utókor számára: *„Mindenszentek ünnep táján a már említett Pécsváradi Gábor atya, a magyar rendtartomány korábbi elöljáró vikáriusa maga mellé vette társnak Pásztói János fölszentelt pap testvért, és a tisztelendő Generális atya engedelmével a provinciából eltávozván Jeruzsálembe ment."* A két ferences úticélja a Szentföld, főképpen Jeruzsálem volt: fölkeresni a Biblia, elsősorban az evangéliumok eseményeinek színhelyét. Szentföldi tartózkodásuk 33 hónapig tartott. Pécsváradi Gábor 1518-ban újra magyar földön volt. Élményeit, a látott és hallott dolgokat latin nyelven megírta. Könyve 1519 táján Bécsben jelent meg Johann Singriener nyomdájában „Compendiosa quaedam, nec minus lectu ioconda descriptio urbis Hierusalem" címmel. A kiadás költségeit az előkelő Bánffy János, a későbbi nádor és testvére Jakab fizette. Ez az érdekes és érdekfeszítő útleírás 1983-ban jelent meg magyarul Holl Béla fordításában és bevezető tanulmányával: Jeruzsálemi utazás, Szépirodalmi Könyvkiadó. Ennek alapján készült ez az ismertetés.

A két ferences valószínűleg hajón érkezett meg Jaffába. Ezután három évet a jeruzsálemi kolostorban töltöttek. Innen azután, amint írja: *„magukat a szent helyeket ismételt alkalommal többször fölkerestem és érintettem"*. Jeruzsálemből 1517. július 27-én indultak vissza. Útközben még Rómában és Assisiben is jártak, s 1518. elején érkeztek haza. A ferences zarándok könyve megírásával és kiadásával 1519-re készült el. A könyvben elöljáró beszéd, négy különböző terjedelmű rész (63 fejezet) és két legendás függelék található. Könyvét azok számára írta, akik *„fölötte nagy vágyakozással"* óhajtották ugyan meglátni a Szentföldet, de oda soha el nem juthattak, vagyis a szent helyeket *„test szerint sohasem tudták fölkeresni"*. Ezért hangsúlyozza, hogy a leírt helyeket ő maga fölkereste, megnézte, meg is érintette. Leírja ezek pontos nagyságát, távolságát az ismert és használt magyar mérték szerint. Keresztekkel jelöli meg a lapok szélén azokat a helyeket, ahol búcsúkat lehet elnyerni. A zarándok író az égtájak szerint csoportosítja a szent helyeket. A központ és kiindulás — a föld közepe — Jeruzsálem. Innen indul el keleti, déli, nyugati és északi irányba, hogy fölkeresse az üdvösség eseményeinek helyeit. Leírása pontos, s a mai zarándok e könyvvel a kezében mindenre rátalálna. A fejezeteket öt részre tagolja. A cím után megtaláljuk a megjegyzést: erről öt dolgot kell elmondanunk. Ezzel a középkori előadók szerkesztői módszerét követi.

A könyv nagy értéke a szemtanúi hűség. A szerző leírásában

rendszeresen hivatkozik megfigyeléseire, személyes tapasztalataira. Ezek sokszor a történész vagy régész számára forrásértékű adatokat őriznek. Néhány példa. Sajnálkozik azon, hogy Pilátus házában az ostorozás helyén épített kápolnát a szaracénok istállónak használják. Joakim és Anna házát 1516-ban mecsetté alakították át. Jézus elfogatása helyét pedig ebben az évben eltüntették. Külön megjegyzi az utóbbiról, hogy 1515-ben ő még látta. Történeti értéke van annak, hogy közvetlen szemtanúja volt Szelim török császár 1516-17. évi hadjáratának, amikor 1516. Szilveszter pápa ünnepének vigiliáján minden ellenállás nélkül bevonult Jeruzsálembe. Értékesek megjegyzései az ünnepi szertartásokról, a virágvasárnapi körmenetről, vagy nagypéntek éjjelének megünnepléséről. Megtaláljuk a könyvben személyes jellegű, átélésből fakadó megjegyzéseit is. Leírja Jézus keresztjének helyét, azt az üreget, amelyben a hagyomány szerint a keresztfa állott, s ahova Jézus vére csurgott. Megméri, hogy azokkal is láttassa, akik nem tudtak eljutni ide. Az üreg szélessége *„a felszínnél egy arasznál valamivel több, olyan formán, hogy az ember feje belefér. Magam áhítatosságból többször is bedugtam a fejemet. Ó, én Istenem! Bárcsak akkor lehettem volna ott, amikor a kereszten függöttél és a fejemet ugyanott ez elé az árok elé fektethettem volna, és drágalátos véreddel megöntözhettem volna"*.

Pécsváradi Gábor könyvecskéje — a könyv fordítója szerint — az egyik legkorábbi hazai nyomtatott útleírás, és a Szentföldnek első hazai ismertetője. Szerzője a középkor alkonyán, a mohácsi vészt megelőző évtizedben írta irodalom- és művelődéstörténeti vonatkozásban gazdag írását.

3. A török fogságba esett magyarok a Szentföldön

A török uralom alatt sok magyart fűztek rabszíjra és hurcoltak el hazájukból. Két szentföldi zarándokról emlékezünk meg, akik embertelen rabságuk során jutottak el a szent helyekre és készítettek élményeikről írásos feljegyzéseket.

Az egyik a horvát eredetű, de magát magyarnak valló és magyar anyanyelvű **Georgievics Bertalan**. Szalkai László esztergomi prímás apródja volt. Ő gondoskodott kiváló neveltetéséről, latinos iskoláztatásáról. A mohácsi csatában az érsek halálát lelte, apródja pedig a csata napján esett török fogságba. Minden javából kifosztva, bilincsekbe verve hurcolták városokon és falvakon, s hétszer adták el rabszolgapiacon. Többször próbálkozott szökéssel, de mindig elfogták. Ekkor tett fogadalmat, hogy sza-

badulása esetén meglátogatja a szent helyeket. Végül is sikeres szökés után Karamánia és Szíria pusztáin keresztül érkezett el Jeruzsálembe. Itt a Sion hegyén lévő ferencesekhez menekült, s egy éven át tartózkodott náluk. Éjjel őrizte a kolostort a rablók támadásai ellen. A Sion hegyén töltött esztendő után Georgievics fogadalmához híven elzarándokolt még Szent Jakab sírjához Santiago de Compostellába és Rómába is. Élményeiről, viszontagságairól feljegyzéseket készített és azokat latin nyelven adta ki. 1554-ben olasz nyelvű kézikönyvet adott ki jeruzsálemi zarándokok részére. Ez többi könyvével együtt kora legnagyobb irodalmi sikere lett és még 120 éven át több nyelven és több kiadásban láttak napvilágot.

Mai értelemben vett útleírás a Szentföldről a Körös megyei **Raszinyai Huszti Györgytől** maradt ránk. A pécsi káptalani iskola egykori növendéke 1532-ben Kőszeg várának eredménytelen ostroma után egy kisebb ütközetben esett török fogságba, s Konstantinápolyba hurcolták. Itt előbb Szkender cselebi főkincstartó rabszolgája lett. Ő is próbálkozott szökéssel, de sikertelenül. Amikor megtudták, hogy tud latinul, meg akarták vele taníttatni a mohamedánok írását. Ő azonban egy másik lehetőséggel élt: kitanulta a kürtös mesterségét, s 1536-ban a szultán udvarába került. Mivel áttérítették a mohamedán hitre, felszabadult és szabadon vállalhatott munkát. Ettől kezdve feljegyzései a leggazdagabb eredeti anyagot tartalmaznak. Tardy Lajos szerint Huszti György volt a Szentföld, Egyiptom és a környező tartományok első magyar útleírója. Geográfus, történész és haditudósító a javából, de elsősorban riporter. Néhány részt lássunk ezekből a szent helyekkel kapcsolatban Tardy Lajos könyvei alapján.

„Egyiptom földjén két esztendőn át kellett időznöm, míg a Vörös-tenger mellett el nem készültek a hadihajók; időközben a basa családjával kétszer is alkalmam volt fölkeresni a várostól egy mérföldnyire fekvő balzsamkertet, amelyről azt mondják, hogy a kisded Krisztust fogadták itt vendégül egy ideig, amikor Heródestől félve Egyiptomba menekült. A balzsamcserjéről elmondható, hogy olyan levelei vannak, mint a magyarországi virágoskertekben az érett irmelyfűnek, amelyet az arabok is, a magyarok is tárkonynak neveznek." Mint jelentős eseményt írja le a piramisoknál tett látogatását: *„Minthogy nem mindenkinek adatik meg, hogy bejárjon vagy láthasson mindent, elmondom azt is, ami megérte a fáradságot az Úr 1538. esztendejének január és február havában...*" Ellátogattak a piramisokhoz, amelyek a várostól két mérföld távolságra sík vidéken fekszenek. *„Akadtak olya-*

nok, akik azt mondták, hogy ezeket Makkabeus Simon építette apja és fivérei sírja fölé, amint olvasható is valami erről a Makkabeusok első könyvének 13. fejezetében, mások viszont azt állítják, hogy azokat Egyiptom egykori fáraói saját sírjuknak emelték, s ez utóbbi az igazabb."

Két esztendő után látogatott el a bibliai helyekre. „*A pusztaságon át utazva elérkeztünk Szinaj hegyére; mindennemű élelmiszer és italszükségletünket — utóbbit tömlőkben — magunkkal kellett szállítanunk bérelt tevéinken. Sokadmagunkkal utaztunk, mert a hegyi rablók miatt — akik gyakorta kifosztják s meg is ölik az utasokat — az utazás felettébb veszélyes. Engem a Szinaj-hegység lábánál a Hóreben, a görög keleti szerzetesek láttak vendégül monostorukban.*" „*Egyiptomból néhány nap múlva hasonló kísérettel Gázába, a filiszteusok egykori fővárosába, onnan pedig Jeruzsálembe érkeztem. Ezt követően huszonnyolc napon át mindent alaposan megtekintettem ebben a városban, s mindezt feljegyeztem az általam készített térképen.*"

Huszti György hosszú vándorlása végül is szerencsés meneküléssel végződött, s Román, Lorettón, Anconán keresztül 1542-ben érkezett vissza hazájába. Élete utolsó évtizedeit Pozsonyban élte le. Ellentétben Georgievics könyveivel, Huszti útinaplójára mostoha sors várt: évszázadokon át rejtőzött itáliai levéltári rejtekén, s csak a múlt század közepén találta meg Nagy Iván a vatikáni könyvtárban. A Zágrábi Tudományos Akadémia adta ki eredeti latin nyelven. Nagy Iván megjegyzése: „*Nagyon érdekes volna e déli utazónk leírását bírnunk.*" Tardy Lajos hozzáfűzi: „*Megállapítását több mint száz év múltán változatlanul adósságunknak érezhetjük.*"

4. Páter Kiss István jeruzsálemi utazása

A gyöngyösi Ferenc-rendi könyvtárban egy 508 lapból álló, negyedrét alakú, bőrkötéses, szép, kódexírással négy különböző betűtípussal írt kézirat található: P. Kiss István 1766-68 között megtett szentföldi útjának leírása. Az ízes magyarsággal megírt legszebb magyar nyelvű útleírások egyike mostoha sors után, sokáig elfeledve, csak 1958-ban jelent meg nyomtatásban Pásztor Lajos bevezetésével és jegyzeteivel (Jeruzsálemi utazás, Róma, Anonymus). „*Történész és irodalomtörténész, stíluselemző és nyelvész, vallástörténész egyaránt fontos anyagot talál benne*" — írja a kiadó a szép külsejű kéziratról.

P. Kiss István Jászberényben született 1733-ban. Ikertestvé-

révél együtt ferences lett és minden működési helyén a hívek lelki gondozása volt a feladata. Az 1750. évi szentévben Rómába, 1766-ban pedig a Szentföldre zarándokolt. A kecskeméti ferences kolostorból indult el pénz nélkül, kevés útipoggyásszal, amely között volt *„téntás kalamárisa"* és némi papír útijegyzetei számára. Szegénysége miatt nem panaszkodott, egyedül a papír kevés voltát sajnálta. Ezért is ír keveset a *„tsászári s királyi jeles nagy városról"*, Bécsről és máskor is rövidre fogja mondanivalóját. A tengeri utazást Triesztnél kezdte meg és csaknem négyhónapi küzdelmes utazás után szeptember 4-én érkezett Ptolemaiszba (Akko), majd innen még mindig hajón Jaffába. Jaffából *„szamár paripák"* vitték Jeruzsálembe.

Útjáról, élményeiről, benyomásairól napló formájában számol be egészen a Szentföldre eléréséig. Ezután mondanivalóját tárgy szerint csoportosítja, függetlenül attól, hogy mikor is járt az említett helyen. Május 10. napjától szeptembernek 8. napjáig *„a ketskeméti Szent Miklós kalastromából szárazföldön és a tenger vizein hatszáznyolcvanhat magyar mérföldeket"* tett meg. Ezután következik a Szent Városnak, Jeruzsálemnek a leírása. A város történetének ismertetése után szomorúan jegyzi meg: *„De most hol vagyon Jeruzsálem, palesztinai Szent Földnek dücsősége? Ihol meghomályosodott a keresztény világnak villámló fényes szeme... eloltatott hajdani fényessége."* Leírja Sion hegyét az utolsó vacsora termével, elvezet a templomtérre, a Jozafát völgyébe, a Getszemáni kertbe. Végigjárja a keresztutat és megjegyzi, hogy *„847 lépések számláltatnak az Golgota, vagy Kálvária hegyéig, ahol az ártatlan megfeszíttetett"*. Ellátogat Betániába. Betlehem leírásánál lerajzolja a csillagot, amely azon a helyen van a barlangban, ahol Jézus Krisztus született. *„A szent városkától megláttatik a Pásztorok faluja. Ahol a pásztorok voltak, most fennáll ott az a vigyázó tornyotska és alatta a föld gyomrában régente templom is vala, de most nagyobb része el vagyon rombolva."* Betlehemből meglátogatja a *„Hegyes tartományt"*, Keresztelő János születési helyét, majd a Jordán vizéhez és a 40 napos böjt hegyéhez zarándokol. Jerikóról megjegyzi, hogy *„rodhatt falu, de bezzeg szép a határa"*. Jeruzsálemből a názáreti földön való út 24 magyar mérföldet tesz ki — írja. *„Kedvem vagyon író tollamat tentában bémártogatni, azt forgatni, betűimet formálgatni a názáreti sz. várast magasztalni."* Jézus rejtett életének szent helyeit ismerteti meg velünk, majd elmegy a Tábor hegyére, s a Genezáret tavához. Magyarországba való visszautazása leírása a könyv befejező része (1768. szeptember 9-én indult el).

P. Kiss István útinaplója csak mintegy negyedszázaddal később, közvetlenül a szerző halála előtt (1798) készült el. Művével növelni akarta honfitársainak tudását és ismereteit és javítani akart sok korabeli s általa helytelennek tartott szokáson. Célja, hogy *„amiket láttunk, hallottunk, tapasztaltunk, tanultunk a sz. helyeken, azokat magyar hazánkban a mi édes nemzetünkkel közölhessük mind szóval, mind írással"*. Ha elég későn került is nyomtatásban a magyar közönség elé, a jámbor ferences zarándok elérte célját, *„hogy legalább a csendessen balítélet nélkül olvasóknak, vagy a könyvet olvasni hallgatóknak lelkijavakra s*

hasznokra lehessek és őket is e szent helyeknek távul-való tiszteletére felébreszhessem".

5. Mérő József keresztje a Getszemáni barlangban

Az Olajfák hegyének tövében a Getszemáni kert mellett van egy barlang. A hagyomány szerint az Üdvözítő többször fölkereste ezt a barlangot, ez nyújtott neki éjszakai szállást, itt imádkozott és tanította apostolait. Ezenkívül, nagycsütörtök éjjel itt fogták el Jézust a poroszlók, akiket Júdás vezetett ide. Érthető, hogy a keresztények szentéllyé alakították át a barlangot.

A barlang egyik oszlopánál nehéz fakereszt vonta magára a magyar zarándokok figyelmét. A kereszten ez az egyszerű felirat volt olvasható: **„Az Isten dütsősigire, Jézus szeretetiért hozta ezen körösztöt Magyarországból, bajai lakós, Mérő József 60 éves zarándok, 1868."** Megható a története a zarándoknak és keresztjének. Mérő József 1800 körül született Szekszárdon. Takácsmesterséget tanult. 1838-ban Nagybecskerekre, majd 1843-ban Bajára költözött családjával. A mélyen vallásos embert sok csapás érte. Egy éven belül három kisebb gyermekét veszítette el. Ehhez járultak még egyéb családi csalódások is, amelyek teljesen feldúlták az egyszerű, mélyen vallásos embert. 1860-ban felesége is meghalt, s teljesen egyedül maradt. Ekkor határozta el, hogy elzarándokol a Szentföldre. 1866 tavaszán kivágta a kertjében lévő diófát, keresztet ácsolt belőle tarisznyát akasztott nyakába és a kereszttel a vállán gyalog indult a Szentföldre. Községről községre vándorolt, ahol a jó emberek megszánták az idős embert, szállást és élelmet adtak neki. Így érkezett el Szerbián, Bulgárián, Törökországon át ezer veszély és szenvedés közepette két év zarándoklás után a Szentföldre. Nehéz keresztjével végigjárta a szent helyeket, majd keresztjét a ferenceseknek ajándékozva a Getszemáni barlangban hagyta. A zarándok könyvek leírása szerint az egész Szentföld lakossága — mohamedán és keresztény — épült ennek a derék magyar embernek erős akaratán, alázatos buzgóságán és mély hitén, ahogy hátán a súlyos kereszttel az Úr Jézus szülőföldjének szent helyeit bejárta. Valószínűleg 1869-ben indulhatott el hazafelé, de Bajára már nem érkezett meg, útközben meghalt. Vagy a hajón halhatott meg, vagy a mai Jugoszlávia területén a hajóút után, amikor már gyalog igyekezett hazafelé.

Mérő József keresztje mintegy száz évig — 1955-ig — volt a Getszemáni barlangban. Meghatódva szemlélték a zarándokok és

írtak róla a magyarok. Ma viszont hiába keressük a keresztet a kápolnában. Mi történt vele? 1955-ben egy felhőszakadás következtében a Kedron patak elöntötte a Getszemáni barlangot és szinte mindent tönkretett benne. A ferencesek helyreállították a szentélyt, de Mérő József keresztjének nyoma veszett. Senki sem tud róla. E sorok írója hosszú kutatás, levelezés után sem találta, de még felvilágosítást sem kapott a restaurációs munkát végző atyáktól sem.

Mérő József azonban megérdemli, hogy a magyar zarándokok között róla is megemlékezzünk és ne felejtsük el. Ijjas József kalocsai érsek úr még ismert olyan öregeket, akik látták az idős zarándokot nehéz keresztjével vándorolni a Szentföld felé, s mélyen lelkükbe vésődött ez a kép. Ha már nehéz keresztje el is tűnt, éljen továbbra is zarándoklatának és áldozatának emléke. Méltó utóda az előző évszázadok magyar zarándokainak.

P. Füzér Julián OFM:

Szent László Egyházközség New Bruncwick, N.J.

A boldog évek, 1941—1956

Hogy egy ember mennyire át tud alakítani egy közösséget külsejében és lelkében, arra Kiss Szaléz atya a példa. Emberi tehetsége, lángoló hite, lelkes magyarsága új életet adott a Szent László egyházközségnek és azt hitnek, magyarságnak boldog közösségévé tette. New Brunswickon büszkeség lett katolikus magyarnak lenni.

Szaléz atya nem várt távozása és Magyarországra való visszatérése olyan volt, mint a naplemente. Szomorúság és aggodalom sötétsége borult az egyházközségre. *„Lement a nap, de csillagok nem jöttenek...”* Szaléz atya elment és nem tudták, kivel helyettesítsék. Medveczky Medárd, a ferencesek főnöke, nem talált megfelelő embert, aki Szaléz atya munkáját folytassa. Aggódásában és tehetetlenségében az egyházközséget fel akarta adni. Azon a ponton volt, bejelenti a trentoni püspöknek, hogy a magyar ferencesek nem tudják tovább pasztorálni a New Brunswick-i magyarokat és vége szakad annak, ami Kalmár Özsébbel kezdődött huszonöt évvel ezelőtt. Medveczky Medárd „levélíró” ember volt. Levélben gyorsan, határozottan közölte, amit eldöntött. Valami titokzatosan közbejöhetett, hogy nem tudta levelét megírni Kiley püspöknek. A levéllel való késedelmeskedés közben jutott az elhatározásra, hogy él az egyetlen lehetőséggel, ami van és rábízza az egyházközség vezetését Bódy Kapisztrán atyára. Ha Kapisztrán atya nem válik be, akkor nincs más hátra, mint visszaadni az egyházközséget az egyházmegyének. A lelke mélyén a testvérekkel együtt holt biztosra vette, hogy Bódy Kapisztrán plébánossága kiábrándulás lesz.

1. Bódy Kapisztrán János

Bódy Kapisztrán Kiss Szaléz káplánja volt New Brunswickon. A két ember között erős személyi ellentétek voltak. Kiss Szaléz meg volt győződve, hogy Bódy Kapisztrán nem alkalmas plébánosnak. Se egyénisége, se képzettsége, se tehetsége nem volt, hogy egyházközséget vezessen. Mielőtt hazament, ezt a véleményét közölte Medveczky Medárd atyával. Kiss Szaléz azt szerette volna, ha a virágzás és a lendület, amelyet ő adott a Szent Lászlónak, folytatódik, de szerinte ehhez más egyéniség, más pap kellett, mint Bódy Kapisztrán.

Azonban nem volt választás. Nem volt senki más, csak Bódy Kapisztrán és akarva, nem akarva, Medveczky Medárdnak értesítenie kellett a püspököt, hogy Bódy Kapisztrán lesz a Szent László új plébánosa. 1941. február 1-én közölte a püspök, hogy az intézkedést jóváhagyta és Kapisztrán atyát plébánosnak elfogadta. És mintha csoda történt volna! Bódy Kapisztrán plébánosságával elkezdődött a Szent László boldog korszaka.

Bódy Kapisztrán ellen az volt az egyik kifogás, hogy „faragatlan, darabos, modortalan" ember. Beszédében „slang"-et használ, hangosan nevet, az emberek személyét nem tekinti, külsejével nem törődik. Az ilyen ember nem lesz **„forma gregis ex animo"**, nem lesz a nép példaképe, a hívek nem veszik komolyan és miatta talán a vallást is megvetik. Az a kedvesség, ami az Úr Jézusban megjelent és amit a papnak hívei felé kell sugároznia, látszatra nem volt meg benne. Egyébként semmi erkölcsi kifogás nem volt ellene, semmi gyanús nem volt körülötte. Csak az egyénisége nem volt az, amit a testvérek és az elöljáró kerestek.

Amikor Kapisztrán atya meghalt, egyik rendtársa Juniper testvérhez hasonlította. Juniper Szent Ferenc első követői között volt. Egyszerű, örömteljes kistestvér volt, akit „darabosnak, modortalannak" mondhattak azok, akik nem ismerték a lelkét. Juniper hintázott a gyerekekkel, hangosan nevetett, a főpapokat megvárakoztatta, az élő malac lábát levágta, hogy beteg testvérének csülköt főzzön, és egyszer egész hétre megfőzte az ebédet, hogy „ne legyen vele gondja és az imádkozásra legyen ideje". Szent Ferenc nagyon szerette Junipert. „Juniper" borókát jelent és Szent Ferenc mosolyogva mondogatta, hogy „ilyen borókából egész erdőt szeretne"! Bódy Kapisztrán atya ebből a borókaerdőből volt. Mint a tüskés, szúrós borókát, a „darabos, modortalan" embert Szent Ferenc nagyon szerethette, de elöljárójának és testvéreinek nem volt könnyű Bódy Kapisztránt értékelniök.

A másik nagy kifogás ellene fogyatékos teológiai képzettségéből származott. Késői hivatás volt. Autójavítóban dolgozott, ahol kezét gépen megsértette és kisujját elvesztette. Teológiát az olasz ferencesek között tanult Lowell-ben, Massachusetts-ben. Bár ő szeretett dicsekedni azzal, hogy ő az első plébános a Szent Lászlóban, aki a teológiát Amerikában tanulta, elöljárói és társai teológiai képzettségét annyira fogyatékosnak ítélték, hogy féltek, a híveknek lelki kára lehet belőle, ha plébános lesz. Rendi testvérei tréfálkozva mondták, hogy Kapisztrán ötperces vasárnapi szentbeszédben az egész üdvösségtörténetet elmondja. Kapisztrán atya nem ment bele dogmatikai kérdésekbe, se vitatott szentírási fejtegetésekbe. Amit ő tanított, prédikált, magyarázott, az a „nagyobb római katekizmus" volt. Egyszerűsége mögött őszinte, erős papi hivatás rejtezett, ami plébánossága idején nyilvánvalóvá lett az ájtatossági életben és a papi hivatások előmozdításában.

Bódy Kapisztránnak, a plébánosnak, kedvezett a szerencse. Minden a javára szolgált. A körülmények kedveztek neki. Virágzó egyházközséget örökölt, amelyben gyönyörködhetett. A háború előmozdította a vallásosságot és az áldozatosságot. A hívek száma nagy volt és bőven adakoztak. Az egyházközség egyletei aktívan működtek, különösen a Szent Imre Kör, amelyet Szaléz atya szervezett, a Szent Név Társulat és a Rózsafüzér Társulat. 350 tanuló volt a Szent László Iskolában, akiket kilenc kedvesnővér tanított. A templom tömve volt a vasárnapi szentmiséken.

Bódy Kapisztrán plébánossága hasonlított Szeneczey János, az alapító plébánosságához abban, hogy háború alatti időre esett szolgálatuk. Ez a hasonlóság azonban csak merő külsőség volt. A Szent Lászlóban más volt a hangulat az első világháború idején, mint a második alatt. Szeneczey János és hívei tüntetően magyarok voltak, míg Bódy Kapisztrán és hívei tüntetően „amerikaiak". Szeneczey atya és hívei nem jegyeztek háborús kötvényeket, nem vettek részt „zászló-ünnepélyeken", fiatal magyarok nem jelentkeztek katonának és a Szent Lászlóban Magyarország győzelméért imádkoztak. Bódy atya és a többi magyar lelkipásztorok híveikkel együtt szinte versenyeztek, hogy minél többet tegyenek Amerika győzelméért. Nem lenne helyes határozott ítéletet mondani minderről, de a benyomás az, hogy a második világháború idején a magyar érzés lelohadt a Szent Lászlóban. Jele volt ennek a változásnak, hogy Bódy atya a Szent László Iskolában megszüntette a magyar nyelv tanítását, amit Kiss Szaléz annyira a szívén viselt, hogy kétnyelvű fiatalságról álmodott

„Amerika és Magyarország javára". Amikor a „Displaced Persons", „dipi" magyarok kezdtek érkezni Amerikába, panaszok voltak, hogy Bódy atyánál nem találtak megértést és éppen ezért az egyházközséghez nem csatlakoztak. Mintha Kapisztrán atya és hívei nem realizálták volna a magyar nemzet tragédiáját és nem rendítette volna meg őket a tény, hogy Amerika szabadította a kommunizmust Európára és Hitler helyébe egy még gonoszabb diktátort segített. Az „óhaza" fájdalma nem számított, csak Amerika győzelme.

Amerika megnyerte a háborút és soha nem tapasztalt jólét lett az országban. A jólét átáradt az egyházba és a Szent Lászlóba is. Bódy atya ragyogott az örömtől és „alkotásokba fogott". Kétségtelenül sokat tett. Legjelentősebb tette az volt, hogy kifizette az iskola-adósságot, ami Özséb atya ideje óta, 1926-tól nyomta az egyházközséget és voltak idők, amikor úgy látszott, hogy „az iskola megöli a templomot". Az adósságtörlesztést Kiss Szaléz kezdte el, a 60 ezer dolláros adósság egytizedét, 6500 dollárt fizetett ki. Bódy atya 1944-re likvidálta az adósságot. A trentoni püspök személyesen jött New Brunswickra, hogy elégesse az adósságlevelet.

Aztán gyermeki egyszerűségében elgondolt dolgokat és autokratikusan végrehajtotta őket. Hívei nem ellenkeztek vele. Amibe Bódy atya belefogott, símán, boldogan ment. „Alkotásainak" nagy része azonban tévesnek bizonyult és nem lett maradandó. Pl. elhatározta, hogy a templom udvarán, ami kicsi is volt és eléggé zsúfolt, a kedvesnővérek számára „summer house"-t épít. A terv filagória vagy „gazebo" volt, ahol a nővérek a nyári hónapokban kézimunkáztak, olvasgattak, társalogtak. Néhány év múlva azonban a „summer house" piszkos, csúnya, roskadozó faház lett, amelyet elleptek az egerek és nem használtak a nővérek. Le kellett bontani.

A templom kecses szépségével nem törődve, verandát — „porch" — építtetett a bejárat elé, hogy „esőtől, széltől, hótól védje a híveket". A veranda tetőzete hatalmas gránitoszlopokon nyugodott és az építmény oldalról zsalugáterekkel volt bezárva. A veranda elcsúfította a templomot és végül is leszedték.

Az egyházközség arany jubileumára készülve a templomba falvédőt — wainscot — tervezett műanyagból. A műanyagot — masonite — nem lehetett a vakolatra se rászögelni, se hozzáenyvezni. Bódy atya azért az egész templomot bevonatta márványt utánzó műlapokkal. A munkát nem szakemberek, hanem az egyházközség tagjai végezték. Mindent — ajtókat, szószéket, oltá-

rokat, oszlopokat, kóruskarzatot — bevontak műanyaggal! Ő is és egyszerű hívei is azt mondták, hogy a Szent László új szépséget kapott, „márványtemplom" lett, „valóságos gyöngyszem" és „páratlan". Pár év múlva azonban a műanyag meggörbült, elvált a faltól és kezdett lehullani. Az iskola nagytermét is bevonatta masonite-tal.

A templom neogót stílusban épült, meglepően magas és gótikus boltozatai nagyon szépek. A korintusi oszlopokat, amelyek a templomot hajókra osztották, masonite-tal négyszögre beláddztatta és mindenegyes oszlop mindnégy oldalára hosszú elektromos izzócsöveket szereltetett, hogy „a hívek a templomban jobban lássanak".

Bódy atya büszkesége volt a templom léghűtése. A szisztéma tervezése, beszerlése gyenge mérnöki és műszaki munka volt és a beszereléssel tovább rontották a templom belsejét. A léghűtés gyakran nem működött. De Bódy atya és hívei örvendeztek neki — hiszen a Szent László volt az első léghűtéses templom az egyházmegyében! A léghűtés bevezetése és a templom fűtésének az átszerelése 1949-ben 21 ezer dollárba került.

Bódy atya sok más javítást és átalakítást végzett és mindezt részletesen leírta az egyházközség arany jubileumi évkönyvében: új színes üvegablakok a templomban, új márvány főoltár, új Szent László oltárkép, új festmény a szentély mennyezetén, új padlózat a templomban, új stációk mozaikból, új templompadok, a templom kifestése, a torony és az orgona javítása. Minden új, minden szép, minden ragyogó. Bódy atya örvendezett mindenegyes alkotásának és vele örvendeztek a hívei. „Ecce, nova facio omnia" — „Íme, mindent megújítok." Pénzt nem kellett kérnie, mert bőven volt. A hívek meglepően nagylelkűek voltak.

Valójában annyi pénz volt, hogy Bódy atya elhatározta, minden fiúnak és lánynak, aki katolikus középiskolába jár és szülei a Szent Lászlóhoz tartoznak, megfizeti fele tandíját. Ilyet egyetlenegy más egyházközség nem tett New Brunswickon. Természetesen a Szent László Iskolában a gyermekek teljesen ingyen nevelődtek. „Ennél nemesebb és jobb célra nem fordíthatnánk a pénzt, hiszen mindnyájan tudjuk és látjuk, hogy a fiatalságunkban van az egyházközségünk ereje és jövője" — írta Bódy atya az arany jubileumi évkönyvben. Bódy atya nem érte meg, hogy azok hálátlanságát lássa, akiket neveltetett. Mert az történt, mint amit a próféta mond: „fiakat és leányokat neveltem, de ők megvetettek engem" (Iz. 1,2). Graduáció után ezek a fiatalok nem jöttek vissza a Szent Lászlóba és sok közülük nem is ment templom-

ba. Bódy atya adminisztrációjának a jellegzetessége az volt, hogy a jövőre nem gondolt, a pénzzel nem takarékoskodott és befektetést nem csinált, nem gondolván arra, hogy egykor az egyházközségnek szüksége lehet rá.

Bódy Kapisztrán a lelkiek terén is sokat tett. A vasárnapi szentmisék számát ötre emelte, amelyek közül három angol volt és kettő magyar. „Minden misén tele a templom fiatalságunk virágaival" — örvendezett. Minden csütörtök este angol szentségimádást tartott, minden elsőpénteken egésznapos szentségimádás, nagyböjtben kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken keresztúti ájtatosság volt. Megalakította a harmadik rendet. Az egyházközség férfiai minden elsőpéntek éjjel Bódy atyával együtt adoráltak a Szent Péter templomban. Bódy atya meg volt győződve és boldogan mondogatta, hogy a jó Isten áldása van a Szent László Egyházközség minden tagján. Mindenki boldog volt.

Bódy Kapisztrán plébánossága nem lett kiábrándulás, hanem öröm New Brunswickon. Bár „anyagi alkotásai" legtöbbje nem lett maradandó érték, mégis amikor megvalósultak, örömet jelentettek. Minden könnyen, simán, nehézség nélkül ment neki. Szokása volt, hogy esténként kiült a plébánia verandájára. Habitusban, szandálban, mezítláb hintázott egy karosszékben. Akik elmentek a plébánia előtt, köszöntötték és ő is köszöntötte őket nagyokat nevetve. Egyszerűsége, kedvessége, természetessége miatt mindenki szerette és tisztelte. „Faragatlansága" nem taszított, hanem vonzott. Bizonyíték volt ez arra, hogy a lelkipásztorsághoz inkább szív és egyéniség kell, mint magas képzettség és tehetség.

Senki nem mondaná Bódy Kapisztránt az „eszmék emberének". Nem volt ő az, aki törődött a jövővel. Az evangélium szerint majd a holnap törődik önmagával. Mégis volt neki egy nagy gondolata a jövőre. A gondolat boldogító és realisztikus is volt.

A plébánia mellett állt egy hatalmas dohánygyár. A bevándorló magyarok, főképp a nők, százával dolgoztak benne. Valamikor a dohánygyár New Brunswick legmodernebb gyára volt, de a háború után eladó lett. A háromemeletes, hatalmas épület jó karban volt. Nagy udvara végén egy kedves kis park volt fenyőkkel, fákkal, virágokkal. Bódy atya arra a meggyőződésre jutott — és ez napról napra erősbödött —, hogy az épület megfelelő lenne egyházmegyei középiskolának. Az épületért a tulajdonos 50 ezer dollárt kért! 200 ezer dollárért a masszív épületet modernizálni lehetett volna és átalakítani gyönyörű iskolának. Bódy

atya lelkesen beszélt a New Brunswick-i papoknak a lehetőségről. Híveinek is emlegette, hogy az egyházközség is érdeklődhetne utána. Meg kellene vásárolni. Az árat szinte a mellényzsebből ki tudták volna fizetni. A jövőben sok mindenre lehetne használni. De az első gondolat a középiskola volt. New Brunswicknak nagyon kellett egy modern, tágas katolikus iskola. A régi Szent Péter High School kicsi és öreg volt, és nem rendelkezett területtel parkolásra és külső sportgyakorlatokra. A dohánygyár udvara a Harvey Parkkal minden szempontból ideális lett volna. Bódy atya lelkesedésében még a püspökhöz is elment tervével. De Ahr püspök és az „ír papok" nem hallgattak rá. A régi Szent Péter High School helyén építettek új iskolát, ami nem felelt meg az igényeknek. Az új Szent Péter High School kezdettől fogva „halott" volt. A dohánygyár több kézen ment keresztül és még most is eladó. De az ára most már milliónál tart!

Bódy Kapisztrán nagy eszméje, a katolikus középiskola, meghalt és ő is haldokolni kezdett. Vesebajával gyakran volt kórházban New Yorkban és New Brunswickon is. Az orvosok nem tudtak rajta segíteni. Ő maga is érezte a véget és haláláról kezdett beszélni akkor, amikor a Szent László az egész amerikai magyarság központja lett 1956-ban.

1956. október 23-án, Kapisztrán Szent János ünnepén, Bódy atya névnapján kitört a magyar forradalom és az emigránsok aggódva, imádkozva fordultak az óhaza felé. Nagy volt örömük és büszkeségek, amikor hírek érkeztek, hogy Magyarország lerázta magáról a kommunizmus béklyóját, kilépett a Varsói Szerződésből és semlegesnek kiáltotta ki magát. Mindszenty bíboros is kiszabadult fogságából és a kormány megsemmisítette perét. . . az öröm nemsokáig tartott. Elterjedt a hír, hogy Eisenhower szabad kezet adott az orosznak és azt az üzenetet küldte Titónak, hogy Amerika nem akar látni ellenséges országot a Szovjetunió határán! A vörös hadsereg vérbe fojtotta a legideálisabb szabadságharcot. A „szabad világ" látszatra tiltakozott, méltatlankodott, de valójában jóváhagyta, ami történt. Az orosz kegyetlenkedés és a kommunista megtorlás elől a magyarok százezrével menekültek a szerencsétlen hazából. Amerika 32 ezret fogadott be a menekültekből és ezek Camp Kilmerbe érkeztek.

Camp Kilmer, a katonai barakk-tábor, csak néhány mérföldre van New Brunswicktól. A trentoni püspök a menekültek lelkigondozását a magyar ferencesekre bízta és Camp Kilmert a Szent László missziójának rendelte. Bódy Kapisztrán soha nem volt oly

lelkes magyar, mint Kiss Szaléz, és néha azt a benyomást keltette, hogy magyarságát nem értékelte. Az 56-os események azonban megrázták a nagybeteg embert és utoljára fellángolt benne a magyar. Hivatalosan ő volt Camp Kilmer plébánosa. Forró Alipius atya lakott a táborban és szolgálta a menekülteket nagy szeretettel. A lelki statisztikákat, házassági, keresztelési, áttérési adatokat beadta a Szent Lászlónak.

1957. újév napján Kapisztrán atya betegen elment Camp Kilmerbe, hogy misézzen és prédikáljon a menekülteknek. Ez volt Bódy Kapisztrán utolsó szentmiséje. Szentmiséjében minden magyart magához ölelt — az emigrációban, a megpróbált hazában, az elszakított területeken. Hálát adott Istennek, hogy magyar és a menekültekkel együtt imádkozott a haza sorsának jobbra fordulásáért. Camp Kilmerből nem ment vissza a Szent Lászlóba, hanem a New Brunswick-i vasútállomásra ment, hogy vonatra szálljon és édesanyjához menjen Bridgeportra, Connecticutba. Megérkezésekor bevitték a Szent Vince Kórházba és 1957. január 16-án, életének 51. évében meghalt.

Bódy István Kapisztrán János 1906. február 7-én született Sátoraljaújhelyen. Tizenéves volt, amikor szüleivel Amerikába vándorolt. 1932. augusztus 14-én lépett be a ferences rendbe, 1938. január 11-én szentelték pappá. Annak a néhány hónapnak a kivételével, amikor Magyarországon tanult, papságát a Szent Lászlóban töltötte. A kegyelmet és a küldetést, amit a kézfeltételben kapott, a New Brunswick-i magyar emigránsoknak adta. Plébánossága nem volt kiábrándulás, hanem boldogság. Lelkipásztorkodásának évei — 16 esztendő — boldog évek voltak.

A magyar ferencesek temetője Roeblingon, New Jersey-ben van. Egy hatalmas kereszt tövében, amely előtt a föltámadt Krisztus szobra áll, körben, sugár alakban alusszák örök álmukat a Testvérek, akiket az élet vihara Amerikába sodort. A New Brunswick-i magyarok ragaszkodó szeretetükben Kapisztrán atyát holtában is maguk között akarták tartani. Deputációt küldtek azért a rend elöljárójához, hogy Kapisztrán atya New Brunswickon, a Szent Péter temetőben legyen eltemetve. Kérésük meghallgatásra talált. Bódy Kapisztrán atya Szeneczey János atya, a Szent László alapítója mellett nyugszik, akivel szerette lelkipásztori munkáját összehasonlítani. Egyszerű, boldog ember volt, aki sokakat boldoggá tett. Akik ismerték, mind hiszik, hogy jutalmul az örök boldogságot kapta az Úrtól.

2. Kapisztrán atya munkatársai

Szeneczey János atya plébánossága egész idején, Bódy Kapisztrán atya plébánossága első éveiben egyedül „taposta a szőlőprést". Nem volt segítsége. Mindent egymaga végzett — misézést, gyóntatást, prédikálást, irodai munkát, jegyesoktatást, beteglátogatást. Amikor a háború véget ért, azok a testvérek, akik bármi okból menekültek, vagy a hazán kívül rekedtek, Amerikába jöttek és több közülük New Brunswickon kötött ki.

Kapisztrán atya legelső munkatársa azonban nem egy menekült magyar, hanem egy amerikai születésű szlovák ferences volt — Dohányos Domonkos. Domonkos atya szép magyar neve ellenére szlováknak tartotta magát édesanyja miatt. Magyarul keveset tudott. Az amerikai szlovák ferencesek közül jött át a magyar közösségbe a háború végén. Katonalelkész volt és egész életében megmaradt a státuszában. Kapisztrán atyával jól megértették egymást. Dohányos Domonkos 1968-ban halt meg Lansingben, Michigan államban.

Az első Európából érkezett magyar ferences, aki Bódy Kapisztrán segítője és „kedvence" is lett, Mandl Maximus atya volt. Maximus atya a háború alatt Rómában tanult. Az amerikai testvérek hívták, római elöljárói pedig küldték, hogy folytassa tanulmányait Amerikában. Maximus atya 1946 nyarán Amerikába érkezett és New Brunswickra került Kapisztrán atya mellé káplánnak. Egyénisége és tudása miatt Kapisztrán atya is és a hívek is megszerették. Maximus atyának nem volt lehetősége, hogy egyetemre menjen és tanulmányait folytassa. New Brunswickon csak rövid ideig volt. Flintre, Michiganbe került, ahol elkezdte azt a szép, egyedülálló munkát, amelyet csodáltak rendtársai, a lansingi egyházmegye püspöke és papjai, valamint a világi hívek. Ugyanis 1953-ban DeWitten, Michiganben megalakult a lelkigyakorlatosház és annak ő lett ünnepelt, értékelt, szeretett lelkigyakorlatos mestere. A lelkigyakorlatosházban Maximus atya volt az „alfa" és az „omega" is. Ő volt az első lelkigyakorlatos mester és ő volt az utolsó is. 1988-ban a lelkigyakorlatosházat felszámolták sokak végtelen szomorúságára.

Király Kelemen atya Magyarországról jött 1947-ben és rövid időre ő is segítette Kapisztrán atyát. Király Kelemen a rendben tekintély volt mint író, novícius magiszter, szervező. Ő kezdte el Magyarországon az ökumenikus mozgalmat. „Egység Útja" volt folyóiratának címe. Kelemen atyának az amerikai magyar ferences közösség vezetőjének kellett volna lennie. Rendkí-

vül munkabíró, lelkes és eredeti ember volt. New Brunswickról Toledón keresztül Kanadába, Winnipegre került, ahol úgyszólván semmiből bámulatos gyorsasággal megszervezte a magyar egyházközséget. Sajnos, nagy alkotása, a Szent Antal Magyar Egyházközség is elveszett. Király Kelemen 1978-ban halt meg Detroitban.

1949-ben érkezett Amerikába Tarcsafalvy Anaklét Németországból. Katonalelkész volt és a katonás viselkedés jellegzetessége maradt életének. Ő is New Brunswickon kezdte amerikai munkásságát. Népszerű szónok volt. Kapisztrán atyának nagy segítségére volt a magyar lelkigondozásban. Anaklét atya 1958-ban halt meg Trentonban, New Jersey-ben.

Ferenczy Ipoly atya 1951 nyarán érkezett Amerikába Kínából. Ő volt a magyar ferencesek kínai missziójának apostoli prefektusa. Rövid ideig dolgozott New Brunswickon és onnan Winnipegre, majd Milwaukee-ba és végül Flintre került, ahol 1967-ben halt meg.

Kecskés Attila 1951 őszén Dél-Amerikából, Chiléből jött az Egyesült Államokba. Ő is New Brunswickon Kapisztrán atyának segített. Nyugtalan természet volt. Elhagyta a rendet. Kaliforniában halt meg.

Kapisztrán atyának leghűségesebb társa Balogh Benignusz testvér volt, aki mint rendtag kezdettől fogva vele volt. Mint testvér a lelkiekben nem tudott neki segíteni, de gondozta a sekrestyét és végezte a háztartást. Már Kiss Szaléz atya ideje óta Benignusz testvér vezette a Szent Imre Kört. Benignusz testvér kitűnő, híres szakács volt, aki konyhájával kellemessé, megelégedetté tette az atyák életét. Benignusz testvér Lansingben, Michiganben halt meg 1970-ben. Szakácsművészetével és az ifjúságra gyakorolt hatásával nagyon hozzájárult, hogy Bódy Kapisztrán plébánosságának évei boldog időnek számítottak a Szent Lászlóban. A boldog érzést jelentősen előmozdították Mandl Maximus, Tarcsafalvy Anaklét, Király Kelemen derűs egyéniségükkel, szép papi életükkel, buzgó munkájukkal.

Havasy Gyula:

Levélpasztoráció a Csehországba deportált magyar munkáscsaládok között, 1947—1949

Bemutatkozom: Havasy Gyula vagyok. 1920. január 31-én, Sárbogárdon születtem. Negyedik gyermeke vagyok szüleimnek. 1930—38 közötti években a budai ciszterci gimnáziumban tanultam. Brisits Frigyes volt magyar tanárom. 1938—1943. Az esztergomi érseki papnevelőben végeztem a teológiát. 1943 júniusában szentelt pappá Serédi bíboros. Ekecsre kerültem káplánnak. Öt falu, tanyavidék...

Hogyan kezdődött?

1946 őszén a szomszéd község, Nagymegyer vasútállomására hordják össze a környék falvaiból a cseh-szudéta területre deportált magyar munkáscsaládokat. Hogyan segítsem őket lelkipásztori területen? — Komáromban ismerősnél 5000 gyónólapot nyomatok. Ezen egyik oldalon cseh nyelven, a másikon cseh fonetikával magyarul vannak felsorakoztatva a bűnök. Elgondolásom, hogy a magyar gyónó a cseh pap kezébe adja ezt a cédulát. A cseh gyóntató pedig magyarul kérdez. — A vasútállomáson magyarjaim keserű arccal veszik át a cédulákat. Kérem, hogy a vonaton osszák szét egymás között. (Később sehonnan sem kaptam semmi visszajelzést, hogy történtek-e ily módon gyónások.) Az állomáson az egyik csendőr elkér egy lapot. Átolvassa. Szó nélkül visszaadja. Reverendámról látja, hogy pap vagyok.

Nagyszombatban Lazik püspöki helynöknél

December elején leállnak a szállítások. Legalábbis a mi környékünkön. Plébánosomnak előadtam tervem: Ha falunkból is deportálnak, velük megyek. Jó magyar pap Rédl Antal plébánosom. Beleegyezik. Hiszen sokáig úgysem maradhatok Ekecsen, mert anyaországi születésű vagyok. A községházi írnok azért kerít nekem szlovák személyi igazolványt. Esperesemtől kapok háromezer koronát. (Nem volt rá szükség.)

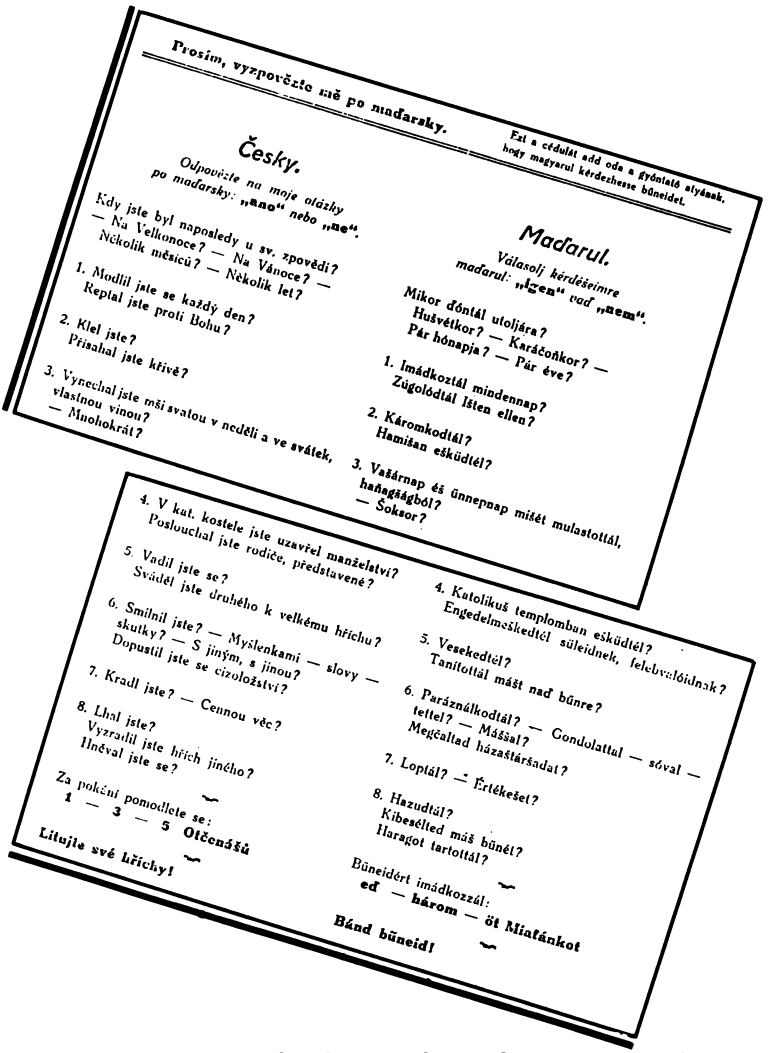

Prosím, vyzpovězte mě po maďarsky.

Ezt a cédulát add oda a gyóntató atyának, hogy magyarul kérdezhesse bűneidet.

Česky.

Odpovězte na moje otázky po maďarsky: „ano" nebo „ne".

Kdy jste byl naposledy u sv. zpovědi? — Na Velikonoce? — Na Vánoce? — Několik měsíců? — Několik let?

1. Modlil jste se každý den? Reptal jste proti Bohu?
2. Klel jste? Přisahal jste křivě?
3. Vynechal jste mši svatou v neděli a ve svátek, vlastnou vinou? — Mnohokrát?
4. V kat. kostele jste uzavřel manželství? Poslouchal jste rodiče, představené?
5. Vadil jste se? Sváděl jste druhého k velkému hříchu?
6. Smilnil jste? — Myšlenkami — slovy — skutky? — S jiným, s jinou? Dopustil jste se cizoložství?
7. Kradl jste? — Cennou věc?
8. Lhal jste? Vyzradil jste hřích jiného? Ilněval jste se?

Za pokání pomodlete se:
1 — 3 — 5 Otčenášů

Litujte své hříchy!

Magyarul.

Válaszolj kérdéseimre magyarul: „igen" vagy „nem".

Mikor döntál utoljára? Húsvétkor? — Karácsonkor? — Pár hónapja? — Pár éve?

1. Imádkoztál mindennap? Zúgolódtál Isten ellen?
2. Káromkodtál? Hamisan esküdtél?
3. Vasárnap és ünnepnap misét mulastottál, hanyagságból? — Sokszor?
4. Katolikus templomban esküdtél? Engedelmeskedtél süleidnek, felebbvalóidnak?
5. Vesekedtél? Tanítottál mást nad bűnre?
6. Paráználkodtál? — Gondolattal — szóval — tettel? — Mással? Megcsaltad házastársadat?
7. Loptál? — Értékeset?
8. Hazudtál? Kibeszélted más bűnét? Haragot tartottál?

Büneidért imádkozzál:
ed — három — öt Miatánkot

Bánd büneid!

Az egész tervet gyerekes könnyedséggel vettem. Nem köt engem semmi. 1945. március közepén búcsúztam el szüleimtől. Akkor Szombathelyre vittem nekik hátizsákban fél malacot. Németországba távoztak. Édesapám az első világháborúban huszárfőhadnagyként megismerte az orosz mezőket. Kisebbik bátyám a Don-kanyarból jött vissza. Feleségével, három kisgyermekével Kőszegen vártak a kimenetelre. Elbúcsúztam tőlük is. Se szüleimet, se bátyámat többé az életben nem láttam. Később csak leveleztünk. Mindezt olyan természetes egyszerűséggel vettem. Nagy színház ez a világ! Majd odaát találkozunk...

Karácsony előtt felutaztam Nagyszombatba. Lazik helynök megértően fogad. Kifogástalanul beszél magyarul. Csak az nem tetszik neki, hogy miért akarok Csehországban tanulni. A magyar papok nagy része katonaideje alatt a cseh nyelvet sajátította el. Előbb tanuljak meg szlovákul egy itteni faluban. Ragaszkodom tervemhez, hogy magyar híveimmel kimegyek. Kérem, hogy adjon papi igazolást. Ezt megtagadja. A morva és a cseh határon igazoltathatnak. Majd személyesen beszél a prágai érsek titkárával. Így előkészíti utamat. Ezt is megköszönöm.

Deportálnak falunkból

1947-ben csikorgó, 20 fokos hideggel szakad ránk a tél. Január közepén katonák veszik körül falunkat. Elkezdődik vagy 40 magyar földmíves család összeszedése. Plébánosom körbejárja a kiírt családokat. Bátorítja őket. Van olyan család, ahol az üres szobában alig tudják leültetni. Éjjel majd egy kishordó boron átevezünk Győrbe.

A faluban nem mutatkozom. Lázasan csomagolok. Kicsi táskaírógépem, ötkötetes Biblia, kelyhem, paplan, meleg ruhák, stb. pokrócokban két hatalmas batyu lesz. Este átviszem egy családhoz. Csak nekik mondom meg, hogy velük megyek.

Másnap a kegyetlen hidegben igen szomorú kép a katonai teherautók száguldozása a magyar családok kis vagyonkájával. Van olyan eset, hogy egy öreg, beteg házaspárt a teherautó 4 kmre, az állomásra visz, mert csak ott van orvos, aki a betegeket visszaengedheti.

Egy-egy vagont kapnak a családok. Oda bezsúfolhatják holmijukat, gabonát, disznókat, baromfit. Csikó-tűzhelyet is beállíthatnak. De ez szinte semmit sem melegít. Viszont bajt okozhat. A háromnapos úton egy legényke ráesik a tűzhelyre és égési sebekkel kerül kórházi kötözésre. A szerelvény elején három személykocsi van a gyermekek és fiatalok részére. A szakasz szlovák katonaság is a fapados kupékban „kíséri" a vonatszállítmányt. Oda szállok fel az esti sötétben. Plébánosom is kikocsizik az állomásra. Végigjárja a kupékat. Úgy búcsúzik híveitől.

Érsekújváron új vagonokat kapcsolnak vonatunkhoz. A Garam vidékéről deportált magyarok közt mindjárt kezdem osztogatni a gyónócédulákat. Reverendámról látják, hogy pap vagyok. Keserűen gyűrik zsebre a cédulákat.

A marhavagonba szállok át. A disznóól tetején „ágyazok meg" magamnak. Jó házigazdám röstellkedik is. De a következő éjjel ő is ott gubbaszt disznóinak melegében.

Reggel Pozsony előtt áll meg vonatunk. Katonák hatalmas üstökből meleg teát osztanak. Én lelépek a vonatról. Bemegyek a faluba. A szlovák plébános nagyot néz, hogy egy magyar deportált papocska szeretne templomában misézni. Mert nekem csak ez a fontos. Újmisés programom: Dulla dies sine hostia — Egy nap se áldozat, mise nélkül. A plébános készségesen kiszolgál. Utána jól megreggeliztet.

Jegyet váltok Pozsonyba. Ott átszállok a morva határra menő vonatra. A határállomáson — nem győzök hálálkodni az égieknek —, ott áll népem vonata. Így zavartalanul gördülök át az első határon. Övéim szemében hála ül, papjuk mégiscsak velük jön...

Második reggel nagy állomáson áll meg vonatunk: Ceská Trebová. Semmi részletes tervem nincs az útra. De hirtelen átvillan agyamon: itt az állomáson egy magyar asszony lakik. Otthon a tanyán találkoztam vele. Az irodában tört németséggel makogok. Útiszótárt adnak kezembe: mikor indul a vonat, stb. Nem ez kell nekem. Végre megértik. Az emeleten lakik egy vasutas magyar feleségével. Ott a tanyai néni fogad, aki épp leányánál tartózkodik. Mindjárt átvezet a templomba. Ő intézi a misézés körülményeit. Utána a vasúti lakásban hatalmas reggeli, meleg fürdő, puha ágy...

Délután vonatjegyem egy igazoló lap, hogy lemaradtam a kitelepítő vonatról. A kupéban nagy orosz formájú szőrmesapkám is feltűnést kelt. Némán szorítanak helyet az ülésen. Végig az úton ijedt csend ül az utasokon.

Esti sötétben szállok le a vonatról Dvur Králove állomáson. Újabb kétségbeesett kép: „embervásár"! A cseh gazdák egymás között veszekednek, licitálnak a sok nagygyermekes családra. Az egy-két gyermekes családok és a kicsi gyermekesek maradnak is az állomáson éjszakára. „Úgy alkusznak ránk, mint a marhavásáron!" A munkást igénylő gazda ugyanis fizet az államnak ötezer koronát. Mert kell a sok kérges magyar kéz! Hiszen hárommillió szudétanémetet dobtak át főleg Kelet-Németországba.

Jeges szombat este, igen nyomott a hangulat. A váróteremben töltöm az éjszakát. Körülöttem fiatal lányok, fiúk, katonák beszélgetnek, nevetgélnek is kicsit. A fiatalság nem omlik magába keserűen. Persze a látszólagos jókedv belső felkavartságukat is leplezi.

Vasárnap reggelre virradunk a havas szudéta-hegyek között. Lent a völgyben a kis városka gótikus templomtornya hívogat. Ki is adom a vezényszót: Aki tud, jöjjön le velem misére. Vagy tizenöt leány, asszony el is indul havas nyomomba. A templom

gótikus csoda. Egy-két néni ájtatoskodik a mise közti szünetben. A sekrestyésnek igazolom magam. Miséhez öltözve a mellékoltárhoz irányítanak. Azért prédikációra kifordulok a padok felé. Maroknyi enyéim egy padsorban ülnek, mint ijedt fecskék a távíródróton. Könnyes szemüket törülgetik bátorító szavaimra, hogy Jézus velük van, elkíséri őket, mindig Jézushoz forduljanak erőért, és egymást segítsék a magyar családok...

A rövid búcsúmise után gyorsan eltűnök a templomból. Az állomáson elköszönök a még ottmaradt családoktól. — Hamarosan visszajövök, újra felkeresem magukat, találkozunk! — Hiszik is, meg nem is a téli idegenbe kidobott árva magyarjaim...

Prágában előkészítő lépések

A prágai vonatra szállok fel batyuimmal. A kalauz végigmér: student. Prágába megy tanulni. — Ezzel megtörtént leigazolásom. Prága felé sítalpakkal hangos fiatalok tódulnak fel a vonatra. Dallamos „co"-juk csak úgy zenél a fülemben az eddigi kemény „cso" szlovák szó után.

Prágában batyuimat a pályaudvar peronján hagyom. Kis táskával sodródom ki a tömeggel. Ezt sem terveztem előre. Akkor Valaki ezt a gondolatot adja, hogy így csináljam. Mikor üres lett a kijárat, a nagyhasú, nagygombos portástól érdeklődöm német motyorgással, hol van a csomagmegőrző. A nagytekintélyű portás méreget: Polák? — Nem. — Magyarszki? Erre megkönnyebbül, én meg le vagyok igazolva. — Hogy ilyen simán ment Prágába érkezésem... (Fél évvel később szlovákul is bőbeszédű káplántársam Prágába megérkezve alig tudta magáról lerázni a detektívet: Inkább segítsen, nem látja, milyen nehéz a csomagom? Jövök munkára.)

Prágai este, fagyos szél, homályos utcák... Zörgő villamosra szállok. Kérdem a vezetőt, hol van a Ferencesek tere. A villamosvezető felnevet, három ilyen tér is van Prágában. Melyik? — A belvárosban. — Három megálló. — Leszállok. Sötét házszögletek között, még sötétebb téren megyek át. Templomkapu. Megtalálom a fali kolomp húzóját. Ferences barát nyit ajtót. Majd kiugrik a bőréből, hogy németül köszönök. Ő is német. Felvezet a gvardiánhoz. Ott meg nekem gyökerezik földbe a lábam. Mintha kispapéveim rettegett prefektusát látnám! Hogy kerül ez ide? De hisz ez barát. Nem csalódtam, mert a modora az a kimért, erőltetett nyájasság. Elmondja, hogy egy hétig maradhatok csak, mert a házat tatarozzák. De a kolostori konyhában mindig kaphatok meleg ételt. Hát kapok is a következő hetekben. A nem egészen

kényesre mosott kezű szakács fráter mindig jól megmeríti az öblös merítőkanalat. Nem is éhezem Prágában!

A vendégszoba kályháját jól megrakja a kis kapus fráter. Meleg szoba, fehér vetett ágy. Hol is vagyok? Plébánosom sokat beszélt erről a prágai ferences kolostorról. 1938 előtt a magyar egyetemisták, kiskatonák gyülekező helye volt. Itt tartotta szemináriumát Pfeiffer Miklós kassai kanonok, a magyar fiatalság örök fiatal Miklós bácsija...

Másnap reggeli után nyakamba veszem Prága utcáit. Egy szűk kis boltocskában térképeket vásárolok. A boltos bácsikának felragyog a szeme, hogy német szót hallhat. Talán még olcsóbban is számol. De annál szívesebben mesél.

A magyar követséget keresem fel. Az ekecsi református lelkész pontos tájékoztatásai most nagyban segítenek. A követ elé vezetnek. Szikár, gondterhelt arcú, idős úr. Elmondom, hogy 60 ezer magyart hurcoltak ki Csehországba munkára. Szeretnék köztük működni. Megértően fogad. Mindjárt néhány sort ír franciául a pápai nunciatúra ügyhallgatójának, aki kedves diplomatatársa. Hivatalosan ugyan nincs pápai követ Prágában, de a régi nuncius és irodája azért működik.

A prágai vár... Széles terek, Mária Terézia korabeli masszív palotasorok... Az érseki palotába a magyar követség egyik alkalmazottja kísér el tolmácsként. A nagyhasú, nagy ezüstgombos portás a melléklépcső felé utasít. Az irodában civil hivatalnok fogad. Tolmácsomon keresztül próbálom megértetni vele, hogy a közel 50 ezer katolikus magyar munkás között szeretnék dolgozni és kérek gyóntatási engedélyt. Nem olyan egyszerű az! Írjam le, mit akarok? Latin nyelven izzadom a kérésem szövegét. Melléteszem papi irataimat, amit csak össze tudtam szedni odahaza. Lehangolva botorkálok le a melléklépcsőn. Megköszönöm a tolmács segítségét. És nekiindulok a vár öreg utcáin. Szinte hallom a fiatal Hunyadi Mátyás csizmáinak kopogását. Keserű fogságában ő is ezeken a kockaköveken rótta reménytelen lépteit... A városi utcák évszázadokon át változatlanok.

Délután megkeresem a nunciatúrát. A követ levelére felengednek a kis barokk palota lépcsőin. Körülnézek a gazdag barokk bútorokon, képeken. Hosszú fekete zakós fiatal férfi perdül be a szobába. Tenyérnyi nagy fekete kabátgombjai megzavarnak. Inas, vagy ő az „ügyhallgató"? De hellyel kínál és elkezd sebesen beszélni. Milyen nyelven óhajtanék tárgyalni? — kérdezi. Olaszos csicserósan futnak latin mondatai. Nekem meg a teológián bemagolt latin szövegek emlékei nem sokat segítenek a mának magyar

fájdalmában. A némettel se boldogulunk. Ő meg német egyetemen végzett. Annyit megért azért, hogy lelkipásztorkodni szeretnék kihurcolt véreim között. Hát nyissak irodát és kezdjem el, ajánlja. Megköszönöm ezt a diplomatikus megoldást. És eltávozom...

A magyar követségen írógéppel levelet kopogtatok. Mindszenty főpásztorunknak. Hosszan leírom az elhurcolás körülményeit, a 20 fokos hideget, a vagonutazást, prágai próbálkozásaimat. A kedves magyar követ futárpostával küldi levelem Gyöngyösi külügyminiszteren keresztül Mindszentynek. A prímás hamarosan hosszú táviratban kéri György angol királyt és Truman elnököt, hogy lépjen közbe a cseh területre deportálás megszüntetésére. — A régi gárda diplomatájával, a prágai követ úrral többé nem találkozom. (Pár hét múlva Svájcba disszidál.)

Másnap misém után ott gyötrődök a ferencesek gótikus templomcsodájában (magasabb, mint hosszú, állítólag a középkori Prága gót székesegyházának a szentélye lett volna, de a várban épült fel a gótika templomremeke.) Kínlódom imámban, hogy nem tudok nyelveket, hogyan folytathatom tovább?...

A kapus fráter örvendezve súgja a fülembe, hogy itt van a „kanyonik". — Kicsoda? — Hát Pfeiffer kanonok a cellám melletti szobában. — Íme, vergődő imámra itt a válasz: a lehető legjobb valaki elakadt ügyemben. Rohanok fel a szobájába. Szikár, magas pap, természetes közvetlenséggel fogad. Először mindent el kell mesélnem neki. Ő is elmondja, hogy kassai püspöke küldi most Prágába, próbáljon tájékozódni, lépéseket tenni.

— Most felmegyünk Berán érsekhez. Az orosz bundasapkádról mindenki látja, hogy idegen vagy. Odaadom az én téli sapkámat. Ne beszélj, mert ebből is rögtön tudják idegen voltodat. — Hát az úton, villamoson hallgatok, Miklós bácsi annál többet cseveg, hangulatoskodik.

Az érseki palota előtt: — Most nézd meg, hogyan kell egy érsekhez bemenni. — A nagygombos, tekintélyes portás kezébe nyomja Miklós bácsi kanonoki névjegyét egy 20 koronás papírpénzzel bélelve. Rögtön a főlépcsőn lépegetünk fel az emeletre. A nagy előtérben két civil lakáj álldogál. Miklós bácsi halkan: Légy óvatos. Sohse beszélj ilyen inasok előtt. Ezek az államtól megfizetett emberek. Viszik a híreket.

Hosszú várakozás után nyílik a nagy terem ajtaja. Berán érsek, ez a kistermetű főpap, négy évet szenvedett Hitler táboraiban. Kedvesen leültet a terem sarkában lévő asztalhoz. Először cseh nyelven kezdenek beszélgetni, majd hamar áttérnek a né-

metre. A deportált magyarok pasztorációjáról folyik a szó. Itt van egy fiatal magyar pap, aki ebben akar dolgozni. Berán szalad ki az irataimért, amit tegnap izzadtam ki. — No, ez se mindennapi, hogy egy érsek fut egy káplán írásáért — jegyzi meg Miklós bácsi. — Az érseknek egy kikötése van, hogy szerezzem meg a rendőrségen a tartózkodási engedélyt, akkor ő is megadja a gyóntatási felhatalmazást.

Miklós bácsi a következő napokon a nunciatúrára jár. A nuncius iskolatársa volt az egyetemen. Szombaton kanonok-szószólóm hazautazik Kassára. Engem pedig udvariasan kitesznek a kolostorból. Csak poggyászom nagy részét hagyhatom ott.

Most hová? — töprengek a prágai télben. Ekkor hirtelen eszembe villan, hogy Prágától 30 km-re egy falucskában vannak fiataljaim Ekecsről. Még odahaza beszéltünk róluk. Sötétben szállok le a vonatról. Érdeklődöm, hol lakik magyar család. Benyitok egyhez. Nem a falunkból valók, de ismerik fiataljaimat. Ők bent a majorban laknak. Az uradalmi major kapuja zárva van. Körbejárom. Egy kilőtt ablakon mászom be. Az udvarról benyitok fiataljaim szobájába. Nagy a meglepetés, a kitörő öröm! Mindjárt vacsorájukhoz ültetnek.

Közben leüzen a háziasszony, a cseh bérlő felesége, hogy menjek fel vacsorára. Visszaüzenem: falubelieimmel maradok, majd később felmegyek. Mondják a fiatalok, hogy jó asszony, pozsonyi, kifogástalanul beszél magyarul. A férje is rendes ember. Fiataljaim is azért jöttek önként ide munkára, mert 1938 előtt ez a cseh bérlő Komárom mellett kezelt egy birtokot és a környékén ismerték őt.

Hát igen, a romantika... Ekecsen a KALOT vezetőlegény meg a KALÁSZ vezetőleány házasságát a lány szülei ellenezték. Ezért is szöktek ki ide Csehországba. Igen ám, de cseh területen nem köthetnek házasságot, mert „hontalanok". Ám Szlovákiában, falujukban minden további nélkül megesketik őket államilag is. Nincs más út, haza kell menni megesküdni. (Két év múlva már megszűnt ez a lehetetlen jogi bukfenc.)

A háziasszony kedvesen fogad, pedig 11 óra felé jár már az idő. Fel is ajánlja, hogy maradjak náluk. A háború alatt lengyelt is bújtattak. Majd két kislányuktól tanulok csehül. Hát a hétéves huncut kis apróság csupa locsogás. Még síelgetek is vele. A nagyobbik kilenc éves, álmodozó, kevés beszédű. Persze a nyelvtanulás vontatottan megy a tanuló lustasága miatt.

Reggelenkint átsétálok 3 km-re a szomszéd faluba misézni. Az öreg plébános mindig kedvesen megreggeliztet. Felkeresem a

közeli járási központot. Ott a fiatal káplánnal kiíratom a járásban dolgozó magyarok címeit. A Prága körüli járások központjában ugyanígy az ottani papok segítségével összegyűjtöm a névsorokat. Hivatal — hivatal. Plébániahivatal — járási hivatal. Ez a hivatali bizalom nekem jól jön. Így névsorok és térképek alapján tájékozott vagyok a Prága környéki városok, falvak magyarjairól. (Ezért tudom húsvétra pár nap alatt megszervezni lelkipásztori munkámat.)

Semmi jó sem tart sokáig. Három hét múltán vendéglátóm azzal jön, hogy a falubeli kommunisták suttogják: ki az a barna férfi, aki naponta átjár a szomszédba? Szóval nem maradhatok a bérlő „vendége". Átköltözöm kis motyómmal a szomszéd öreg paphoz. Úgy megijed, hogy rohan Prágába.

„A faluban már beszélték, hogy az esperes minek rejteget magyar papot?! Ezért ne haragudjak, ő hivatalt viselő, nála nem maradhatok tovább. — Értem. Hajnali vonattal... — De nem, azonnal! — ... Így éjfél előtt hatalmas hátizsákkal, rajta misszió kereszt — a szemináriumtól kaptam — beleindultam a hófúvásos éjszakába... Lent a templom előtt felbuktam a hóbuckában. Súlyos volt a kereszt... Elmosolyogtam magam. S odafönt a templomban is mosolygott Valaki...

Komisz 2 km — hófúvásban, araszos hóban, súlyos hátizsákkal. Sőt a csalódás, már elkéstem. Lefeküdtek. A major kapuja zárva. Egy kifeszített ablakon bújtam be. S éjfél előtt beállítottam magyar falubelieimhez." (Mindszenty bíboroshoz küldött levélből részlet. A prímást egész idő alatt részletesen tájékoztattam.)

Ekkor ismét felvillan egy név: Polák jezsuita neve. Ő pár évet töltött Pesten kutatási munkán. Beszél magyarul is. Visszautazom Prágába. A jezsuita templomnál nincsen. A modern, hatalmas érseki szemináriumban találom meg. Magyarul köszönök. A kis púpos szerzetes kedvesen fogad. A szemináriumban kis szobát kapok meg kosztot. Nyelvtanulásra könyvekkel lát el jó pártfogóm. De a tanulás csak nem megy. Borzalmas fejgörcs kínoz. Nem tudok aludni se. Hiába veszek be fájdalomcsillapítót. Hiába sétálok a prágai villanegyed utcáin. (A teológián is állandó fejfájás gyötört. Ma már tudom, hogy ki kellett volna aludni magam.)

Jezsuitám járja ügyemben a minisztériumokat. Egyszer azzal jön, hogy felmerült a lehetőség tíz pasztorációs helyre. Tudnék-e tíz fiatal magyar papot ajánlani? — Megijedek. Számolga-

tom ismerős fiatal társaimat. Talán 3-4-et tudnék hosszabb időre kihívni.

A szeminárium egyik fiatal paptanárával elmegyek a rendőrség hivatalába tartózkodási engedélyért. A tanár a kezesem. Az adatok felvételénél a hivatalnok kérdezi: Hol született? — Magyarországon. — Mikor jött Csehszlovákiába? — Magyarázkodom, hogy én nem jöttem, hanem a határ ment át fölöttem. — Hogy mit gondol a rendőri hivatalnok, nem tudom. De öt hónapra megkapom a tartózkodási engedélyem Prága területére.

Öröm és üröm

A fényképes rendőrségi igazolvánnyal sietek fel a várba és beadom az érseki hivatalban. Örömmel és nagy hálával a szívemben lépkedek lefelé a macskaköves utcákon...

Gondolok egyet! Jó lenne megint értesítést küldeni Esztergomba. Elmegyek hát a magyar követségre. Új arcok fogadnak. Egy vékonyka ember vágódik mellém. Bemutatkozik: Róka Róbert vagyok. (A neve valahogy megragadt az emlékezetemben.) És érdeklődik, mi járatban vagyok. Megfagy bennem a szó meg a gondolat. Valamit hebegek. És kifordulok a követség kapuján. Visszanézek a bejáratra. A követség magyar feliratú táblája a régi. De bent őrségváltás történt. Ide sem jöhetek többet! A prágai magyar követségen idegen lett a magyar, és még idegenebb az istenhívő.

Így keseredett meg bennem az előbb még örvendező melegség. Prága idegenjében még árvább lett a kivetett magyar sors. Tegnap passiót olvastunk. Ma kezdődik a nagyhét... Leverten, fáradtan térek vissza a papnevelő intézetbe.

Az első fecske

A szemináriumi kis vendégszoba csendjében lázasan kezdek rendezkedni, tervezgetni. Nézegetem a magyar munkáscsaládok címjegyzékeit. A Prága környéki járások térképei fölé hajolok. Hol, merre is kezdjem az első kapavágásokat az Úr szőlőjében?...

Egyszercsak hívnak a portára: valaki vár. Húsz év körüli legény köszön magyarul. Nagyot dobbant a szívem. Lám, még kezemben sincs a hivatalos, lelkipásztori engedély, máris jelentkeznek, hívnak.

A fiút felvezetem szobámba. Elmondja, hogy itt dolgozik Prágában. Megismerkedett egy magyar leánnyal. De nem tudnak összeesküdni. (Ugyanaz a házassági probléma, mint amivel ta-

XXXIX

Toto potvrzení platí do 5. 8. 1947

Majitel průkazky podal žádost o československé státní občanství ve smyslu ústav. dekretu č. 33/45 Sb. a jest jej vzhledem k vydanému osvědčení považovati až do konečného vyřízení žádosti za československého státního občana, takže nepotřebuje povolení pobytu.

Ředitelství nár. bezpečnosti v Praze - ciz. odd.

Panu-paní Julius Zavrel

povoluje se pobyt pro Čechy

mimo pohraniční pásmo

do 05. srpna 1942

v Praze dne 29. 3. 1942

v.z. Roland

lálkoztam pár hete falumbeli fiataljaimnál: „hontalanok" cseh területen.)

A fiúval elmegyek a leány lakására. A régi bérház hátsó lépcsőjén botorkálunk felfelé az ötödik emeleti kis padlásszobába. Amint kinyílik az ajtó, majd elhűlök. Hát ezt a szőke leányt ismerem Ekecsről. Apja plébánosom földjén dolgozott felesben. A leány rendszeresen járt templomba, szentmiséken mindig áldozott.

Hogyan került ide ki a messzi idegenbe? Elmeséli hányatott sorsát. Otthon nem tudott munkát kapni, meg a család, apja... Elvetődött hát Prágába — cselédlánynak. Az úri, háromszobás lakás a második emeleten van. Neki ez a „cselédszoba" jutott.

Kinézek a kicsi ablakon. Városi háztetők, nyulánk kémények... Eltűnődök... Hágy magyar leány sodródott ki az idegen nagyvilágba... Cselédsorsok...

Otthonosan elbeszélgetünk. Fiúja itt lakik vele. Bizony, a házasságkötés így is elkésett. De hát nincs más megoldás: haza kell utazniok. Csak otthon lehet megesküdniök. Melegen búcsúzom. S ígérem, hogy ismét meglátogatom őket.

Nagyhét magyarjaim között

Két nap múlva kapom a telefonüzenetet: menjek fel az érsekségre. Az érseki helynök atyai kedvességgel fogad, és átnyújtja „dispozíciómat". Nézem: latinul van. Kérem botladozó német szóval, hogy cseh nyelven is írjon hozzá ajánló sorokat. Ha igazoltatnak, hát el tudják olvasni az állami emberek. Készségesen hosszan ír dispozícióm iratán. Meleg szavakkal ajánl a cseh plébánosoknak: Minden módon segítsenek hozzá, hogy „ez a magyar lelkész minél gyümölcsözőbben tudjon pasztorálni magyar hívei között". Megköszönöm az atyai ajánlást. És az őszhajú főpap imáját ígérve búcsúzik tőlem.

Szóval indulhatok. De gyorsan! Mert ma nagyszerda van már. És a három „szent napot" ősi szertartásaival egy helyen szeretném valahol végigünnepelni — magyarul magyarjaim között...

Kivonatozom Prágától 30 kilométerre egy faluba, ahol jó pár magyar család lakik. A plébános készségesen átengedi templomát a három nap szertartásaira. Meglátogatok néhány családot. Örömmel fogadnak. És ígérik, hogy munka után mindhárom este felé jönnek a templomba. És hogy a vasútállomásról ne kelljen több kilométert gyalogolnom, ezért adnak kölcsön egy kerékpárt.

(Nagy kerékpáros vagyok 13 éves koromtól. Édesapám kistisztviselői keresetéből tartotta el hattagú családját. Ezért is 5

éven át ősszel-tavasszal a gimnáziumba oda-vissza napi 28 kilométert kerekeztem Budán keresztül. Káplánhelyemen is kerékpárral jártam a filiákat és tanyákat.)

Nagycsütörtök délután Prágában a pályaudvar csomagmegőrzőjéből sietek kerékpárommal a vonathoz. A vasutasok figyelik kapkodó szaladásomat. A vonaton fáradtan elmélázok. Későn veszem észre: itt kellett volna leszállnom. Szorongva lépek le a következő állomáson. Hát a paklikocsiból akkor emelik le a kerékpáromat. Ennyire figyelmesek a cseh vasutasok!

Idejében érkezem a faluba. A templomban mindent elrendezek a nagycsütörtöki szentmiséhez. Lassan szállingóznak híveim. Beülök a gyóntatószékbe. Bizony, a szenvedésekben megtört lelkek bűnbánata nagyon őszinte. Mise előtt kis énekpróbát tartok, hiszen „népem" több magyar faluból való. De jó itt a keserű idegenben az otthoni énekeket zengeni! De jó, hogy Megváltónk is elkísér, megért, velünk van! Hiszen Ő is volt aprócska korában számkivetésben...

Nagypénteket a Megfeszített fájdalmában éljük át maroknyi népemmel. Itt oly mélyről tör fel az ének: A keresztfához megyek, mert máshol nem lelhetek nyugodalmat lelkemnek...

Nagyszombat hosszú liturgiájában az olvasmányokat bizony magyarul végzem, ami akkor még szigorúan latinul ment. De népemnek kenyér kell, bibliás kenyér magyar ízzel, otthoni hittel... És felhangzik az ősi hálaének: Feltámadt Krisztus e napon... És népem a magyar falu emlékében kísér körbe a templomon: Hála légyen az Istennek...

Húsvét a cseh városok templomaiban

Drága az időm! Minden órát ki kell használnom. Hiszen meg kell szerveznem húsvét kettős ünnepnapját. Még a nagyhét alatt vonattal, busszal bejárom a Prága környéki városokat, ipartelepeket. Melnik, Brandys nad Laben és a többi helység templomainak kapujára kiteszem hirdetésem magyarul: mikor lesz a magyar mise. Hívják a magyarokat!

Az egyik káplán látva írási küszködésem, egy dobozt ajándékoz nekem, benne nagyméretű betűk nyomdája. Bizony jó szolgálatot tesz a kint töltött hónapok alatt.

Húsvétvasárnap és hétfőn délelőtt és délután más-más helyen misézem. Mindenütt hasonló a kép: a kongó templomban a hátsó padban egy csendőr ül. Népem lassan szállingózik. Először gyónni jönnek. Majd az oltár mellé állítom őket. Énekpróba. Ha-

csak tizenketten is vannak. Így együtt csak úgy zeng az üres istenháza.

A szentmise alatt bizony előkerülnek a zsebkendők, törülgetik szemeiket. Beszédemben bátorítom őket: A Feltámadott velünk van! Csak ne hagyják el az imát. A családban, a szomszédoknál közösen imádkozzák a rózsafüzért, a litániát. Énekeljenek is. Tartsanak össze. Segítsék egymást. És sokat beszélgessenek együtt...

Tovább szól az ének. Mindig én kezdem és népem harsogja tovább. Áldozásra az oltár elé sorakoznak. Az asszonyok, lányok között kemény vonású férfiak, barázdás arcú öregek, fiatal legények. Itt mind egy lesz Abban, aki kenyérben adja Magát, hogy megkönnyítse azokat, akik terhet hordoznak (Mt 11,28).

Mise után a sekrestyébe hívom magyarjaimat. Kicsit elbeszélgetünk. Javítom névjegyzékemet. Ismét bátorítok, összefogásra buzdítok. Búcsúzáskor ígérem, ha tehetem, ismét felkeresem őket.

Volt hely, ahol a mise végeztével a templom előtt a csendőr elkéri irataimat és feljegyzi. „A mi emberünk" — nyugtat meg a plébános. Köszönöm szépen! — gondolom magamban.

Az egyik városkában vagy harmincan sereglenek egybe. Itt is gyóntatás, énekpróba, szentmise, szinte mind áldozik. Utána a sekrestyében megbeszélés. „Magát ismerem — szólít meg az egyik lányka. — Pesten a bátyjánál szolgáltam." — Halványan emlékszem rá. Újmisés nyaramban Galánta mellett három faluban helyettesítettem. Az egyik ottani faluból való. Most nővérével együtt dolgozik itt az egyik gyárban.

Róma buzdít

Még nagyszerdán a prágai szemináriumban felkeresett Burián László. (Esztergomban kispaptársak voltunk.) Egy éve szentelték Nagyszombatban. Káplánnak helyezték Krusovce faluba Nyitra fölé 40 kilométerre. Ott megtanult szlovákul. Megbeszélte Lazik helynök úrral és két hete jött ki Közép-Csehországba.

Tapasztalatainkat elmondjuk egymásnak. Elcsodálkozom, hogy ő is ugyanolyan módon látott munkához, mint én. Egy meleg szívű cseh plébános adott neki szállást a két hétre. A környező járások névsorát Burián is megszerezte. Járta a falvakat, városkákat. Először a munkaadó cseh gazdát kereste fel. Mindenhol dicsérték a magyar munkásokat. Központi helyek templomaiban misézett, gyóntatott, majd betegeket látogatott.

Itt Prágában már működik egy iroda, „Slovenska Kancellár". Itt a Szlovákiából kikerült katolikus munkások pasztorálását szervezik. Vezetője Vojtass lőcsei esperes-plébános. Jól beszél magyarul. Burián Vojtass esperessel együtt a prágai érsekségen találkozott Lazik vikárius úrral, aki jóindulattal kezeli ezt a pasztorációt. Lazik említette, hogy Rómában nagy gondot fordítanak az itteni munkások lelki gondozására, a magyarokéra is.

Lazik helynök másnap Nagyszombatban a püspöki konferencián beszámolt a csehországi munkáspasztorációról, a magyarokéról is. Hiszen 230 ezer katolikus szlovák munkás dolgozik csehmorva területen, főleg gyárakban. A nyelvi rokonság miatt könnyen beolvadnak és hitetlenné válnak. Eddig 13 pap működött pár hétig a szlovák munkások között. Kettő tud magyarul is — jegyezte meg Vojtass esperes.

Szervezési törekvéseim

Húsvéthétfőn este 8-ra érek Prágába. Mindjárt felsietek a szlovák irodába. Egy főiskolás civil a titkár. Beszél latinul. Vasúti szabadjegyet ad négy napra. Így éjjel már a pozsonyi gyorson szundikálok.

Pozsonyban a karitász-irodában, az „Ustredna Katolika Kancellaria"-n kapok ötezer koronát kiadásaimra. Csallóközbe utazom Cseri István esperesemhez. Részletesen átbeszéljük a csehországi pasztorációt. Hiszen őt kérem hátországi központnak. Járt is már Lazik helynöknél.

Felutazom Nagyszombatba. A vonaton találkozom Záreczky István adminisztrátorral. (Még az esztergomi szemináriumból ismerem.) Említi, hogy a pozsonyi karitász alelnökével, Machacekkel könyvakciót készítenek elő a kinti magyarok szellemi segítésére.

Nagyszombatban Jarábek Károly fiatal irodaigazgató kedvesen fogad. Magyarul tárgyalunk. Jarábek két magyar pap nevét szegezi nekem: „Átszöktek. Írjon, kérem, Esztergomba, hogy küldjék vissza őket. Hiszen Esztergomnak is ez a véleménye." — De hát én Esztergomban nem akarok „disponálni". Elég, ha már itt a fejemhez vágtak ilyent. Később én is találkozom Csallóközben magyar káplánnal, aki tervezi átmenetelét. Erősen lebeszélem: Itt van szükség magyar papra! — Ehhez tartozik: a kezembe kerül a „Szív" újság egyik áprilisi száma. Benne a kis hír: „A prágai érsek, Msgr. Berán a magyar püspöki kartól kért papokat a Szudéta-vidékre áttelepített magyarok lelki gondozására." Hogyan került a magyarországi újságba ez a képtelen híradás?

Később kapom az alábbi levelet. (Az egyetlen, amit nekem írt Mindszenty. Mindig Zakar titkár válaszolt nekem.)

Magyarország hercegprímása
3682/1947.

K e d v e s F i a m !
Április 2—6, május 2. leveled nyugtatom.
Hálát adok Istennek. Minden jót a szív csinál a földön.
Tőlem Prága nem kért papot.
Imádkozom érted, hogy munkádat segítse tovább Isten kegyelme.
Szeretettel áld
Esztergom, 1947. június 6.

†*József*
bíboros, érsek

H a v a s y G y u l a úrnak, E k e c s

3682/1947 sz.

K e d v e s F i a m !

Április 2-6, május 2. leveled nyugtatom.
Hálát adok Istennek. Minden jót a szív csinál a földön.
Tőlem Prága nem kért papot.
Imádkozom érted, hogy munkádat segítse tovább Isten kegyelme.
Szeretettel áld
Esztergom, 1947. június 6.

+ József
bíboros, érsek.

H a v a s y G y u l a urnak,
E k e c s.

Jarábektől tudom meg, hogy az egyházmegyei körlevélben csehországi kiküldetésem ugyan szerepel, de a minisztériumhoz nem jelentették. Az irodaigazgatónál eddig két magyar pap jelentkezett kinti híveik közötti munkára: Molnár József alistáli

plébános és Vida Tivadar pozsonypüspöki káplán. (Néhány nap múlva Prágából mindkettőjüket hosszú levélben tájékoztatom a kinti munkáról. Nemsokára pár hetet pasztorálnak is kint mindketten.)

Lazik helynök úr a lakásán fogad vacsoraidő előtt. Ő is (mint Jarábek) mentegeti magát, hogy az iratokat későn küldték el prágai címemre. Tíz fiatal magyar pap nevét sorakoztatom fel, akik esetleg kijönnének. A vikárius úr feljegyzi a neveket. Lénár Lajos adminisztrátor már kint dolgozik. Mészáros Gyula káplán és Paksy (nem Paxy) László adminisztrátor is szeretne kijönni. Állandó lelkészekre van kint szükség — hangoztatom. — Amerre jártam, mindenfelé tudtak már a hívek plébánosaik leveléből tíz magyar pap kinti működéséről. Jó is volna! Ez most a legégetőbb probléma: munkatársakat toborozni! Tizenkét fiatal papnak küldtem már Prágából hosszú, felkérő levelet: Az aratnivaló sok, de a munkás kevés... A vikárius úr előtt felhozom még a kintiek házasságkötési nehézségeit.

A püspöki aula közös vacsoráján Lazik helynök úrral halkan beszélgetve kissé merészen megemlítem, hogy a szlovák püspöki kar leghatásosabb segítése lenne talán egy közös pásztorlevél. A vikárius úr erre: Már adtak be a kormányhoz memorandumot. Mondja is meg mindenfelé a híveknek, hogy a püspökök megtettek mindent.

Vacsora után sietek a vasútra. Vonatom már elment. Visszakocogok és éjjelre bekérezkedem a ferences rendházba. Itt találkozom a lelkes Halmai Paszkállal. (Őt Pfeiffer kanonok említette januárban.) Paszkál szívesen kijönne, ha engednék. (Később kérem Prágában a ferences házfőnököt, hívja ki. Hiába.)

Másnap szabadjegyemmel visszautazok Prágába. Itt vár a komáromi bencés perjel levele, hogy kijönne két magyar bencés: Szepessy Walter és dr. Fehér Damáz. Őt az 1930-as évek derekán Prágában tanította Berán érsek. A két bencés atyának mindjárt írok hosszú levelet. Ebben már előre kérem, hogy kinti munkájukról járásonként írjanak részletes jelentést 5 példányban: merre kerestek fel magyar családokat, hol miséztek, gyónók száma, beteglátogatás, cseh paptestvérek miben segítettek, nehézségeik, stb. És a magyar munkáscsaládokról pontos névsor, gyermekek név és kor adatai is. Ilyen feltérképezés óriási segítség a későbbi munkában. Magam is írok minden járásról ilyen hosszú jelentést névsorral. Egy-egy példányt a prágai szlovák irodán helyezek el, eljuttatok Cseri espereshez és a komáromi bencésekhez. Ha nyáron kijönnek pár hétre a plébánosok, káplánok híveik

közé, szervezetten tudjuk őket munkájukban segíteni. (Később utánam a bencés Fehér Damáz végzi ezt az organizáló munkát pár hónapon keresztül Prágában.)

Levelem ezzel zárom: Lakás, ellátás? Ez a Gondviselés dolga. Az ember reggel nem tudja, hol reggelizik. Sőt néha még azt sem, majd este hol alszik. Ezek itt a legkisebb kérdések. Aki ezen nem tud felülemelkedni, az nehezen állhat bele az itteni munkába. Különben is ebben a pasztorációban meg kell szokni a nagy önállóságot. — A prágai szlovák iroda címét mellékelem. Ez az iroda megadja a trinandi és esti misézés engedélyét. (Az esti és a napi három mise végzése ekkor még — 15 évvel a vatikáni zsinat előtt — nem volt szokásban.)

Pünkösd híveim között

Rohanás egyik faluból a másikba. Buriánnak is lekopik a lába. Így is éjfél után jut ágyba. Én is küzdelmesen rohanok. Például húsvéthétfőn kora reggel lekéstem a vonatról Prágától 30 kilométerre. Oda egész napom! Kiálltam az országútra. Egy Skoda felvett. A vezető csendőregyenruhát viselt. Feleségével beszélgetett egész úton. Bevitt Prágába. Így kiértem az állomásra. 30 kilométer vonatozás után időre, 9 órára meg is érkeztem a templomba. De nem lehet autóstoppra bízni egy drága pasztorációs napot, amikor százak várnak rám. A kölcsönkért kerékpár is elromlott ezeken az utakon. Ide motorkerékpár kell! Ezt megemlítettem a pozsonyi karitászban, meg Lazik vikáriusnak is.

Csallóközben találok egy ismerőst. Jáwa motorkerékpárját csak úgy veszem meg, hogy vezetői igazolványt is szerez nekem. A pozsonyi karitászban minden további nélkül megkapom a 12 ezer korona vételárat. Életemben először ülök motoron. Valahogy el is jutok Szencig. De ott végképp nem akar tovább menni. (Hiszen öreg jószág. Front alatt el volt ásva. Pozsonyban a nagy Jáwa-javító még szeptemberben sem tudta megjavítani alkatrészek hiánya miatt. Buriánt kértem, hogy Morvaországban vegyen alkatrészt, ha kap.)

Így egyikünk sem jutott motorkerékpárhoz. Jobb is egy szempontból: így nem olyan feltűnőek papi mozgásaink. De — ahogy Burián írja — ilyen hajszában karácsonyra már odafönt az angyalkákkal díszíti a karácsonyfát.

Motor-álmodozás helyett április végén a pozsonyi karitászban tudom meg: nem mehetek vissza Csehországba! A minisztérium közbelépett. Ez bizony villámként ér, ha féltem is ettől mindennap. De hát csomagjaimért vissza kell mennem Prágába.

Olcsón azért nem adom! Előbb felkeresem a falumbeli híveimet, akikkel együtt januárban „deportáltak". Hradec Královéban a püspökségen kérek gyóntatási felhatalmazást. Megkapom. Két hétig maradhatok.

A pünkösdi ünnepeket Dvur Králove körüli falvakban töltöm enyéim között. Nehéz leírni örömüket. Gyónások, szentmisék, zengő magyar ének, mint odahaza a csallóközi kis falu templomában...

Hrádec Královéban felkeresem a kórházat. De hálásak a betegek! Egy fiatalasszony a szenvedők őrangyala. Mindig mosolyog, kedves, segít, beszélget. Pedig maga is nyomorék. Vasútállomáson mozdony ütötte el. Két mankón bicegve azért felhív engem a harmadik emeletre. Nem tudom, hová vezet. Benyit egy ajtón. Kis kápolnaszoba. Az örökmécs fényénél elmondja, hogy gyakran jár ide. Pedig református. Most már értem, miért mosoly aranyozza be arcát állandóan.

Végül csomgajaimért visszautazom a fővárosba. „Arany Prágát" többet se látom.

Krušovce, 1947 *A szerző albumából*

MELNÍKben 1947 IV - 7. d,u,
magyar r.k.gyonás 2 □ mise 4 □
déli 12-től böjt!

15 pap pasztorált 1947-ben

Összesítés álljon itt a megkapott adataim alapján 1947. év végéig.

Magam 5 hetet pasztoráltam Prága, majd Dvur Králove környékén. 17 faluban miséztem, prédikáltam, meggyóntattam 500 lelket, 25 beteget. Felkerestem 120 családot 50 faluban.

Pasztoráltak: Burián László káplán tavaszon 2 hetet, július és december között fél évet. Lénár Lajos adminisztrátor tavaszon 2 hónapot. Vida Tivadar pozsonypüspöki káplán tavaszon 1 hónapot. Molnár József alistáli plébános tavaszon 1 hónapot, őszön 2 hetet. Fehér Damáz bencés tavaszon 2 hónapot, nyáron 1 hónapot. Szepessy Walter bencés nyáron 1 hónapot. Kurcz Béla nagymácsédi plébános hívei között pár hetet. Horváth Károly bakai plébános hívei között pár hetet. Cseri István nagymegyeri esperes nyáron 2 hetet. Mészáros Gyula szentmihályi káplán nyáron pár hetet. Drózdy Gyula ipolyszalkai plébános nyáron 1 hónapot. Győri Maximilián egyházgellei plébános nyáron pár hetet. Cigány Imre gútai káplán december-januárban pár hetet. Lelovics Endre 1948. januárjában pár hetet. És Szőts Béla pár hetet.

Valaki azt mondta most a REMÉNY* 12. száma után: „Minek sebeket feltépni?" De ezekre a kemény időkre visszaemlékezni Isten atyai jóságának dicsőítése. Kibírtuk. Jobbak lettünk. Közelebb kerültünk Istenhez. Közelebb kerültünk egymáshoz. Hála a Mindenható szerető erősítéséért!

Krusovcei káplán

Nagyszombatban Jarábek irodaigazgató megkérdezi: Elfogadja-e a kápláni dispozíciót szlovák helyre? Ott majd tanulhat szlovákul. Láthatta, hogy ez szükséges. — Kinti magyarjaimért vállalom. Értük akarok dolgozni továbbra is.

Így kerülök Krusovcéra Burián utódjának. Úrnap előtt már krusovcei gyermekeket gyóntatok. Imakönyvből ellenőrzöm a bűnöket, amiket az apróság felsorol. De egy bűnt nem találok sehol se leírva: „kamenyál szom". Magam jövök rá: kő, kővel dobálóztam.

A faluban szeretettel fogadnak. A sodró beszédű Burián mindenkihez kedves egyénisége az első évben előkészítette itteni helyzetemet. Meg nagyon paptisztelő nép.

---

* A REMÉNY a szlovákiai magyarok katolikus hetilapja, ahol Havasy Gyula írása sorozatban jelent meg 1990. folyamán.

A középkorú „szlecsinka" a plébánián jól beszél magyarul. Így nem halok éhen. A plébánosom is kedves. Örül, hogy kapott káplánt a nagy paphiányban. Három apáca tanít az iskolában. Az idős főnöknő tisztán beszéli a magyar nyelvet. A prédikációt próbálom leírni szlovákul. Az egyik apáca kijavítja. Betanulom. És vasárnap igyekszem elmondani. Néhány hét múlva plébánosom csak azt kéri, hogy olvassam fel a prédikációt, mert különben a legények igen vidulnak a kórus alatt.

A nyáron Burián pár napot velem tölt a faluban. Együtt elkerékpározunk Tvrdomestic új búcsújáróhelyre. Hétköznap is sok az imádkozó. Legények, katona is van köztük. A kegykép körül térden csúszva imádkozzák a rózsafüzért.

Később az iskolában ritkán helyettesítem plébánosomat. Ilyenkor az első padba ültetek egy értelmes kislányt. Ő kijavítja beszédhibámat, ha végképp érthetetlen vagyok. A padban szoborként ülő apróságok arcizma sem rándul. Ilyen gyerekekkel azóta sem találkoztam. A fiatalok közé is járok. Elfogadnak, kedvesek. Őszintén írhatom: ennyi kedvességre, tiszteletre, szeretetre 43 év után is örömmel emlékezem vissza.

A levélpasztoráció beindul

A krusovcei káplánszobába gyűlnek a levelek magyar papoktól, egy-egy kinti magyartól. Burián szinte hetenként küldi részletes beszámolóit és a lejárt (októberig 90!) járások magyarjainak névsorait. Hősies szívóssággal rója jópásztor-útjait. Ő nyár derekától ismét kint dolgozik. Fél évre kihelyezte Nagyszombat. Hiszen tavasszal egyedül ő kapott csehszlovák állampolgárságot. Folyékonyan beszél szlovákul. És fáradhatatlanul mozgékony.

A levelezésem kiterjed új területekre is. A cseh-magyar nyelvű gyónócédulák ismét forgalomba kerülnek. A múlt ősztől közel 5000 darabot osztottam szét a vasútállomásokon és küldtem el magyar plébánosokhoz. Most újabb 5000 darabot nyomattam Komáromban. Közben megkértem a cseh-morva egyházmegyék püspöki irodáitól az ottani esperesek névsorát. Több helyről meg is kaptam. Így a cseh-morva esperesek címeire postázok gyónólapokat, hogy továbbítsák kerületük papjaihoz. Később is a magyar családokhoz kiküldött leveleimhez csatolok jó pár gyónólapot. Kérem őket, bizalommal menjenek gyónni a helybeli cseh paphoz. Visszajelzést sehonnan sem kapok. Mégis erőlködöm...

Még Csehországban láttam, hogy ezt a pasztorációs munkát segíteni kell széles körű levél-szolgálattal. Több lelkipásztor már küldött ki híveinek írógépen sokszorosított levelet. Így írt Koller

Gyula érsekújvári káplán is hosszú levelet a kikerült családoknak. A pozsonypüspöki káplán, Vida Tivadar meg egyenesen stencilezett sokszorosítással készítette leveleit kinti hívei részére.

A nyáron a nagyszombati püspökség körlevele is, a pozsonyi karitász körirata is felhívta a papság figyelmét, hogy küldjenek lelkipásztori leveleket kint dolgozó híveiknek. A magyar lelkipásztorok, meg a kinti hívek is írják nekem: adventisták, Jehovatanúi járják a magyar családokat, osztanak röpiratokat, könyveket, bibliákat. Sok a veszély! Kell a lelkipásztori szó.

Magam sokfelé írok. Jótanácsokat kérek. Az igényeket érdeklődöm. Augusztusban a komáromi papi lelkigyakorlaton is erről beszélgetünk. Mindenki helyesli, érzi szükségességét. De új terület, többletmunka. Meg félnek.

Így hát belefogok a levélpasztorációba. A Gondviselés újja volt, hogy az a kék reverendás, harmadéves kispap ott Esztergomban a levélpasztorációról tartott önképzőköri előadást. Most, 7 év múltán 50 ezer magyar várja otthon-meleg leveleit...

Elkezdem, de — hogyan? Kicsi táskaírógépemmel indigós példányok? Csepp a tengerben. Vida közel Pozsonyhoz hozzájutott sokszorosításhoz. A komáromi bencéseknek is van stenciles sokszorosítójuk. De ez eléggé foglalt. Nehezen is tudnák elkészíteni a plébánosok egyéni leveleit híveikhez. És féltik is gépüket. Jogosan. — Egy megoldás van: venni! Akármibe kerül is.

Buriánt több levelemben kérem, hogy vegyen. Prágai bolt címét is megadom neki. (Prágában tartózkodásom alatt ilyen gépet is nézegettem.)

Végre szeptember elején Buriántól postán megérkezik a gép. Kézi hajtású. A papírt automatikusan veszi be. Gyorsan, megbízhatóan működik. 5600 koronába került. Kifizetem Buriánnak. A csomagban jött még papír, stencil és festék. Lehet kezdeni a munkát!

A káplánszoba titka

Bezárkózom szobámba és írok, írok éjfélekig. Egy lap stencilre gépelése 3 órát is igénybe vesz. Így is csúsznak bele hibák. Lassan megtanulom a gép kezelését. Óránként elérem az 500 kinyomtatott lapot. Később még többet sikerül legyártanom. Gyors és izgalmas munka!

— Káplán úr, mi az a sziszegés éjjel a szobájában? — kérdi a szlecsinka az egyik reggelinél. Nevetve ütöm el: Éjjel aludni szoktam. Hallgatózni ÉN nem érek rá. És jól megnyomom az ÉN-t.

Erre este szobámban kiköltöztetem nagy hosszúruhás szekrényemet. Én meg beköltözöm masinástul a szekrény csendjébe. Mert paplannal, pokrócokkal hangtalanítom — kifelé. (Ezután minden este megtörténik ez a mulatságos ki-be költöztetés, meg a „hangtalanítás" művelete.)

Pár nap múlva ismét jön a szlecsinka: Káplán úr, mik azok a fekete pöttyök az ágyneműjén? — Biztos a tinta fröccsent rá — makogom házinyomozóm felé.

És pereg a munka éjfélekbe menően. Reggel hiába csörög az ébresztő óra fejem mellett. Elaludtam. Megint elaludtam. Kénytelen vagyok vekkeremet összekapcsolni az odaszerelt villanycsengővel. Így addig berreg a szadista riasztó, míg végre kábultan, fájós fejjel ébredek. És feltántorgok a reggeli miséhez.

A levelek pedig készülnek, sorakoznak. Az első levél otthonos levegővel köszönt be:

„Kedves Testvérem! *1947. október*

Írt az édesanyám! — Messze szakította tőlem az élet vihara. Már két éve nem láttam. Azóta csak levelét küldi. De milyen meleg szeretetet sugároz keze írása! Amint olvasom, szinte ott zsong a fülemben kedves hangja... De jó is, hogy azok a szögletes kis betűk oly messziről elfutnak hozzám. S kézenfogva egymást, hozzák az édesanyám gondolatait, szíve üzenetét...

Valahogy ilyen érzéssel ragad most tollat lelkiatyád is. S a sok ima után küldi szavait. — Talán nem ismersz? Ez nem is fontos. Fekete reverendás pap, Jézus helyettese ír Neked: Jézus gyermekének. — Egyházunk ősi-szép köszöntésével kopogtatok be Hozzád: Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Milyen kedves ezt hallanod az utcán vagy otthonodban. Jó is, hogy emlegetitek, köszöntitek:... Jézus Krisztus. Mert ha mindenki elhagyott is, Jézus el nem hagyott! ‚Napkelettől napnyugatig... minden helyen' megtalálhatod Őt a templomban. — Hisz tudod, mi nekünk, katolikusoknak a templom? Nem üres gyűlésterem. Nem is csupasz imaház. Hanem meleg otthon. Jézus akarta így: A templom legyen az Isten otthona. Lakjék ott különös módon, észrevehető alakban. S legyen az emberek otthona. Szívesen jöjjenek oda, s érezzék ott jól magukat.

Ezért gondolta ki az Üdvözítő az Oltáriszentség csodálatos titkát. Ő kenyérköntösbe rejtőzik. Bezárja magát az oltárszekrénybe. S így földi lakásában vár: ‚Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik elfáradtatok és terheltek vagytok, és én felüdítlek titeket... és nyugalmat találtok lelketeknek...' (Mt 11,28)

Hogyne lenne így kedves nekünk minden katolikus szen-

tély?! — Bárhol járok is a világon, belépek egy templomba. Megpillantom az örökmécs figyelmeztető fényét: ‚Az Úr van itt és hív téged.' Leborulok. S máris otthon érzem magam. Nem értem az éneket? Nem tudom, mit imádkoznak? Nem baj! Fő, hogy szívem találkozzék Jézussal az oltáron...

S beszéljek is Vele! Legalább hetenként egyszer: a vasárnapi szentmisén. ‚Bemegyek szent templomodba, Uram, szent oltárodhoz...' Ha nem is énekelhetem el ezt most, előveszem imakönyvem. S kezdem a szentmise-imákat. Szemem ballag a betűkön, de a gondolatom messze jár... Hát akkor hagyjam a könyv imáját! S mondjam a magam imáját. Amiért feltört a lelkemből a sóhaj?... Ami könnybe homályosítja tekintetem?... Ami oly fojtósan szorongatja a torkom?... Mind-mind panaszoljam el Jézusnak. Ő arra kíváncsi, ami ott a lelkem mélyén fáj és sajog... — S amint kiöntöttem szívem keserűségét — a miséző pap már az Ite missza eszt-et énekli —, belül nagy béke borul rám. Megnyugszom. Valami titokzatos erő izmosítja meg a lelkem. Jézus segítsége: a kegyelem. Így már emelt fővel megyek neki a következő hét munkájának, küzdelmének.

Ó, mondd, hol találsz ennyi megértésre? Hol kapsz ennyi szeretetet? Hol erősödik így meg a lelked? Csak a templomban: Jézusnál. — Több ottani plébános dicsekedett már, hogy oly szépen jártok templomba. Ne is sajnálj semmi fáradságot! Ha messze a templom, vasárnapi mise — sokatoknak épp ez a legfájóbb! —, akkor is hozz meg minden áldozatot! Kis gyaloglás, néhány korona vonatra. Mind megéri! Több helyen a vasárnapi etetést ügyesen beosztják egymás között. Így ünnepen sokszor szabadok. S mennek misére vigaszért, erősítésért...

Látod, ebben szeretnék Neked segíteni. Hogy Istennel könnyebb legyen ottani életed. Ezért küldjük anyai szeretettel sorainkat: Induljatok fekete betűcskék! Fogódzzatok össze. Fussatok messzire. S ott egy szobasarokban, lombos fa tövén, istállószögletben jöjjetek elő a nagy, kék borítékból. S szárítsatok könnyet, derítseket mosolyt, töltsetek lelket békével, erővel, Istennel..."

A levélben két oldalon október hónapra küldök gondolatokat. A négy vasárnap evangéliumát közlöm és hozzá néhány erősítő szót. Közben egy-egy sorban a naptár szentje kis buzdítással.

A gyermekek számára másik két oldalon hittanoktatást nyújtok. A katekizmus kérdéseit fűzöm össze két fiú történetében. A szülők együtt olvassák, tanulják gyermekeikkel a hit tanítását. Beszélgessenek el gyermekeikkel. Meséljenek magukról, gyer-

mekkorukról. Tegyék kedvessé az estéket, főleg a vasárnap délutánokat. És imádkozzon együtt a család. Az Úrangyalát, rózsafüzért, litániát. Így erősítsék egymás hitét, belső életét.

Hasonló a felépítése az októbertől áprilisig havonta szerkesztett leveleknek. A gyermeklevelekben a 7 hónap folyamán sikerül 220 katekizmus kérdést röviden megmagyarázni. Decembertől 5 hónapon át a nagylányok számára is csatolok problémáikkal foglalkozó 4 oldalas „Bözsi"-leveleket.

A postázás külön gond. Valami 600 cím van nekem is. Egy kinti címre több levelet küldök, hogy osszák szét. A magyar plébániákra októberben csak kevés mutatványlevelet juttatok el külön rózsaszínű negyedíven tájékoztató sorokkal. Kérem november hóra az igénylés példányszámát és a plébános saját levelét hívei számára.

A magyar esperesi kerületekben egy-egy fiatal paptestvért kérek fel a terjesztésre. Így a mennyiséget csomagban nekik tudom küldeni. A fiatal paptársak gyorsan szét is osztják. Összegyűjtik a megrendelést és a pénzadományt. Persze nem mindenfelé megy ily gyorsan és készségesen a terjesztés. De hála azoknak, akik segítenek.

A kiadásokra kérek az októberi levélért másfél koronát, a megnövekedett novemberiért két és fél koronát. A többi hónapban a példányok után már nem is kérek. Szépen küldenek adományokat a magyar templomok Szent Antal perselyeiből. Hiszen igazi szegények most azok a kinti lelki éhezők, a tízezrek. Plébániánként 20-40, sőt 100 darabot is kérnek és fizetik. (Az egyik plébános háromezer koronát küld.)

Október végén még Amerikába is írok levelet diákkorom lelkiatyjának. (1937-ben kényszerült kitelepedni Detroitba.) Kérem, hogy pasztorációs munkánkhoz gyűjtsön kis anyagit. Azt is megírom neki, hogy Burián szeptemberben Prágában találkozott a washingtoni magyar követtel. A követen keresztül is kértünk anyagi erősítést. Egyik helyről sem kapok értesítést. Kissé naivak vagyunk. Azt hisszük, hogy a mi gondunk miatt az Amerikában élőknek is fáj a feje. Vagy nem inkább az a valóság, hogy a nagy távolság miatt a posta nem működik oly zavartalanul?)

Bizony a novemberi levélig a sokszorosítógép és a papír meghaladja a 10 ezer koronát. (10 ezer ív papír ezer korona.) Pár ezres adósság is összegyűlik. No de anyagiak miatt sohse fájt a fejem! (Bátyámnak is küldök havonta 1000 koronát. Három kisgyermekes családját alkalmi munkákból tartja fenn Budapesten.)

Valahogy gondom sincs. A postamester látja a levelek töme-

gét, a kisebb, nagyobb csomagokat. Sohasem szól. Még hálátlan is vagyok. Csak egyszer viszek neki egy üveg sört.

Még nyár elején Buriánnal elmentem az egyik csendőrtiszthez keresztelői ebédre. Kedvesek voltak. (A csendőrparancsnokot Pozsonyban a tavaszon lecsukták.)

Október elején az egyik délelőtt a plébánosom bejön szobámba. Leül. Félénk ember. Kezd kérdezősködni: Mit csinálok? Mi van a nagy útiládámban? Mert ma mondta be a rádió, hogy Érsekújváron egy ferences börtönbe került, mert politikai írásokat sokszorosított. — Alig tudok gyenge szlovák tudásommal valamit is válaszolni, hogy én pap vagyok. A hívekért élek. Nem politizálok.

Később írja Komárom szomszédságából az egyik káplán, hogy a plébánia pincéjében rádióadót és sokszorosítót keresett a csendőrség. Persze, semmit sem találtak.

Szobám titkáról senkinek sem beszélek. Csak egy Valakinek, a szentségház Foglyának. Különös belső élet erősödik közöttünk. Nagyon megszentel ez a munka. Minden lépésem Ő vezeti. S oly boldog ujjongás zuhog lelkemre állandóan...

És zuhog a kis ásó a kemény földbe. Mert — üres a ház. Három napra elutazott a plébánosom is, a szlecsinka is. Szabad a vásár, azaz a szobám. Sezlonom alatt felbontom a padlót. Fél köbméteres gödröt ások. Belefér a „sziszegő" masina, meg pár ezer papír. A kidobott földet éjjel kihordom a kertbe és elsimítom.

(Szobám „titkának" folytatása nagyon konyhaszagú. Egy év múlva áthelyeznek. Ekkor a szlecsinka foglalja el a káplánszobát. Rátalál a padló alatti rejtekre. És ide zsír, meg oldalas disznóféleségek kerülnek megőrzésre.)

A két szent őrködik

Papír, papír. Kegyetlen gyorsasággal fogy. Október elejére 2500 példányban készül el a 3 lap lelkipásztori levél. Novemberben 300 a példányszám és 4 lap (8 oldal). Később eléri az 5000 darabot is. És vastagabb a levél.

1948 januárjában Burián Pöstyénbe kap beosztást. Heti 29 hittanóra, középiskolában is. Hozzá még egyesületek vezetése, plébániai munka. Tőlem 70 kilométerre van. Mégis bekapcsolódik a sokszorosításba. Részére is vettünk decemberben egy kéthengeres masinát (4 ezer korona). A legépelt stencillapokat elküldöm hozzá. Így ő is gyárt havonta ezer levelet. És mindjárt postázza is kinti magyarjaihoz. Lehetőleg kis csomagokban központi

helyekre küldi, ahonnan majd szétosztják egymás címére. — De azért figyelmeztetem, hogy a gépet és a papírosokat ne tartsa a szobájában. A kígyó óvatossága jézusi rendelkezés!

De papír, papír! Mozgósítom mozgékony paptársaimat. Nem kapnak sehol sem. Végre Komáromból küldenek 7 ezret. De mi ez nekünk...

Írok a pozsonyi karitászban dolgozó magyar fiúnak. Vele kissé összebarátkoztam a nyáron. Küld is vonaton teherárúként egy mázsa papírt a szomszéd állomásra, Nagytapolcsányba. (Később kifizetek a fiúnak közel 4 ezer koronát.)

Hogyan hozzam haza? Az állomás félreeső részén a nagy bálát szétbontom. (Látom ám, hogy két rendész vizsgálja a vagonokat.) A papírcsomagokkal felmálházom kétkerekű kis „szamaramat". És tolom hazafelé a 4 kilométeres úton. Mire a faluhoz érek, kezd már szürkülni. De ami biztos, az biztos! Hogy ne ismerjenek rám a hosszú utcán, jókora bajuszt ragasztok fel magamnak. (Az egyházközségi színkör kellékeiből hoztam el.)

A meredek gyalogúton sikerül feltolnom málhámat a magányos nagytemplomhoz. Bent az oltár két oldalán áll egy-egy szentnek a szobra magas fatalapzaton. Ezek kész szekrények. Ide rejtem drága kincsemet. A két szent majd őrködik felettük. Fel is tekintek rájuk bizalommal. Ahogy pedig a levélipar igényli, mindig hozok le papírkötegeket a szobámba.

Eltűnök a Magas-Tátrába

Novemberben több helyről is írják paptársaim, hogy a csendőrség érdeklődött utánam. Ekecsen is kerestek. — Forduljanak a püspökséghez — tanácsolták az állami szervek. Rögtön írok Jarábek irodaigazgatónak. Azt ajánlom neki, hogy eltűnök pár hétre. Így ő mondhatja az érdeklődőknek, hogy nem tudja, hol vagyok. Különben is most annyi pap megy át, stb. — Kérem az irodaigazgatót, hogy értesítsen. Csak újabb sürgetésemre kapom meg a beleegyező választ.

Közben leesik a hó. A krusovcei nővérek segítségével levelezni kezdek a magas-tátrai egyházi üdülőkkel. Lenne szoba napi 160 koronáért. Végül Dolny Smokovec egyházi panziójából írja a főnöknő, Barbara nővér kedves hangú levelében, hogy kapok helyet tíz napra — misézésért. Remek.

Január második felében esti sötétségben hátizsákkal, síléccel leszállok a villamosról a Dolny Smokovec állomáson. Kedvesen várnak. Finom vacsora, puha ágy. Álomvilág! No, ezért érdemes volt elkezdeni a levélpasztorációt!

Reggel kitekintek az ablakon. Megijedek. A türkizkék égbolton hófehér fal vágódik fel függőlegesen a magasba. Mi ez? Kinyitom az ablakot. Kihajolok. Hát mint valami gigantikus ujj mered a magasba a szikrázó fehér sziklacsúcs. A Lomnici-csúcs. Mindjárt kedvet kapok a csúszkálásra. (Gimnazista koromban a lelkiatyám elvitt Innsbruckba a kispapok karácsonyi lelkigyakorlatára. Utána síelgettem pár napot. No de ez már 11 éve volt!)

Az első napokban csak közeli helyekre merészkedem el a sítalpakon. Siklón is felvitetem magam. Aztán nagy kirándulásokat teszek. Villamos, majd a sikló... Fent vagy 400 méterrel magasabban átsíelek a Szikla-tóhoz. S onnan csúszok lefelé. Rátérek a bob-pályára. Száguldok lefelé, lefelé. Már közel Tátralomnic üdülői. Egyszercsak kiszalad alólam a síléc. A pálya végén a jeges göröngyökön nadrágfék. Alig tudok felkelni. Hazafelé nagyon kemény a villamos fapadja is.

A nővérek nagyon kedvesek. Én is törekszem. Nemcsak misézek nekik mindennap, hanem többször tartok hosszabb elmélkedést. Leírom szlovákul. Velem üdül egy szlovák kispap. Ő alaposan átjavítja a szövegemet. S felolvasásomat áhítattal hallgatják az alázatos nővérek. Vasárnap az üdülőhely hangulatos fakápolnájában végzem a hivatalos misét, olvasom fel beszédemet. Délután a kispap még moziba is elvisz.

Puhára fordul az idő. Erősen olvad a hó. Ezért utolsó két nap a régi szepességi városkákat, falvakat látogatom. Lőcse álomszép gótikus templomában az öreg sekrestyés örömmel mutogat, beszél magyarul. Szepesszerdahely ősi kis templomában sokáig állok az alacsony mellékoltár előtt. A lóháton Szent György lovag dárdájával átszúrja a sárkány torkát. Távolabb kis leányszobor térdel és imádkozik a hadakozó vitézért. Itt, a bájosan naiv szoborcsoportnál értem meg a középkor lelkiségét: a férfinek saját magában kell legyőzni a „sárkányt". Így lehet csak partnere a szíve választottjának...

A levélpasztoráció legnagyobb elismerése

A középkori „élet-tisztelettel" írom a „Bözsi"-leveleket a krusovcei káplánszoba meghitt csendjében:

„Kedves Bözsikém!

Szóval mégsem felejtetted el régi tanítónénidet. Örülök neki.

Én bizony sokat gondoltam Rád. S még többet kértem az Égieket, óvják az én kis Bözsimet! Az élet viharaiban is olyan maradjon, mint mikor elém járt a nyolcadik elemibe: ragyogó szemű... örökké mosolygó... hamvas lelkű...

Köszönöm őszinte soraid. Ez a régi hang! Ahogy azelőtt megnyitottad előttem leány-lelked.

Ugye megnyúltál? Karcsúbb lettél? Az én kis Bözsim egészen hajadonná serdül.

Hogy miért gondolom ezt? Közel tíz hónapja nem láttalak már. De a leveled... A sorok közt ott bújkál valami... Te nem tudtad jól kifejezni. Én felismertem. Azt írod:

,Sokszor oly türelmetlen vagyok. Nem tudom, miért. Szól az édesanyám. Durván visszakiáltok neki. Sír a kistestvérem. Idegesen mindjárt elverem. Azelőtt nem voltam ilyen, tetszik jól tudni. És sokszor olyan szívdobogás fog el! Az arcom is tele csúnya pattanásokkal. Mi van velem, Tanító Néni?!!'

Mi van Veled, Bözsi? Ami tavasszal a virágoskerttel. — Emlékszel, hányszor álltál ott házatok előtt a kiskertben? Figyelted a virágok életét... Ni, az az ibolyabokor még pár napja csupa zöld volt! Most már kis pöttyök liládzanak rajta. Holnap kipattannak a bimbók. S virágillatba borul a pici bokor.

Ez történik Veled is. A bimbó virágba nyílik. A kislány nagylánnyá serdül...

Tudod, Bözsi! szerettem volna, ha itt éred meg ezt az időt. Itt, a faluban sok minden tartott és védett. A szülői otthon... a régi, jó barátnők... a templom a szentmisékkel és litániákkal... lelkiatyád az elsőpénteki szentgyónással... No, meg tanító nénid is itt lett volna.

De így? — Messze sodródtál ki az idegen életbe, világváros környékére. — Nagyon aggódom Érted, Bözsikém! Ezért kettőt ígérj meg! Mindennap imádkozz el egy tized rózsafüzért, hogy továbbra is hamvas-tiszta maradj! S légy leveleidben mindig egészen őszinte Hozzám..."

Ezeket a Bözsi-leveleket írom a legnagyobb örömmel. Érzem, hogy ott kint ezeket olvassák majd legmohóbban. Ha gyarló is ez a stenciles nyomtatás. De hát szegények vagyunk. Ez a lehetőségünk.

Közben áthelyeznek Nyitra mellé másik faluba. Három hónapon át egymagam vagyok a tiszta szlovák falu papja. Majd 1949 elején visszakerülök Krusovcére pár hétre. Kifelé áll szekerem rúdja. Motyóimat meg néhány apróságot (harmónium, új Zetka motorkerékpár) már átküldtem az egyik kitelepülő családdal.

Február végén Nagytapolcsányban a népes papi gyűlésen szlovákul hangzik el: Kint Csehországban sokfelé magyar lányok

fordították szlovákra barátnőik számára azokat a leveleket, amiket egy magyar lelkész írt. . .

Tüzes magyar leánylelkek! Ez **levélpasztorációm legnagyobb elismerése!**

Másnap egy irattáskával a kezemben lépem át a határt — egy hónappal a Mindszenty-per után.

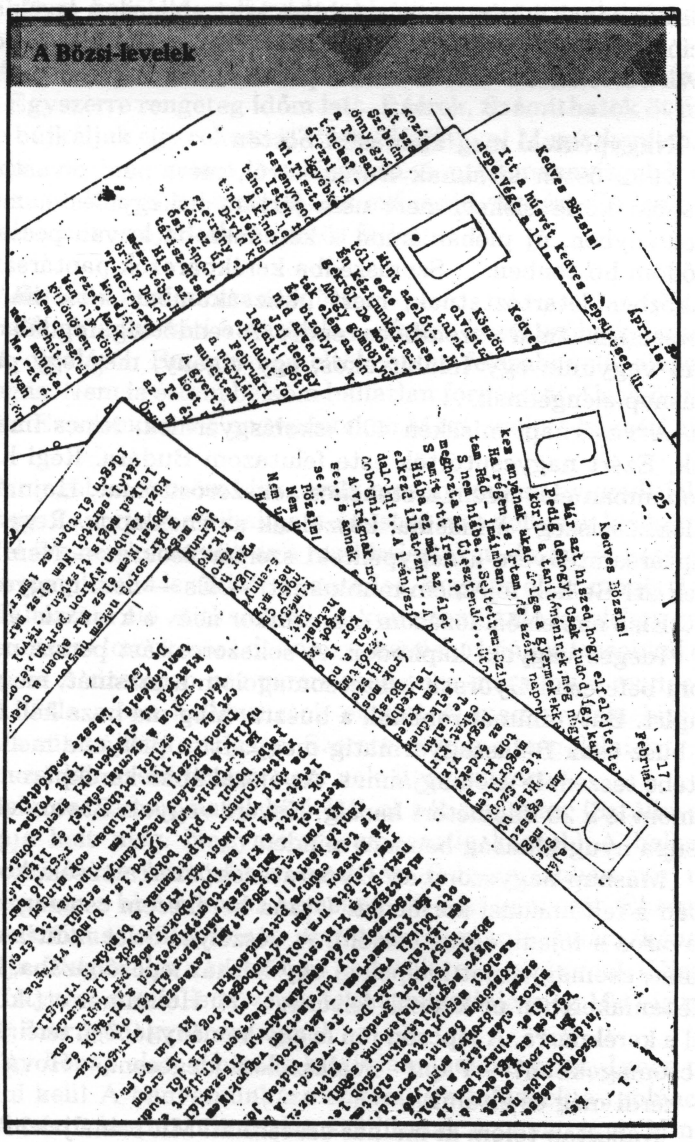

Pontot tettek a levélpasztorációra

Bizony kemény pontot... 1951-ben Buriánnál, 1953-ban nálam...

Burián László csehszlovák-osztrák határ menti faluba kerül káplánnak. Itt a határon átsegít több szlovák papot, akik a börtöm elől disszidálnak. Ezért 2 évre ítélik Buriánt. Közben káplánszobájának házkutatásán többek közt elviszik a levélpasztoráció sokszorosító gépét is. Burián ítéletét Pozsony, Lipótvár, Ilava börtöneiben tölti le 1951. áprilistól 1953. áprilisig.

Nagypénteki megtagadásért börtön

1952 őszén kiraknak Budapestről, mert nem olvastam fel püspöki körleveleket, mert nem jártam békegyűlésre, mert... Szécsényben, új plébániámon a káplánszoba le van pecsételve. Elődöm börtönben... Szomszédba kerékpározok paptársamhoz. Útközben letartóztatnak, mert hátizsákomban kicsi linóleummetszeteket talál a szemfüles rendőr. A rendőrségi fogdában hárman vagyunk: egy földbirtokos, egy cigány, meg egy pap. — Másnap elengednek...

A vasárnapi miséken 400 iskolásgyermek. Nincs imakönyvük. Ezért nagycsütörtök este felutazom Budára. Régi káplánszobámban előveszem a stenciles sokszorosítómat. Hajnalig gépelek, „sziszeg" a masina, készülnek az éneklapok. Reggel szól paptársam: Gyere a nagypénteki szertartásokra. — Nem! Nem érek ár! Be kell fejeznem munkámat. — És — nem megyek el.

Első nap elsőáldozásom óta, amikor nem a k a r o k áldozni!

Ideges vagyok, kapkodok. A sokszorosítást persze nem tudom befejezni. Gyorsan összecsomagolom a masinát, meg a sok papírt. Batyuimmal rohanok a buszra. Még ma haza kell érnem. A busz csak Balassagyarmatig megy. Itt a plébánia melléképületébe teszem le csomagjaimat. Az éjszakában kerékpáromon rohanom le a 20 kilométert hazáig. Kevert vagyok. Zavart vagyok. Csupa nyugtalanság bennem minden.

Másnap nagyszombat. Gyóntatások, szertartások, kora délután a feltámadási körmenet. Utána kerekezem csomagjaimért. Zavaros a fejem, egész belsőm. A veszélyes ötlet indítja el a lavinát: csomagjaimat kicipelem egy bérház lépcsőházába, hogy a plébániakertben ne keltsek feltűnést. (?!) Holmimat ott kötözöm fel a kerékpárra. A lépcsőn jön le egy kemény lépésű férfi: Mi van a csomagokban? — Papír — válaszolom idegesen. — Hová megy? — kérdi még és eltűnik.

Kábultan tolom ki málhás csacsimat. Mit csináljak? Az utca

végén lakik egy kedves család. Oda letehetném a masinát. De nem. Lesz ami lesz! Rábízom sosrsom Őrá, Akit tegnap megtagadtam. Ahogy Ő akarja, az történjék velem...

A folytatás már egyszerű. Kerékpáros rendőr ér utol. A szomszéd faluban átvizsgál, telefonál. És elindít mindenestül az éjszakában hazafelé... Egy darabig kísér még a mulatság dáridója. 1953. április 4-e van, a „felszabadulás" ünnepe.

A hűvös éjszakában az országúton tolom szegény sorstársamat. Egyszerre rengeteg időm lett. Ráérek. Számíthatok öt évre. Vagy bújkáljak egy rokonnál? Nem! Vállalom! Megérdemlem. És megint a régi nyugalom tesz biztossá. A papírmennyiségből csomagokat rejtek el az árokban. Az eső majd elintézi. És ballagok tovább a hűvös éjszkában hűvös fejjel...

Alleluja a börtönrács mögött

Szólnak a húsvéti harangok... Egész közel szólnak, az utca másik oldaláról. Engem meg eltölt olyan felszabadult, allelujás ujjongás. Nem is értem belsőm hallatlan fordulatát. Csak örülök, örülök. Ez számomra a nagypénteken Megtagadott húsvéti ajándéka.

A magabiztos öröm kisugárzik mosolyomban, nyugodt feleleteimben. Zavarja is a kihallgató ávóst (ő volt detektív-kísérőm itteni fél évemen keresztül) és a rendőrtiszteket. Az egyik késő este még a templomba is elkísér a százados, hogy az oltár mögötti rejtekből hozzam elő „titkaimat". A kompromittáló leveleket gyorsan az ottani lomok közé dobom. A kevésbé kényes írásokkal előjövök. — A dzsippen pár percre magamra maradok a rendőr-sofőrrel. Tőle aztán hallgathatok eleget! A magyar falu hitének szigora süt át jóízű szidásán. Szerettem volna megölelni érte. (A krusovcei két szent bizony nem volt ilyen szigorú.)

Salgótarjánban fiatal bíró ítél el hét hónapra. (Sztálin egy hónapja halt meg. Nagyméretű amnesztia készül.) A balassagyarmati kerek börtönbe visznek át. Salgótarjánban pár nap múlva maga a bíróm hozná be nekem az Élet kenyerét. Éhségem eucharisztikus csillapítását szeretné elérni plébániám kántorapácája. Megtalálja a személyes kapcsolatot a bírómmal. (Hiszen a kékfátyolos szociális nővérek fogházmisszió ja még 1947-ig működött szerte Magyarországon.)

Egy hónap alatt a börtön kiszívja minden erőmet. Innen menekülni kell! A bányamunkára engem is odafűznek a rablánc ra. Mert hosszú láncon bilincselve szállítanak a vonatokon. Mint a

vásári marhákat. Ennyit ér az ember! De jó ezt személyesen átélni: az ember csak egy szám a rabláncon...

Négy hónapot dolgozom a szénbányában. Belső örömöm oda is elkísér. Börtönidőmre a mise-imákat osztom be. Emlékezetből végigimádkozom. És egy gondolat egész napomat átmelegíti. Egyik nap is a bányabejárat fekete csendjében egyedül ülök. (A vájár valamiért elment.) A csillogó szénfal előtt a Glória imájával de jó leborulni a Teremtő évmilliós ajándékáért... A tábort építő kőmívesek útján a kinti paptestvérek ostyát, bort, misefüzetet küldenek be. Így megint lehívhatom Őt mindennapi Kenyeremnek. Hisz ezért lettem pap, hogy mindennap biztosítva legyen a Vele való egyesülésem. (Ezért is oly borzasztó nagypénteki tagadásom: ez papságom megtagadása is volt.)

No, egyszer majdnem hős vagyok. Másodfokú tárgyalásra csíkos rabruhában, összeláncolt kezekkel visz a fegyőr Balassagyarmatra. Vasárnap délután. A zsúfolt vonaton helyet szorítanak a padon. Kétségbeesetten tekintenek: gyilkos? vagy csak bankrabló? Én meg nyugodt arccal a fájdalmas rózsafüzért elmélkedem. Hiszen velem utazik Ő is a csíkos rabzsebben a szentostyában. Pesten kellemes éjszaka vár. Az Engels téri főkapitányság gyűjtőtermében a „mese-buszból" csak úgy söprik ki a főváros „szemetjét". Engem a három emelet mélységben vár a kemény fapriccsen összezsúfolt embertestek között egy szűk hely. Kis ízelítő „szép Budapest" életéből.

A tárgyalásra egy öreg fegyőr kísér. Kedvesen emlékezik vissza, hogy azelőtt a börtönmiséken ő orgonált. De más világ volt az még a rabok számára is! Gondolataimban nekem is előjönnek régi börtönlátogatásaim... Budán a Fő utcai börtönbe nyaranként bejártam a fiatalkorúak közé. A kék reverendás kispapnak örültek ezek a szerencsétlen, utca szemetjébe kidobott fiúk. Képes újságokat vittem, elbeszélgettem. A zárt börtönudvaron fiús játékok... Később a börtönkápolnában párszor miséztem. Emlékszem, a börtön ötemeletes belső nyitott körfolyosóján 1944. augusztus 15-én Nagyboldogasszony ünnepi miséjét mutattam be. Mellettem ott ült az őrnagy-börtönparancsnok feleségével. A kisebb elítéltek kijöttek a folyosókra. Velem szemben, a körfolyosó túlsó oldalán szétvetett lábakkal SS-katona állt. Az már a Gestapo börtöne...

Emlékeimből visszazökkenek az üres tárgyalóterem nyers valóságába. Bevonul a bíróság. Még le se ülnek, máris elkezdem: A másodfokú tárgyalást visszavontam mindjárt ítéletem után. — Szóval nem akarja a tárgyalást. — Nem. — Meg van elégedve a

munkatáborban? — Igen. — Talán ez a „nem" és „igen" börtönéletem egyetlen hőstette. Én nem érzem annak. Játszi könnyedséggel mondom ki. Hiszen reggel is Azzal táplálkoztam, Akit ugyan megtagadtam nagypénteken, de ma is velem van...

Még folyik az amnesztia. Nekem is elengednek másfél hónapot. És kapok a négyhónapi bányamunkáért összesen 164 forintot.

Mindezt nem győzöm meghálálni a krusovcei káplánszoba levélpasztorációnak, meg az — Elindítójának...

Ez az írás a szlovákiai magyarok katolikus hetilapjában, a REMÉNY-ben 1990. június 24. és szeptember 30. között (12—26. szám) folytatásokban megjelent. A Katolikus Magyarok Vasárnapjának 1991-es évkönyve most teljes terjedelemben közölte.

Filippi István:

Az „új világ" küszöbén

Megtörtént az, amit remélni nem mertünk és hinni nem tudtunk: lehullottak az önkény vörös csillagai, megszűnt a mindentudó párthatalom és Magyarország ismét a nyugat-európai nemzetek sorai közé emelkedett. Iszonyú szenvedésünk, harcunk, rabszolgaságunk és száműzetésünk keserű évtizedei történelemmé váltak. Tapasztalataink tankönyvekbe kerülnek majd, példaképül az új generációk számára. Jó barátaink, bajtársaink életrajzait neves írók fogják majd regénnyé, színdarabbá, film-forgatókönyvvé feldolgozni. Történelemtudósok fogják felülvizsgálni, minden oldalról megvilágítani és kiértékelni az eseményeket. Többen — a még életben maradt szemtanúk közül — csóválják majd fanyar mosollyal a fejüket és mondogatják halkan: Nem így volt az kérem, de hát ők azt jobban tudják, az akadémikusok! — Terebélyesedik odahaza a kétfajta magyarság dogmája: az otthon maradt szenvedő, de ellenálló honpolgárok és a külföldre disszidált, tejben-vajban fürdetett szórványmagyarok legendája. Tévedések elkerülése végett gondoljunk arra, hogy Budapesten ma legalább ugyanannyi „szabadságharcos" éljenzi az új szónokokat, mint amennyi „antifasiszta ellenálló" nyüzsgött a „Hazafias Népfront" berkeiben Kádárék országlása alatt. Errefelé is végtelenül sokan voltak a „konzuli útleveles, anyanyelvi konferenciás kritikusok", akik ex cathedra lehurrogták „elavult 56-os szellemű " honfitársaikat. Most ugyanazok, vagy hozzájuk hasonló alteregók ünnepeltetik magukat Budapesten, mint hős szabadságharcosok és emigráns fővezérek. Ez a világ, ezt kell szeretni! — mondja az elpusztíthatatlan pesti humor, hiszen már Jókai Mór is elmélkedett erről a „Politikai divatok"-ban. Futballbíró ismerősöm mondotta nekem, miután magyarországi látogató körútját befejezte: — Barátom, ha labdarúgóink is úgy tudnának helyezkedni, mint tisztviselőink odahaza, akkor miénk volna az olimpiai kupa!

Itt külföldön sem az érvényesült, aki elől vitte a lyukas zászlót, hanem az, aki villámgyorsan bebizonyította, hogy ő sohasem volt magyar, hanem világpolgár és igyekezett tökéletesen beleolvadni környezetébe. Az elvesztett haza miatt síró, honvággyal küzdő, de a harcot föl nem adó emigránsok itt is csak a középosztály életszínvonalát érhették el. Régi igazság az, hogy egész embert követel a karrier, ezért csalódtak azok, akik privátrepülőgépeken érkező, dollárokat szóró emigráns vezéreket vártak a Ferihegyi repülőtéren. Több száz könyvet írtak a II. világháború alatt működő antifasiszta csoportok eredményes működéséről, például a „Resistance"-ról és annak pénzben sohasem szűkölködő vezetőiről. Őket több világszervezet támogatta, például a Szocialista Internacionálé, a Rote Kapelle és a szabadkőműves páholyok. Minket nem támogatott senki sem. Sőt, hosszú évtizedekig népszerűtlen páriák voltunk, elmaradott nyárspolgárok, akik nem tudják értékelni a kommunizmus szépségeit. Az 56-os „magyar világszenzáció" kampánya után sajtóindexre helyezték az emigrációt. Nem egészen 10 évvel ezelőtt a németországi „Szabadságharcos Szövetségnek" bírói úton „PRO LIBERTATE ORGANISATION"-ra kellett változtatnia nevét, mert a „békeharcosokat" irritálta a „szabadságharcos" szó. Kevesen tudják, hogy az egyetlen külföldi magyar nyelvű napilap Izraelben jelenik meg. Engedjék meg, hogy ebből az újságból idézzek egy pár sort:

„A világ kis népei szabadságukért és függetlenségükért küzdenek. Ha küzdelmük sikertelenül végződik, számíthatnak a világ jó szívére. Vagy talán helyesebben szólva a rossz lelkiismeretére. A hátamon fut végig a hideg, amikor erre a humanista és emberszerető szabad világra gondolok, amely sűrű könnyek között siet a segítségére annak, aki egyáltalán nem került volna bajba talán, ha idejében és hatékony módon segítettek volna neki. Mert aki erős és győzedelmes, az fegyvert kap, pénzt és politikai támogatást. Viszont, akit megvertek, az krokodilkönnyeket, tejport és meleg pokrócot. Az 56-os forradalom leverése után kétszázezer ember menekült Magyarországról a szovjet tankok elől Ausztriába. Nem volt olyan vallási és társadalmi segélyszervezet a világon, amely ne érezte volna, hogy most ütött az órája. Nem maradt 1956-ban egyetlen menekült sem fedél nélkül és éhesen. Ennek ellenére, vagy éppen ezért, az Isten őrizzen meg minden népet és minden egyént attól, hogy a világnak erre a humanista jó szívére legyen rászorulva. Az igazság az ugyanis, hogy bármilyen formában és bármilyen mértékben is történjen ez a segélyezés,

nem változtat a tényen, hogy aki a segélyt kapja, gyakorlatilag szabad emberből alamizsnán élő földönfutó koldussá változott, és tulajdonképpen nemzetközi tehertétellé vált."

De hát hol voltak az amerikaiak, a washingtoni politikusok, no meg a gazdag bankárok, a királyok, hercegek, grófok és bárók? Ugyan kérem!

Érdekes, hogy milyen kevés irodalmunk van a magyar menekültek első napjairól az új világban. A hősi harcokról nagyon sok könyv jelent meg magyarul és a világ minden nyelvén. Én most ott kezdem, ahol a többiek abbahagyták...

Deres a határ, deres a haj is ebben az emigrációban. Így tél közepén, jó a meleg szobában öreg iratokat tanulmányozni, hiszen az ólomszürke ég nem csábít szabadba. Kezembe kerültek az emlékezés elsárgult lapjai, kis történetek, miket még 1957-ben írtam.

* * *

1956. november 4-én hajnali 4 órakor tört rá teljes fegyverzetével Budapest békésen alvó és semlegességről álmodó polgáraira a szovjet hadsereg. Haditett volt ez, támadó háború, hiszen a Varsói Szerződés alapszabályai szerint fegyveres segítséget csak akkor adhatnak egymásnak a szerződő felek, ha valamelyiküket külföldről éri támadás. Magyarország polgárait viszont még Kádár János szolgaszemélyzete sem mondhatta külföldi ellenségnek. Rövid idő alatt pokollá változott Budapest. A Corvinközt, ahol „főhadiszállásunk" volt, a Népligetből lőtték rakétákkal, nehéztüzérségi ágyúkkal és Sztálin-orgonákkal. T-34-es tankokat és gyalogos támadókat vissza tudtunk verni, de a fölülről becsapódott bombák ellen védtelenek voltunk, ezért pár napos védekező harc után visszavonultunk a Práter utcai iskolába. Ott volt menekülési lehetőség, mert a háborúból visszamaradt légvédelmi utakon keresztül mindenhová eljutott az, aki ismerte a fővárost. Elhatároztuk, hogy küldöttséget indítunk Ausztriába és megpróbálunk segítséget szerezni az Egyesült Nemzetek Szervezetétől, akik napról napra megígérték azt a Szabad Európa Rádió adásaiban. November 8-án indultunk Tatabányán keresztül Győrbe.

Tizenketten voltunk, köztünk két fiatal orosz katona, akik átálltak hozzánk és magyar nemzeti karszalagot viseltek. A kis csapatot én vezettem. Tatabánya után több esetben találkoztunk ellenséges portyázókkal, akiket sikerült futásra kényszerítenünk. Budapestről menekült ávósok voltak félcivilben, de fegyveresen. Béla bajtársamat ott találta el egy puskagolyó, ahol egyébként

ülni szokott. Húslövés volt, csontot nem ért, de fájdalmas sebet ütött. Bejódoztattuk és bekötöztettük egy patikában, majd felváltva támogattuk az úton. Csodával határos módon átjutottunk a mindig erősebben összezáródó orosz gyűrűkön, de tovább már nem utazhattunk teherautón, így gyalog folytattuk utunkat. Győrből teljesen elsötétített vonat ment a határ felé. Hamarosan megtelt a szerelvény menekülőkkel, mi csak a földön kaptunk helyet. Jegyet persze nem kellett váltani, tragikus utazás volt ez; ingyen dolgozott a mozdonyvezető meg a fűtő. Síri csöndben, lassan haladt a vonat, csak néha jajdult fel egy kerék, de gyorsan lecsitították. — Alig kétszáz méterre állnak az orosz tankok innen — suttogta fülembe egy vasutas. Szabad pályán álltunk meg. — Gyorsan kiszállni — adták tovább az utasítást —, a határ balra van. Jó szerencsét!

Ismeretlen útitársaim gyorsan eltűntek az éjszakában. Megszámoltam embereimet, nem hiányzott senki sem. Távol apró fények csillogtak, talán az már Ausztria. — No hát akkor gyerünk! — mondottam és megindultunk. Órákig gyalogoltunk, de a fények nem közeledtek. Többször hasravágódtunk a latyakban, páncélkocsik haladtak a közeli országúton. Egy ilyen alkalommal csörtető lépteket hallottam. Valaki felénk közeledik. Megragadtam géppisztolyomat és felálltam. — Állj, vagy lövök! — suttogtam a sötét alak felé. Gyerekhang válaszolt: — Én vagyok!

— Akkor jó — nevettem —, most már mindent tudunk! — Hat év körüli kisfiú volt, óriási csizmákkal a lábain. — Hová mész, öcskös? — kérdeztem tőle. — Amerikába — válaszolta önérzetesen. — Mi is arrafelé tartunk — mondottam a helyzethez nem nagyon illő derültséggel. — Szüleid is itt vannak?

— Ők is menekülnek valahol, de én lemaradtam! — jött a szipogó válasz. Megsimogattam a fejét: — Bátor fiú vagy, hát tarts velünk!

Így haladtunk tovább, most már tizenhárman. Fáradtak és idegesek voltunk, mert sehol sem láttuk a célunkat.

— Nem megyek tovább — hörögte Bandi, a „félfülű", aki szeretett vitatkozni —, úgy érzem, hogy körbe megyünk!

— Szedd össze magad — mordultam rá —, itt nem maradhatsz!

Kis idő múltán göröngyös területre értünk, kétoldalt szétszaggatott szögesdrótok hevertek. Bokrok között botladoztunk. Előre szaladtam, átugrottam egy árkot, a többiek lihegve követtek. Két felhő mögött előbukkant a hold, megvilágította az előttem nyúló országutat, annak mentén egy táblát, amelyen ez állt:

„TRINK COCA-COLA!" — Nincs mese, ez Ausztria! — rikoltoztuk egymás kezét szorongatva. Ekkor jöttek az osztrák határőrök. Nem sokat kérdezgettek, hanem egy közeli autóbuszba tereltek minket, ahol már többen szorongtak. Nixon alelnök is ott volt két magyar tolmáccsal. Bécsújhelyen egy síró azzony törte át magát az összeverődött tömegen, felkapta „kisfiúnkat" magához ölelte, csókolgatta, majd könnyeit hullatva ismételgette: — Megvan az ötödik, megvan az ötödik! — Rövidesen megtudtam, hogy kis védencemet Albrecht von Hohenlohe zu Langenburgnak hívják, aki az angol királynő férjének, Philip hercegnek az unokaöccse. Rögtön bevallom, hogy nem kaptam királyi jutalmat. Sajnos a főnemesek tudni sem akartak magyarországi rokonaikról, így Heléna hercegasszony öt fiával ugyanúgy nyomorgott, mint a többi menekültek. Később az osztrák hivatalnokok „genfi-egyezmény passzokat" adtak nekik, teljes névvel, címmel és ranggal, így kerültek Németországba, ami eléggé mulatságos lehetett az egyszerű rendőrök számára.

A határátlépéssel új élet kezdődött: furcsa, érdekes, kalandos, élvezetes, de sohasem tökéletesen boldog. November 12-én ötvenes csoportokban autóbuszokkal Traiskirchenbe szállítottak minket. Talán Ausztria összes buszát bevetették, annyi volt a menekült. Férfiak, asszonyok, öregek, fiatalok, gyermekek válogatás nélkül. Végre megszületett a sokat ígért egyenlőség: munkások, parasztok és értelmiségiek most mindannyian menekültek voltunk. Kísérteties csöndben ültünk, senki sem beszélt, csak fáradtan néztük a sárga lámpákkal megvilágított visszafelé rohanó autópályát. Hát élünk! Mindegy, hogy mi lesz tovább, mert ami volt, az nem felejthető!

A menekülttáborban osztrák csendőrök csajkába mérve forró levest osztogattak. Egy oszlophoz dőlve kanalazgattam, közben néztem a végeláthatatlan sorokat. Egy ország népe vonult előttem a fapriccsek közé szorított úton, ki munkásruhában, ki rongyokban, ki bundában. A történelem következő forradalmárainak figyelmébe ajánlom azt a tényt, hogy senkinek sem volt semmiféle vagyona sem. Nincstelenek voltunk mi, a több napig győztes forradalom fegyveres résztvevői. Bizonyítható tény, hogy a kommunisták mindenütt kirabolták az általuk elfoglalt városokat. Ebben az időben azonban mintegy kétszázezer magyar menekült mindegyike rászorult a forró ingyenlevesre. Rögtön egymásra találtak a pestiek és csoportokba verődve ismerkedtek. Letettem az üres csajkát és rágyújtottam egy cigarettára.

— Lövöm a csikket! — szólalt meg valaki a hátam mögött.

TRINK
COLA

Megfordultam és egy rendkívül sovány, fekete hajú fiatalember állt előttem mosolyogva.

— Bocsánat — mentegetődzött —, pillanatnyi anyagi zavarokkal küzdök, különben nem szoktam tarhálni.

Megkínáltam egy szopókás Virginiával, amelyből egy paklival kaptam személyesen Amerika alelnökétől, Nixontól, aki abban az időben a magyar határ mentén fogadta a szüntelenül áramló menekülteket.

— Amerikai cigaretta! — hüledezett a fiú. — Ezennel ünnepélyesen örök barátságot kötök veled és ígérem, hogy együtt utazunk Floridába. — Így ismerkedtem meg Franyóval, az intelligencia és vagányság különös keverékével, akinek optimizmusa bearanyozta az akkori tragikus napokat. Becsületes neve is volt neki, de ez nem érdekes. Pesten, valamelyik színházban tologatta a díszleteket és anyjával lakott a Hársfa utcában. Októberben a Nagykörúton harcolt és úgy került ide, Ausztria peremére, hogy szeretteinek még egy búcsúcsókot sem adhatott.

— A Nemzetiben csupa albérleti darabokat játszottak — mesélte. — Egyszer a „Kreml toronyórájá"-ban ledőlt a Leninszobor, fejre esett és porrá tört, mivel gipszből volt. Majdnem lecsuktak emiatt. A Gobbi Hilda sírva fakadt, a Major lemarházott és levonta kétheti fizetésemet, pedig ez volt az egyetlen sikere a darabnak. Felállva röhögött a közönség. Mindegy — vonta meg a vállát —, ezen túl vagyunk.

Összezsúfolva, fapriccsekre szórt szalmán aludtunk az osztrák kaszárnya termeiben. Akinek kabátja volt, az takaróként megosztotta azt társával.

— Las Vegasban a Royal Hotelben fogunk megszállni — sóhajtotta Franyó, majd rögtön elaludt. Másnap terepszemlére indultunk. Papírok nélkül nem hagyhattuk el a körletet, az ifjúság azonban hamarosan felfedezte, hogy minden lezárt ajtó mellett lehet más kijáratot is találni. Aki egy kicsit tudott németül, ahhoz többen csatlakoztak. Így csapódott hozzánk az ávós. Besorozott katona volt, de megszökött és odahaza búvt el, így neki is menekülnie kellett. Rangjelzés nélküli katonakabátját nem dobta el, mert hideg volt, másikat még nem kapott. Elzavarni felesleges fáradozás lett volna, mert félt, hogy megverik, ha nincsen a közelünkben. Mi viszont már untuk a verekedést, különben sem bántottunk sohasem fegyvertelen embert. Nagy feltűnést nem keltett, hiszen többen jöttek katona, villamoskalauz, vagy ipari tanuló egyenruhában.

— Eladtam a zsebórámat — mondta —, menjünk együtt Bécsbe. Egyedül félek, mert nem tudok németül.

Könnyen vállalkoztunk erre, hiszen a lágerélet nyomasztó volt és „Nyugat"-ból még alig láttunk valamit. A szokott úton távoztunk, vonatra szálltunk és délután már egy grinzingi vendéglőben ültünk „gombóckirheni" bor mellett, Franyó, az ávós meg én. Furcsa kis társaság lehettünk, de hát külföldön voltunk, ahol olyan kevés az a maroknyi magyar, hogy nem számít a társadalmi különbség, ha asztal mellé ülnek. Majd rostál az Úristen — gondoltam — és elválasztja a búzát a pelyvától, ha akarja. Különben alig beszéltünk egymással, csak figyeltük a vidáman mulató tömeget. Bécsi polgárok voltak, gondtalan emberek, akik eszükkel talán felfogták, de szívükkel nem érezték, hogy egy nemzet süllyed el közvetlen mellettük.

Minden jól ment addig, amíg a cigány el nem kezdte játszani azt, hogy „Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország". A szöveget egy ismert menekült színésznő énekelte magyarul. Sírt a színésznő, sírtak a cigányok és még az osztrák pincérek is megálltak, úgy nézték a drámai jelenetet. Az ávós irtózatos arckifejezéssel ült, összegörnyedve bámulta a gyertyafényt visszatükröző borosüveget, majd hirtelen fellökte azt és az asztalra borult. Vállait rázta a zokogás, majd felugrott, kabátját földhöz csapta és zakóját kezdte magáról leszaggatni.

— Idenézzetek — ordította —, itt áll egy rohadt ávós hazaáruló!

Két öklével ütötte a fejét és pénztárcáját az asztalra dobva kirohant a novemberi éjszakába. Úgy tűnt el a sötétben, mint ama Judás, aki pribékeknek adta el Mesterét. Azóta sem láttuk. Csönd volt. A cigányok, meg az énekesnő dermedten néztek egymásra, az osztrákok meg ijedten kérdezgették, hogy mi történt. Kifizettük a bort meg a bemocskolt asztalkendőt és elmentünk szállást keresni, hiszen a táborba már nem érhettünk vissza aznap. Csöpögött az eső, de nem éreztünk semmit sem, csak siettünk lefelé, a város szíve felé. — De jó, hogy veletek harcoltam és nem ezekkel! — sóhajtotta Franyó, majd szaladni kezdett a lefelé kanyargó utcákon keresztül. Én meg utána. Éjszaka egy rendőrőrszobában aludtunk, ahol a rendőrök még feketekávéval is megkínáltak.

Másnap a Mariahilfestrassén éppen egy hentesüzlet kirakatát tanulmányoztuk műértő szemekkel, amikor megszólított minket egy rokonszenves öregúr eléggé tört magyarsággal.

— Bocsánat, uraim! Maguk, ha nem csalódom, magyarok.

— Azok vagyunk — válaszoltam.

— Dr. X. Y. vagyok, a bécsi tudományegyetem nyugalmazott professzora, és ha nem sértem meg önöket, kérem, fogadják el meghívásomat ebédre.

Nem sértett meg vele. Elmentünk egy közeli vendéglőbe. Aranyos hely volt, amilyent csak Bécsben lehet találni. Mindenütt tükör, fehér abrosszal terített asztalok, kancsó víz, fogpiszkáló, művirág; más szavakkal: békés polgári hangulat.

Mi mást rendelhet egy értelmes ember itt, mint bécsiszeletet burgonyával, uborkasalátával, hozzá gumpoldskircheni bort, amit persze mi „gombóckirheninek" mondtunk, de így is megértették. Franyó falt, mint aki két napja nem evett és igaza volt, mert valóban nem evett két napja. Ezután túróspalacsinta következett, majd az áldott jó fekete és aranyszopókás cigaretta.

A professzor közben elmondta, hogy Budapesten járt iskolába, így tanult meg magyarul. Mi meg beszéltünk Budapestről, a forradalomról és az oroszok beözönléséről, vagyis megszolgáltuk az ebédet.

Elmondtuk, hogy nem akartunk se új kormányt, hiszen Nagy Imrével is megelégedtünk volna, se gazdagságot, se hatalmat, csak úgy óhajtottunk élni, békésen, ahogyan itt, Bécsben élnek a polgárok.

— Jó emberek a magyarok — fűzte hozzá az öregúr —, és tehetségesek! Micsoda kultúra és tudomány! Micsoda színházak és hangversenyek; meg a Rajkó zenekar a New York kávéházban. Mit keresnek ott az oroszok? Nekik egészen más a kultúrájuk és gondolkozásuk! Mi osztrákok sem tudtuk a magyarokat beolvasztani, pedig évszázadokig próbáltuk. Inkább mi váltunk egy kicsit magyarokká, mert olyan az a nép, hogy mindenkit befogad, de nem olvad bele semmiféle idegen testbe sem. Tőlünk elment az orosz, Magyarországhoz miért ragaszkodik? Még ugyan nem tudják, de ez lesz a MENE, TEKEL, UFARSIN", amit Puskin és Dosztojevszkij népe nagyon drágán fog megfizetni.

Mivel dél már rég elmúlt, s a vendégek dolguk után siettek, a vendéglős is leült negyediknek asztalunkhoz. Németül már otthon is jól beszéltem, így ismét el kellett mindent mondanom. Franyó, hogy ne unatkozzon, közben újra kezdte az ebédet. Már esteledett, amikor professzorunk elővette a pénztárcáját és fizetni akart.

— Ugyan — védekezett a vendéglős —, csak nem képzelik el az urak, hogy magyaroktól pénzt fogadok el? Jófajta barackpálinkám van, s ajánlom, hogy azzal fejezzük be ezt a találkozást.

Az áldomás után hazakísértük professzorunkat, aki hálálkodva köszönte meg a szíves vendéglátást. Mi meg elindultunk a novemberi esőtől csillogó neonfényes utcán a külváros felé, ahol a VÖRÖSKERESZT menhelyén kaptunk szállást.

Itt Franyó vaságya szélén ülve levelet írt haza: *„Kedves Édesanyám! Olyan jól megy a sorom itt Nyugaton, hogy ma egy előkelő restiben egy híres osztrák professzort láttam vendégül. Hamarosan gazdag leszek, lesz kertes házam, autóm, akkor azután jöhet hozzám...”* Befejezésül eltűnt ez a sűrűn teleírt papír is az eddig írt levelek között és Franyó megszámlálhatatlan zsebeinek egyikében lelt örök nyugodalmat, hiszen a hermetikusan lezárt Magyarországra még sokáig nem mehetett levél.

Mi pedig az alig fűtött tömegszálláson telt hassal álmodtunk egy új világról, amelyben az emberek olyan jók és kedvesek, mint a bécsi professzor, meg a kocsmáros.

Háromnapos „városnézés” után ismét visszatértünk Traiskirchenbe, ahol észre sem vették eltűnésünket. Szerencsénk volt, mert a délelőtti órákban magas rangú tisztviselők érkeztek Bécsből. Hamarosan megtudtuk a látogatás okát. Azokat a magyarokat, akik ténylegesen részt vettek a forradalomban, autóval Bécsbe, a Belügyminisztériumba vitték kihallgatásra. Magam is köztük voltam. Dag Hammarskjöld, az Egyesült Nemzetek Szervezetének akkori főtitkára is ott szerezte első tapasztalatait. A kihallgatás baráti hangulatban folyt. Elhalmoztak külföldi cigarettával, csokoládéval, naranccsal, mely egzotikumokat sokan akkor láttak először. Délután egy hivatalnok megkérdezte tőlem:

— Vannak önnek Bécsben ismerősei, ahol aludhat, mert holnap folytatjuk a kihallgatást?

— Honnan lennének? — kérdeztem vissza. Társaim sem rendelkeztek ilyen ismeretséggel. — Akkor engedelmet kérek — szabadkozott a derék osztrák —, ne gondoljanak rosszra, de a Mátyás templom melletti börtönben különítettünk el az önök számára egy osztályt. Bécsben az összes kórházak, iskolák és laktanyák tömve vannak menekültekkel s nincsen másutt hely. Viszont önöknek teljesen átrendeztük ezt az osztályt, ahol szabadon mozoghatnak és garantálom, hogy jól fogják magukat érezni.

Erre már igazán nevetni kellett.

— Budapesten nem ajánlották nekem ilyen kedvesen a börtönt, így ha más nincs, akkor elfogadjuk — mondtam a többiek nevében is. Ezek után az osztrák államférfiak jól látható megkönnyebbüléssel irányítottak bennünket a lent várakozó autók felé.

— Voltál már börtönben? — kérdeztem az autóban Banditól, egy csepeli munkásfiútól, akivel magyar szokás szerint másodpercek alatt tegeződő viszonyban voltunk.

— Egyszer három napig a Markóban — válaszolta, mert leköptem a Sztálin-szobrot. Semmi politikai hátsó gondolatom nem volt — tette hozzá —, csak éppen köpni kellett. Kaptam két hatalmas pofont is az ávón és azóta nehezen köpök.

A börtön magyar osztálya tényleg szép volt. Nagy tizenkét személyes termek emeletes vaságyakkal, melyek fehér lepedővel, párnával és valódi dunyhával voltak megágyazva. A fapadlót csinos szőnyeg borította, az asztalon virágváza állott szalmavirág csokorral díszítve. A rácsos ablakok komorságát színes függönyökkel enyhítették. Alma, narancs, banán és csokoládé halmokban hevert az asztalon, hozzá kupákban citromos limonádé. Természetesen nem zárták le az ajtókat és a folyosó végén még játékterem is volt sakkal, futballjátékkal meg rádióval. Az angol WC-k meg zuhanyozók szintén a folyosóról voltak elérhetők. Hideg-meleg víz, kamillaszappan, fürdőkabát meg törölköző is rendelkezésünkre állott.

— Ez igen! Ehhez még a lilafüredi szakszervezeti üdülő is nyomortanya! — rikkantotta Bandi.

— Voltál már ott? — kérdezte egy villamoskalauz, aki teljes uniformisban feszített közöttünk. Bandi úgy ugrott fel a vaságyról, mintha kígyó marta volna meg:

— Te, ha nem volnék olyan fáradt, akkor lekevernék neked egy pofont! Hát ávósnak nézel engem?

— Ugyan gyerekek — enyhítettem a közhangulatot —, mindannyian tudjuk, hogy oda csak államvédelmisták, sztahanovisták és hasonló isták jártak üdülni, és ekkora karriert egyikünk sem csinált Rákosi papa országlása alatt.

Vacsorára zaftos marhahús volt krumplival, utána meg vaníliás sütemény, hozzá narancslé, mert a szeszesital tiltva volt.

— Börtön ez, mégiscsak börtön! — sóhajtották a fröccskedvelők.

Este ágyainkon heverve vicceket meséltünk. Bandi néha minden ok nélkül felüvöltött: — „Bakancsot és munkaruhát a terhes anyáknak!"

A párnák kissé fertőtlenítőszer szagúak voltak, ezért villamoskalauzunk énekelni kezdte: — „Naftalin útjain győzelemmel jár..." — Rákosi alatt ugyanis, amikor ezt a kedves dalt énekelni kellett, így helyettesítettük be „nagy Sztálin" nevét.

Másnap reggel vöröskeresztes nővérek forró csokoládéval és

mazsolás kaláccsal vendégeltek meg minket. Valódi osztrák rabokkal nem találkoztunk, azokat egy másik épületszárnyban zsúfolták össze. Nem hiszem, hogy rajonghattak értünk és lehet, hogy az első kommunisták Ausztriában közülük verbuválódtak. Sajnos felfedeztük, hogy a hosszú folyosó végét vasajtó zárja el a külvilágtól, így mégis rabok voltunk. Még aznap este, a szokásos kihallgatások és adatfelvételek után, csoportokba verődve énekeltük az alábbi dalt: „Száraz tónak nedves partján döglött béka kuruttyol. . .", majd azt, hogy „Virágéknál ég a világ, sütik már a rántott békát, zimme zum, zimme zum, recefice bum bum bum!" Lett is erre szaladgálás és telefonálás az épületben:

— Lázadnak a magyarok, vad forradalmi dalokat énekelnek és fel-alá járkálva tüntetnek! — jelentették a minisztériumnak. Bizonyosan rendkívüli állapotot hirdettek ki, hiszen ha a magyarok nem ijedtek meg Budapesten a szovjet hadseregtől sem, akkor mi nekik az osztrák rendőrség. . . Huszonnégy órán belül befejezték a kihallgatásokat, megkaptuk az ún. „Nansen-passzokat" és mehettünk világgá. Kellett a hely mások számára. Vissza kellett mennünk Traiskirchenbe, hogy kivándorlásra jelentkezzünk valamelyik országba. Arra viszont még nem volt semmi kedvünk sem. Ott álltunk a bécsi Ringen, az Újvilág küszöbén, mely Észak, Nyugat és Dél felé nyitva volt előttünk.

Csak Kelet felé zárta el utunkat a borzalom, pedig szívünk arrafelé húzott. Posta nem járt még Magyarországra, csak vad hírek érkeztek úttalan utakon.

Esti fényekben csillogott a Ring; elegánsan öltözött derék bécsiek siettek az operába.

— Hát igen — sóhajtott Bandi és megtapogatta nemzetközi passzusát —, olyan szabadok vagyunk, mint még soha! Nézd, ide van írva: minden országba érvényes. Csak éppen nem tudom, hogy otthon mit csinál az apám. . .

Erre a nagy erős ember ráborult egy hirdetőoszlopra és keservesen sírni kezdett. Pár percig tartott ez a gyöngeség, majd beleszagoltunk a felénk áradó sült gesztenye illatába és elindultunk ezt a szabad világot felfedezni. Felszerelésünk eléggé gyarló volt. Bandinak cipőtalpa éppen búcsúzóban volt cipőjétől, megkötötte egy spárgával, az viszont elszakadt és így a szabadságnak örvendő talp reménytelenül csattogott a nedves aszfalton. Vagyonunk romjaiból egy feketét ittunk a Rondóban és éppen azon tanakodtunk, hogy hol fogjuk az éjszakát tölteni, amikor megpillantottunk egy felénk közeledő ismerős alakot. Franyó volt, aki barátságan üdvözölt minket.

— Most voltam az amerikai követségen — mondotta a tőle megszokott szerénységgel —, jövő héten indul a hajóm Floridába!

Szemrehányóan néztem Bandira. Neki köszönhetem, hogy mi nem tartozunk a szerencsés utasok közé. Tudniillik az amerikai követség előtt mindennap többszáz méter hosszú sor húzódott. Hajnali háromkor kellett már odaállni, hogy az embernek egyáltalán reménye lehessen reggel 9-ig a kivándorlási irodát elérnie. Bandit még eddig nem lehetett rábeszélni sorban állásra, nekem pedig egyedül nem volt kedvem hozzá.

Franyó szemmel láthatóan élvezte sikerét.

— Ti most hova mentek? — kérdezte. — Engem az amerikaiak beutaltak a Rotschild Hotelbe, mivel már amerikai polgárnak számítok. Természetesen ehhez illően bánnak velem. Na, szervusztok, sietnem kell, mert szeretnék ma korán lefeküdni. — Ezzel elviharzott.

— Hiába, vannak még szerencsés emberek! — sóhajtotta Bandi. — Rotschild Hotel, hallottad-e?

Ezzel körülnéztünk, hogy valahol éjszakai menedéket találjunk. Mivel már több esetben aludtunk rendőrőrszobában, így megpróbáltuk ezt ismét.

— Ha végigmennek ezen a úton — mondta azonban az első rendőr, akit megszólítottunk —, elérkeznek egy szürke épülethez. Az a Rotschild kórház, ott biztosan kapnak éjszakai szállást.

Összenéztünk Bandival. Ma este már másodszor halljuk Rotschild nevét. Miután befordultunk a kórház kapuján és benyújtottuk igazolványainkat a portásnak, az első emeletre küldtek minket.

Már a folyosón rothadt zoknik orrfacsaró bűze csapta meg orrunkat. Belépve egy nagy terembe, a sápadt homályban elénk tárult Gorkij „Éjjeli menedékhelye". Legalább ötven ember feküdt a puszta földre terített újságpapírokon. Cigarettafüst, pára, rekedt hörgés, hortyogás, egyszóval minden kellék megvolt a jelenethez. Bandi némán az egyik sarokra mutatott. Ott feküdt Franyó, kabátját fázósan összehúzva egy kiakasztott ajtón és hangosan szuszogva aludt.

Mintha összebeszéltünk volna, egyszerre fordultunk ki a teremből és szinte szaladva értünk le az utcára. Aznap éjjel Bécs építészeti remekműveit tekintettük meg a Stefansturmtól kezdve egészen a Burgig. Ott ültünk le egy padra. Hűvös volt az éjszaka, de tiszta. Előbukkant a hold meg a csillagok. Ránk is világítottak, szegény száműzöttekre!

Később tudtuk meg, hogy Franyó a „Rotschild Hotelben" végleg kiábrándult az amerikai utazásból és Nyugat-Németországba tette át székhelyét. Másnap visszatértünk Traiskirchenbe. Már a bécsi Belügyminisztériumban megtudtam, hogy semmi sem lesz küldöttségemből. Sem fegyvert, sem szabadcsapatot nem engedhet át a semleges Ausztria, mert a nemrég aláírt államszerződés ezt szigorúan tiltja. Bajtársaimat különböző befogadó országokba küldték, mert az osztrákok még a szovjetellenes politikai csoportosulásoktól is féltek. Megértettem helyzetüket, hiszen ők sem akarták alig elnyert szabadságukat elveszteni. Csak „Félfülű"-vel találkozhattam a táborban, aki lelkendezve rohant felém, amikor meglátott:

— Hol voltál? Te voltál egyetlen reményünk, miután Bécsbe vittek azon a hatalmas Mercedeszen! Kapunk-e segítséget: fegyvert, gyógyszert, élelmiszert, de főleg politikai támogatást? Elismerték semlegességünket?

Sorban válaszoltam kérdéseire. Arca minden válasz után komorabb lett, majd mély szomorúsággal mondta:

— Akkor hazamegyek, vissza a határon keresztül! Ha meghalok, úgy is jó, ha életben maradok, akkor otthon harcolok tovább, ahogy lehet! — Kezet fogtunk, megöleltük egymást és elment. Azóta sem láttam. Ha jól emlékszem, rajta van a neve az odahaza kivégzett mártírok listáján.

Hosszas szaladgálás után sikerült a táborban állást kapnom, mint tolmács. Munka volt elég; száznyolcvanezer magyar menekültet szűrt át Ausztria. A lágerirodán egy csinos, barna hajú kislány gépelte a menekültek adatait. Aliette-nek hívták, nagy barna szemei voltak és minden magyarban hőst látott. Naponta 30-40 menekültet „legalizáltunk", soknak még személyi igazolványa sem volt. Mindent el kellett hinni, amit mondtak és személyi adataikat, aláírásukon kívül az ujjlenyomatukkal „védjegyezték". Aki hazudott, az később ráfizetett, amikor valódi papírjait kellett beszereznie Magyarországról iskolai végzettség bizonyítására, vagy házasság céljából. Nemzetközi szerződések alapján a szabad világ majdnem minden állama felvett menekülteket és ennek az embertranszportnak a fő ütőere Traiskirchen volt.

Egy ízben ferde szemű fiatalember igyekezett megértetni magát az osztrák hatóságokkal.

— Magyar menekült vagyok! — hajtogatta kifogástalan magyarsággal.

— De hiszen ön kínai! — mordult rá mérgesen a derék rendőrtisztviselő.

— Koreai vagyok, kérem! — erősködött az atyafi.

— Akkor ön koreai menekült!

— Mint koreai menekült kommunista lennék, de ebben a státuszban Magyarországon voltam menekült. Viszont harcoltam a magyarok oldalán a forradalomban, így magyar menekült vagyok!

Ott nem tudták eldönteni a nehéz nemzetközi kérdést, ezért a koreait bevitték Bécsbe. Máig sem tudom, hogy milyen igazolványt kapott.

Aliette egyszerű Fiat kocsival járt; többször bevitt Bécsbe, ahol vagy ittunk a Rondóban egy feketét, vagy elmentünk vacsorázni egy polgári vendéglőbe. Próbálkozott, hogy ő fizessen, de nem engedtem, mert ez Magyarországon nem szokás. Néha nyugatnémet újságírókkal is összekerültünk, akik a forradalom napjaiban Budapesten jártak. Egyikük még az autójában tartotta a golyószóróval összelőtt Üllői úti táblát és büszkén mutogatta. Aliette egyszerűen „hősöm"-nek nevezett s kezdtem beleélni magam abba a gondolatba, hogy osztrák állampolgár leszek. Egyik napon azzal jött, hogy ruhajegyet szerzett a lágerparancsnokságtól és kért, hogy menjek vele azonnal Bécsbe, hogy végre „felöltözködhessek". Jó ízlése volt, ezért két óra múlva senki sem ismert volna rám, mert cipőtől kalapig bécsi polgár lettem.

— Őszintén szólva, előbb jobban tetszettél nekem — nevetett a kislány. — Akkor romantikusabb voltál. — Meg kellett ünnepelnünk a ruhacserét, ezért Aliette javaslatára az osztrák főváros egyik legelegánsabb éttermébe mentünk vacsorázni. Persze ő rendelt, olyan rutinnal, hogy nem győztem a combját csipkedni.

— Az Istenért — súgtam a fülébe —, ezt a cehhet az életben nem tudom kifizetni!

— Ne törődj vele — kacagott —, most én vagyok a felelős mindenért!

— Nyertél a lottón vagy fizetésemelést kaptál? — kérdeztem rémülten.

Válasz helyett a nyakkendőmnél fogva felhúzott a székről és táncolni vitt. Kitűnően táncolt, én meg csetlettem-botlottam a tükörfényes parkettán. A csodák viszont még nem fejeződtek be. Kiderült, hogy gyönyörű luxuslakása van a főváros előkelő negyedében.

— Micsoda hős vagy te — vigasztalt Aliette. — Nyugodj meg, nem vagyok tolvajnő! Jómódú szüleimtől kértem postán

pénzt, annak egy részét a Caritasnak adtam, a másik részéből meg élünk egy kicsit.

Többet nem tudtam tőle kiszedni, de őszintén szólva nem is nagyon erőszakoltam az igazság kiderítését. Álomvilágban éltem. Többször vettünk ki fizetésnélküli szabadnapot munkahelyünkön, ilyenkor kirándultunk. December közepén már hó volt a hegyek között, szánkóztunk, síeltünk és az éjszakákat gyönyörű turistahotelekben töltöttük. Noteszom lapjai megteltek számokkal, mert elhatároztam, hogy jobb állást keresek magamnak, utána feleségül veszem és mindent visszafizetek neki.

A románc azzal végződött, hogy Aliette egy napon nyomtalanul eltűnt. Nekem annyit hagyott hátra, hogy szüleihez ment látogatóba. A lágervezetőségtől kérdezősködésemre hűvös választ kaptam, hogy már nem dolgozik ott. Lakásában hiába kerestem. Minden zárva, a redőnyök leengedve, sehol semmi nyom. Kiderült az is, hogy nem én voltam az első magyar, akit „hősömnek" nevezett. Ruhaszelvényeket már több fiúnak adott, de azokat nem a lágerparancsnokságon szerezte, hanem kifizette. Vége lett a világnak, ismét hazátlan menekültté váltam.

Másnap reggel három óriási német busz parkolt a láger kapuja előtt. Rokonszenves bajor politikusok szálltak ki az elsőből és kezet fogtak a lágervezetőség tagjaival, akik már várták őket. Rövid tanácskozás után az első autóbusz hangszóróján keresztül felszólított minket az egyik bajor, persze németül:

— Aki ért engem, az jöjjön ide!

Jól értettem őt, tehát odamentem.

— Aki Németországba akar jönni, azonnal szálljon be csomagjaival együtt a buszok egyikébe!

— Csak úgy, röntgenezés, kérvényezés, meg kihallgatás nélkül? — kérdeztem tőle.

— Csak úgy! — válaszolta nevetve.

— Akkor jövök! — kiáltottam és beszaladtam a körletbe. Elegáns ruháimat otthagyva a lágerben kapott használt öltönyben, kis bőröndöt szorongatva siettem vissza a buszokhoz. Másfél óra múlva már az osztrák autópályán haladtunk Salzburg felé.

Jóval később, Németországban, egy jómódú bajor kereskedőcsalád vendégeként mondottam el ausztriai élményeimet. Mikor a kislánynál tartottam, kérték, hogy ismételjem meg a nevét.

Miután teljesítettem kérésüket, házigazdám szótlanul felkelt, átment a másik szobába és egy vastag könyvvel jött vissza, amit fellapozva az orrom elé rakott. Így tudtam meg a következőket:

Aliette... egy multimilliomos francia-osztrák nemesi család egyetlen gyermeke, természetesen ingyen dolgozott a lágerirodán, sőt magas összegekkel támogatta a menekülteket. Maga ellenőrizte, hogy az adományok „cigányútra" ne menjenek. Abban az időben világszenzáció voltunk, s a felső tízezer köreiben divat volt pár hétig menekültlágerben irodai munkát végezni. Egy-két flört is hozzátartozott ehhez a divathoz. Tíz évre rá egy németországi képes hetilap — a Stern — szenzációs fényképes riportot hozott. Aliette-et bécsi luxuslakásában meggyilkolták. A tettes egy osztrák fiatalember volt a felső körökből.

De térjünk vissza az időrendbe. Salzburg után szorongva vártuk az osztrák-német határt. Mi lesz akkor? Ki kell-e szállnunk a buszból, megmotoznak-e minket, kell-e kérdőívet kitöltenünk? Nem történt semmi sem, szalutáltak a határőrök és mi simán haladtunk tovább. Több járókelő csoportosult az út szélén, kezükkel integettek és kiáltoztak: „Es lebe Ungarn! — Éljen Magyarország!" Bad Reichenhallban egy óriási vendéglő hatalmas termében, hosszú asztalok mellett, fapadokon ülve ebédeltünk. Termetes bajor asszonyok raktak teniszlabda nagyságú gombócokat az orrunk elé. Ez volt a híres „knődli". Senki sem mert hozzájuk nyúlni, ezért majdnem sírva fakadtak a bajor vöröskeresztes hölgyek, akik vendégül láttak minket. Hősies bátorsággal megettem kér darab gömbölyűséget, a többiek úgy néztek rám, mint egy emberevőre.

— Mindenki csavarjon észrevétlenül papírszalvétába egy gombócot és vágja azt zsebre, mert ha itthagyjuk a bajorok nemzeti eledelét, akkor vége a magyar becsületnek! — parancsoltam ellentmondást nem tűrő hangon. Így is történt. Ilyen „munícióval" felszerelve utaztunk tovább Piding felé, ahol ismét menekülttáborba kerültünk. Ott találkoztam Bandival, aki pár nappal előttem érkezett oda.

— Hogyan csináltad ezt — kérdeztem tőle —, hiszen nem tudsz németül.

— Én ne tudnék? — ütött hátba neheztelve. — Gyere velem az irodába, ott kapsz 10 márka köszöntőpénzt, utána elmegyünk vásárolni a faluba.

— Mit szoktál venni ott? — faggattam kíváncsian.

— Amerikai mogyorót! — válaszolta csillogó szemekkel.

— Hogyan kéred azt németül? — csodálkoztam.

— Ne viccelj! — nézett rám ártatlanul. — Hát úgy, hogy „amerikai mogyoró".

— Ugyan kérlek — bosszankodtam —, azt úgy nevezik, hogy „Erdnuss".

Szó nélkül vonszolt a csemegekereskedés elé, melynek bejárata előtt nagy fekete táblára írva ott virított: „FRISCHE AMERIKOJ MODJORO". Bandi elégtétellel magyarázta:

— Helyesen írni nem tudnak, de a magyar szót értik. — Persze, hogy értik, miután az aranyos Bandi naponta háromszor ment be az üzletbe amerikai mogyorót kérni. Mivel őt nem lehetett megtanítani németül, inkább a kereskedő tanult meg magyarul. A helybeli mozi előcsarnokában ülve ropogtattuk az „egzotikus magot", amikor valaki hátulról a vállamra tenyerelt. Megfordultam és barátomat, Franyót pillantottam meg.

— Szervusz, öregem! — üdvözöltem nagy örömmel. — Hogyan kerültél ide?

— Majd később mindent elmondok — lihegte az izgalomtól remegő hangon —, de most gyertek velem, mert nagyon fontos!

Többet egy szót sem szólt, hanem vonszolt minket a falu vége felé. Leérve egy mellékúton, kertes ház előtt öreg, fekete autó állt.

— Az enyém! — hörögte Franyó elcsukló hangon.

— Honnan vetted? — hitetlenkedtem, mert tudtam, hogy soha sincsen semmiféle valuta a zsebében.

— Nem fogod elhinni — mondotta —, ajándékba kaptam!

Mintegy végszóra megjelent a kocsi előbbi tulajdonosa, s tőle megtudtam, hogy az autó már hosszabb ideje használaton kívül áll. Sejtettem, hogy nem akar pénzt áldozni arra, hogy a roncstelepre vontassa.

— A dolog világos — erősködött Franyó —, te mérnök vagy, megjavítod a kocsit, amit én neked utólag kifizetek és már utazunk is Párizsba!

Ezzel eltűnt a némettel, hogy az írást megcsinálják. Felnyitottam a motorház fedelét és nekiestem a hiba keresésének. Mire Franyó visszatért, addig megállapítottam, hogy a motornak legalább a fele hiányzik.

— Kész? — kérdezte Franyó és diadalmasan lobogtatott egy papírt.

— Te leszel kész mindjárt! — mordultam rá bosszúsan. — A kocsi egy dög! Először is hiányzik a benzinporlasztó, meg a sebességváltó!

— Nem baj — legyintett Franyó —, majd veszünk Münchenben. Te csak annyira hozd rendbe, hogy odáig eljussunk.

— Hülye! — mondottam lassan tagolva, kéjjel. — Legjobb, ha rögtön visszaadod ezt a bárkát!

— Te őrült vagy — nézett rám gyilkos szemekkel Franyó. — Látom, hogy nem értesz hozzá! Majd hívok egy autószerelőt! — Ezzel elviharzott. Mi viszont igyekeztünk vissza a táborba, hogy le ne késsük a vacsorát.

Később tudtam meg a részleteket. Franyó telefonon felhívott egy 60 km-re állomásozó autómentő szolgálatot; azok bevontatták a kocsit egy szerelőműhelybe. Ott kijelentették, hogy a javítási költség legalább ezerötszáz márka, utána el tudja adni az autót ötszázért. Erre Franyó megbízást adott nekik, hogy sürgősen vontassák kocsiját egy autóroncstelepre; ott eladta azt negyven márkáért. Ezután aláírt egy száznegyven márkás számlát, ennyi volt a vontatási költség. Arra kötelezte magát, hogy ezt az összeget három napon belül kifizeti. Ezt szomorú szívvel, de egy vibráló mosollyal a szája szögletében mesélte el nekünk. Büszke volt arra, hogy először életében, legalább három órán keresztül autótulajdonos volt.

Aki elítélné Franyót nevetséges ostobasága miatt, az vegye tudomásul azt a tényt, hogy az ötvenes években nemcsak az autó volt „leányálom" Magyarországon, hanem egy „jó karban tartott bicikli" is!

Németországi menedékjogunk igazolása után Münchenben jártunk munkát keresni. A munkahivatal munka helyett legtöbbször valamilyen segélyhelyre küldött minket. Rengeteg segélyhely volt és mindenütt gyűjtöttek az egész világon. Egyenruhás kiscserkészek csörgették perselyüket az utcán s nem volt senki sem, aki ne adott volna legalább egy márkát. Üzletek, bankok, gyárak, társadalmi intézmények adómentesítő csekkeken adakoztak, s különösen karácsony előtt házról házra jártak gyűjtőívekkel a szociális nővérek.

Könnyű dolgunk volt, mert a világlapok és magazinok különkiadásokban ismertették a magyar forradalom eseményeit, míg a mozikban híradófilmeken mutatták be a magyar fiatalság hősi ellenállását. Mi, „hős magyar ifjak" viszont a Vöröskeresztnél kapott nevetségesen lógó sterilizált ócska ruhákban csatangoltunk a nedves utcákon. Szerencsés volt, aki egy-két éjszakára kisegítő munkát kaphatott gyárban vagy nyomdában. (Ez esetben annyi pénzt keresett, mint egy magyarországi munkás heti jövedelme.)

Legtöbbször azonban sort álltunk valamilyen karitatív iroda előtt. Az egyik ilyen segélyhelyen csatlakozott hozzánk észrevét-

lenül a „hollandus". Tagbaszakadt, tohonya, harminc év körüli szőke fickó volt, bársonynadrágot, pulóvert és hajóskapitány sapkát hordott. Valószínűleg kissé ütődött volt. Bebarangolta egész Európát; minden segélyhelyen ismerték őt és nem adtak neki semmit sem. Érdekes, hogy a humánus intézmények mindenütt sajttal segítettek ki minket, amit már annyira untunk, hogy minden készletünket a hollandusnak adtuk. Ezért lemaradhatatlan árnyékunk lett, ami kellemetlen volt. Egy ízben a „Tolstoj Szövetség" egy orosz grófnőhöz küldött minket, aki könyvtárrendezési munkát akart adni. Amikor meglátta mögöttünk a hollandust, felsikoltott:

— Ez az ember rossz ember és ha magukkal van, akkor maguk is azok. Menjenek! Menjenek!

A hollandus azonban nem volt rossz, csak gyámoltalan. Valamikor sokat tanulhatott, mert amikor utolsó filléreinkből megnéztük a híres „Deutsches Museum"-ot, órákig tartott nekünk előadást fizikáról, kémiáról és optikáról. Nagyon szerette a sajtot és ezért örök barátunk akart maradni. Akkoriban volt az ún. „sajt-botrány" Münchenben. Derék hollandus parasztok teherautó rakomány gömbölyű Gouda sajtot küldtek a magyar menekültek számára és azt leadták a gomba módra szaporodó segélyszervezeteknél. Később egy müncheni háziasszony egész sajtot vásárolt az egyik élelmiszerboltban. Amikor azt felvágta, közepén cédulát talált benne, amin három nyelven a következő szöveg állott: „EZ A SAJT A HOLLAND NÉP AJÁNDÉKA A MAGYAR MENEKÜLTEK SZÁMÁRA. ELADHATATLAN!"

Bizonyíték volt ez a hollandusok mély emberismeretéről. Mindegy, jut is, marad is; sajt volt bőven.

— Ezt a pofát le kell rázni — mondtam Franyónak —, ez ront el mindent. De hogyan? — Megsérteni nem akartuk, mert jó gyerek volt, viszont minden furfangot felhasznált, hogy velünk maradhasson.

Egy alkalommal egész napos munka után moziba mentünk. Előadás után a hollandus felkiáltott:

— A sapkámat benn hagytam a széken! Várjatok meg! — Ezzel eltűnt.

Mintha összebeszéltünk volna, őrült iramban futásnak eredtünk. Vagy két kilométert rohantunk, mint az űzött vadak, majd egy utcasarkon lihegve megálltunk. Ebben a pillanatban Franyó felnyögött. Az ellenkező irányból lassú, ringó léptekkel közeledett a hollandus, fején a sapkával.

— Ez a legendás bolygó hollandi! — vacogott Franyó rekedten.

— A frász törje ki ezeket a kanyargós müncheni utcákat — jegyeztem meg józanul, s azzal belekaroltunk a vigyorgó hollandusba és elmentünk a legközelebbi Caritászhoz sajtot vacsorázni. Barátunk pár nap múlva végre eltűnt, mert a hatóságok Hamburgba küldték, ahol mégis több esélye volt ahhoz, hogy hajón munkát kapjon, mint Münchenben.

Akkoriban Franyóval meg Bandival egy összkomfortos padlásszobában laktunk Schwabingban, melyet a Tolsztojról elnevezett amerikai szervezet fizetett. Lakosztályunknak egy oldala ferde volt, s nem lehetett tudni, hogy az mennyezet volt-e vagy fal. Arra mindenesetre jó volt, hogy szüntelenül beleverjük fejünket, mely agymunka különösen Franyó fantáziáját élesítette.

Egyik nap ajtóstól tört be hozzánk, ami nem volt nehéz, mivel a rozoga ajtó örökösen kidőlt rámájából.

— Téliruha osztás van az amiknál — lihegte —, gyertek gyorsan, mert minden elfogy.

Rohantunk Franyó után, s tényleg, az amerikai szervezet pincéjében óriási használt ruhahalmazok között turkált a forradalmi magyar ifjúság. Hamarosan zöld bársonyöltözetben feszítettem, melynek nadrágja csak a fenekén volt kopott. Bandi bricsesznadrágot húzott, rendkívül illett hozzá a fehér pulóver, kockás sál és kék micisapka. Franyó diadalordítással emelt magasra egy alig használt amerikai katonanadrágot.

— Ahol ez van — rikkantotta —, ott kell zubbonynak is lenni!

Tényleg, fél óra keresgélés után talált egy rangjelzés nélküli amerikai katonazubbonyt, katonainget, sapkát és egy pár bakancsot. Így lett Franyóból rövidesen komplett amerikai katona, mely jelenséget a körülöttünk sürgő-forgó nővérkék vihogva konstatálták. Végezetül az emeleten berendezett ingyenétkezdébe mentünk, ahol Franyónak ismét sikere volt.

— Nem is lehet olyan rossz ez a hely — mondták a szomszédos asztaloknál —, ha amerikai katonák is járnak ide ebédelni.

Ebéd után fejenként húsz márkát kaptunk, mely abban az időben akkora összeg volt, hogy komolyan foglalkoztunk a jövőnk megalapításával. Így baktattunk egész délután a bajor főváros utcáin, miközben észrevettük, hogy Franyó után több ízben megfordulnak a lányok. Esteledett, amikor a Stachus közelében Bandi hirtelen megállt.

— Erre áldomást kell innunk — jelentette ki ellentmondást

nem tűrő hangon. Hová mehet ünnepelni két ujdonsült müncheni lakos és egy amerikai katona, mint a Hofbrauhausba?

— Pillanat — rikkantott Franyó vidáman és eltűnt. Öt perc múlva két vihogó bajor lánnyal tért vissza. Világpolgárhoz illően meghajolt: — Most komplett a társaság! Mehetünk!

Az egyik lányt Lieslnek, a másikat Rézinek hívták természetesen. Angolul nem tudtak, így beszélhettünk nyugodtan magyarul is. A szöveget én fordítottam németre. Még félig üres volt a vendégfogadó, így egy öt méter hosszú faasztal egyik sarkánál helyezkedtünk el. Főtt marhahúst rendeltünk ecetes tormával, három márkáért adagonként, hozzá literes korsókban sört, ami akkoriban korsónként egy márkába került. Rövidesen megjelent Toki-Horváth Gyula és bandája teljes létszámban, s engedélyt kérve helyet foglaltak asztalunknál. Kivételesen nem muzsikálni, hanem vacsorázni jöttek.

— Maguk magyarok? — kérdezte a prímás.

— Csak a hímneműek — válaszoltam barátságosan.

— Az amerikai katona is?

— Magától értetődik! — nevetett Franyó.

— Mi Párizsban voltunk turnén — magyarázta a mellettem ülő brácsás, aki igazi cigány volt —, holnap itt muzsikálunk a színházban, azután visszamegyünk Budapestre. Maguk nem mehetnek vissza?

— Pillanatnyilag nehezen! — világosítottam fel honfitársamat.

— Akkor igazság szerint nekünk magukkal szóba sem szabadna állnunk! — sápítozott a brácsás. Összenéztünk. Ekkorát változott a világ.

— Cigánynak szabad! — csaptam az asztalra és ezen mindannyian nevettünk. A banda is tormás húst rendelt, hozzá meg bort, mert a sört nem szerették. Toki engedelmet kérve kiment, mire a brácsás, akivel összebarátkoztunk, rögtön elkezdte:

— Fene a pofáját, nála van a kassza!

— Nekünk a Bunker Hotelben vett ki szállást — tette hozzá a cimbalmos —, magának meg apartmentet bérelt egy olyan előkelő szállóban, hogy még a lépcsőn is szőnyeg van!

— Egy szolga vitte föl a bőröndjeit, tábornoki ruhában! — sóhajtotta a másodhegedűs.

— A devla üssön beléje! — jegyezte meg mély szolidaritással Franyó, pedig nem is volt cigány. Ezzel az asztalon álló „Maggi" levesízesítő üvegcse tartalmából sűrűn szórt Toki-Horváth borospoharába.

— Álljuk az egész cehhet! — tette hozzá, mire Bandival elsápadtunk, de a banda hangulata érezhetően emelkedett.

— Holnap délután lesz a magyar-bajor focimérkőzés — folytatta a brácsás —, nem jönnek el? Hidegkúti is ott lesz. A Gyula már vett jegyeket, persze magának ülőhelyet a tribünön, nekünk meg állóhelyet!

— Ami az igazság! — dörögte a prímás, aki időközben visszajött és hallotta az utolsó szavakat. — Minden este, ha muzsikálunk, én állok, ti meg ültök! Most majd én ülök és ti álltok! — Ezzel megemelte poharát és ivott egy kortyot.

— Érdekes — jegyezte meg elgondolkozva — úgy hallottam, hogy jók a német borok, ennek meg itt olyan levesíze van!

Erre kitört a röhögés. A büntetés azonban nem maradt el. Mintegy végszóra, megjelent három tagbaszakadt gumibotos amerikai, a Military Police legényei, akik kimaradási engedély nélküli katonákra vadásztak. Franyó felugrott és a két lányt magával hurcolva villámgyorsan kihúzta a csíkot a hátsó ajtón keresztül. Mi kifizettük az egész cehhet, amire minden vagyonunk ráment, elbúcsúztunk a vigyorgó bandától és kétségbeejtően üres zsebbel hazafelé ballagtunk a müncheni éjszakában.

— Püff neki! — morogta Bandi, aki szerette magát röviden kifejezni, de erre a helyzetre igazán nem lehetett értelmesebb szavakat találni.

Franyó hajnalban jelent meg. Bandi hatalmas tenyereit dörzsölve emelkedett fel helyéről.

— Mit akartok? — ugrott félre Franyó. — Először is a nőket én szereztem, másodszor ha nem rohanok el, ezek az amik hülyére vernek, amíg kiderül, hogy honnan szereztem a ruhát. Harmadszor: mit kezdtetek volna ketten egy lánnyal? Negyedszer: a két lánnyal ittunk egy feketét, azután faképnél hagytak, mert nem értettük egymást, és fogtak két igazi amerikait maguknak, akik tudtak németül beszélni. Ötödször; egész éjszaka szerencseautomatán játszottam a megmaradt pénzzel és nyertem hatvan márkát. Tessék, itt van! — és ezzel letette a pénzt az asztalra. Ennyi logikával nem volt kedvünk hajnalban vitatkozni. Ásítva lefeküdtünk és öt perc múlva mindannyian mélyen aludtunk.

* * *

Hamarosan vége lett a „bohéméletnek", mert mindenkit iskolai végzettségének megfelelő állásba helyeztek el Németország különböző városaiban. Én Frankfurtba kerültem, persze nem főmérnöknek, hanem egyszerű irodai alkalmazottnak, kevés fizetéssel. Nem igazgatók, hanem olcsó munkaerők kellettek a néme-

teknek. Tíz évi szorgalmas munka és sok sértegetés eltűrése után értem el az enyémhez hasonló szakmában dolgozó németek fizetésének színvonalát. Az emigráció szervezése és nemzetünk szolgálata munkaidő utáni kötelességteljesítés volt és maradt mindmáig.

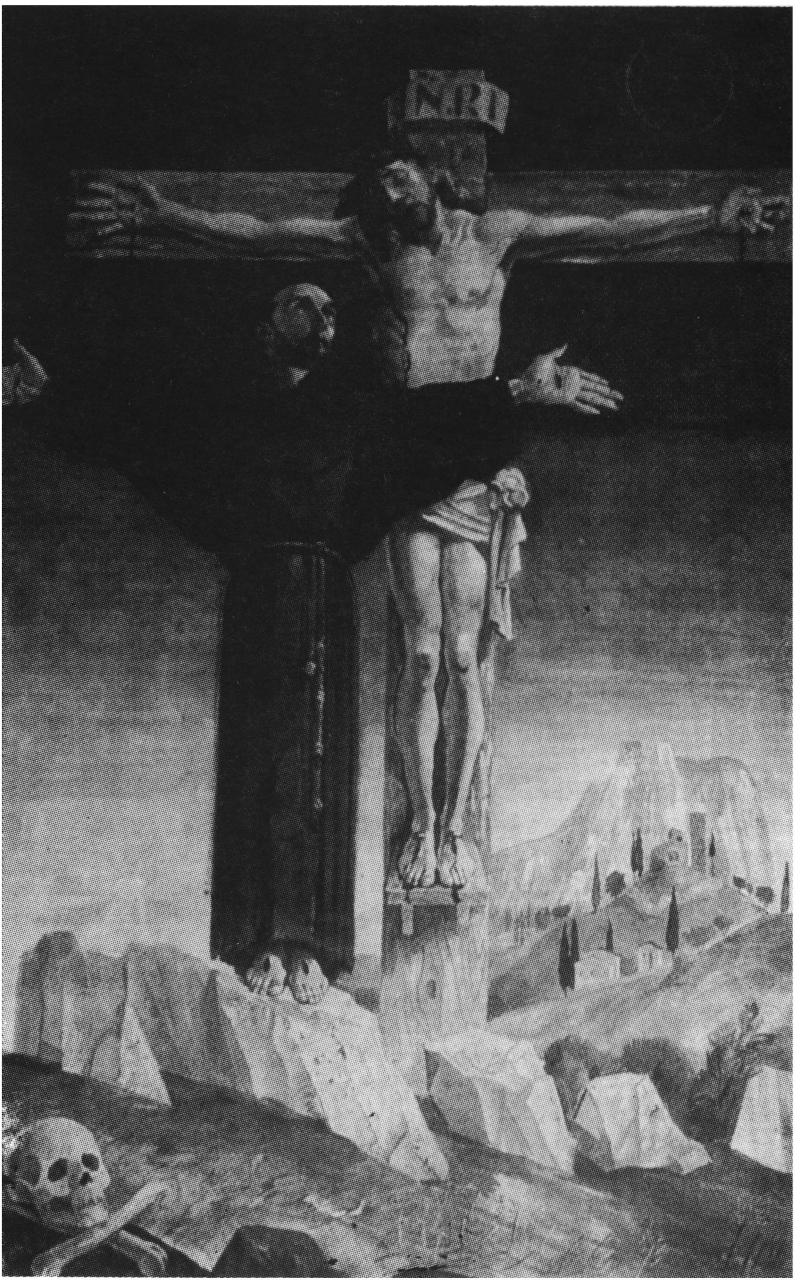
INRI

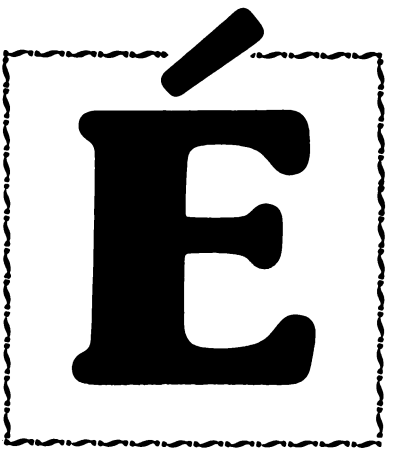

letre váltott evangélium

Dr. Kerekes Károly O. Cist.
zirci apát

A magyar ciszterciek reménykednek

Fényes ünnepségek keretében ünnepli idén egész Anyaszentegyházunk a Ciszterci Rend legnagyobb szentjének — nem alapítójának, hanem lelki arcéle kirajzolójának — **Clairvaux-i Szent Bernát**nak születése 900. évfordulóját. II. János Pál pápa ebből az alkalomból augusztus 20-án külön ünnepi enciklikában, apostoli körlevélben emlékezett meg a 12. század legfénylőbb lángoszlopáról, akit keresztény népünk már a szent életében mézajkú egyháztanítónak és Mária citerájának nevezett. A pápa most kiadott körlevelének címet adó első szavai: A SZERETET ISKOLÁJA. Ez maga a Ciszterci Rend, amelyben (régi egyházi énekünk szerint) „Szent Bernát a jeles tanár" a legnagyobb.

Magyarországon különleges okunk is van 1990-ben az ünneplésre. Negyvenéves „pusztai vándorlásunk", a képi nyelv más megfogalmazása szerint „búvópatak életünk" véget ért. Legalábbis úgy hisszük. Az Úristen küld új hivatásokat. Tehát azt akarja, hogy éljünk! Jövőnket csak ő ismeri. Most szeretnénk elmondani röviden azt, amit — hol a képek, hol a számok és tények nyelvén — elmondhatunk. A próféta szavába is sűríthetnénk elmúlt negyven évünk egész történetét, amely prófétai szó egyben reményeink egyetlen szilárd magvát is hordozza: *„Miserocordia Domini, quod non sumus consumpti"* — *„Csak az Isten irgalmán múlott, hogy fel nem faltak bennünket!"* (Siralm 3,22)

Sütő András jeles erdélyi írónk Advent a Hargitán című drámája azzal fejeződik be, hogy a Nagyromlásvölgyben sok évvel azelőtt belefagyott székely legényt szerető szívek közössége életre leheli. Egy öreg székely megszívlelendő szavakat is mond, mintegy végső figyelmeztetésül: Keresnünk kell az élőket a halottak között; egészen biztosan megtaláljuk, csak legyen hozzá elég mécsesünk! — Képi nyelven fogalmazott tanítás ez, amely mindnyájunknak szól ugyan, de személy szerint én úgy érzem, hogy különösen is tiszta lánggal égve kell ezt szívére vennie a ciszterci szerzetesnek, aki Szent Bernát nyomában jár.

Hogyan is kezdődött az egész ciszterci szerzetesi élet? Hogyan épült fel „a szeretet iskolája"?

1098-ban, amikor a keresztény európai műveltség a Szent Benedek fiainak imádkozva dolgozó életében az eszmei csúcsig eljutott, bizonyos egyoldalúság krízise jelentkezett, a túlzó elszellemiesedés krízise, amely a szerzeteséletben csak a szellemi, „értelmiségi" munkát tekintette szerzeteshez méltónak, a liturgikus közös imádságnak minél fényesebb végzését, a fizikai munkától való minél teljesebb elszakadással. Egy francia apátságnak, Molesme-nek 21 szerzetese elhatározta, hogy ezt az egyoldalúan „szellemi" életformát nem folytatja. Elhagyja eddigi monostorát, és egy elhagyott helyen visszaállítja a szentbenedeki Regula szerinti egyensúlyt a fizikai és szellemi munka között. Ezzel együtt visszaáll és újból testet ölt az az Istentől teremtett paradicsomi emberideál is, amelyet ősszüleink folytathattak a bűnbeesés előtt. Igaz, az ember „ősbűne", az eredeti bűn tönkretette ezt a boldog állapotot, Jézus Krisztus azonban helyreállította. Az ember újra és újra elrontja. Szent Benedek a maga korának viszonyaihoz mérten Regulájában írásban is lefektette az ember testi és lelki tevékenységének összhangját. Ezt maradéktalanul megvalósítani vonultak vissza Citeaux-ba (latin nevén Cisterciumba) az új alapító szerzetesközösség tagjai. Nagyon fontosnak tartjuk, hogy a Ciszterci Rend megalapítása nem egyetlen ember nevéhez fűződik, hanem egy lelkes közösség kiérlelődött elhatározása.

Cistercium (Citeaux) szeretet-iskolájában az első lecke a konverzió: gyökeres visszafordulás, visszatérés a teremtéshez, Istenhez. Térjünk vissza ahhoz az embereszményhez, amelyet az Isten eltervezett rólunk! Ne keseregjünk a bűnbeesés okozta veszteségeken, hiszen Jézus Krisztus, a második Ádám nemcsak helyrehozta, de túl is szárnyalta az első Ádám lehetőségeit. És segítsünk az egész teremtett világban mindenkinek és mindennek visszaállítani az Istennel való legmelegebb jóbaráti kapcsolatot úgy, hogy „Isten legyen minden mindenben!" (1 Kor 15,28)

Nem akartak ezek a szerzetesek új rendet alapítani. Szemléletükből még hiányzik a későbbi századok különböző társadalmi elkötelezettségekből származó külön szerzetesi arcéleinek lehetősége, mint amilyen a hivatásos igehirdetés, tanítás, misszionálás, betegápolás, a szegények, öregek, vagy egyéb „fogyatékosok" felkarolása. Egyetlen szerzetes eszmény volt csupán — mint Keleten még ma is —, amely „a szegény Krisztussal szegényen, de az Úrban mindig örvendezve" mindenben az evangéliumot

akarta életté váltani. „Monasztikus" szerzetesség ez, amely a Szentlélek erejében Krisztussal azonosulva minden testi-szellemi munkát hajlandó vállalni az Atyaisten dicsőségére.

Honnan ered a „ciszterci" név? — Említettük, hogy a lelkes monasztikus közösség új monostorának helye Citeaux, latinul Cistercium. Ebből képzett melléknév a cistersiensis, aminek lerövidítéséből adódik a magyarban használatos ciszterci alak. Régebben cisztercitának, vagy túlzott rövidítéssel ciszternek is mondták, ma hivatalosan a ciszterci formát használjuk. — Hazánk egyes vidékein zircieknek is nevezik a ciszterciekét, mert anyamonostorunk Zirc. (Egyesek szerint Zirc a szláv szrc, szrce szóból ered, ami szívet jelent. Zirc ugyanis a Bakony szívében fekszik.) Zirc latin neve Nova Claravallis, Új Clairvaux (Új Fényes-völgy), mert 1182-ben közvetlenül Clairvaux-ból, Szent Bernát Atyánk apátságából alapította III. Béla királyunk.

Ha a Ciszterci Rend lelki arcát, karakterét akarjuk megfogalmazni, utalnunk kell arra, hogy a már említett gyökeres konverziót csak rendszeres és módszeres „iskolai" képzéssel sajátíthatjuk el. Szent Benedek azt mondja: Fel kell állítanunk az istenszolgálat iskoláját. A ciszterci atyák ezt így fejezik ki: A mi Rendünk a szeretet különleges iskolája, speciális schola caritatis. Utalva az alapító közösségnek Harding Szent István (a Rend 3. apátja) nevéhez kapcsolódó első rendi konstitúciónk, alkotmánylevelünk címére: Charta caritatis, a szeretet alapokmánya. — A ciszterci lelkiségnek a legragyogóbban kirajzolódó karaktere Szent Bernát. Tőle szoktuk idézni rendi élethivatásunk kifejezésére az ardere et lucere, a lángolni és világítani jelszóvá lett tanítását: Csak lángolni kevés, csak világítani hívságos dolog, lángolni és világítani, ez maga a tökéletesség! Egyik egri tanítványunk ezt így fogalmazta mai nyelven: Sugározni a kultuszt és a kultúrát, vagyis az istenszolgálat és az embernevelés örömét; így érdemes élni!

Elindult tehát egy lelkes csapat a gyökeres konverzió, az istenarcú embereszményhez való visszatérés eszményének hordozójaként. Általánosságban azt mondhatnánk: Emberré lenni, krisztusi emberré, hogy szebb legyen a világ és boldogabb az ember. Többé, nemesebbé tenni, és ezáltal többé, nemesebbé lenni. Ez állandó „iskolázó" munka. Kulcsszó a nemesítés: nemesíteni mindent és mindenkit; földet-vizet-levegőt, növényt-állatot-embert. A föld nemesítését pl. trágyázás útján a ciszterciek honosították meg nálunk, a víztisztítás egyik nemzetközi ötletadó szakembere is rendtársunk. Egészségtelen mocsaras terüle-

tek száz meg száz hektárjait tették áldott termőfölddé a ciszterciek. A vetőmag nemesítésében, haltenyésztésben, nemesebb állatfajok kitenyésztésében szintén élvonalban jártak elődeink. — Mindezek a nemesítések azonban csak mintegy jelképei az ember testi-lelki-szellemi nemesítésének, a legnemesebb humánum szolgálatának.

És hogyan lesz mindebből majd konkrét iskolai oktató-nevelő munka? — Kiindulás egyrészt a summa debetur pueris reverentia elve (a gyermekek iránt a legnagyobb tisztelettel tartozunk), másrészt ennek szentbernáti megfogalmazása: Ha drága kristály edényben Szent Fiának a kereszten kiömlő véréből a legdrágább cseppeket bízta volna rám az Isten, vajon nagyobb lenne-e a felelősségem, minthogy most ezeken a vércseppeken megváltott emberlelkeket bízta rám az én mennyei atyám! — Lényeges dolog, hogy a nevelő és a növendék egyformán a mennyei Atya gyermeke. Tehát egy nagy családban az idősebb és a fiatalabb testvér áll egymás mellett, nem pedig valamiféle katonai, rendőri vagy társadalmi ranglétra önkényessége és kiszolgáltatottsága. A természetes fegyelem itt a kölcsönös tiszteleten alapuló szent rend. Ilyen értelemben „hierarchikus". Itt nem szégyen sírni és nem bűn nevetni — együtt! Mindenki természetesnek tartja, hogy ellenőrzött követelmény nélkül nincs nevelés, nemesedés, amely a tisztelettel párosulva a lélek szabadságára emel. És mindenki törekszik arra, amit egyik igazgatónk ajkáról idézett egy ciszterci diák: Sohasem fogok belefáradni a megbocsátásba!

Különösen akkor vett igazi lendületet ez a munka, amikor 1113-ban Szent Bernát 30 társával együtt belépett a sokak számára elviselhetetlenül szigorúnak látszó szerzetesi fegyelmet kívánó Citeaux-i monostorba. 1115-ben ő lesz a Citeaux-ból kirajzó 4 első apátság egyikének, Clairvaux-nak az apátja. Hamarosan 500 szerzetes élt, imádkozott és dolgozott Clairvaux-ban, és maga Szent Bernát közvetve vagy közvetlenül 164 apátságot alapított. Olyan tekintélyre tett szert, hogy nemcsak szerzetesek, püspökök és földesurak, de királyok és pápák is igénybe vették szolgálatát. Történetírók az egész 12. századot Szent Bernát századának szeretik nevezni. Lenyűgöző beszédei és elbűvölő írásai miatt nevezik őt Mária citerájának, mézajkú egyházdoktornak, az utolsó egyházatyának. A ciszterci lelkiség az ő arcán rajzolódott ki legmarkánsabban. Ezért gondolják úgy sokan, hogy ő volt a Rend alapítója. Ismételjük: nem volt alapítója, de kétségtelenül — va-

lószínűleg örök időkre — ő a Ciszterci Rend legfényesebb csillaga, legmesszebbre világító lángoszlopa.

Magyarországra még Szent Bernát életében, 1142-ben eljutottak a ciszterciek. Bátaszék határában Cikádor volt az első magyar ciszterci apátság. Zircre 1182-ben telepedtek le, közvetlenül Szent Bernát apátságából, Clairvaux-ból. A török időkig 19 apátságban éltek, imádkoztak és dolgoztak itt ciszterciek. A török idők után újra kellett kezdeni mindent. A Rend központja Zirc, ahol a zirci, pilisi, pásztói és szentgotthárdi egyesített apátságok apátja székelt az 1950-es szétszóratásig. Ekkor a Rendnek 5 magyar városban volt gimnáziuma (történeti sorrendben: Eger, Pécs, Székesfehérvár, Baja és Budapest), azon felül különféle intézményeket tartott fenn, plébániákat látott el és a hazai művelődés különböző területein tevékenykedett. A szétszóratáskor mintegy 200 ünnepélyes fogadalmas és 50 egyszerű fogadalmas tagja volt a Rendnek. A rendtagok egynegyede, élén a koholt vádak alapján 14 év börtönre elítélt Endrédy Vendel zirci apáttal, megjárta a hazai börtönöket. Néhányan külföldre menekültek és az Egyesült Államokban vagy a világ más tájain kerestek új munka- és életlehetőségeket.

Ezek után szinte már hallom az Isten népének, közel és távol élő magyar testvéreimnek Izaiás próféta felé kiáltott türelmetlen, sürgető szavát: „Őrálló, mondd, mi hír az éjszakában?" (Iz 21,11) A válaszom csak valamivel több, mint a prófétáé. Ott csak azt olvassuk: „Majd újra jöjjetek, és újra kérdezzétek!" Én már az Újszövetségből azt is idézhetem: Múlóban van már az éjszaka, közeleg a nappal." (Róm 13,12) Elmúlt az az éjszaka, amelyben összeszedték, vágóállatok módján ponyvával letakart teherautókba zsúfolva elhurcolták annak a közösségnek tagjait, amely több mint 800 éve eggyé lett a magyar földdel, a magyar élettel és a magyar lélekkel, hogy azután egynegyedük, megjárva a különféle börtönöket, apátjukkal az élen, megszégyenítő lemeztelenítések, félholtra verések után, ha lelkükben épségben is, de testükben, idegállapotukban egész életükre sérülten kerüljenek ki onnan évek múltán — meghalni. Vagy törvényen kívüliként várni, míg elmúlik az éjszaka. Ez a közösség 200 éve a magyar ifjúság középiskolai oktatásával és nevelésével is eljegyezte magát, s mint tudjuk, 1948 nyarán az említett 5 magyar városban 4600 diákot volt kénytelen elhagyni. A velük való érintkezés azután nemcsak gyanús, de egyenesen büntetendő konspiráció számba ment.

Ezt a vonalat nem folytatom tovább, hiszen már múlóban az

éjszaka, és közeleg már a nappal. Néhány mondatot azonban meg kellett fogalmaznom, hogy ha később a jövőbeni terveinkről szólok, visszautalhassak erre, hogy tudniillik miért nem lehet egyik napról a másikra úgy beleállni a sajátosan ciszterci munkába, mintha semmi sem történt volna. Lélektani kiegészítésül hadd mondjam meg, hogy mi volt életünk hatóképességének (ha volt ilyen) egyik titka. Ez a titok a sajátos szerzetes-közösségi élet. Mármost, 40 évvel ezelőtt (képletesen szólva) baltával verték szét ezt a közösséget, és évtizedeken át nemcsak hogy együtt nem lakhattak, de találkozásuk is „közveszélyt" jelentett. Így az épségben megmaradt idegrendszer is, ha maradt ilyen, csak lassan áll helyre. A régi megterhelések elviselésére őket vajon lehet-e ezek után kényszeríteni? Ez a 137. zsoltárt juttatja eszünkbe (Sík Sándor fordításában):

Babilonnak vizei mellett ültünk,
és siralommal Siont emlegettük,
hegedűinket ama földön
fűzfákra függesztettük.

Mert akik minket elhurcoltak,
hallani vágytak énekünk,
gyötrőink örömdalt követeltek:
Sion dalaiból daloljatok nekünk!

Az Úr dalát dalolnunk hogy' lehetne
idegen földön, számkivetve?
Ó Jeruzsálem, amikor rólad elfeledkezem,
száradjon el a jobbkezem.

Ragadjon ínyemhez a nyelvem,
ha rólad elfeledkezem,
s Jeruzsálemet minden örömöm közt
legcsúcsra nem teszem...

Ezt élte meg, sok más hasonló közösséggel együtt, a mi közösségünk is. De a múltra való emlékezésnek bizony még minden szépsége ellenére is gyarlón csendül ott (az ószövetségben) az emberi szó:

Babilon lánya, pusztulás leánya,
boldog lesz, aki megfizeti neked,
amiket rajtunk kezed végbevitt.

Boldog, akinek keze megragadja

és a sziklához csapja
kisdedeid!

A mi jelen emlékezésünk, a már Jézus Krisztust is ismerő emlékezésünk már melegebb szívvel, megbocsátóbban fogalmaz, és a fiatal konvertita mártír költő nyomán (Radnóti Miklós) hív számadásra:

Ember, vigyázz, figyeld meg jól világod,
ez volt a múlt, ez most a zord jelen.
Öleld magadhoz s védd e rossz világot,
és mindig tudd, hogy mit kell tenned érte,
hogy más legyen! — Hogy jobb legyen!

Ezt próbáljuk mi most, a jelenben. Ahogy lehet. — A jelenünk „jelen" komplexuma két évvel ezelőttről datálható. Az akkor még fennálló Állami Egyházügyi Hivatal vezetője szóban hozzájárult ahhoz, hogy a nagyvenyimi plébániaépület tetőterében kialakíthatunk egy 5 cellányi részt a hozzánk jelentkező novíciusjelöltek részére. „Csinálják, csak ne verjék dobra!" Így szólt az utasítás. Elkezdtük a munkát, s ma már — 1989. szeptember 21. óta — négy novíciusunk elkezdte a ciszterci szerzetessé nevelődésnek bizony nem rövid (egy évtizedes) útját. Ott helyben 3 ciszterci rendtag, bejárással még további 6 rendtag vesz részt közvetlenül a novíciusok kiképzésében. Célunk, hogy a régi hagyományokhoz híven majd külföldi egyetemeken is lehetőséget nyújtsunk nekik tanulásra. Közben 1988. február 14-én a Rend generális apátja, Dr. Zakar Polikárp írásban fordult az Állami Egyházügyi Hivatalhoz, hogy tegye lehetővé Zircen is, akármilyen kis, esetleg szintén egy 5 cellányi lakhatással, hogy néhány öreg rendtárs ott imádkozzék, közösségben. (Említettük, hogy a közösség megléte vagy meg nem léte a monasztikus életben egzisztenciális jelentőségű!) Sok-sok bonyodalom után ma ott tartunk, hogy 1990. január végén már beköltözhetett Zircre az ottani volt három vendégszobából kialakított elkülönített részbe három rendtársunk. (72, 74, 79 éves „munkaerők".) A teljes napi zsolozsma közös végzését február 2-án, Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén kezdhettük el a régi Oratóriumunk kis előterében.

Menet közben hadd mondjam el, hogy miért kellett a Rend generális apátjának itt bizonyos önmagukban jelentéktelen ügyeket intézgetni az állami szervekkel. Azért, mert Rendünk mint ilyen, egyáltalán nem volt jogi személy Magyarországon 1950. szeptember 7-től 1989. szeptember 22-ig. Igaz ugyan, hogy VI. Pál pápa már 1976. január 2-án kinevezett az akkor még élő, csak

Az úgynevezett „Zirci Szent Bernát" (1090-1153)

Zirc — apátsági templom (XIII-XIV. sz.) és Reguly Antal könyvtár (XVIII-XIX. sz.)

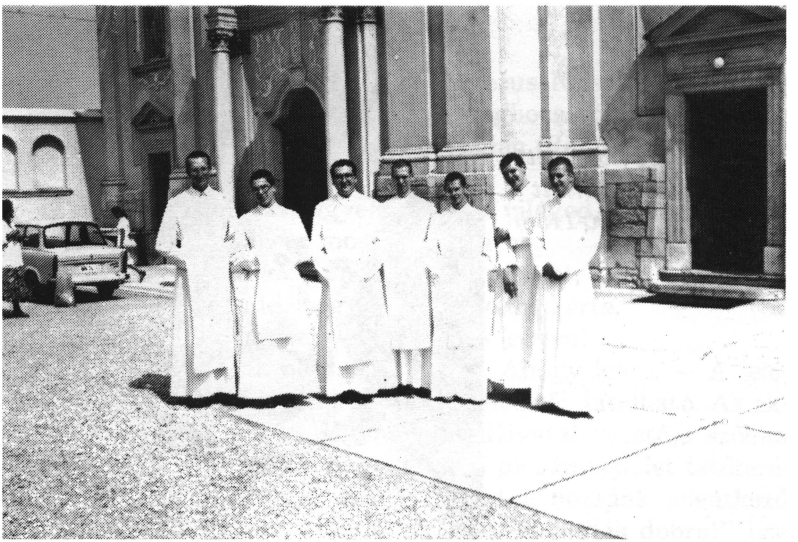

Reménységeink — a három új novícius beöltözése napján (balról az első 3) — Zirc, 1990. augusztus 19.

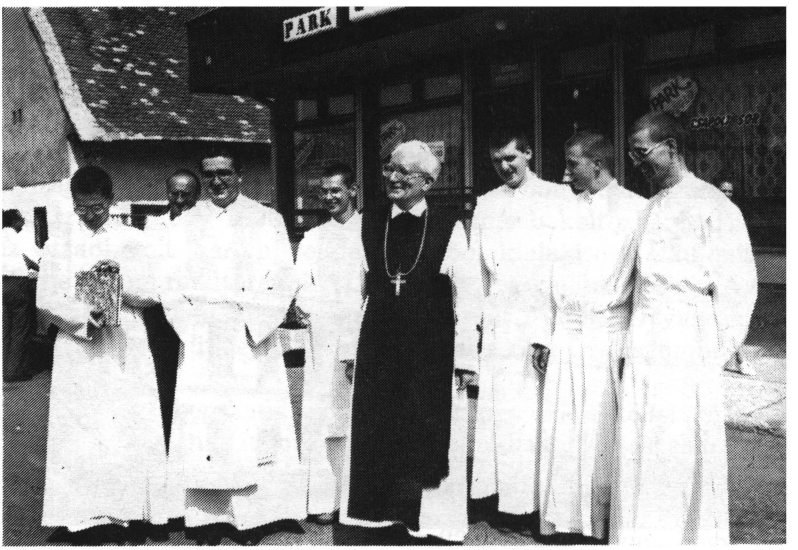

Az apát a novíciusokkal

éppen a Pannonhalmi Szociális Otthonba utalt Endrédy Vendel apátúr mellé egy apostoli adminisztrátort, aki Vendel apátúr halálával (1981. dec. 29.) automatikusan a Zirci Kongregáció felelős vezetője lett. Ezt azonban államunk nem vette tudomásul, nem ismerte el. II. János Pál pápa 1987. március 10-én kifejezetten a Zirci Kongregáció prézes apátjává nevezte ki az addigi apostoli adminisztrátort, és sürgette, hogy a kinevezett apátot minél előbb benedikálni kell, apáttá kell szentelni. Az Állami Egyházügyi Hivatal hallgatólagosan tudomásul vette, hogy a pápa által kinevezett zirci apátot az ország határain kívül, az ausztriai Stams-ban apáttá benedikálták. De Magyarországon erről a tényről a rendtársak is csak 1987. augusztus 18-án értesülhettek a zirci Szent Bernát ünnepségükön. Rendelkezési vagy képviseleti jog azonban Magyarországon ezután sem illette meg a zirci apátot a már említett 1989. szeptember 22-i bejegyzésig. 1989. október 10-én viszont már rendi káptalant is tarthattunk a budai Szent Imre kápolnában. Apáti tanácstagokat választottunk és generális apátunk előterjesztése alapján megfogalmaztunk egy új Konstitúciót, szabályzatot a Zirci Kongregáció számára. Tudniillik az 1941-es Konstitúciónk óta sok minden megváltozott életünkben...

Közben az esztergomi főegyházmegyével, pontosabban Paskai bíboros prímással együttműködve sikerült elérnünk, hogy 1989. augusztus 1. óta a budai Szent Imre plébánia újból a ciszterciek gondozásában végzi áldásos munkáját. Az 1950-es szétszóratásunk után a rendtársak legnagyobb része lelkipásztori munkában helyezkedett el, és ma is ezt a munkát folytatja. Egyben ez a rendtagok első számú „jövedelmi forrása" a nyugdíjasoknak folyósított összegek mellett. 1948 óta fiataljainkat az egyetemről kitiltották, így a legfiatalabb rendtárs, aki még ciszterci szerzetesként kaphatott tanári oklevelet, 69 éves beteg nyugdíjas. A Magyarországon élő rendtagok száma pillanatnyilag 59. Átlag életkorukat az apát jeleníti meg a maga rövidesen betöltendő 73. életévével. Egyelőre sajnos még elég szétszórtan élünk. Pillanatnyilag három fő kristályosodási pontunk van: a zirci apátság, a nagyvenyimi noviciátus, és a budai Szent Imre ciszterci plébánia. Ez utóbbi nem utolsósorban azért is fontos kristályosodási pontunk, mert egyrészt közvetlenül a szétszóratásunk előtt itt, a Szent Imre városban voltak legnagyobb létszámmal foglalkoztatva a ciszterciek, másrészt az intenzív lelkipásztori munka eredményeként arra is számítunk, hogy az elmélyülő keresztény családpasztoráció révén új hivatásokat nyerhe-

tünk. Természetesen máshonnét is mindenünnen, de itt különösen alkalmasnak gondoljuk erre nézve a lelki talajt. Az utánpótlás megoldásának kérdése minden más problémát és feladatot megelőz. Ezért különlegesen nagy örömünk, hogy az 1989. szeptember 22-én beöltöztetett négy novíciusunkhoz 1990. augusztus 29-én három új novíciust öltöztethettünk be! (A most fogadalmat tevők Rómában fogják folytatni teológiai tanulmányaikat.)

A múltat jelenükkel összekötő rendi beszámolóhoz tartozik az is, hogy még szétszóratásunk előtt Vendel apátúr elküldött először két rendtársat, majd utánuk többet is az Egyesült Államokba, hogy új életlehetőségek után nézzenek. Először Spring-Bank-ben próbáltak letelepedni (Wisconsin államban), de ott nem tudtak gyökeret verni. Amikor 1956-ban külföldre került néhány fiatallal felerősödtek, Dallasba költöztek át (Texas államba), ahol 1964-re már önálló apátságuk volt. Részben a dallasi katolikus egyetemen tanítottak, részben elindítottak egy magyar típusú 8 osztályos, ma már igen jó hírű gimnáziumot, high schoolt. 26-an élnek ott, de 6 közülük már amerikai. Sajnos, hivatáshiánnyal küszködnek, de reméljük, hogy ezen a krízisen hamarosan túllesznek. Tőlük remélnünk új hivatásokat Magyarország számára, egyelőre a valóságtól nagyon távoleső álom.

Mit lehet itt — Magyarországon — egyáltalán tenni? Pontosabban: Mit tervez itt és most, 1990-ben a Ciszterci Rend Zirci Kongregációja? (Ez már áthajlás a jelenből a jövőbe.)

Már 1989. október 12-én elküldtünk a Magyar Katolikus Püspöki Kar szerzetesi referenséhez egy kimutatást, amelyet még pontosabban körülírva 1989. december 31-én a Művelődési Minisztériumnak történő továbbításra megismételtünk, hogy a törvénytelenül és igazságtalanul államosított volt intézményeink és épületeink tulajdonjogát visszakérjük. Az egyes gimnáziumokban pillanatnyilag csak egy-egy hittanári státust kérünk, a rendházakból pedig csak egy-egy emeletet, illetve épületszárnyat, ahol 3-4 öreg rendtag kényelmesen ellakhat. Ezek imádkoznak, részt vesznek a lelkipásztori munkában, érintkeznek a volt ciszterci tanítványokkal, a mostani diákokkal, tanárokkal, szülőkkel, és fokozatosan jó egyházias atmoszférát alakítanak ki. Ezek az iskolák előbb felekezeti katolikus iskolákká, majd ciszterci gimnáziumokká alakulhatnak át. Ehhez még sok évre van szükség.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar és kormányzatunk közti tárgyalás eredményeként szerveződnek majd a felekezeti iskolák. Mint lehetőség, nincs kizárva, hogy esetleg egy-két alsó osztály-

lyal kezdődőleg elindulhatnak felekezeti iskolák, amelyek aztán folyamatosan felfejlődnek. A Ciszterci Rend ilyen iskolákban egyelőre csak a patronálást vállalhatja. Még ha az állam mindezeket fölkínálná vagy hozzájárulna is, mint láttuk, egyszerűen nincs emberünk. Akinek csak akármilyen kevés tapasztalata is van intézmények alapításáról és fenntartásáról, az jól tudja, hogy megalapítani egy intézményt viszonylag igen könnyű, de fenntartani és működtetni — szakemberek és eszközök biztosítása nélkül — lehetetlen.

Más kérdés az, hogy miként tud a magyar katolikus társadalom felsorakozni a Püspöki Kar mögé a felekezeti, hitvallásos iskolák megszervezése ügyében. Természetes, hogyha az Úristen úgy szeret bennünket, hogy belátható időn belül önálló ciszterci gimnázium elindulhat, abban az iskolában utána még valószínűleg nemcsak évekig, de évtizedekig civil tanárokra is szükség lesz. Dallas-i gimnáziumunkban is jóval több a civil tanár, mint a szerzetes. Ehhez azonban először ciszterci miliőt, atmoszférát, légkört kell kialakítani. Ilyesmire viszont csak közösség képes! Szeretném, ha kedves volt Tanítványaink és igen tisztelt Barátaink ráébrednének arra — ha eddig talán ezt nem tudatosították —, hogy a ciszterci iskolákban miért volt olyan jó dolog járni, egyszóval ott tanulni és nevelődni. Nem azért, mintha azok a tanárok okosabbak lettek volna, mint esetleg más iskolák tanárai. Isten ments, hogy elbagatellizáljam annak jelentőségét, hogy a szerzetes-tanároknak általában legalább kettős egyetemi vagy főiskolai végzettségük volt. Ez is jelent valamit, de nem ez volt a lényeg. Hanem az a családi meleg közösség, amelyet belélegezni — különösképpen egy már akkor is széthullni készülő társadalomban, a széthulló családok társadalmában — olyan jaj de nagyon jó volt! Ilyen családi közösséget azonban egyik napról a másikra elővarázsolni nem lehet. Konyhakertészek termelhetnek expressz spenótot, baromfitenyésztők nevelhetnek expressz csirkét, még a hízlaldák is produkálhatnak — bocsánat a triviális fokozásért — expressz hízlalt vágójószágokat. De nem lehet „kitenyészteni" expressz monasztikus szerzetesközösségeket, amelyekben még a mi vagány tizenévesünk is őszintén tudja mondani, Tábor-hegyi ihletettséggel: „Uram, jó nekünk itt lenni!" (Mt 17,4) Mert egy ilyen szerzetesközösségi atmoszférában anélkül, hogy a pedagógusok azt külön hangsúlyoznák, sulykolnák belé, fesztelen természetességgel éli meg az Isten népének zsolozsmás családi boldogságát, amelyet az egyik legrövidebb zsoltár sugall:

Mily szép és boldog élet ez,
testvérként együttlakni így!
Mint felkent főn a szent olaj,
mely Áron arcán lecsorog,
s ruhája szélét gyöngyözi.
Vagy mint a Hermon harmata,
amely Siont is öntözi.
Onnét küld áldást ránk az Úr
és el nem múló életet. (Zsolt 133.)

Magyarországon a ciszterciek számára is — bár lassabban, mint szeretnénk — múlóban már az éjszaka és kelőben a hajnal. Reménységünk Isten kegyelméből a nagyvenyimi plébánián nevelt 4 plusz 3, összesen 7 novíciusunk, — és azok, akiket az Úristen még ezek után hozzánk vezet. Nem könnyű a hármas gyökerű ciszterci élethivatás: monasztikus szerzetes, aki egyben kész bármely pillanatban akár a lelkipásztori, akár iskolai területen a szent ciszterci ősök, mindenekelőtt Szent Bernát példáján vállalni ezt a csodálatosan szép és az örök élet bő gyümölcseit termő szerzetesi élethivatást. — Csak legyen hozzá elég mécsesünk...

Légy tanúja annak, amit örököltünk,
új Édenkert lehet kizsákmányolt földünk;
égi harmatot hints, őrtüzeket állíts,
Szent Bernát szívével lángolj és világíts!

Amikor a zirci apátságból utolsóként kiűzött apát mögött a földi hatalmak — úgy hitték — örökre becsapták a súlyos tölgyfaajtót, a zirci Historia domus-ba remegő kézzel ezt írta a krónikás: „Megszűnt a ciszterci élet." Most viszont mintha mennyei kéz tartaná elénk a Jelenések könyvében leírt látnoki szavakat: „Nézd, nyitott ajtót tárok eléd..." (Jel 3,8)

Reménykedünk.

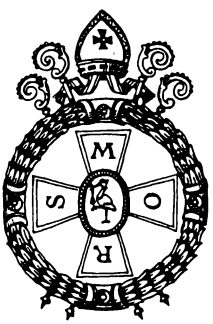

P. Máthé Péter O.S.P.P.E.:

Az egyetlen magyar alapítású szerzetesrend
A pálosok rövid története

A pálosok (Ordo Fratrum S. Pauli Primi Eremitae) rendje Boldog Özsébtől, esztergomi kanonoktól indul. Özséb az 1200-as évek elején született Esztergomban. Már gyermekkorában kitűnt társai közül. Aki csak ismerte, csodálta vallásosságát és tudását. Sokat virrasztott és minden idejét az istentiszteletre, zsolozsmára, elmélkedésre vagy a tanulásra használta. Néha beszélt az embereknek arról a bölcsességről, mellyel megnyerhetik Isten tetszését. Miután érdemeiért korán esztergomi kanonoknak nevezték ki, a sok dicséret és erény között vendégszeretetével tűnt ki. Ezért a hegyek belsejében szétszórtan élő remeték gyakran keresték föl otthonában, hogy a vesszőből font kosaraikat kenyérre cseréljék el.

Özséb annyira megkedvelte őket, hogy szívében fölgyulladt a hivatás lángja. Ő is közéjük kívánt menni. Ezt a tervét egy időre a tatár hordák betörése megakadályozta. A szörnyű vész elmúltával még várt. Talán részt vett az ország talpra állításában? Csak mintegy három év után kért engedélyt főpásztorától, Váncsa István érsektől a távozásra. Tehát nem a kialakult nehéz helyzettől menekült, hanem tudatos áldozatvállalás vezeti a remeteségbe. Áldozat, vezeklés a népért, a társadalomért, a hazáért.

Többen is mentek ekkor remeteségbe azzal az elhatározással, hogy egyedül Krisztusnak szolgáljanak. Szüleik, barátaik megpróbálták őket rávenni a viszatérésre. Özséb azonban így válaszolt nekik: *„Krisztus nagyon szerette édesanyját, mégis szenvedésével úgy meggyötörte, hogy az ő lelkét is a fájdalom tőre járta át. A szeretett János evangélistát is mindent fölülmúló fájdalommal sújtotta. Megtehette volna, hogy leszálljon a keresztről, de nem tette, mert ott akart meghalni. Hasonlóképpen mi sem akarunk a vezeklés keresztjéről leszállni azért, mert utánunk sírnak! Mi maradni fogunk!"* Ezeket hallva nem tudtak válaszolni a Léleknek, mely belőle beszélt.

Özséb Szántó közelében egy hármas barlangba vonult. A barlangja elé nagy fakeresztet állított. Ez előtt végezte imádságait és elmélkedéseit. Az egyik éjszaka imádság közben úgy látja, hogy az egész Pilis telis-tele van apró lángokkal. Ám a lángok megmozdulnak, elindulnak, és az ő keresztje előtt hatalmas tűzlánggá egyesülnek. A keresztről hallja a hangot: Özséb, a remetéket gyűjtsd össze egy szeretetközösségbe!

A látomást tett követte. Közben értesült arról, hogy a Pilisben szétszórtan élő remetékhez hasonlóan számos remete van a Pécs melletti Ürögi-hegyen, Jakab-hegyen, akiknek Bertalan pécsi püspök adott regulát. Itt tehát már kezdetleges regula szerint éltek szerzetesek, akik igazában előbb kezdték ezt az életformát, mint a pilisiek. A két helyen élő közösségből állt össze a Pálos Rend, akik először szürke ruhát használtak, később azonban a Szűzanya iránt érzett különös tisztelet miatt fehér ruhát öltöttek. Özséb az 1256-os esztergomi zsinaton már mint Első Remete Szent Pál rendjének provinciálisa írta alá a nevét. 1262-ben néhány társával Rómába ment, hogy IV. Orbán pápától rendjének jóváhagyását kérje. A rendnek a jóváhagyása azonban elég nehezen ment, hiszen az új szerzetesrendek száma nagyon felszaporodott. Ekkor Aquinói Szent Tamás sietett Boldog Özséb segítségére, valamint az első magyar bíboros, Váncsa István, aki Özsébet a remeteségbe engedte. A pápa engedélyezte az új rendet, amely ezután gyors fejlődésnek indult. Özséb életében már 16 pálos kolostor állt és ő mintegy 20 éven keresztül volt a rend tartományfőnöke. Amikor Boldog Özséb halálát előre megérezte, maga köré gyűjtötte a remete testvéreket, megáldotta őket és 1270. január 20-án boldog halállal az örökkévalóságba költözött a szentkereszti kolostorban.

Mivel a rend magyar eredetű, fejlődése rohamos volt hazánkban. A kolostorok száma több százra tehető a török idők előtt. Az első a pilisszentkereszti kolostor volt. Aztán Márianosztra (a Mi Máriánk), ahol több száz pálos szerzetes élt együtt. Márianosztrát Nagy Lajos király alapította, aki nagyon kedvelte a pálosokat és sokszor felkereste őket. Nagy Lajos halála után a többi királyok is megfordultak itt. Kapisztrán Szent János is járt a híres pálos kegyhelyen, s később ezt mondotta: „*Ha szenteket akartok látni, menjetek Márianosztrára!*" A török azonban nem csupán megtizedelte a virágzó pálos életet, hanem a török utáni időre mindössze 25-26 kolostor maradt. A hitújítás idején a pálosok különösképpen is bekapcsolódtak a lelkipásztori munkába. Előtte is részt vettek ebben, de igazában erre az időre esik ezen tevékeny-

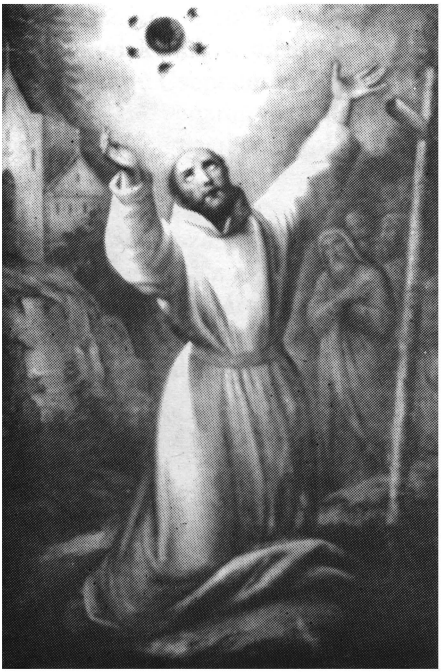

Esztergomi
Boldog Özséb
(1200-1270)

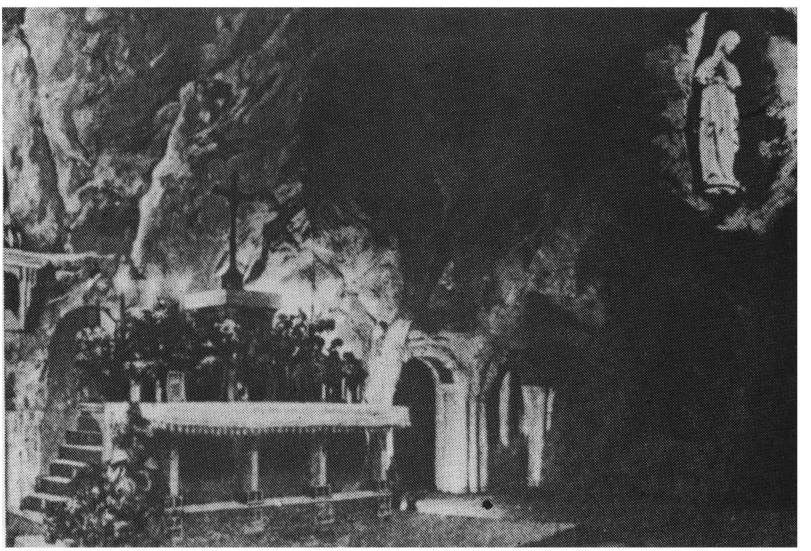

Budapest — Sziklakápolna

Pécs — Pálos templom

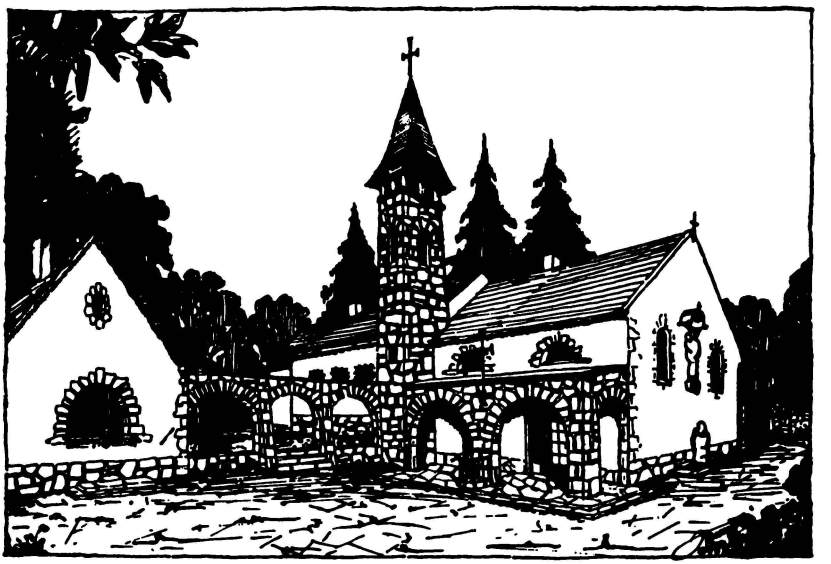

Az újjáépülő Pécs
Szent Jakab-hegyi pálos templom és kolostor

ségük kezdete. A török idő alatt számosan áldozták életüket a rend tagjai közül, a hitújítás idejéből pedig a legnevezetesebb pálos vértanú Csepellényi György (†1674). Iskolai oktatást is vállaltak és az egyházművészeti életben is jelentős szerepük volt, pl. a budapesti Egyetemi templom, mely pálos templom volt, a faragások mind pálos testvérek művei, ugyancsak a pécsi Egyetemi templom.

II. József szerzetesrendeket feloszlató rendelete a pálosokat is érintette. Ez a pálosoknál különösen is katasztrofális következményekkel járt, mert a kolostorok általában Magyarország és Ausztria területén voltak. Lengyelországban maradtak meg és Portugáliában. Ez utóbbi helyen most is vannak pálosok, de ők a feloszlatás után önálló közösséget alkottak. Czestochowában (amelyet még Nagy Lajos alapított) a rend életének mélypontján mindössze 27 vagy 28 szerzetes maradt.

A pálosok Magyarországra többször vissza akartak telepedni, de a kísérletek mindig kudarcba fulladtak. Az utolsó ilyen kudarcba fulladt próbálkozás a 20-as évek végén volt, amikor egy esztergomi egyházmegyés pap kiment novíciusnak, ám ennek fegyelmét nem bírta, s szóról szóra megszökött onnan. Itthon azonban elfogadták és Pécsett megkapta a Mindenszentek templomát. Annyi érdeme mindenképpen volt, hogy a pálos gondolatot tartogatta. Amikor azonban 1934-ben Pfeiffer államtitkár közbenjárására az állam hívta a pálosokat, hogy telepedjenek meg ismét Magyarországon, a generális első feltétele az volt, hogy az említett pap menjen vissza egyházmegyéjébe, hiszen nem volt teljes jogú pálos, fogadalmát nem tette le.

A pálosok először Budapesten a Sziklakápolnát kapták meg. Ott indították el a rendi noviciátust is. Ám a lelkipásztori munka igénye és sokasága összeegyeztethetetlen volt az újoncok ugyanazon helyen való nevelésével, ezért újabb helyeket kerestek. A jóakaratú Zichy érsek mindenképpen akarta, hogy a pálosok újra jelen legyenek Pécsett, így a mostani Hunyadi úton egy villát kaptak. Ide települt át a noviciátus és a fiatalokat nevelők közössége. 1938-ra aztán fel is építették a templomot, aminek az érdekessége az, hogy a pálosok általában Mária tiszteletére építik a templomot, de abban az időben az egyetemi ifjúság nagyon erős volt katolikus vonalon, s az volt a kérésük — majdnem követelésük —, hogy Szent Imréről, az ifjúság védőszentjéről nevezzék el az új templomot. Ezért láthatjuk a templomban főalakként Szűz Máriát és előtte térdel Szent Imre, az ifúság védőszentje; az aláírás: Virginitas placet. Ez lett tehát a második kolostor,

de a pécsi ház soha nem akarta a lelkipásztori feladatot elsődleges céllá tenni, hanem az ifjúság nevelésének feladatát vállalta. Az utolsó időben már ún. juvenátusunk is lett. Még egy kolostor indult el akkor, az Alföldön, Petőfiszállás-Szentkút. Most Pálosszentkútnak hívják, búcsújáróhely, ahol egy-egy búcsú alkalmával 30-40 ezer zarándok is összejön. Ez volt a harmadik kolostor. Megindult a negyedik kolostor alapítása is, sőt be is fejeződött, de fölszentelése előtt bennünket elvittek. 1950. július 25-én lett volna a fölszentelés, már minden készen volt, de minket 1950. június 10-én éjszaka elvittek. Ez fenn a Jakab-hegyen volt, a régi romok mellé építették. Pár hónap alatt azonban alig maradt belőle valami, mert a környező falvak lakói anyagát saját építkezéseikhez széthordták.

A rend tehát abban az időben — 1934-től 1950-ig — kezdett volna kibontakozni. De az első csapás még 1950 előtt történt, mégpedig akkor, amikor Mindszenty hercegprímás 1948-ban a Sziklakápolnában tartott egy engesztelő beszédet. Ott már jelen voltak az ávósok, sőt súlyos zavarokat okoztak az összegyűlt hívek között. Az akkori tartományfőnöknek, Zembrzuski Mihálynak annyiból volt szerencséje, hogy lengyel lévén, nem fogták le, hanem kiutasították az országból. Rómába ment, onnan pedig kikerült Amerikába.

Amikor 1950-ben elvittek bennünket, még nem volt annyira tragikus, mert a határmenti kolostorok szerzeteseit lakoltatták ki, így a pécsit, de megmaradt az alföldi és még a Sziklakápolna is. Pár hét után világi papi ruhába kellett öltözniük a megmaradtaknak is és így látták el a lelki szolgálatot. De aztán jött 51 tavasza, amikor a Grősz-per indult. Ebbe a pálosokat is belekeverték. Épp mostanában kaptuk vissza az ügyészségtől a pálosszentkúti historia domust, amit minden oldalon aláhúzogattak, hogy mik a „vádak" ellenünk. Például: egy imádság, a Szűzanyának való fölajánlás... A fő vád azonban más volt. Az ugyanis, hogy amikor bejöttek az oroszok, az elöljáróság fölparancsolta az atyákat, a testvéreket Budapestre. Egy atyát azonban — mivel Pálosszentkút lelkipásztori központ is volt — otthagytak, *Vezér Ferenc* atyát, aki székely származású kemény magyar ember volt, s akit nagyon szerettek az ottani hívei. A tanyasi magyarok létrehoztak egy nemzetőrséget és ennek parancsnokává Ferenc atyát választották. A nemzetőrség önmagában jó volt, mert el lehet képzelni, hogy a tanyavilágban az elszabadult bandák mit vittek véghez. Amit vádként kihasználtak, a következő volt: az egyik tanyára betörtek az oroszok, erőszakoskodtak, s — ponto-

san nem tudom — kettőt vagy hármat eltettek láb alól és elásták őket. Az illető, akinek a földjébe az oroszokat elföldelték, nem tudott róla. Tavasszal azon a helyen a búza magasabbra nőtt. A tulajdonos kíváncsian nézegette, mi lehet az oka, s amikor előkandikált az orosz keze a földből, kétségbeesetten rohant Kiskunfélegyházára, mert ott volt az oroszok központja. A hatóságok kijöttek, jó pár embert azonnal elvittek, sőt agyonvertek. Az mutatja, hogy Vezér Ferenc atyának nem sok köze volt az egészhez azon kívül, hogy parancsnok volt, mert őt jól összeverték ugyan, de egy hónap után kiengedték. Amikor azonban elérkezett a szerzetesrendek feloszlatása, kézenfekvő volt a kommunistáknak ehhez az esethez, mint „súlyos vádhoz" nyúlni. Nemrégen adtuk be a rehabilitációs iratokat vele kapcsolatban. Őt külön kell kezelni, mert őt gyilkosság vádjával ítélték halálra. Halálra ítélték, aminek a végzése titkos. Ám az is lehetséges, hogy az ítéletet nem hajtották végre, elhurcolták, s talán valahol még ma is életben van. Annyi biztos, hogy a halálos ítélet után még másfél évig a siralomházban volt, de kivégzéséről biztos adat nincs.

Amikor elvittek bennünket, én még csak teológus voltam. Vácra internáltak minket, a püspökségen voltunk, ahonnan azonban 1950 szeptemberében szétzavartak. Két noviciust és engem, aki akkor másodéves teológus voltam, fölvett a pécsi püspök úr a szemináriumba. A harmadévet így végeztem el. Amikor a fentebb említett Grősz-per 51-ben elkezdődött, a többi atyát mind elvitték. Mivel én a szemináriumban voltam, kikeveredtem ebből. Nyáron elvállaltam a pálos templomban a sekrestyésséget azzal, hogy a pálos gondolatot továbbvigyem. A szemináriumban laktam. Egyszer éjszaka feljött a portás és azt mondta: Péter testvér azonnal tűnjön el, mert itt voltak az ávósok, keresték, én azt mondtam, nem tudom, hogy hol van, biztos a pálosoknál, mert ott dolgozik. Én kiugrottam az ablakon és három hónapig a nagybátyámnak — aki erdész volt — a harmadik szobájában bújkáltam; még a cselédlány se tudta, hogy ott vagyok. Ősszel be akartam jönni a teológiára, de megijedtek tőlem... Odahaza volt házkutatás, a teológián háromszor-négyszer volt házkutatás, szóval nem mertek visszavenni. Elmentem bányába és két évig ott dolgoztam. Közben azonban titokban végeztem a teológiát, a püspök úr megengedte, hogy a vizsgáimat a rektor és a tanár előtt letegyem. Még egy évet aztán Pesten dolgoztam, mert a bányában volt egy nagy szerencsétlenség — sújtólégrobbanás — és ezután a rendi elöljáró ezt a munkát túl veszélyesnek tartotta. Ezután megengedték, hogy újra teológiára mehessek, jóllehet már az ösz-

szes vizsgáim megvoltak. Mivel a pécsi teológia már megszűnt, Győrbe mentem, ahonnan azonban újra kitettek bennünket Dömötör Hilárral együtt, aki irgalmas rendi volt, mert szerzetesek voltunk. Egy évig voltam diakónus, s végül 1956-ban szenteltek pappá.

Ez alatt az idő alatt két igazán lelkes rendtársunk volt, akik továbbvitték a pálos folytonosságot. Az egyik *Bolváry Pál* (aki most pittsburghi magyar plébános — a szerk.), a másik Arató László, aki az állandó zaklatások miatt idegileg nem bírván a megpróbáltatásokat, később elhagyta a rendet. Ők „illegális" módon továbbvitték a noviciátust és fogadalmat tetettek le az atyákkal, akik hivatalosan különféle egyházmegyékhez tartoztak, de valójában pálosok lettek. Amikor lehetett, összejöttek, lelkigyakorlatot tartottak, közösen végezték az offíciumot, letették a fogadalmakat. Próbálták azt csinálni, amit az adott nehéz körülmények között lehetett. Ezáltal tehát a pálos gondolat nem veszett el, és két évvel ezelőtt, amikor a szerzetesek újraszerveződésére lehetőség nyílt, volt kikhez nyúlnunk. Igaz, a rendi elöljáróságnak némi gondot okozott az ilyen módon fogadalmat tettek esete, de a rendkívüli körülményeket tekintetbe véve a Szentszék ügyüket szanálta, tehát valamennyien teljes jogú örök fogadalmas pálos szerzetesek.

1989 februárja hozta meg az engedélyt a rend újraszerveződésére. Az első elképzelés az volt, hogy valahol meg kell vetni a lábunkat. Ez most a pécsi pálos templom, aminek vezetését Ákos atya vette át. Annak idején ő tíz évet kapott, ebből ötöt le is töltött a börtönben, utána pedig kántorként működött. Ezután — mint rendfőnöki megbízott — nekilendültem, hogy elkérjem a püspököktől azokat az atyákat, akik eddig titokban hozzánk tartoztak. A püspökök első lépése az volt, hogy az illető atyák ne menjenek el az egyházmegye területéről, de költözzenek össze. Kaptak több plébániát, s legalább megindult a közös élet. Ilyen volt az egri egyházmegyében Gyöngyöspatán, a másik Csurgón. Még ehhez lehetett számítani Márianosztrát is. Kettőt püspökeik — a csanádi, ill. a székesfehérvári egyházmegyéből — elengedtek. Végeredményben a budapesti Sziklakápolnát is visszakaptuk még az elmúlt évben. 20 millió forintba került, amit eddig rá kellett költeni. Az átépítés alatt Márianosztráról látták el. Minden vasárnap tartottak ott egy szentmisét és havonta 20-án pedig a Boldog Özséb tiszteletére végzett misét. Később a püspökök hozzájárultak az addig egyházmegyékhez tartozó rendtagok elbocsátásához. Jelenleg három helyen vagyunk. Márianosztrán há-

rom atya van. Július végén kaptuk vissza Budapesten a kolostort is. Pécsett a Pálos templomban ketten vannak. Az egyik, Ákos atya a novícius mester, a másik pedig az ő sociusa, hiszen Ákos atya 77 éves és ebben a korban nem könnyű egész nap az újoncokkal lenni. A következő évben a fiatalabb atya veszi át az újoncmesteri feladatokat. Pillanatnyilag négy újonc van, ezek közül az egyik már felszentelt pap.

Október 13-án volt a Sziklatemplom ünnepélyes felszentelése, amit az új pápai nuncius, Angelo Acerbi érsek végzett. Így tehát negyven esztendő után itt is állandósult a pálos szerzetesek jelenléte.

Tudomásul kell venni, hogy végeredményben mi remete szerzet vagyunk. A lelkipásztorkodásra is rá vagyunk azonban szorítva, mert most minden papra szükség van. Nagy jelentősége van életünkben a napirendnek, a közös zsolozsmának, közös étkezésnek, egyáltalán a közös életnek, amit igyekszünk úgy megélni, hogy azt még a lelkipásztori munka pillanatnyi igénye, szükségessége se zavarja.

* * *

1989-es adatok szerint a pálos rend 24 házában 353 szerzetes él. Központi kolostoruk most is lengyel földön, Czestochowában található. Annyi elűzés, nehézség és megpróbáltatás után most újra remény van arra, hogy az egyetlen magyar gyökerekkel rendelkező és magyar alapítású szerzetesrend élete ismét zöld szárba szökkenjen és elődeik évszázadokon át végzett áldásos tevékenységét a mai fehér barátok gyümölcsözően folytathassák Isten országa, az egyház és a magyar nép javára, dicsőségére.

P. Dömötör L. Hilár OH:

„Tegyetek jót, testvérek!"
Az irgalmasok betegápoló rendje

Évekkel ezelőtt egy régi álmom vált valóra, eljutottam a spanyolországi Granadába, ahol rendünk bölcsője ringott, és ott is egy kis cellába, mely a templom falához épült. Ahogy beléptem bénultan megálltam; egy szerzetes térdelt a kis oltár előtt, kezében egy feszületet tartva, szeme lezárva, arca mint a márvány. A halott Istenes Szent János volt... vagy legalábbis az ő szobor-mása. Őt kerestem, a szellemét, lelkületét, erejét szerettem volna mint örök emléket magammal vinni, hiszen ahonnan jöttem, Magyarországon, már mindez kihalóban volt — és kihalóban az ő fiai, elrabolva rendi kórházai.

Aztán miseruhába öltöztem, felléptem a kis oltárhoz és úgy tudom, először szólalt meg magyar nyelven Istenes Szent János miséje az ő egykori halotti szobájában. Ki is volt ő? Valaki egyszer azt mondotta róla, hogy „nagy cipője volt". Azt akarta jelezni vele, hogy kalandos életet tartogatott számára a Gondviselés. S mivel nem monográfiát akarok írni róla, íme ez volt röviden élete...

1495. március 8-án született Montemor O Novo-ban, Portugáliában. Nyolcéves korában volt első nagy „kalandja". Egy zarándok pappal elhagyta szülőhazáját, hogy később elszegődjön pásztornak. 1532-ben a törökök ellen indított háborúban beáll katonának és Bécsig, sőt Magyarországra is eljut. Hazatérte után hallja meg Avilai Boldog János prédikációját és támad fel először lelkében a szigorú bűnbánat. Ennek külső megnyilvánulásai miatt ún. elmekórházba viszik. Itt találkozik először a szenvedő emberrel, hiszen ütésekkel, kínzással „gyógyítottak" abban az időben az efféle helyeken.

Kiszabadul és egy kis szobát bérel. Hat ágyat tesz be oda, némi „felszerelést" és igazán nem volt nehéz a mórok megszállta Granada városában az utcákon beteget találni. Esténként felhangzik kiáltása az utcákon: Tegyetek jót, testvérek! Ez lett az ő

Istenes
Szent János
(1495-1550)

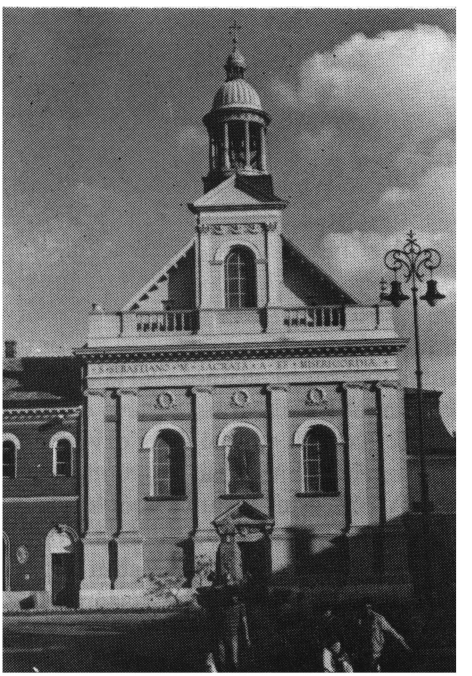

Pécs
Irgalmas templom

jelmondata, úgyannyira, hogy az olaszok ma is így nevezik az Irgalmasokat: „fatebenefratelli"... Ez volt az első irgalmas kórház, mely ma is létezik. Szent bölcső, ahol annyi minden történt Jánossal, akit aztán jó híre miatt az emberek megszerettek. A tuyi püspök később szürke szerzetesi habitusba öltöztette. Majd hamarosan társak szegődtek melléje, akik segítették munkáját és jött a többi kis és nagy kórház. Anyagiakat II. Fülöp nyújtott nekik és a jótevők.

Istenes Szent János 1550. március 8-án (tehát 55. földi születésnapja egyben mennyei születése napja is lett) térden állva ment át az örökkévalóságba. Ezért áll ott ma is szobra cellájában úgy ahogy meghalt, élethűen, helyesebben a földi életből a mennyeibe való átmenetet megjelenítve. Őt láttam így és hoztam haza magammal...

V. Pius pápa közösségét kongregációvá, V. Sixtus pedig a szerzetesrendek magasába emeli. 1630-ban boldoggá, 1690-ben pedig szentté avatják és így lesz a kórházak, betegek és haldoklók pártfogója.

És műve? Gyorsan elterjedt az egész világon.

Magyarországon Szepesváralja az első kórház, amit az első világháborúig még 12 alapítás követ. A trianoni békeszerződés következtében Magyarországon mindössze 5 rend- és kórház marad meg: Budapest, Eger, Pápa, Vác és Pécs. Később a visszacsatolt erdélyi részen Szatmárnémeti, Nagyvárad és Temesvár. Aztán ez utóbbi hármat, majd 1950-ben a magyarországiakat, mindent elvesztettünk.

És mit mutat a jelen? Akik az utóbbi 45 évben éltek valamennyit is a kommunista uralom alá került Magyarországon, azok tudják, hogy a zsarnok hatalom nemcsak a szerzetesi életformát irtotta ki, de mindent megtett az emberi lélek Istenhez tartozó és Hozzá vonzodó élete lerombolása érdekében is. Ma, miután mintegy másfél-két esztendeje a rendszer béklyóinak lazulásával majd eltűnésével lehetőség nyílt a szerzetesi élet, így az Irgalmas Rend újraépítésére is, mindössze 7 rendtag él a régiek közül. Köztük egy 91 éves orvos, a volt egri prior, aki a lebombázott egri kórházunkat újjáépítette — és még ma is dolgozik.

A tűz, amit Granadából kaptam és magammal hoztam, bennem is kigyulladt, s amikor a lehetőség kínálta — a legnehezebb időben, de hiszem, hogy Isten kegyelmével —, belevágtam az újjászervezésbe. 1990 tavaszán ellátogatott Magyarországra a Rend prior generálisa, legfőbb elöljárója. Előkészítettem az útját az Egészségügyi Minisztériumba, a hivatalos szervekhez, a

Az Irgalmas Rend legfőbb elöljárója

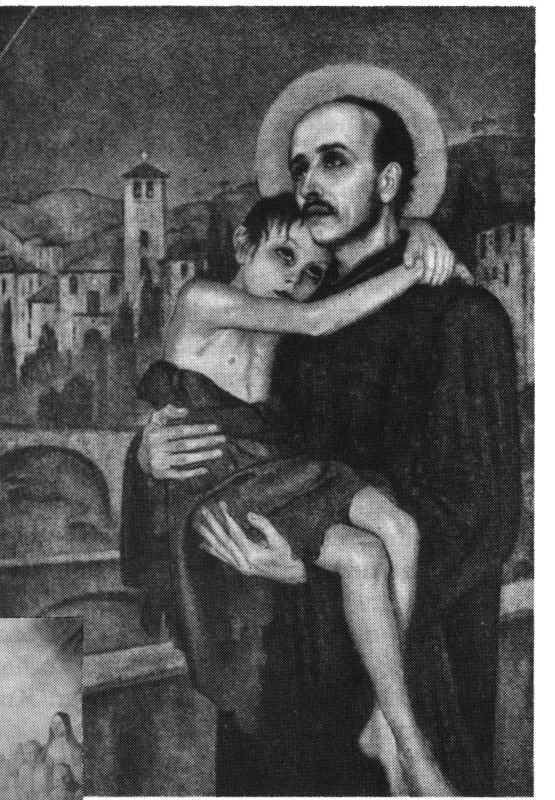

Istenes Szent János (Feszty Masa festménye)

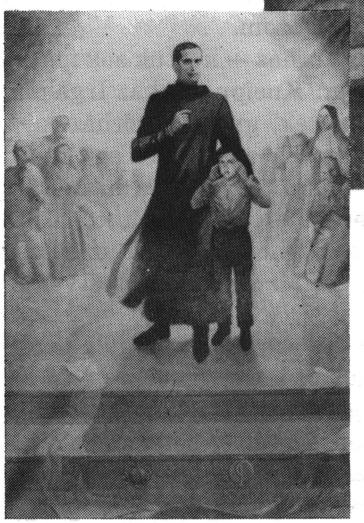

A rend legújabb szentje: Ricardo Pampuri

kardinálishoz. Az előbbi két helyen ígéretekkel félrevezettek, de addig ütöttem a vasat, mígnem a jelen sorok írásakor több minisztériumi levél és látogatás, szemrevételezés után a pécsi kórházzunkkal egybeépült rendházat, konventet még 1990 utolsó hónapjaiban visszakapjuk. A kórház egyébként a Pécsi Orvostudományi Egyetem II. számú belgyógyászati klinikája. Három jelölt él már Pécsett, ahonnan a Rend újjáéledésének magva csirába szökkenne, és remélem, Istenes Szent János még fog küldeni többet is. Tízezer képes plakátot és ugyanannyi szórólapot készíttettem. Az érdeklődés nagy, így több tárgyalás után szeretnék a budai — jelenleg ORFI — kórházunkba is két testvért küldeni, hogy lassan „átváltozzon" — legalább az újra jelenléttel — Irgalmas kórházzá. Hívtak bennünket pápai kórházunkba is, valamelyik nap a szolnoki apátplébános érdeklődött: tudnék-e rendtagokat küldeni a megüresedett szovjet kórházba, ott a temploma mellett...

Sajnos nem... Mert mint a beteszdai beteg kiáltom én is nekik, és főleg a magyar fiatalok lelkébe: „Nincs emberem"... Bár meghallanák, mert ez lenne az első. Új hivatások, akik ebben az annyi testi-lelki kíntól, nyomorúságtól terhelt világban Istenes Szent János nyomán és lelkületével állnak a kórházi ágyak, a szenvedők mellé. A másik gond, az anyagiak hiánya. Senki sem kérdezte meg eddig, honnan teremtem elő a most itt élő jelöltek részére az élelmet, ruhát és hogyan fogom berendezni a kifosztott, leélt, tönkretett rendházat. Gond ez, de hagyok valamit a Gondviselésre is. Éppen Amerikából kaptam a tavasszal 50 dollárt. Valaki meghallotta, hogy min dolgozom...

Pedig a világon ma 200 Irgalmas kórház — köztük sok fogyatékosok otthona, vakok intézete, Msgr. Kneipp által az Irgalmasokra hagyományozott vízkúra intézetek, gyermekkórházak — képviseli a Rendet. Köztük még a Moloccai-szigeteken egy óriási lepratelep, Új-Guineában egy bennszülött kórház és intézet — amit tudomásom szerint jelen generális atyánk alapított. Több mint négyszáz év után tehát Istenes Szent János fiai az összes földrészen megjelenítik a gyógyító, irgalmas Jézust testvéreik között.

Rendünk egyébként laikus rend. Ez azt jelenti, hogy a tagok bár ünnepélyes fogadalommal rendelkező szerzetesek, de jó részük nem felszentelt pap. Orvosok, gyógyszerészek és a betegekkel, gyógyászattal foglalkozó különböző szakterületeken való képesítéssel rendelkeznek. Az Irgalmasok a szokásos hármas szerzeti fogadalmon túl (szegénység, tisztaság, engedelmesség) egy

negyediket is tesznek, amely a betegápolásra, de bővebben a mindenféle szükséget szenvedőkkel, rászorulókkal való törődésre vonatkozik. A rendtagok közül házanként egy vagy két testvért pappá szentelnek, aszerint, ahogy a betegek, a világi kórházi személyzet és a rendtársak lelki igényei ezt megkívánják.

A Rend leginkább szülőföldjén, Spanyolországban terjedt el, ahol ma 90 kórházzal és egészségügyi intézményekkel három rendtartományba szerveződve élnek a testvérek. 1981-ben részt vehettünk egy olasz irgalmas rendi orvos boldoggá avatásán, aki mindössze 50 évvel halála után a hivatalos egyház döntése nyomán e hallatlan magasságba emelkedhetett. Ricardo Pampurit — így hívják a milánói irgalmas orvost — már 1989 őszén II. János Pál pápa (nyolc évvel a boldoggá avatás után) a szentek sorába emelte.

Alapító Atyánk Granadában van eltemetve. Gyönyörű bazilika borul hamvai fölé, mely a főoltár fölött egy hatalmas ezüst tartóban pihen. Előtte annyi örökmécses ég, ahány rendtartománya van ma a Rendnek. Ha jól emlékszem, alapítás szerint a negyedik helyen van Magyarország. A szent hamvak fölött miséztem — és ez volt a második láng, amely lelkemben maradt...

Mindazok, akik olvassák ezt a rövidre fogott, különös rendtörténetet, ne gondoljanak csodára. Istenes Szent János — mondották róla —, ha elveszne az égből, akkor szegényei, betegei közt lehetne megtalálni... Úgy gondolom, hogy most gyakran jár lelke a mi szegény hazánkban — késői megfogyott és megtört testvérei és azok tervei között...

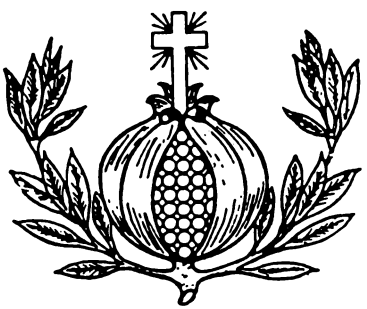

P. Dr. Szántó Konrád OFM:

A magyar ferencesek rövid története

A magyar ferencesek élete letelepedésüktől a kommunista hatalomátvételig (1226—1945), különös tekintettel a Kapisztrán Szent Jánosról elnevezett rendtartományra

Az Assisi Szent Ferenc által alapított rend hazánkban is hamarosan megjelent és elterjedt. Az első ferences kolostor 1226 körül létesült Esztergomban. Utána oly gyors ütemben épültek a többiek is, hogy az 1232. évi központi káptalan már magyar tartományt létesített, mely néhány évig még a németországi provinciától függött, 1238-ban azonban Magyarországi Provincia néven teljesen önálló lett.

A gyors terjedésnek egyik oka a királyok és főurak nagylelkű támogatása volt. A jótevők közül kiemelkedett IV. Béla király, aki feleségével együtt felvette a harmadik rend ruháját s akit — végakarata szerint — hitvesével együtt az általa építtetett esztergomi ferences templomban helyeztek örök nyugovóra. IV. Bélához hasonlóan az Anjou-dinasztia királyai is felkarolták a rendet és számos püspököt közülük neveztek ki.

Mivel a királyok és főurak által adományozott földbirtokok és nagy konventek (innen ered a szegénységgel kapcsolatban lazább felfogást képviselő konventuális irányzat neve) ellenkeztek a ferences szegénység-eszménnyel, a 14. században hazánkban is terjedni kezdett az eredeti szellemhez és rendszabályhoz szigorúan ragaszkodó obszerváns irányzat. A magyar obszerváns ferencesek 1448-ban kivonták magukat a konventuálisok fennhatósága alól, 1514-ben pedig minden tekintetben önálló rendtartománnyá alakultak. Közben a konventuálisok is megreformálták magukat és 1523-ban a **Szűz Máriáról elnevezett, közismertebben a mariánus rendtartomány nevet vették föl.** Ugyanekkor a kezdettől fogva obszerváns provincia az **Isteni Üdvözítőről nevezett, közismertebben a szalvatoriánus rendtartomány nevet** válasz-

totta. Ebben az időben a két magyar provinciának kb. 200 tagja és 120 kolostora volt. Kívülük még a ferences közösséghez tartoztak a második rend, a **klarisszák** tagjai, a harmadik rendhez tartozók és a harmadik rend szabályai szerint élő **beginák**, akik 33 zárdában imádsággal, kézimunkával és leányneveléssel foglalkoztak. A Klára-szüzek, klarisszák rendjének a középkorban hazánkban csak kevés (6) zárdája volt.

A ferencesek a domonkosokhoz és premontreiekhez hasonlóan, hogy a gondjaikra bízott klarisszákat és begina apácákat üdvös lelki táplálékban részesíthessék, részükre magyar nyelvű kódexeket készítettek, melyek a magyar írásbeliség megteremtése szempontjából is igen fontosak voltak. A középkori egyházi szónoklat és hittudomány is sokat köszönhet — elsősorban **Temesvári Pelbárt** (1435—1505) által — a ferenceseknek. Temesvári Pelbárt prédikációs gyűjteményei 1496—1521 közt 120 kiadást értek meg.

A magyar ferencesek a hittérítő és a honvédő munkából is nagy eredménnyel vették ki a részüket. A IV. Béla által hazánkba telepített kunok és jászok megtérítése az ő érdemük. A 15. században egyre fenyegetőbbé váló török veszéllyel szemben királyainknak és hadvezéreinknek, főleg Hunyadi Jánosnak felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak a katonák lelki ellátását és buzdítását végző obszerváns ferencesek. A **nándorfehérvári diadal** előkészítésében és kivívásában — **Kapisztránói Szent Jánossal** az élén — az obszerváns testvérek igen fontos szerepet játszottak. A mohácsi csatamezőn a ferences **Tomori Pál** kalocsai érseken kívül még három ferences áldozta életét a hazáért.

Az 1541-ben kezdődő török terjeszkedés és a hitújítás visszavetette a rend fejlődését hazánkban. Kolostoraik főleg a töröktől meg nem szállt területeken maradtak meg. A hódoltságban a gyöngyösi és a szegedi rendházuk volt a legjelentősebb. A gyöngyösi ferencesek mintegy 300 falu népét látták el szentségekkel, kb. az Alföld felének ők voltak lelkipásztorai. A magyar nép a vele sorsközösséget vállaló ferenceseket ebben a vérzivataros időben nevezte el barátainak, barátoknak.

A ferences élet újbóli fellendülése a török hatalomnak a 15 éves háborúban (1591—1606) meginduló hanyatlásával kezdődött el. A rendtagok száma gyorsan szaporodott, és a királyok, főurak meg főpapok támogatásával egyre több új kolostor keletkezett. A fellendülés következtében hamarosan szükségessé vált új rendtartományok létesítése s a régiek földrajzi határainak pontos megállapítása. **1661-ben jött létre a Szent Lászlóról elneve-**

zett provincia, a ladiszlaita rendtartomány Zágráb központtal. Erdélyben 1640-ben a szalvatoriánus tartományból kivált néhány kolostor viszonylag független őrséggé (kusztódia) alakult át, amely — miután sikerült számos kolostort létesítenie — 1729-ben a Szent István királyról nevezett provinciává, a stefanitáknak is hívott rendtartománnyá lett. 1757-ben a bosnyák-bányavidéki tartomány Magyarországon levő kolostoraiból a Szentszék a Kapisztránói Szent Jánosról elnevezett provinciát szervezte meg, melyet kapisztránus tartománynak is hívnak, s melynek rendházai a Duna mentén (Ilok, Pétervárad, Vukovár, Sarengrád, Mohács, Baja, Tolna, Paks, Dunaföldvár, Buda), a Duna-Tisza köze déli részén (Zombor), a Maros mentén (Arad, Mária-Radna), a Dráva mentén (Eszék) és a Dráva-Száva közének keleti részén (Velika, Diakovár, Pozsega, Brod, Valpo, Cernik, Nacise), valamint a Temesközben (Temesvár) foglaltak helyet.

Kellő számú rendtag hiánya miatt 1825—1900 közt négy alsó-ausztriai kolostor is (Bécs, Enzersdorf, Lanzendorf és St. Pölten) is a kapisztránus rendtartományhoz csatlakozott.

A mariánus rendtartomány kolostorai a Dunántúlon, a szalvatoriánusoké pedig a Duna-Tisza közén és a Felvidéken foglaltak helyet.

Ez az öt rendtartomány és annak 151 kolostora Szent Ferenc első rendjének obszerváns ágához, a Kisebb Testvérek Rendjéhez tartozott. De az első rend másik két hajtásának a tagjai, a **Kapucinus Kisebb Testvérek Rendjének** és a **Konventuális Kisebb Testvérek Rendjének a tagjai, a minoriták** is kivették a részüket a török kiűzése utáni idők nagyszabású katolikus megújulásából. A minoriták Magyarország északkeleti részében és Erdélyben 1617-től kezdték meg kolostoraik alapítását, melyek száma 1750-ben 18 volt. Elterjedésükben nagy szerepet játszott Tiszántúl apostola, az 1700-as évek első felében működő, számos templomot, kolostort és iskolát építő szent életű **Kelemen Didák** tartományfőnök, akinek boldoggá avatási eljárása folyamatban van. A szakállt és hegyes csuklyát viselő s a lelkipásztorkodásban világszerte hatalmas sikereket elérő kapucinus rend hazánkban első rendházát 1674-ben létesítette a Pozsony melletti Bazinban. Kolostoraik száma a 18. század közepén 13 volt.

A minden tekintetben rendkívüli eredményeket felmutató barokk vallásosságra a 18. század utolsó negyedében súlyos csapást mért a felvilágosodás vallás- és szerzetesellenessége. Az egyház legerősebb támaszának, a jezsuita rendnek feloszlatása 1773-ban következett be. A szerzetesek hazai feloszlatását a fel-

világosult s szilárd osztrák összbirodalom megteremtésére törekvő II. József folytatta. A ferenceseknek több mint 30 kolostorát szüntette meg. Még ennél is nagyobb kárral járt, hogy a racionalizmust és közömbösséget terjesztő jozefinizmus meglazította a fegyelmet s a szerzetesi életen kívül a világi papságét is elvilágiasította.

A mind szükségesebbé váló reformot **XIII. Leó pápának** a Kisebb Testvérek Rendje számára 1897-ben kibocsátott **Felicitate quadam** kezdetű bullája indította el. Mivel a reformot leginkább a nagymúltú szalvatoriánus tartomány tagjai ellenezték, ezt a provinciát a Szentszék megszüntette. A legtöbb szalvatoriánus kolostor, így Vác, Fülek, Bártfa, Rozsnyó, Sztropó, Eger, Nagyszőllős, Szécsény, Szolnok, Jászberény, Gyöngyös, Kecskemét és Szeged a kapisztránus provinciához került.

A reform alig kezdte megteremni üdvös gyümölcseit, amikor 1914-ben kirobbant az első világháború. Az ezt lezáró trianoni békeszerződés következtében a felvidéki rendházak Csehszlovákia, a délvidékiek Jugoszlávia, az erdélyiek pedig Románia fennhatósága alá kerültek.

A két világégés közti időszakban a trianoni Magyarországon a kapucinusok körében, továbbá a kapisztránus és mariánus rendtartományban egyaránt felvirágzásnak indult a szerzetesi élet. Egymás után alakultak az új rendházak. A kapisztránusoknál Hatvanban, Salgótarjánban, Budapest-Pasaréten, Csongrádon, Budapest-Hűvösvölgyben, Debrecen-Nyilastelepen és Debrecen-Csapókerten. 1922-től az Egyesült Államokba kivándorolt magyarok lelki gondozása érdekében a kapisztránus provincia tagjai plébániák vezetését vállalták azokon a helyeken, ahol a magyarok nagyobb számban éltek. Később a szétszórt lelkipásztori telepek összefogására komisszariátusokat (a magyarországi provinciától függő, de önkormányzattal bíró közigazgatási egységeket) lehetett, sőt kellett létesíteni. A kapisztránus komisszariátus 1932-ben alakult meg. Az ötvenes évek elejére a telepek száma hétre emelkedett (Roebling, New Burnswick, Newark, Milwaukee, Bloomfield-Hills, Hamilton és Flint).

A stefanita testvérek (erdélyiek) szintén 1922-ben jelentkeztek az Egyesült Államokban. Ők 1946-ban létesítettek komisszariátust (aminek központja Youngstownban van, ahol a Katolikus Magyarok Vasárnapja is készül — szerk.).

A kapisztránusok Kínában 1929-ben missziós tevékenységhez fogtak. 1938-ban a Szentszék felállította számukra a Paoking-i prefektúrát. 1949-ben — a missziós munka betiltása miatt

— a rendtagok részben az Egyesült Államokba mentek, részben hazatértek.

A rohamosan fejlődő szerzetesi életet derékba törte a kommunista hatalomátvétel 1945-ben.

A kapisztránus rendtartomány története 1945—1990 között

A mintegy 45 esztendős kommunista uralom mérhetetlen nyomort és fájdalmat hozott a magyar nép s vele együtt a magyar papság és szerzetesség számára is. Kb. 55-re tehető azoknak a ferenceseknek a száma, akiknek szabadságvesztést vagy halált kellett elszenvedniük hitükért és hivatásukért. Az életüket áldozók 12-en voltak. Mindegyik — élükön a gyónási titok áldozatával, Kiss Szaléz atyával — a kapisztránus provinciához tartozott. A börtönt, fogságot szenvedők közül is kapisztránus volt a legtöbb. Számuk 28-ra tehető. A mariánusok közül nyolcan, a kapucinusok közül pedig heten járták végig a sarló-kalapács börtöneit.

A pártdiktatúrának az egyház fokozatos felszámolására tett intézkedései közé tartozott az egyházi iskolák államosítása 1948-ban és a szerzetesrendek feloszlatása, vagy ahogyan hivatalosan mondják: a szerzetesek működési engedélyének megvonása 1950-ben. Az ezt kimondó rendelet 23 férfi rend 182 rendházát és 2582 tagját, további 40 női rend kb. 450 rendházát és mintegy 10 ezer apácáját érintette. Kivételt a bencés, a piarista, a ferences és a Szegény Iskolanővérek rendjének összesen mintegy 320 tagja képezett, akik azért maradhattak meg szerzetesnek, mivel a visszaadott nyolc katolikus gimnáziumban tanítást végeztek.

950 ferencesből csak 70 kapisztránus atya, további 14 pap- és tanárjelölt növendék, valamint 9 mariánus gimnáziumi tanár folytathatta szerzetesi életét. A mariánus tanárok azért taníthattak, mivel Burka Kelemen mariánus tartományfőnök — nem látva biztosítottnak a rend jövőjét — nem vállalta a ferenceseknek juttatott két gimnáziumban a tanítást, de megengedte a mariánus tanároknak, hogy kisegítsék a kapisztránus provinciát. Ez utóbbi elöljárósága ugyanis hajlandó volt átvenni mind az esztergomi volt ferences gimnázium és bentlakásos intézet vezetését, mind a szentendrei volt egyházközségi középiskolában a koedukációs tanítást.

A kapisztránus atyák mindkét átvett gimnáziumban jelentős mértékű bővítést, modernizálást és továbbfejlesztést hajtottak végre.

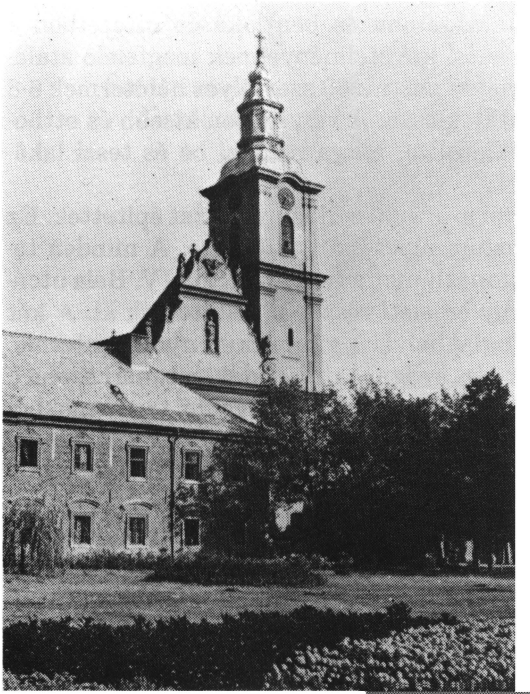

Gyöngyös
Ferences kolostor
és templom

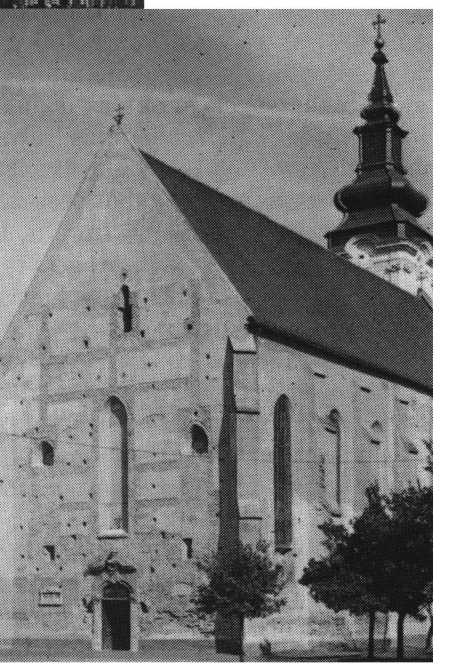

Szeged
Alsóvárosi
ferences
templom

Az esztergomi gimnáziumban és bentlakásos intézetben a korszerű oktatási és nevelési követelményeknek megfelelő átalakítás első fontos állomását képezte a 80 személyes hálótermek 6-8 fős hálószobákká való átalakítása. A lényegesen kisebb és otthonosabb hálószobákat a fiatalság maga rendezi be és teszi lakályossá.

1985-ben a tornatermi szárnyhoz új lépcsőházat építettek. Ez hamarosan az új gimnázium lépcsőházát képezte. A minden tekintetben korszerű új gimnáziumot a Kun Béla, ma IV. Béla utcára néző tornatermi szárny emeleti részéből alakították ki. A két szintre épített részben foglal helyet a gimnázium nyolc tanterme, a biológiai előadó és szertár, az igazgatói irodák, a tanári szoba a szükséges egyéb helyiségekkel együtt. A régebbi tantermekből délutáni tanulószobák lettek. A hatalmas építkezések 1986-ban fejeződtek be. A több mint 10 millió forint jelentős részét a holland ferencesek adományozták.

Legújabban a Bottyán János utcai front padlásterében építtetett a rendi vezetőség 14 új cellát, kápolnát és előadótermet az egyre növekvő számú ferences újonc számára, mivel a régi noviciát már kicsinek bizonyult.

A szentendrei iskola üzemeltetése sokkal nagyobb gondot okozott a rendnek, mint az esztergomi gimnáziumé, ahol az oktatás feltételei biztosítottak voltak s a tanulók — csekély kivételtől eltekintve — a gimnáziummal egybeépült internátusban laktak. A nehézségek fő oka az iskola 1950 előtti helyzetéből ered. Szentendrén a „felszabadulás" utáni években a római katolikus plébánia egyházközségi gimnáziumot létesített, melyet a múlt században parasztházakból összetákolt csendőrlaktanyában helyezett el. Ebben a Sallai Imre u. 18. szám alatt elavult és szűk épületben nem volt tornaterem, a tantermek többsége pedig vagy nem, vagy csak alig tudott helyet adni az egy osztályba felvehető negyven tanulónak.

A másik fő nehézség abból eredt, hogy a megegyezés értelmében Szentendrén a rendnek tilos volt internátust létesítenie, ezért a diákok nagy része Budapestről utazott naponta Szentendrére, majd vissza budapesti otthonába.

Ez utóbbi problémát három módszer segítségével igyekeztek megoldani. Az első az volt, hogy a HÉV megfelelő járataira tanulókocsikat béreltek. A reggeli járatokon tanári felügyelet mellett a tanulóknak a délelőtti órákra kellet készülniük. Bár a délutáni és esti járatokon nem volt kötelező a tanulás, a fegyelemről szintén tanárok gondoskodtak. A másik, illetve harmadik

Szentendre
Kápolna

Ballagási
ünnepély

módszer kedvezményes diákmenza üzemeltetése és délutáni tanulószoba biztosítása.

A hely- és tanteremhiányt a rendi elöljáróság folyamatosan és tervszerűen folytatott építkezésekkel próbálta megoldani. 1963-64-ben sikerült nagy nehézségek közepette négy tantermet, modern fizikai és biológiai szertárat meg előadótermet, valamint tornatermet építeni a szükséges öltözőkkel és tornaszertárakkal. A bővítés és modernizálás következtében az iskola már felvehette és helyet tudott nyújtani a számára engedélyezett 320 tanulónak.

Ennél az építkezésnél sokkal nagyobb szabású, mintegy 30 millió forintba kerülő munkálatok 1982-ben kezdődtek el. Az átalakítások folyamán 700 m^2 alapterületű régi épületet lebontottak és ennek helyére 2-3 szintes szárnyakat húztak föl. Ennek eredményeként, mivel az 1963-64-ben készült szárny emeletes volt, aki az iskola udvaráról szemlélte az újjáalakított épületkomplexumot, 2-3 szintes, impozáns gimnáziumot láthatott és láthat manapság is. Jóllehet a műemléki város igényei szerint kívülről megmaradt az iskola régi szerény formája, tetőzetemeléssel és hatalmas mértékben megnagyobbított tetőtér létesítésével az utcafronton lehetőség nyílt hat vendégszoba, könyvtárterem, valamint nagy sekrestye és 300 személyt befogadó kápolna létesítésére. Az újjáépített másik két szárny helyiségeiben szaktantermeket, kiscsoportos termeket, rendezvények lebonyolítására alkalmas ebédlőt, kiszolgáló helyiségeket és színháztermet alakítottak ki.

Az újjáépítés 1986-ban, Kapisztrán Szent János emlékévében fejeződött be. A ferences rend generálisa, P. John Vaugh nagyszabású ünnepély keretében adta át a megújított intézetet rendeltetésének az állami, a városi vezetők és a külföldi jótevők jelenlétében.

1989-ben végre derengeni kezdett a szabadság hajnala. 1989. július 1-ével jogutód nélkül megszűnt az egyház életét gúzsba kötő intézmény, az Állami Egyházügyi Hivatal, újból megengedték a szerzetesrendek működését, 1990. február 9-én a Szentszék és a Magyar Köztársaság ismét felvette az 1945-ben erőszakkal megszakított diplomáciai kapcsolatot, a tavasz folyamán megtartott választások eredményeként pedig végérvényesen megszűnt a kommunista pártállam és helyét a parlamentáris demokrácia váltotta föl.

Mindezek következtében megkezdődött a magyar ferencesség megújulása is. A Kapisztrán Szent Jánosról elnevezett pro-

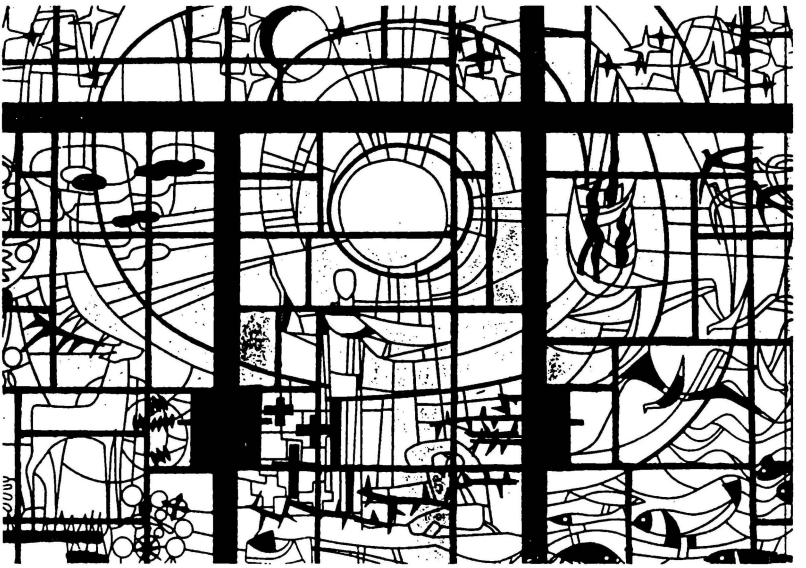

Díszkapu a Naphimnusz motívumaival
Terv: P. Asztrik
Kivitel: az 1967. év diákjai

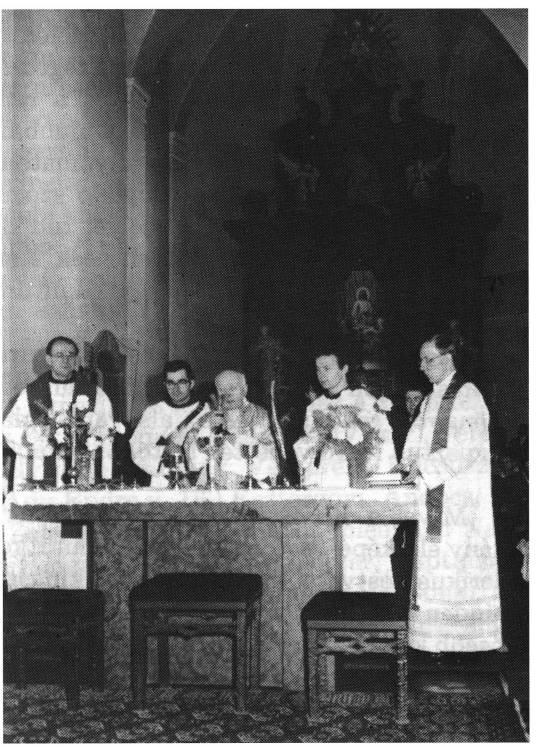

Vince atya pappá szentelése (1989. dec. 18.)

Szécsény

vincia az 1950-ben meghagyott **Budapest, Mártírok úti, Budapest-Pasaréti** és az **esztergomi** rendház mellé eddig öt ősi kolostorát tudta birtokba venni. 1989 második felében teljes egészében visszakapta a **szécsényi** kolostort, valamint az ország egyik legismertebb és leglátogatottabb kegyhelyét, **Mátraverebély-Szentkutat**. Ezenkívül megtelepedhetett, mint misszós területen, a Szovjetunióhoz tartozó Kárpátalja **Nagyszőllős** nevű városában. Az állami célokra lefoglalt rendház nem került a régi lakosok birtokába. Csak az igen romos állapotban lévő templomot adta vissza a kommunista állam. Ennek újjáépítését — miközben folytak és ma is folynak benne az istentiszteletek — azonnal megkezdte László, Antal és Dávid missziós atya. Nagy nehezen sikerült egy szerény házacskát szerezniük, melynek bejárata egy áruház sivár udvarából nyílik. Hogy a legkegyetlenebb eszközökkel folytatott egyházüldözés sem bírta kiirtani a szívekből a vallásos érzést, jól mutatja a minden rangú és korú hívek nagy tömegének hitvalló magatartása. A missziós atyák Nagyszőllősön kívül még 10 városban, illetve községben végeznek lelkipásztori munkát.

Szegeden, ahol még a török hódoltság alatt is működtek a ferencesek, szintén 1989 szeptember elején tartottak helyfoglalót a kapisztránus atyák. Átvették a Szeged-Alsóvárosi Havas Boldogasszony plébániatemplomot és a rendház kisebbik részét. Azóta a hat szobán kívül sikerült újabb helyiségeket visszakapniuk, amelyek rendbehozatala folyamatban van. Remélhetőleg a rendház nagyobbik részét elfoglaló szociális otthon lakóinak a város vezetősége hamarosan helyet tud szerezni és az ősi, hatalmas rendházat az erdélyi ferencesek testvér-kolostorává, valamint a magyar egyházi élet egyik kultúrcentrumává sikerül kiépíteni.

Végül a másik patinás és ősi kolostort, amelyik a török megszállás idején a magyar katolicizmus egyik központja volt, a **gyöngyösi rendházat** és az alsóvárosi plébániatemplomot 1990. augusztus 15-én vehették birtokba a kapisztránus atyák.

Mivel a Kapisztránus Szent Jánosról nevezett rendtartomány életképessége abban is megmutatkozik, hogy több mint 50 klerikus testvérét készíti föl a lelkipásztori meg tanári életre, minden remény megvan arra, hogy a közeljövőben a többi, jelentősebb kolostorában is le fog telepedni és folytathatja azt a Szent Ferenc szellemében végzett evangelizációs munkát, melyet a ferencesek közel 800 évvel ezelőtt kezdtek meg a magyar nép körében.

A Szűz Máriáról nevezett magyarországi rendtartomány

Mivel az előzőkben, a magyarországi ferencesség történetének rövid összefoglalásában szó volt az első századokról, csak néhány adatot kell itt megemlíteni.

A török hódítás Magyarországon két rendtartományt talált, körülbelül száz kolostorban kétezer rendtaggal. Az egyik a Szűz Máriáról nevezett magyarországi ferences rendtartomány, mariánusok, a másik a Legszentebb Megváltóról nevezett magyarországi ferences rendtartomány, szalvatoriánusok volt. A két tartomány — sajátos történelmi fejlődésük miatt — helyileg nem határolódott el egymástól. Jelentősebb városokban mindkét provinciának voltak házai. A további provinciák (Szent László, Szent István, Kapisztrán Szent János) megalakulása után (17., ill. 18. század) a két ősi provincia közül a mariánusok a dunántúli, a szalvatoriánusok az alföldi részeken helyezkedtek el.

II. József szerzetesellenes rendelete, mellyel Magyarországon 134 férfi és 6 női kolostort feloszlatott, a 121 ferences kolostort is érintette, amennyiben azok közül 25-öt szüntetett meg. A mariánusoktól 5 rendházat vett el: Győr, Sopron, Komárom, Mesztegnő és Esztergom.

1900-ban a magyarországi ferences kolostorok tartományi beosztása a Szentszék rendelete nyomán jelentősen átalakult, miután a Szentszék megszüntette a reformot átvenni nem hajlandó szalvatoriánus provinciát. A mariánus rendtartomány általában megtarthatta korábbi kolostorait, amelyekhez néhányat még kapott is Dél-Dunántúlon. A rendtartomány 29 háza ekkor — az egyetlen pesti kivételével — mint a Dunántúlon és Északnyugat-Magyarországon állott. Számuk 1920-ban az ország területi vesztesége következtében felére csökkent: csak a dunántúliak maradtak meg és a pesti.

1945—1950 között a mariánus ferenceseknek a következő 15 helyen volt rendházuk és templomuk: Budapest (V. ker., Ferenciek tere 8.) Szombathely, Pápa, Sümeg, Veszprém, Búcsúszentlászló, Nagykanizsa (Ady Endre u. 16.) Esztergom, Andocs, Felsősegesd, Nagyatád, Zalaegerszeg, Kiskanizsa (plébánia: Nagykanizsa III., rendház: Hajgató S. u. 1.) és Kapuvár, Káptalanfüred (alapítva 1947-ben), Pestszentlőrinc (alapítva 1948-ban).

A legnépesebb közülük az esztergomi rendház volt, amely mellett 1931-től a ferencesek Szent Antalról elnevezett gimnáziuma és kollégiuma, majd általános iskolája is működött az egyházi iskolák 1948-ban bekövetkezett államosításáig. 1950-ben —

mivel a mariánus rendtartomány vezetősége nem volt hajlandó tanítást vállalni — a gimnáziumot a kapisztránus tartomány atyái vették át és kezdték el benne a tanítást 1950 őszén.

A szerzetesrendek működési engedélyének megvonása után állami korlátozás miatt az egyházmegyéknél a mariánus atyák közül is csak kevesen kaphattak papi beosztást. 1956-tól azonban egyre többen. Összesen 44-en végezhettek hosszabb-rövidebb ideig lelkipásztori munkát. Kilencen az engedélyezett két ferences gimnáziumban tanítottak. A többiek közül 12-en egyházközségi munkakört vállaltak, hárman állami iskolában tanítottak, 24-en egyéb civil munkát végeztek.

A kommunista rendszer megingása, majd bukása következtében a mariánus provincia is megkezdhette működését már 1989-ben. Mivel 1985 végén itthon már csak 44 atya élt, akik nagyrészt idősek, egyelőre csak néhány rendházat tudtak visszavenni. Ezek közé tartozik: Szombathely, Zalaegerszeg, Sümeg, Búcsúszentlászló, Segesd és legújabban Budapest, Ferenciek tere.

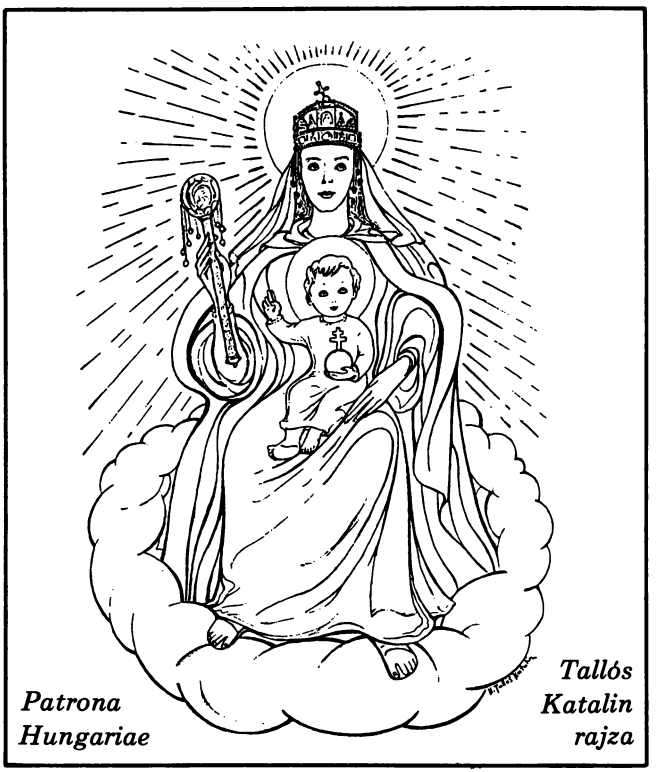

Patrona Hungariae

Tallós Katalin rajza

Hosszú évtizedek után először számolhatunk most be az előbbi két magyarországi ferences rendtartomány után a harmadik magyar rendtartományról, az erdélyi Szent István királyról nevezett provinciáról. A szerző még most is maradjon ismeretlen.

Az erdélyi Szent István apostoli királyról elnevezett ferences provincia félszázados történetének rövid összefoglalása

A bécsi döntéssel kezdeném, mely két részre vágta a rendtartományt. Egyik szemünk örvendett, a másik pedig sírt. A déli részen megalakult a komisszariátus, a teológia tanáraival együtt helyben maradt. Keserves idők voltak ezek. Naponta hallgatnunk kellett a térparancsnok „nappali zenéjét": „Erdélyt akarjuk" (a „Gegen Engenland" ismert német katonadal dallamára). „A levegőbe ezzel a kémfészekkel!" Állandóan fenyegetett a katonai behívó veszélye is. Isten tudja, hogyan szabadultunk, hála a balkáni rendszer kiskapuinak.

Mostanában sokat emlegetik a hazai testvéreink, mennyit szenvedtek Észak-Erdélyben a magyarok alatt, de elfelejtik, hogyan bántak velünk délen...

Az 1944-es ún. „fölszabadulás" számunkra elhurcolást jelentett. Legtöbb helyen embertelen körülmények között összegyűjtötték és lágerben fogva tartották a kiszemelteket. 1945-ben változott a helyzet a MADOSZ — Magyar Népi Szövetség — megalakulása után. Reméltük, hogy igazi demokrácia köszönt be a sok hányattatás után. 1947-re hat páterünk tanári diplomát

szerzett a Bolyai Egyetemen. Készen voltunk arra, hogy a Collegium Seraphicumot nyilvánossági joggal megkezdjük. 1948-ban új, fiatal és tetterős vezetőséget kapott a provincia. A káptalan P. Dr. Benedek Fidélt választotta tartományfőnökké, aki aztán 31 nehéz éven keresztül kormányozta, óvta, védte nagy bölcsességgel és kemény kitartással testvéreit. Mert nehéz idők következtek...

1947. december 30-án megszűnt a királyság, elkezdődött a törvénytelenségek hosszú 42 éve. 1948. augusztus 4-én államosították a felekezeti iskolákat, köztük tövénytelenül a Collegium Seraphicumot is. (Valamikor amerikai pénzen, P. Bíró Lőrinc nagy áldozatából épült.) Decemberben megkezdődött a rendházak fölszámolása is. Népünk ellenállása következtében egyelőre csak összeszorítottak bennünket, a teológiát erőszakkal és törvénytelenül szétverték, a teológusokat hazakényszerítették, de a végső támadás csak 1951. augusztus 20-án, éppen rendtartományunk patrónusának, Szent István király ünnepének utolsó órájában, éjjel 12-kor következett be, amikor minden rendházat nagy katonai és biztonsági erőkkel körülfogtak, félórai előkészület után teherkocsikra raktak és egyelőre ismeretlen rendeltetés felé irányítottak. Nagy volt az öröm másnap délután, amikor mindannyian a radnai templomunk előtt viszontláttuk egymást. Megkezdődött számunkra a rendtartomány 16 évig tartó ún. „koncentrációs" korszaka... telve sok örömmel és súlyos megpróbáltatásokkal.

A radnai rendházunkba már előzőleg a temesvári és lippai keresztes nővéreket deportálták. Össze kellett húzódniuk, hogy egyik folyosón nekünk is helyet adjanak. Szobánként 8-10-en voltunk együtt, a folyosókon pedig ki hogyan tudott, úgy húzta meg magát. Élelmezésünkről nem gondoskodtak. Pár nap alatt elfogyott a tartalék... A hatóságok azt remélték, hogy feloszlatva magunkat polgári foglalkozást választunk, amire próbáltak is rábeszélni. Másrészt a gyulafehérvári törvénytelen egyházi vezetőség is felajánlotta a páterek átvételét. Mi ebbe nem egyezhettünk bele, mert ez akkor Rómától való elszakadást jelentett volna. Jellemző az akkori ún. generális vikárius (törvénytelen!) megjegyzése: „A barátok úgyis rövidesen megeszik egymást..." Nem ez történt! Soha olyan boldog szerzetesi életünk nem volt, mint abban a helyzetben. A vezetőség három pontba foglalta össze állásponunkat:

1. Önként le nem vetjük a szerzetesi ruhát, nem oszlatjuk fel magunkat, csak az esetleges erőszaknak engedve.

2. Végső szükségben mindenki megélhetést kereshet magának.

3. Az öregekről, beteg rendtársakról azonban mindenkinek kötelessége lesz gondoskodni.

Ezekkel a gondolatokkal indultunk az ismeretlen jövő felé... Az Isten azonban gondoskodott rólunk. Megindultak a jó bánáti svábok, szekerekkel hozták az élelmet. Megindult Szatmár, majd Erdély, miután tudomásukra jutott hollétünk és gondoskodtak rólunk. Egy kaplonyi asszony például nyolc nagy csomaggal szállt ki a radnai állomáson (20 év múlva köszöntem meg egyik kaplonyi lelkigyakorlat alkalmával hősiességét) s utána sokan mások. Szükséget egy percre sem szenvedtünk. Beálltunk a radnai földműveseknek segíteni, de közben a sportra, kirándulásra is jutott időnk. Legnagyobb jelentőségűek azonban a szabadegyetemi (hetente háromszor) előadások voltak, ahol a szellemi táplálékról is gondoskodtak az erre megfelelően fölkészült testvérek.

Kilenc hónapig tartott a „boldog állapot". A rendház udvarán orosz tankhadosztály tartózkodott. Úgy látszik, nem tetszett nekik a mi ottlétünk. Féltek, nehogy eláruljuk ottlétünket... 1952 májusában újra vagonokba zsúfoltak és három helyre osztottak szét bennünket: Désre, Körösbányára és Esztelnekre. Elkülönülve, elszigetelve, kissé más irányban fejlődtünk. Legfontosabb azonban a dési közösség élete volt. A vezetőség nagy része oda került, akik rövidesen megkezdték a közben visszaszivárgott növendékek teológiai oktatását. Nagy jelentőségű és merész vállalkozás volt. A mostani 60 évesek ezek közül kerültek ki. A reménytelenségben is reméltek. Hiszen a püspökök mind börtönben voltak. Nem volt, aki fölszentelhette volna őket. Közben pedig éppen a dési közösség volt az, mely a törvénytelen egyházi vezetőség ellen fölvette a szellemi, jogi harcot és megbuktatta őket. Koronatanúként állíthatom, hogy 1954-ben az akkori állami egyházi hivatal hozzánk fordult végül és tanácsot kért, hogyan lehetne a nekik sem kívánatos helyzetet megoldani. Merem állítani, hogy végül is így szabadult Pacha püspök után Márton Áron is.

Közben azonban nehéz árat fizettek a vezetők. Az ún. jurisdictiós kérdés vezetőit perbe fogták és hazaárulás címén súlyos börtönbüntetésre ítélték.

Az 1956-os magyar események következtében nekünk is fizetnünk kellett. Ötünket 10 év és életfogytiglani börtönre ítéltek különböző vádak miatt. Majd 1959-ben megindult a rendi vezetőség elleni általános roham, lefogás, ítéletek sorozata. Szörnyű megpróbáltatásokat kellett kiállniok. De egy sem tagadta meg

meggyőződését. Arra számítottak, hogy az otthon maradt fiatalokkal, akiket Márton Áron, az akkori rendelkezéseket merészen semmibe véve, titokban fölszentelt, majd elbánnak. De ők már megedződtek akkorra a sok zaklatás közepette és bátran megállták a helyüket. Minden szobába lehallgató készüléket építettek be — közben pedig mi a szekusoknál az önéletrajzok sorozatát írtuk. A testvérek körében kipróbálták az „osztályharc" módszerét. Eredménytelenül! Besúgókat próbáltak beépíteni. Sikertelenül! 1964-ban aztán a nemzetközi helyzet változása szabadulást hozott a foglyoknak. De további felügyelet alatt maradtunk. 1966 után jónak látták az állami hatóságok, ha szétszórnak minket... plébániákra. Márton Áron következetes kitartása azonban lassanként visszasegített bennünket saját kolostorainkba. Sajnos, hogy akkorra már erőben jócskán megrokkanva, sokan idegileg egészen tönkremenve foghattak bele a lelkipásztori munkába. Legnagyobb baj azonban az volt, hogy lassú kihalásra ítéltek minket. Legszigorúbban vigyáztak arra, nehogy újabb növendékeket vehessünk fel magunk közé. Szigorúan megszabták a plébániai kereteket és mint egyházmegyés papok szerepelhettünk. A testvérek pedig fizetett alkalmazottként sekrestyési, kántori állásokban működhettek. Még arra is gondjuk volt, nehogy közösen imádkozzunk. A rendi ruhát sokáig nem viselhettük, de az 1970-es évek után elnézték, ha a templomban fölvettük.

Hármas nyomás nehezedett ránk: a kommunista, a román és... az egyházmegyei kiszolgáltatottság, különösen Márton Áron halála után. Nem csoda, ha a rendi fegyelem ezen okok miatt bizony súlyos károkat szenvedett.

Csak az Isten különös csodája, hogy „non sumus consumpti". Utolsó, legutolsó pillanatban jött a megváltás, amikor nemcsak ellenségeink, de saját magunk is azt hittük: számunkra már csak a szép halál következik. Egymás után temettük el jó társainkat. Haláluk alkalom volt számunkra a találkozásra, az együvé tartozás erősítésére. Máskor nem jöhettünk össze. Azonban így is csodálkozva állapította meg a titokban minket meglátogató, turistaként hozzánk küldött delegátus generális (a rend generálisának megbízottja): „Ilyen szeretetet és összetartást ritkán tapasztaltam a rendben más helyen."

Elérkezett számunkra egészen váratlanul a megváltó 1989. december 22 és 25, a karácsony napja! Első alkalommal ünnepelhettük az Úr Jézus születését, igaz, állandó rettegésben, de szabadon...

Máriaradna
Kegytemplom

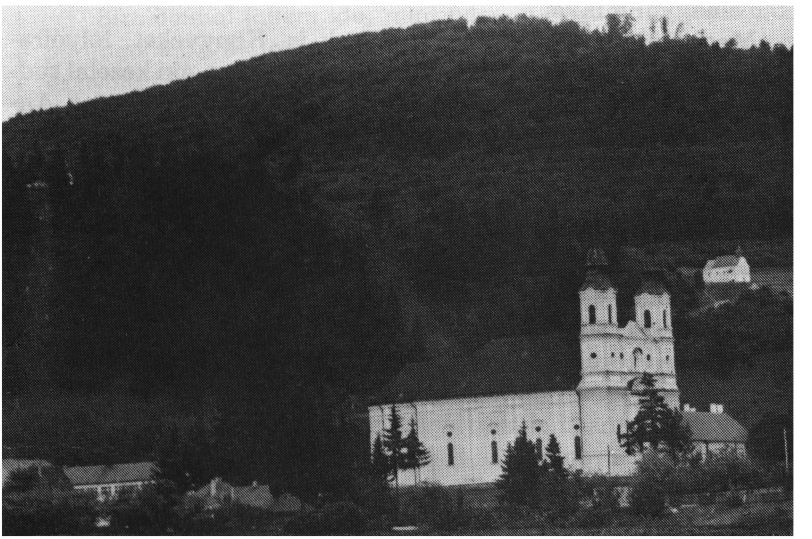

Csíksomlyó — Ferences kegytemplom és kolostor

A titokban már előbb hozzánk csatlakozott, egyházmegyés papként működő fiatal rendtársak rögtön rendi ruhába öltöztek és még sokan jelentkeztek. Úgy látszik, Isten nem akarja, hogy az erdélyi barátok kihaljanak. Isten a kövekből is teremt Ábrahámnak utódokat! Nagy a mostani reménység. Három fiatal pap, miután Esztergom szent levegőjében teleszívta magát a ferences autentikus eszményekkel, 1990. szeptember 8-án, egész Erdélyből összesereglett fiatalok — voltak vagy kétezren — jelenlétében letették az egyszerű fogadalmakat. Utánuk (1990 szeptemberében) tizennégyen indultak szintén Esztergomba, hogy újoncévüket — most már a rendi előírások teljes betartásával — megkezdhessék. De rajtuk kívül még többen vannak, akik most ismerkednek a rendi élettel és kandidátusokként (jelöltekként) nálunk vannak.

Ám még sok a problémánk... Sok a megoldásra váró feladat. És emberek kellenének, fiatalok. De mikor lesz a most indulókból helyünket betöltő és a hagyományokat átmentő igazi erdélyi barát? Nagy a korbeli különbség. De talán ők jobban csinálják, mint mi. Az igazi ferences eszmények lelkesítették és hozták őket közénk. Nincs elveszve tehát a jövő. És ez a legfontosabb.

Számos nehézségünk van az épületeink visszaszerzése körül, de ez csak másodrangú kérdés. Legfontosabb az utánpótlás, néhány évig való kitartás, és akkor a 600 éves erdélyi ferences jelenlét továbbra is biztosítva lesz. A jó Isten pedig biztosan nem akar elhagyni minket...

Megindultak a külföldi segítségek is. Könyveket, folyóiratokat, nyomdai gépeket kaptunk... (Csak legyen, aki kezelni tudja ezeket...) Már egy „Kis Testvér" c. lapocska is megjelent. Apró irodalmi próbálkozások, de már megindult az élet. A fiatalság az utcán énekli gitárkíséret mellett a Szent Ferenc-film dalait. A rendi központ is fölfigyelt. 1990. szeptember 24. és 30. között tanácskozásra gyűjtötte Rómába a kelet-európai fölszabadult ferencesek képviselőit, hogy megvitassák a további ferences missziós munka lehetőségeit...

Egy zsidó rabbi mondotta a koncentrációs táborban, miközben margarinporcióját mécsesként elégette nagy ünnepükön, vállalva az éhséget és halált: „Ha csak egy pillanatra is elveszteném a reményt, biztosan elveszíteném az életemet is..."

Minket is a remény éltetett és ez tart meg a jövőre is...

IMA A CSÍKSOMLYÓI SEGÍTŐ SZŰZ MÁRIÁHOZ

Üdvözlégy, csíksomlyói segítő Szűz Mária, keresztény híveidnek segítő jó Anyja.

Íme, kegyszobrod elé térdelve mély alázattal mutatom be tiszteletemet és hódolatomat. TE általad ajánlom fel magamat Istennek és remélem, hogy általad elnyerem mindazokat a kegyelmeket, amelyekre oly nagy szükségem van. Irgalmas Anyám, tekints reám, fogadj engem jóságoddal és megértéseddel. . .

Bizalommal jöttem ide, mint édes jó Anyámhoz, hatalmas pártfogómhoz, életem vezércsillagához. Végy anyai oltalmadba és nyújtsd felém kezedet, mely engem gyámolítson, vezessen és oltalmazzon.

Hallgasd meg buzgó kérésemet, segíts minden ügyemben, vigasztalj szenvedésemben és bánatomban. Oltalmazz a veszélyben, ments meg a bűnre vezető kísértéstől. Légy betegségemben ápolóm és halálomban vigasztalóm.

A TE kegyes oltalmadba ajánlom nemcsak magamat, hanem szüleimet, testvéreimet, rokonaimat, barátaimat, jótevőimet és mindazokat, akikért imádkozni tartozom.

Nyerd meg mindnyájunknak a mennyei Atya irgalmát, az Úr Jézus szeretetét és a Szentlélek kegyelmét, hogy testben-lélekben megszentelődve éljünk e világon, holtunk után pedig Veled együtt örvendezzünk az örök boldogságban.

CSÍKSOMLYÓI SEGÍTŐ SZŰZ MÁRIA,
KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK!

KATOLIKUS MAGYAROK VASÁRNAPJA
(Catholic Hungarians' Sunday)
1739 MAHONING AVENUE, P.O. BOX 2464
YOUNGSTOWN, OHIO 44509 U.S.A.
TEL.: (216) 799-2600 — FAX: (216) 799-3335

A KATOLIKUS MAGYAROK VASÁRNAPJA
A KÜLFÖLDI MAGYARSÁG KERESZTÉNY VILÁGNÉZETŰ, POLITIKAI HETILAPJA, AMELYBEN FELEKEZETI KÜLÖNBSÉGRE VALÓ TEKINTET NÉLKÜL MONDJÁK EL GONDOLATAIKAT AZ ÖT FÖLDRÉSZEN SZÉTSZÓRÓDOTT MAGYAR TOLLFORGATÓK, AKIKBŐL A LAP ÍRÓGÁRDÁJA ÁLL. A KMV ÉLÉNK FIGYELEMMEL KÍSÉRI A HAZAI MAGYAR ÉLET MINDEN REZDÜLÉSÉT ÉS AZ ELSZAKÍTOTT TERÜLETEK MAGYARSÁGÁNAK HARCÁT A FENNMARADÁSÉRT.
A HETILAP IMMÁR 98. ÉVE SZOLGÁLJA A MAGYARSÁGOT.

ELŐFIZETÉSI DÍJAK:

egy évre: $25.00 két évre: $46.00 fél évre: $14.00
Magyarországra és Európába: $35.00 (hajópostán)

LÉGIPOSTÁVAL:

Magyarországra és Európába: $93.00
Venezuelába: $78.00 Ausztráliába: $105.00

A KMV ÉVKÖNYVE: $8.00 (Csak a megrendelőknek küldjük!)

Tartalom

„Nélkülem semmit sem tehettek" 5
Naptár 5
Tudnivalók az 1991-es év ünnepeiről 30
ESZMÉK ÚTJÁN 31
Dr. Mihályi Gilbert: Kinek az érdeme a rabnépek felszabadulása? 32
Hajnal László Gábor: Szabadság a küszöb alól 41
Stirling György: Mit ér az emigráns, ha magyar? 59
Dr. Mailáth István: A Berlini Kongresszes (1878) tanulságai 69
Ormay József: Kisebbségben és többségben 77
Gyűrű Géza: Az egyház szociális tanítása a Rerum Novarumtól kezdve 86
AZ ŐSÖK NYELVÉN 101
Wass Albert: Nagyapám 102
P. Krupa Sándor OFM: Merengek Isten tenyerén 109
Bujdosó Bálint: A kivándorló hajó dalai 118
Csépe Béla: Mindörökre 129
P. Zsoldos Imre: Keresztek ... Keresztek ... Keresztek 133
Tűz Tamás: Térj magadba 136
Zas Lóránt: Te, korkovádói 136
Panajothné László Márta: Kettőségben 137
Tűz Tamás: Kegyelmi idő 138
Zas Lóránt: A Duna 138
Tűz Tamás: Nunc dimittis 139
Zas Lóránt: Az első 140
Zas Lóránt: Szemeiden 140
P. Cser László SJ: Fohász 141
Thiery H. Ilona: Temesvárról indult 143
MAGYAR SORSOK 157
Dr. Gyürki László: Magyar zarándokok a Szentföldön 158

P. Füzér Julián OFM: Szent László Egyházközség, New Brunswick, NJ 168
Havasy Gyula: Levélpasztoráció a Csehországba deportált magyar munkáscsaládok között, 1947-1949 178
Filippi István: Az „új világ" küszöbén 212
ÉLETRE VÁLTOTT EVANGÉLIUM 237
Dr. Kerekes Károly O.Cist.: A magyar ciszterciek reménykednek 238
P. Máthé Péter OSPPE: Az egyetlen magyar alapítású szerzetesrend 251
P. Dömötör L. Hilár OH: „Tegyetek jót, testvérek!" 260
P. Dr. Szántó Konrád OFM: A magyar ferencesek rövid története 266
Ima a csíksomlyói segítő Szűz Máriához 285
Tartalom 287

Ára: $8.00

